

RESA I CENTRAL-AMERIKA

FÖRRA DELEN



Balder i passaden.

RESA I CENTRAL-AMERIKA

1881—1883

AF

CARL BOVALLIUS

FÖRRA DELEN

MED 75 ILLUSTRATIONER OCH 2 KARTOR



UPSALA 1887
R. ALMQVIST & J. WIKSELL'S BOKTRYCKERI

FÖRORD.

Oaktadt Central-Amerika har ett läge, som gör det till ett af de vigtigaste, och borde hafva gjort det till ett af de mest genomforskade områden på jorden, har det ända till senaste tid till följd af flera samverkande omständigheter förblifvit så föga undersökt, att stora sträckor deraf ännu med fullt skäl förtjena namnet terræ incognitæ. Visserligen hafva män sådana som Humboldt, Stephens, Squier, Berthold Seemann, Moritz Wagner, Karl Scherzer, Belt m. fl. genomrest delar af landet, men hvad de derifrån berättat har, långt ifrån att uttömma det rika materialet, endast eggat lusten att lära känna mera om detta naturens älsklingsland.

Länge hade jag närt en brinnande längtan att just der få göra närmare bekantskap med tropikernas rika natur, då jag år 1880 utnämndes till Letterstedtsk stipendiat, och dermed sattes i stånd att förverkliga mina reseplaner. Men innan jag går att skildra intrycken från min färd, är det mig en kär pligt att uttala mitt varma och vördsamma tack till de många, som på ett eller annat sätt befordrade densamma, och utan hvilkas välvilliga hjelp det skulle hafva varit mig omöjligt att gifva resan den utsträckning, den fick, och hopbringa de stora samlingar, som blefvo dess resultat.

Professorerna Sven Lovén och F. A. Smitt lemnade mig en riklig utrustning af zoologisk samlingsmateriel. Denna materiel ökades ytterligare af Professorerna Wilhelm Lilljeborg, Tycho Tullberg och Th. M. Fries, hvilka dessutom, i förening med Akademie-adjunkten D:r John Björkén, från offervilliga mecenater

tillhörande Upsala samhälle förskaffade mig ett penningeanslag för åstadkommande af samlingar till Upsala Universitets muséer.

Herr Statsrådet och Chefen för K. Sjöförsvarsdepartementet, Friherre C. G. von Otter, beviljade mig stora förmåner under min öfverresa med H. Maj:ts korvett Balder. Korvettens chef, Kommendörkaptenen Ansgar Broberg, och dess sekond, Kaptenen Eugène Munck, liksom ock gunrummets alla medlemmar utan undantag, visade mig städse den största välvilja. På Panamá-isthmen erhöll jag den kraftigaste hjelp af Konsul Gustaf Gyllich, Ingeniör Alexander Rothe och Kapten John Dow: i Costa Rica af Konsul Rohrmoser, Punta Arenas, Grosshandlaren Steinworth och D:r José Zeledon, San José, Herrar Mullner och Schäfer, Siquirres, Biskop B. A. Thiel och Mr John Lyon, Talamanca. I Nicaragua hade jag under en stor del af min färd en god kamrat och uppoffrande vän i Mr Edward Ridgway från New-York och hos Mr Charles Scott i San Juan del Norte ett angenämt hem och ett verksamt bistånd. På hemresan och under min vistelse i England rönte jag stora bevis på välvilja af Mr A. S. Bicknell i London.

De samlingar, jag lyckades åstadkomma, voro till omfånget så betydliga, att deras transport till Atlantisk hamn vållade stora svårigheter, som skulle blifvit mig öfvermägtiga, derest ej Kongl. Maj:t nådigst för ändamålet beviljat ett anslag af allmänna medel.

Upsala i Oktober 1887.

Carl Bovallius.

Förra delens innehåll.

ELFTE KAPITLET.

Perlas-arkipelagen.

San José — San Miguel.

TOLFTE KAPITLET.

Chamé, Pueblo Nuevo, Otoque.

TRETTONDE KAPITLET.

Punta Arenas — Nicoya-viken.

FJORTONDE KAPITLET.

Costa Ricas högland.

FEMTONDE KAPITLET.

Siquirres.

SEXTONDE KAPITLET.

Talamanca.

Sipurio — Koktu.

SJUTTONDE KAPITLET.

Talamanca.

Dueri — Estrella.

Förteckning öfver illustrationerna i förra delen.

Kartor.



FÖRSTA KAPITLET.

Madeira. Barbadoes.

Färden öfver Atlanten har så ofta och ofta så väl blifvit beskrifven, att jag med tystnad förbigår den och börjar den anspråkslösa skildringen af mina "reseäfventyr" med några intryck från Madeira, den ständigt blida, vinranksprydda helsobringerskan. Förut vill jag dock nämna, och det med den djupaste tacksamhet, att af de många olika sätten att göra färden öfver hafvet till fjerran länder finnes intet, som öfvergår det att göra den ombord på ett svenskt örlogsfartyg. Den lyckan beskärdes mig genom af Kongl. Maj:t mig lemnadt nådigt tillstånd att medfölja Korvetten Balder på dess expedition till de vest-indiska farvattnen hösten 1881. Fördelen och behaget af att på ett sådant sätt möta nya intryck kan hvar och en lätt förstå, som vet uppskatta inflytandet af en kamratkrets af "first class gentlemen", och en sådan är man ingenstädes säkrare att finna än i gunrummet på en svensk örlogsman.

Madeira måste för hvar och en, som första gången nalkas henne, hafva en stor tjusningskraft, ty hon bjuder den af en mer eller mindre lång sjöresa uttröttade det bästa af hvad södra Europas klimat kan skänka, blandadt med läckra och retande prof på de rikedomar, hvar-

med tropikerna fresta oss. Ej underligt då, att ön med glädje helsades från Balder, då vi ändtligen ankrade der den 26 Oktober, efter en ovanligt lång och stormig ridt på de "spanska märrarna", den Spanska sjöns vresiga, hvitmaniga vågor.

Likt en minutiöst utförd teaterdekoration utbredde sig Funchal framför oss i fonden af den halfcirkelformiga öppna viken, som utgör öns hamn eller redd,



Fig. 2. Fiskarbåt, Madeira.

klättrande uppför terass efter terass af den amfiteatraliskt sig höjande, rikt grönskande och mångtoppiga bergskedjan. Längst ned vid vattenytan syntes ett hvitt sandbälte, "playan", derefter de hvitglänsande husen i oregelbundna rader, här och der afbrutna af en dunge med saftig grönska. Allt högre upp på berget kunde man följa striden mellan de hvita byggnaderna och den tilltagande grönskan, till dess denna senare afgjordt hade segrat och utbredde sig i all sin kraft och fägring, här

och der afbruten af en silfverstrimmig bäck eller vänligt omfamnande en vinomkransad landtgård.

Vi omsvärmades genast af en mängd båtar, de flesta vackra och väl byggda, breda och grundgående med höga förstäfvar (fig. 2). Färden i land är rätt besvärlig till följd af den ständiga dyningen, som gör att man måste mellan tvenne sjöar arbeta upp båten på den jemnsluttande playan och derefter ridande på menniskorygg passera i land eller vänta tills båten af ett oxspann eller en trupp barbenta hojtande "marineros" blifvit dragen helt upp på det torra. Det händer också ibland att en sådan färd förskaffar den resande ett ofrivilligt bad, men i allmänhet visa öboarna en sådan anmärkningsvärd skicklighet i att handtera sina ypperliga båtar, att man lugnt kan anförtro sig åt dem.

Väl på det torra omgifves man af en yngre generation magra qvickögda madeirenser, som på en med inbillad engelska uppblandad portugisiska erbjuda oss sina hästar så ihärdigt och eftertryckligt, att denna bränning är lika svår att passera som den förra. Slutligen lyckas man dock komma upp i sjelfva staden. Allt tyckes här smått, små hus, små torg, smala gator med de minsta gatstenar man någonstädes kan få se, en miniatyr-alameda eller promenadplats, lägg härtill ett småväxt folk och hästar lika öländingar.

Äfven utanför staden finner man, då man på egna ben stretat uppför någon af de branta backarna eller på en eldig pony galopperat förbi qvinta efter qvinta, att dessa landtgårdar höra till de mest minima landtpossessioner i verlden, omgifna som de äro af omsorgsfullt uppförda murar, med sjelfva marken oftast uppmurad i terasser för att qvarhålla jorden, och en vattenledning från närmaste bäck förd in i vingården. De flesta af dessa

landtgårdar producera nemligen vin åtminstone här på sydsidan af ön; också kan man här rida långa sträckor öfverskuggad af vinrankor — om man väljer lämplig årstid; nu voro drufvorna slut och rankorna ganska medtagna.

Utom hästryggen finnes här på ön två andra vanliga fortkomstmedel för den, som misstror sina egna ben, nemligen "hängmattebår" (fig. 3) och "oxlandau"; den senare synes vara mycket beqväm, men kommer ej fort fram, den går ej på hjul utan på medar, liksom alla på

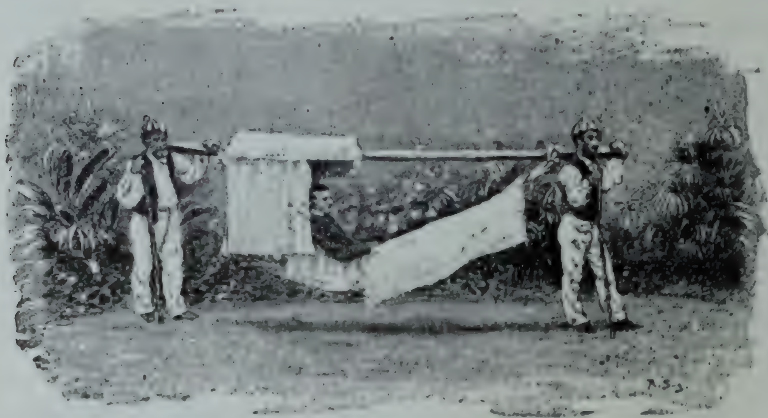


Fig. 3. Hängmattebår, Madeira.

ön inhemska fordon, och härvid visa de små gatstenarna sin nytta, deras små runda glatta ytor åstadkomma ett ganska passabelt slädföre. Ett annat fordon, en vindrög, likaledes utan hjul, afbildas här (fig. 4).

En dag företogo vi den berömda turen till El Gran Corral de las Freiras, en kratermynning upptagen af en fruktbar, djupt i kratern nedsänkt dal, hvars botten ligger något öfver 1000 meter öfver hafsytan. Från den på yttersidan af El Gran Corral slingrande vägen har man en härlig utsigt öfver den djupblå bahian (se fig. 1) omgif-



San Ilheo, Funchal, Madeira.

ven af en ram af rikaste grönska och pittoreska bergformationer. Midt i viken reser sig liksom en skildtvakt en isolerad klippspets och på denna det lilla vackra kastellet S:t Ilheo. Till venster synes en rad af gråröda ödsliga öar, Las Desiertas, bebodda blott af kaniner, getter och otaliga sjöfoglar. Bredvid oss reste sig Madeiras högsta bergspets Pico Ruivo, omkring 2000 m. hög.

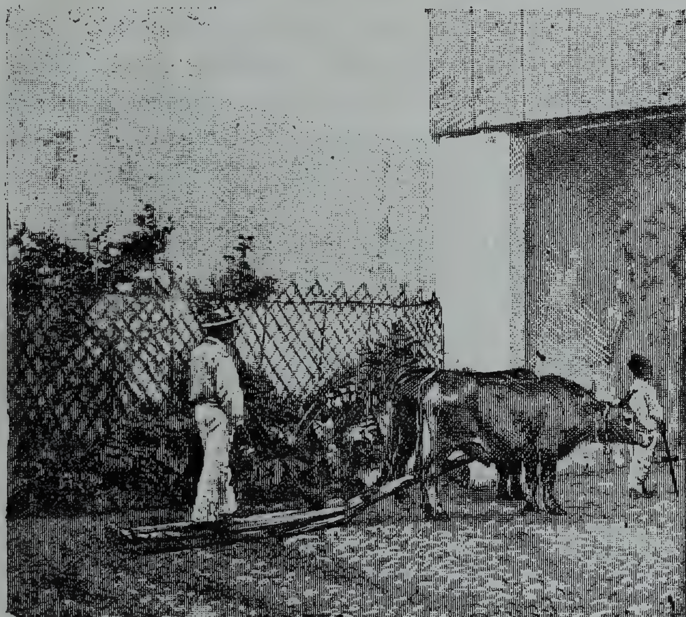


Fig. 4. Vindrög, Madeira.

Vester om El Gran Corral öppnar sig den bredaste ravinen eller dalen på ön, dess branta sidor äro betäckta af en yppig men småväxt skog. Den täta urskogsskrud, som förr betäckte ön och gaf den sitt namn, är sedan länge nästan fullständigt utrotad, endast i en eller annan otillgänglig ravin på den vildare nordsidan af ön lär man ännu kunna finna lemningar af den samma.

Utom vin har Madeira åtskilliga andra produkter, såsom socker, något majs etc., äfvensom dålig tobak och dito cigarrer. Men öns bästa inkomstkälla är dock dess jemna milda klimat, som lockar hit en mängd sjuklingar; på dessa lefver den största delen af öns invånare. Deras härvaro har också gjort, att Funchal blifvit en liten snygg och välskött stad, hvilket den visserligen ej lär hafva varit under förra tider. Ett rikt försedt torg bjuder på äpplen, päron, plommon, körsbär och drufvor tillsammans med mangos, fikon, bananer, guavas, ananas m. m. af tropikernas alster. Fiskmarknaden är äfven särdeles rik och väl ordnad. Staden Funchal har omkring 18,000 invånare, sjelfva ön omkring 130,000.

Från Madeira fördes vi lugnt och makligt vesterut af den jemna passaden. Ehuru öfverfärden var en af de angenämaste man gerna kan tänka sig, så eggades vår längtan att snart få göra bekantskap med nya verldens mångprisade länder af det allt djupbläare hafvet och den allt mera högtropiska luften.

Ett lifligt afbrott från de hvarandra temligen lika dagarna bjöd passagen öfver norra tropiken då fader Neptun, traditionerna trogen, infann sig ombord i all sin härlighet, omgifven af sitt lysande följe, för att mottaga hyllning af dem som första gången trädde öfver tröskeln till hans rike. Rakning, badning, frisering med tjära som tvål och tjära som pomada sköttes con amore och Neptuni lifmedikus fick allmänt erkännande, till och med af vår godmodige skeppsläkare för det oförfärade och öfver alla vetenskapliga betänkligheter upphöjda sätt hvarpå han skötte operationsknifven och pillerburken.

Ju längre söderut vi kommo desto rikare blef djurlifvet i hafsytan och de ythåfningar jag då och då, när vinden mojnade, kunde verkställa gåfvo ett öfverraskande rikt byte. Bland de många bisarra former, som här uppträdde, vill jag nämna några få representanter af den djurgrupp, åt hvilken jag med förkärlek egnade mina studier, *Hyperiderna*, små pelagiska kräftdjur, oftast försedda med enormt utvecklade ögon. De kunna ju ega något intresse dessa former, emedan de enligt mitt förmenande visa märkliga prof på de medel äfven jemförelsevis lågt stående djur kunna använda för att skydda sig mot öfvermägtiga fiender.

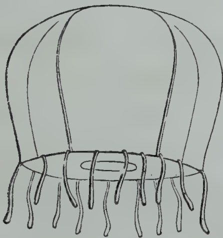


Fig. 6. Manet af slägtet Aegineta.

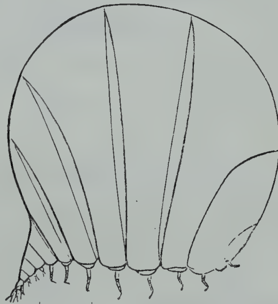


Fig. 7. Mimonectes.

Äfven i våra nordiska haf finnes temligen allmän en representant för dessa små kräftdjur, tillhörande det för zoologerna sedan länge kända slägtet *Hyperia;* de anträffas ofta under eller i maneter eller medusor. Då dessa senare djur till följd af sin beväpning med en slags giftapparat säkerligen äro temligen fruktade och derföre fredade för anfall, har det lilla kräftdjuret ett godt skydd hos sin ofrivillige värd. Här i tropikerna fann jag nu en liten hyperid, om hvilken jag vågar den hypothesen, att han praktiskt dragit nytta af detta förhållande och sjelf genom en så småningom förvärfvad

starkare utveckling af vissa delar af sin kropp *härmar* utseendet af en manet. Detta skulle således vara exempel på det fenomen, som är kändt under namnet *mimicry*. Vid en hastig blick på de begge figurerna å föregående sida (fig. 6 och 7), begge troget ritade efter naturen, kan man ju finna snarlikhet mellan de begge formerna. Manetens klocklika kropp motsvaras af den till en ballonglik blåsa uppsvällda framkroppen hos kräftdjuret, hvars ben och stjert hänga rakt ned, liknande trådarne eller filamenten hos maneten. Detta lilla djur har fått namnet *Mimonectes*.



Fig. 8. Rhabdosoma.

Ett annat af samma grupp *Rhabdosoma* (fig. 8) tog jag äfven under denna del af resan; äfven det visar, tyckes mig, en art af förklädnad. Det har, fastän ytterst svagt bygdt, antagit ett fruktansvärdt utseende, det långa hvassa sprötet, som likt ett spjut skjuter ut från hufvudet och de syllika bihangen på stjerten af det stafformiga djuret göra det väl föga aptitligare för en hungrig hafsinvånare än en knappnål för oss. Att detta långa spröte skulle kunna vara något verkligt försvars- eller anfallsvapen för djuret är hardt när omöjligt till följd af djurets svaga byggnad. En af dess närmaste slägtingar *Oxycephalus* (fig. 9) deremot, äfven den hemma i dessa trakter, är beväpnad på samma sätt, men ej så utereradt och vida kraftigare byggd, han kan troligen både till anfall och försvar bruka sin rustning; han kan

temligen sannolikt anses som stamform till Rhabdosoma.

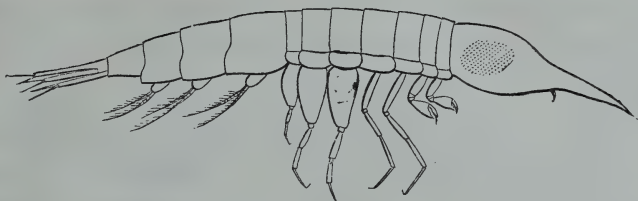


Fig. 9. Oxycephalus.

En annan kraftigare representant för samma grupp *Phronima* (fig. 10) har ej behöft gripa till förklädnad för att skydda sig, men den har den egendomliga vanan att äta sig in i den genomskinliga kroppen af åtskilliga manteldjur och maneter; dessa djurs mantel eller yttre kroppshölje begagnar den såsom en flytande boning och isynnerhet för att derinom förskaffa sina ungar ett välbehöfligt skydd under deras barndom.



Fig. 10. Phronima i manteln af en Beroë.

Såsom bevis på rikedomen af pelagiska djur inom det tropiska bältet af Atlanten, hvilket tyckes vara dessa djurs "förlofvade vatten", kan jag ur min draggningsjournal anföra att bytet af tre efter hvarandra inom en timme verkställda ythåfningar qvällen den 19 November, på 17⁰ Nordlig bredd och 37⁰ Vestlig längd, var 3 fiskarter, 4 arter mollusker, 2 arter manteldjur, 1 insekt, 48 arter kräftdjur, 5 arter maskar och 5 manetarter. Således i allt 68 arter insamlade på en sträcka af föga mer än en geografisk mil. Kräftdjuren utgjorde, som synes, en öfver-

väldigande pluralitet och bland dessa åter uppträdde just Hyperiderna i en brokig mångfald. De voro ej mindre än 21 arter tillhörande 11 olika slägten, men endast en af dem förekom i större mängd eller i stim, det var en *Anchylomera*.

Bland en stor del af dessa hyperidarter äfvensom hos andra smärre crustacé-arter och åtskilliga af molluskerna hade man godt tillfälle att iakttaga phosphorescensfenomenet eller egenskapen att utveckla ljus. Hos hyperiderna utstrålade detta ljus från de stora ögonen; hos en af dem, den ofvan nämnda Anchylomera, äfven från nedre delen af kroppen och benen, hos flera af molluskerna från en eller flera punkter af kroppsytan eller från mantelkanten. Detta ljus var, åtminstone hos en del af djuren, ofrivilligt d. v. s. de kunde ej efter behag undertrycka detsamma; ja hos några af crustaceerna iakttog jag det ännu 3 minuter sedan djuren voro döda och lagda i alkohol. Detta "hafvets lysande" ökar i hög grad behaget af en natt under tropikerna ombord på ett fartyg, och den, som ej sjelf sett det, har svårt att föreställa sig den styrka, hvarmed fenomenet uppträder och det praktfulla skådespel det erbjuder.

Men redan alltför länge har jag tröttat läsaren med zoologiska funderingar och skyndar derför att säga farväl åt Atlanten och Balders pelagiska bekantskaper och följeslagare från stormfoglar, hajar och flygfiskar ned till maneter och infusionsdjur för att i stället kasta en hastig blick på de tropiska trakternas förste representant på vår färd, Barbadoes.

Visserligen mötte oss då vi den 26 Nov. ankrade på Bridgetowns redd den underrättelsen att gula febern rasade på ön, och vi fingo således blott från våra re-

lingar beskåda henne, men då jag på min hemfärd 1 1/2 år senare uppehöll mig der två dagar begagnar jag detta tillfälle, då vi nu i alla fall äro här, att säga några ord om denna engelsmännens äldsta koloni i Vest-Indien. Den kallas vanligen af sina patriotiska invånare "Little England" och förtjenar också detta namn framför de öfriga Vestindiska kolonierna genom den prägel af sund engelsk komfort, som är tryckt så väl på staden Bridgetown, dess offentliga bygnader, torg och promenader, som ock på de prydliga villorna och de inhägnade landtgårdarne deromkring. De utmärkta vägarna eller chausséerna, de välskötta planteringarna och fälten, och den talrika, efter tropiska förhållanden arbetsamma, befolkningen bidraga ock att öka likheten med moderlandet.

Ön förefaller, då man nalkas den, platt och låg, och man öfverraskas att höra att Mount Hillaby, öns högsta punkt, reser sig 350 meter öfver hafvet. Kommer man väl in på ön möter man dock ganska kuperad mark och i dess östra del till och med djupa otillgängliga raviner och skrofliga söndersplittrade klippformationer.

Redden utanför Bridgetown, öns hufvudstad, är öppen för sydliga och sydvestliga vindar, men innanför densamma finnes en af "the mole-head", en väldig stenpier, skyddad inre bassin, der ett ganska betydligt antal mindre fartyg kan finna godt skydd. Staden är välbyggd med låga hvitrappade hus, ofta breda planterade gator, stora torg och skuggiga promenader. Den har en stor utsträckning utefter stranden af viken och slutar åt både öster och vester i en rad af täcka eller ståtliga villor, omgjordade af rika planteringar. Staden, som räknar 23—24,000 invånare, har en ytterst liflig han-

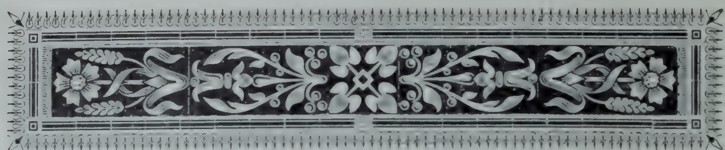
del och dess hamn är ofta den fartygsrikaste i hela Vest-Indien.

Öns hufvudnäring, förutom handel, är sockerodling, och dess socker åtnjuter ett högt anseende i verldsmarknaden. "The Barbadians", hufvudstammen af öns invånare af negerblod, äro lifliga, gladlynta och ganska arbetsamma, men ock vinningslystna och ej särdeles ärliga. De hafva en högt uppdrifven sjelfkänsla, se med ett visst förakt på de hvita på ön, och drömmande om ett fritt och sjelfständigt neger-Barbadoes, betrakta de dem som objudna gäster. Deras språk är en mycket besynnerlig slang-engelska, som i poetisk form tager sig särdeles lustig ut. Jag hade tillfälle att höra några glada qväden på en verklig "dignity-ball", som jag bevistade så länge jag förmådde kämpa mot atmosferen i den öfverfylda balsalen.

En stor del af the Barbadians äro jordegare och jordbrukare; egendomarna äro vanligen ytterst minima till ytinnehåll, men gifva dock rikt uppehälle åt de vanligen mycket stora familjerna, tack vare den bördiga jorden och den dyrbara skörden. Ön består hufvudsakligen af korall-kalk och har häri ett utmärkt byggnadsmaterial, som också i vidsträckt mått användes såväl till hus som inhägnader kring fälten. Genom dessa stenbyggnader får ock hela landskapet ett förmöget utseende. En gammal svart hvithårig farmer, hos hvilken jag intog en riklig lunch, skröt också med att Barbadoes var det bäst odlade land, i verlden; hvilket i sjelfva verket närmar sig sanningen, ty enligt statistiska uppgifter ligger 94 % af öns hela areal (430 qv.-kilometer) under odling.

Invånareantalet är nära 180,000, deraf omkring 125,000 äro rena negrer och 17 à 18,000 äro hvita. Klimatet är jemförelsevis sundt, tack vare passaden och den porösa marken, som gör att stagnerande vatten ej bildas efter de starka regnen.





ANDRA KAPITLET.

St. Thomas. St. Croix. Martinique.

Från Barbadoes ströko vi med seglen ännu fyllda af passaden mellan S:t Vincent och Martinique in i Caraibiska sjön med S:t Thomas som mål. I dess förträffliga hamn ankrade vi tidigt på morgonen den 30 November. Hamnen är särdeles vacker, omgifven af höga



Fig. 11. Kongeværftet, St. Thomas.

grönskande berg, som göra att den ser mindre ut än den verkligen är. Emellertid gör den just ej något tropiskt intryck, dels till följd af fattigdomen på palmer, dels ock genom byggnadsstilen i sjelfva staden, hvilken bär namnet Charlotte Amalie.

Staden med sina terassformigt uppstigande bakgrund, rikt prydd med i saftig grönska inbäddade villor, påminner något om Funchal, ehuru byggnadsstilen är mera nord-europeisk. Sjelfva strandbrädden erinrar om en mindre nordisk sjöstad, den är nemligen klädd med en rad röd-, brun- eller hvitmålade magasin, hvart och ett med sin särskilda långa i sjön utlöpande lastbrygga. Sjelfva landningsplatsen, Kongeværftet (fig. 11), är rymlig och väl hållen. Omedelbart ofvanför densamma utbreder sig "Haven", stadens promenadplats, en vacker plantering åstadkommen med mycket besvär och stora kostnader. En kort bred gata, "Kongeveien", leder upp till stadens hufvudgata, den långa "Commercial Street" eller "Storgaden"; den löper parallel med stranden, 3 kilometer lång, och är kantad med butik efter butik. Dessa bodar sakna vanligen fönster och mottaga både ljus och kunder genom den breda dörröppningen, ofta lika bred som sjelfva butiken. Bakom hvar och en af dessa butiker sträcker sig en rad af magasinsbyggnader ned till stranden, der den slutar med en lång brygga eller "wharf".

Omedelbart innanför Storgaden resa sig tre mägtiga tättbebyggda kullar, bakom dessa stiger sjelfva bergsryggen brant upp, beströdd med täcka villor eller landtgårdar, och skiftande i rik grönska. En del af dessa landtgårdar kallas visserligen plantager, men de producera föga, emedan jordmånen är mager, en följd deraf att, sedan den ön fordom betäckande skogen blifvit med eld och yxa bortröjd, de häftiga tropiska regnen sköljt bort allt mer och mer af matjorden från de starkt sluttande bergssidorna.

Men om ock ön på länge ej kunnat skryta med lika rika produkter som många af dess systrar bland Antillerna, har den åtminstone under de föregående årtiondena visat

en liflighet i handel och skeppsfart, som gjort den tidtals till den vigtigaste handelshamnen i Vest-Indien. Grunden till denna dess stora kommersiella betydelse lades under de långvariga europeiska och amerikanska krigen i slutet af förra århundradet, och det stora inbördeskriget mellan nord- och sydstaterna ökade än ytterligare öns välstånd. St. Thomas har nemligen ända sedan år 1764 varit förklarad för frihamn. Visserligen har under de senaste åren handeln betydligt aftagit, men ännu är ön, tack vare sin utmärkta hamn, en af den vestindiska handelns medelpunkter. Den gästfrihet mot främmande nationers medlemmar den danska styrelsen städse visat, har också gjort ön till en af de mest kosmopolitiska platser, man kan träffa på. Vid sidan af de ganska fåtaliga danskarne träffar man här holländska, tyska, engelska, amerikanska, franska och spanska handelshus. Engelska är hufvudspråket och stadens begge tidningar utkomma på detta språk.

Balder skulle ligga julen öfver i St. Thomas' hamn; vi hade således god tid att lära känna ön och begagnade oss ifrigt deraf. Gästvänliga hem stodo oss städse öppna hos Generalguvernören Arendrup, hos den gamle svenske konsuln Marstrand och hans måg vice konsul Svendsen m. fl. Till häst och fot genomströfvade vi ön och gjorde många angenäma segelturer utefter dess kuster och till de holmar och skär, som omgifva den. Bland dessa är Water-Island den vigtigaste: den delar nemligen hamnen i två delar, skilda genom ett smalt och grundt sund. Den östliga delen är den egentliga hamnen med inloppet skyddadt af tre fästen eller batterier: "General Mühlenfels", "Fort Cowell" och "Prinds Fredrik"; det förstnämnda nu förvandladt till fyr. Den vestliga delen kallas Gregory bay och utgör äfven den en rymlig och

god hamn. Så väl skyddad St. Thomas' hamn än är genom de omgifvande höga bergen och det jemförelsevis smala inloppet, har den dock ett par gånger varit skådeplatsen för af fruktansvärda orkaner förorsakade olyckor; så förstördes den 18 November 1867 genom en väldig, antagligen till följd af undervattensjordbäfning, i hamnen inrusande våg ej blott mer än 100 förankrade fartyg, utan äfven en del af sjelfva staden. Dystra minnesmärken af denna förödelse sågo vi i ruiner af åtskilliga större byggnader och i lemningarna af mer än 20 fartygsvrak i en vik i hamnens östra del; somliga nu använda till magasin och bodar, ett skrof tjenstgörande som sköldpaddsdam, ett annat som brygga, ett tredje som kolupplag. Master, rår, spel, roder, ruffar lågo kringspridda, till hälften begrafda i jorden och öfvervuxna med buskar och gräs. Det var med en känsla af djup beklämning man vandrade omkring bland dessa sorgliga minnen, som bildade en bjert motsats till den vackra och putsade staden och den lifliga fartygsrika hamnen. St. Thomas, som jemte de kringliggande småöarna utgör något mer än 84 qv.-kilometer, har 14,000 invånare, hvaraf mer än 11,000 bo i sjelfva staden, som numera är sätet för generalguvernören öfver de danska vestindiska öarna.

Från St. Thomas seglade Balder till St. Croix, den största och värdefullaste af de danska besittningarna i Vest-Indien. Den är en af de fruktbaraste och i förhållande till sin areal bäst odlade af Antillerna; mer än hälften upptages af sockerrörsfält och såväl socker som rom från St. Croix åtnjuta stort rykte för sin utmärkta beskaffenhet. Balder ankrade på redden utanför Fredrikstæd eller Westend, en liten treflig och prydlig stad på öns vestkust, försedd med ett gammalt rymligt kastell. Här åtnjöto vi under en veckas tid en aldrig

tröttnande gästfrihet af stadens invånare och skola sent glömma den svensk-norske vicekonsuln Fabers älskvärda personlighet och hans vänliga omsorger för vår trefnad. Af den välvillige kommendanten på kastellet, Löjtnant Rasmussen, och af Mr. Ford, en af ortens förnämsta handlande och plantageegare, ställdes hästar till vårt förfogande, så att vi under vårt uppehåll på ön hade rikt tillfälle att göra färder inåt landet och njuta af dess härliga natur. Hela ön kan kallas en tropisk trädgård med mjukt uppstigande kullar och höjder, leende dälder och pittoreska raviner, genomskuren af ypperliga vägar, skuggade af högresta cocos- och kålpalmer. Mellan höjderna utbredde sig ljusgröna fält med manshöga vajande sockerrör och lundar af bananer, oranger, pisang och "silkcotton wood". Här och der skymtade fram genom det täta löfverket gafveln eller façaden af en vacker och solid hacienda; strax bredvid låg vanligen en liten by af lätta luftiga negerhyddor. Vi besökte flera af dessa och blefvo angenämt öfverraskade af den snygghet, som ganska allmänt fans rådande der, och af den välmåga och trefnad, som återspeglades i de frodiga anletena isynnerhet af det unga slägtet. I detta afseende bilda negrerna på St. Croix ett lyckligt undantag från sina stamfränder på de andra vestindiska öarna. Orsaken härtill får man väl förnämligast söka i den goda behandling, de såsom slafvar städse åtnjutit från den danska styrelsens sida.

Nu äro de ej längre slafvar, utan arbeta för dagspenning, men arbeta naturligtvis, liksom alla negrer, så litet som möjligt. De förklarades fria 1848 efter ett kort och oblodigt upplopp, men måste behålla sina gamla bostäder och arbeta på de plantager, de förut tillhört som slafvar, mot en af styrelsen fastställd taxa. För åtta år sedan (1878) gjorde dock åter den svarta befolkningen härstädes uppror, missnöjd

med den i dess tycke för strängt reglementerade arbetstiden, och ehuru resningen qväfdes med ringa blodsutgjutelse, bära dock ännu svartnade ruiner efter åtskilliga haciendor vittne derom och bilda en dyster kontrast mot det rika och leende landskapet omkring dem. Pittoreska ruiner af en långt mindre sorglig härkomst fängsla här ofta ögat genom sina kraftiga proportioner, nemligen de numera öfvergifna "sockerväderqvarnarna" (sugar-mills), uppförda af sten, vanligen i form af stympade koner, med rundbågefönster och hvälfda portöppningar. De hafva fått vika för ångkraften, men stå qvar der som minnesmärken från öns välmagtstid, ty det låter ju ej förneka sig, att välståndet här liksom öfverallt i Vest-Indien fick en ganska allvarsam knäck genom slafemancipationen.

Var St. Thomas fattig på produkter, så är St. Croix desto rikare, ty de flesta tropiska kulturväxter och frukter trifvas och odlas här; hufvudnäringen är sockerodling, men derjemte är bomull en vigtig exportartikel; äfven odlas bananer, kaffe, tobak m. m.

Till följd af alltför kraftig uthuggning af skogarna har klimatet blifvit torrare, så att man ej kan räkna på rigtigt god skörd mer än hvart sjunde år, enligt hvad plantageegare här uppgåfvo.

Hufvudstaden på ön, Christianstæd eller Basin, är belägen på norra kusten vid en bugt, som erbjuder något bättre hamn än Fredrikstæd. Den ligger vackert på en bergshöjd vid stranden och är rik på vackra och välbyggda hus; den har något mer än 5,000 invånare, under det Fredrikstæd väl ej har mer än 1,500. Hela öns befolkning är omkring 23,000 på en areal af 218 qv.-kilometer.

Då St. Croix haft en ganska vexlingsrik historia, äfven för att vara en af Antillerna, vill jag här anföra några data derur. Då den upptäcktes och namngafs af

Columbus på hans andra resa, var den en af hufvudplatserna för de vestindiska Caraiberna, hvilka kallade den Ay-Ay. Sedan dessa, troligen genom spaniorernas slafjagter, blifvit utrotade, låg den länge obebodd, till dess omkring 1625 holländska kolonister ditflyttade; dessa efterföljdes snart af en engelsk koloni, hvilken tillväxte och 1645 förjagade holländarne. Fem år senare blefvo engelsmännen i sin tur anfallna och förjagade af spaniorer från Puerto Rico. Holländare från St. Eustatius gjorde nu ett försök att nedsätta sig på ön, men blefvo förjagade af spaniorerna. Mot slutet af år 1650 eröfrades ön af fransmän från St. Christoph. Dessa innehade nu St. Croix till 1696, då hela den franska kolonien öfverflyttade till San-Domingo, och ön blef åter för en följd af år obebodd, till dess danska regeringen år 1733 köpte den af den franska för en summa af 750,000 frs. År 1801 eröfrades den af engelsmännen, men återgafs till Danmark 1802. År 1807 togo engelsmännen den åter i besittning och behöllo den till 1815. Efter denna tid har den oafbrutet befunnit sig i Danmarks ego.

Från St. Croix återvände Balder till St. Thomas, der vi firade julen och dröjde qvar till den 29 December. Under dagliga segelturer besökte vi de flesta af småöarna deromkring, såsom Salt Cay utanför vestra udden af St. Thomas, en liten sandig dubbelö, beväxt med vilda cocospalmer, Little Saba, en söndersplittrad tuffstensklippa med ett mycket rikt sjöfogelslif, och Buck Island, ungefär 7 nautiska minuter söder om hamnen, der vi funno en stor koloni af vilda getter och kaniner och en särdeles rik cactusvegetation, som gjorde framträngandet på ön mycket känbart.

Från St. Thomas seglade vi nu österut förbi St. John, den tredje i storlek af Danmarks vestindiska

besittningar, 54 qv.-kilometer i areal, med omkring 1,000 invånare. Den är mycket fruktbarare än St. Thomas och har liksom den ypperliga hamnar. Vid öns namn är fästadt minnet af ett af de blodigaste slafupproren i Vest-Indien.

År 1733, då St. John redan kunde uppvisa mer än 100 välodlade och slafrika plantager, kom en länge förberedd sammansvärjning bland negrerna till utbrott. De bemägtigade sig genom list det svagt armerade kastellet, nedhöggo dess besättning, hvilken bestod af blott 10 man. Derefter angrepo de plantage efter plantage och dödade en stor del af de hvita. Åtskilliga af plantageegarne med familjer lyckades dock rädda sig till en befästad hacienda vid kusten, der de under några dagar med framgång försvarade sig, till dess hjelp kom från St. Thomas. Men så svag var den styrka, hvaröfver danskarne förfogade, att de ej kunde återtaga ön, utan måste utrymma den, hvarefter St. John under ett halft års tid var i de svartas våld. Genom hjelp af franska trupper från Martinique återeröfrades ön sedermera, ehuru negrerna med förtviflad tapperhet försvarade sin korta frihet. Den sista återstoden af de svarta krigarne var slutligen vid Brimsbay på öns östra sida instängd mellan hafvet och de franska bajonetterna; de dödade sig då sjelfva, så att de hvita vid inträngandet i deras läger funno mer än trehundra lik, men inga lefvande försvarare.

För svaga kårar från NO. och SO., omvexlande med stiltje, dref Balder sakta fram mot Martinique, den största af Antillerna vi hittills fått göra bekantskap med. Då vi sakta gledo fram utefter ön på ett par kilometers afstånd, hade vi godt tillfälle att beundra dess fägring. Från en temligen jemn 5—800 meter hög grönskande bergskedja reste sig enstaka regelbundna koniska toppar, imponerande både genom sin höjd och sin symmetriska

form. Mellan dessa berg och hafvet är landet starkt kuperadt och jemna, af sockerrörsfält betäckta sluttningar afbrytas af i hafvet tvärstupande bergväggar, eller af mägtiga sandåsar med af hafvet ständigt spolade och ingräfda hvitglänsande sidor, eller af en fantastisk isolerad strandklippa, som på sin plana hjessa uppbär en lund af väldiga palmer. Huru branta än bergens sidor äro, äro de öfverallt betäckta med den rikaste vegetation och flera hundra fot långa lianer gå liksom ledstänger utefter bergssidorna ned mot sjön.

Vi ankrade i den rymliga viken vid Fort de France eller Fort Royal, som är öns officiella hufvudstad, ehuru den hvarken i folkmängd eller rikedom kan mäta sig med St. Pierre, den kommersiella hufvudstaden, belägen på öns vestkust. Den är emellertid en liten fin och välmående stad med vestindisk-aristokratisk prägel, husen äro låga, vanligen af trä, de förnämsta grupperade omkring “La place de la Savane“, en vacker och mycket gouterad promenadplats, beskuggad af ståtliga cocospalmer. I midten af denna park reser sig en vacker staty af hvit marmor af kejsarinnan Josephine, hvars minne är mycket populärt bland Martiniques invånare; hon var som bekant född på ön. Vid sjelfva stranden ligger ett vidlyftigt, men numera ganska förfallet fäste; det har dock stolta anor, ty det kan skryta med att hafva tillfogat den store holländska sjöhjelten De Ruyter ett afgörande nederlag 1674. Deremot har det flera gånger blifvit intaget af engelsmännen, första gången af den i Vest-Indiens annaler berömda amiralen Rodney. Inalles tre gånger hafva engelsmännen eröfrat Martinique, den sista gången 1815. Den djupt i landet inskurna viken “le Carenage“, vid hvilken staden är belägen, är genom tvenne långa pirer eller vågbrytare vid mynningen, och genom i

senare tider företagna dyrbara uppmuddringar, en af de bättre i Vest-Indien, och tillgänglig äfven för mycket djupgående fartyg. Fort de France är säte för Guvernören öfver ön och för en i förhållande till samhällets storlek mycket stor embetsmannapersonal. Den räknar något mer än 11,000 invånare. Från Fort de France seglade Balder redan påföljande dag norrut och ankrade på den djupa och vackra redden utanför St. Pierre. Under färden mellan de båda städerna fingo vi ånyo tillfälle att



Fig. 12. St. Pierre, Martinique.

njuta af det härliga panorama, som öns pittoreska kustformationer erbjuda, ett panorama som ej blef öfverträffadt af hvad vi senare fingo skåda i Vest-Indien. Då vi seglade in till redden vid St. Pierre, sågo vi på en gång öns begge högsta berg, Mont Pelée i öns nordligaste del, omkring 1,400 meter högt, och Piton de Carbet ungefär i öns midt, 1,200 meter högt.

Då vi stego i land vid kajen vid St. Pierre, möttes vi af en intensiv obehaglig lukt af sirup och gatstenarna

voro färgade och klibbiga deraf. Kajen eller rättare landningsbryggan sträckte sig endast utefter ett smalt, på ena sidan trädplanteradt torg; på begge sidor om torget hade boningshus och magasin ryckt ända ned till strandbrädden, hvart och ett försedt med sin egen lilla privatbrygga. Derigenom befordrades ingalunda ordning



Fig. 13. Coolies, Martinique.

och snygghet i hamnen. Husen voro i allmänhet af sten, små och hopträngda, men ofta 2—3 våningar höga, gamla och vanvårdade; dörrar och fönsterluckor vanligen målade i de mest skrikande färger. De trånga, här och der stenlagda gatorna äro, isynnerhet nära hamnen, fyllda af en pladdrande, skrikande och gestikulerande mennisko-massa af alla möjliga kulörer, inder, malajer, kineser,

canaker, negrer och alla dessa skiftande blandningsgrader, mellan hvit och neger, ända från den svartbruna "Saccatra", nästan ren neger, till den en sydeuropé liknande "Sangmêlé", nästan ren hvit, med alla grader deremellan: quinteroner, quarteroner, terzeroner, mulatter m. fl.

Efter slafveriets upphäfvande här, 1848 uppstod nemligen brist på arbetare, emedan fria negrer ofta föredraga att lefva i det största armod och elände framför att arbeta. Under en lång följd af år har man nu gjort det ena experimentet efter det andra för att fylla behofvet af arbetskraft; så hafva hitforslats skeppsladdningar af ostindiska och malajiska coolies, canaker från Söderhafsöarna, fria negrer från Gabun-länderna och till och med kineser, utan att resultatet blifvit tillfredsställande. På det moraliska tillståndet på ön har denna blandning visserligen ej verkat förmånligt.

Inom sjelfva staden finnes ingenting sevärdt, men strax utanför den samma ligger på en brant bergssluttning en af de härligaste botaniska trädgårdar i verlden, "Jardin des plantes de la Martinique". Den är mycket kuperad, innefattande åtskilliga präktiga raviner, små skuggrika insjöar och bäckar, hoppande fram i kaskad efter kaskad, inbjudande grottor, både naturliga och konstgjorda, och utmärkta vägar, och bland allt detta en vegetation, hvars prakt och rikedom trotsar hvarje försök till beskrifning, sammansatt som den är af de skönaste och mest imposanta formerna från Ost-Indiens och Syd-Amerikas, Australiens och Afrikas växtverld. Här tillbragte vi en god del af den tid vi vistades i land, njutande af den angenäma svalka, som herskade här äfven under dagens hetaste timmar, och tröttnade ej att beskåda de vexlande former af djur- och växtlif, som utbredde sig för våra blickar

Från St. Croix hade vi fått smak för att från hästryggen studera främmande scenerier, här i St. Pierre visade det sig omöjligt att erhålla hästar, till dess vi en dag genom en framstående plantageegares, M. Forties, välvilja blefvo beridna. Vi företogo nu en tur inåt landet till en by eller liten köping vid namn Mont Rouge, belägen 4—500 meter öfver hafvet; vägen dit upp bjöd på många storartade vyer. Landets utseende var mera omvexlande och pittoreskt än St. Croix, med djerfva och kraftiga bergsformationer och djupa, gapande afgrunder, men om man får döma af sockerrörsfältens utseende, öfverträffade den ingalunda den jemförelsevis lilla danska ön i fruktbarhet. Byn Mont Rouge var snyggt och väl men gammalmodigt byggd och invånarne liksom *landt*-invånarne öfverallt på Martinique, der vi hade tillfälle att se dem, voro snygga, välmående och förnöjda. I den lilla nyligen restaurerade träkyrkan beságo vi en med anledning af julhelgen anordnad bildlig framställning af frälsarens födelse. Den förklarades för oss af en gammal vänlig prest. Der såg man Jesus i vaggan, omgifven af Maria, Joseph och de tre konungar; alla figurerna voro dockor med porslinshufvuden, påklädda med tyll- och linne-klädningar; hus och djur, vanliga leksaker af måladt trä, omgåfvo dem. För att karakterisera Österlandet sågs der en liten kamel och en ännu mindre elefant. På taket af ett leksaksstall sågs en väldig tupp, som gol om man tryckte på fotplanet.

Vi foro åter ombord på korvetten i en kanot, tjugu fot lång, urhålkad ur en mahognistam. Kanoter äro nemligen här på kusten de vanligaste båtarna, de äro ofta vackra med smidiga stäfvar, försedda med köl och nästan alltid med ett extra bord påspikadt på sidorna för att gifva något mera plats för last. De segla rätt väl

och reda sig bättre i sjö än man skulle förmoda, då man ser deras ringa bredd och låga stäfvar.

St. Pierre är en mycket liflig handelsstad och förnämsta platsen för handeln med de så berömda Martinique-likörerna. För öfrigt exporteras derifrån öns öfriga produkter: socker, rom, sirup, bomull, kaffe, cacao, tobak och cocos, och redden lär vanligen vara ganska fartygsrik. Staden har öfver 20,000 invånare. Hela Martinique räknar på en areal af 990 qv.-kilometer nära 170,000 invånare, af hvilka omkring 15,000 äro hvita.

Martinique upptäcktes af Columbus samma år som St. Croix, på hans andra resa 1493. Öns namn är en förvrängning af Caraibernas namn *Matanino* eller *Madianna;* dessa bebodde ön i folkrika byar vid tiden för dess upptäckt och funnos, ehuru i reduceradt antal, qvar der ända till 1650-talet. Först år 1635 togs ön i bésittning af franska kolonister från St. Cristoph; till dess var den ostörd i Caraibernas händer. Efter förlusten af kolonierna i Nord-Amerika blef Martinique hufvudpunkten för Frankrikes amerikanska besittningar och har under krigen mellan England och Frankrike spelat en stor roll genom de djerfva kapare, som utrustades af öns invånare.

Från Martinique seglade Balder åter nordvart förbi Guadeloupe, Frankrikes andra stora koloni i Vest-Indien, under ett års tid nominellt Sveriges besittning. Derefter passerade vi Dominica, hvilken, sedan 1759 en engelsk koloni, jemte S:t Vincent längst af alla Antillerna förblef i Caraibernas besittning. Vidare Montserrat och Nevis, berömda för sin skönhet bland sina sköna systeröar; de äro liksom den strax derpå uppdykande S:t Christoph engelska besittningar. På afstånd sågo vi den holländska ön S:t Eustatius och befunno oss kort derpå öfver den vidsträckta “Saba-banken“, som

här på ostsidan ej hade mer än 15—16 meters vatten; vi sågo derför tydligt botten, som bestod af en jemn sandyta.

Vi lågo flera timmar under Saba till följd af vindstilla. Den tillhör Holland och är den af de vestindiska öarna, som varit minst hemsökt af yttre och inre oroligheter. Derför har den att tacka sina otillgängliga, brant i hafvet stupande stränder och sin fullkomliga brist på hamnar. Saba är en nästan cirkelformig bergö, som har formen af en krona med en majestätisk vulkankägla i midten (850 meter hög) och femton till tio lägre toppar nästan symmetriskt rundt omkring den. I dalarna mellan dessa berg ligga på sydsidan två s. k. städer, Bottom och Windwardside; på nordostsidan af ön sågo vi de högst belägna husen af den tredje staden, Hellgate. Ön, hvars areal är 13 qv. kilometer, är hemmet för en idog och välmående befolkning, som i Vest-Indiens historia gifvit mer än ett bevis på sin patriotism och sin frihetskärlek. Nu hafva inbyggarne länge lefvat i fred, mera ostörd än den som kommit deras grannar till del, till följd af öns otillgängliga beskaffenhet. De kallas ofta Vest-Indiens schweizare med anledning af det klippomgjordade alpland de bebo, de patriarkaliska seder, som råda i deras samhälle, och den starka frihets- och sjelfständighetskänsla, de städse visat. Något bomull odlas på ön, för öfrigt lefver befolkningen, ovanligt nog i Vest-Indien, på småindustri; strumpor, skodon m. m. förfärdigas nemligen der och finna marknad på de kringliggande öarna. Ingen hamn finnes, som sagdt, och blott på två punkter af den brant i hafvet stupande klippgördeln finnes möjlighet till kommunikation med den yttre verlden; på vestsidan vid “The Ladder“, en i klippväggen uthuggen trappa eller snarare stege, vid hvars fot småbåtar

kunna lägga till — om sjön är lugn — och på sydsidan i en trång och brant klyfta, likaledes blott tillgänglig för småbåtar. Invånarnas antal uppgår till något mer än 3,000, af hvilka flertalet utgöres af hvita.





TREDJE KAPITLET.

Venezuela. Curaçao.

Från Saba styrde vi vestvart och passerade på långt afstånd St. Martin, hvaraf norra hälften tillhör Frankrike, och den södra Holland. St. Barthelemy, det svenska minnet i Vest-Indien, var nätt och jemnt utom synhåll för oss.

På morgonen den 17 Januari passerade vi åter mellan St. Croix och St. Thomas med kurs mot Puerto Rico, utefter hvars sydkust vi under dagens lopp sakta ströko fram. Den visade ett storartadt och omvexlande bergslandskap, fastän bergen i allmänhet ej voro särdeles höga; högst reste sig i sydöstra delen af ön Pico Yungue mer än 1,200 meter hög. Vi passerade förbi städerna Patillas och Guayama, den senare prydd af en väldig katedral, derefter förbi Ponce, den betydligaste staden på sydsidan, uppkallad efter öns eröfrare och förste kolonisatör Don Juan Ponce de Leon. Under natten och följande dagen lågo vi i stiltje under sydvestra delen af Puerto Rico; då derefter en nordostlig bris sprang upp, sattes kurs på La Guayra, den förnämsta hamnstaden i republiken Venezuela.

Den 22 Januari fingo vi ön Tortuga i sigte och gledo för en svag bris förbi den samma; den är mycket låg, sparsamt trädbeväxt och har ett ödsligt utseende.

Dagen derpå anställdes målskjutningar utanför Cap Codera, hvarefter vi ångade fram mot La Guayra utefter den visserligen vackra och rikt grönskande, men temligen enformiga bergskedjan, som här är Venezuelas bålverk mot hafvet.

Kusten syntes temligen tom på menniskoboningar; först när vi kommo närmare La Guayra visade den sig vänligare och tätare bebyggd. Visserligen herskade fortfarande den kraftiga bergskedjan med toppar af oförminskad höjd, men mellan dessa började visa sig möjligheter till dalar, och nedanför vid hafvet utbredde sig här och der en strandremsa med yppig kultur, och välmående byar och plantager med sina sockerqvarnar lifvade taflan. Kl. 4 e. m. kastades ankare utanför staden på en redd, som utan jemförelse var den sämsta hamnplats vi hittills haft under resan, ty den är alldeles öppen för nordliga, ostliga och vestliga vindar, och till följd deraf är här nästan alltid en svår dyning.

Staden är belägen på en smal strandremsa och flera hastigt stigande sandkullar. Husen äro mestadels små envånings stenhus, vanligen med en stor veranda åt sjön. Till följd af strandremsans ringa bredd har staden en lång utsträckning, ehuru den ej har mer än 4,000 invånare. Ett litet batteri eller kastell, nu tjenstgörande som signalstation, ligger pittoreskt på ett brant sluttande berg ofvanför staden. Bergskedjan, som nästan lodrät reser sig derbakom, bildar en präktig, men nästan nedtryckande fond. En temligen stor kyrka ligger ett stycke upp på bergväggen och verkar genom sitt läge imponerande.

Ungefär en kilometer öster om La Guayra ligger på playan efter strandbrädden den lilla vackra badorten Macuto, dit en stor del af stadsboarna dagligen vallfär-

dar för att bada, och der om qvällarna på den vackra promenaden den fina verldens damer utveckla hela prakten af sina tyvärr alltför europeiskt moderna drägter och hela magten af sitt sydländska koketteri. Strandvägen till Macuto är vacker och anslående genom motsättningen mellan den mägtiga dånande strandbränningen och den lugna leende grönskan på höjderna, som beherska vägen.

Under vår vistelse här företogo vi en dag en färd till Carácas, landets hufvudstad, belägen i rak linie ej mer än 32 kilometer från La Guayra, men vägen mellan de begge städerna går öfver kammen af kustbergen mer än 1,200 meter högt öfver hafvet. Det är således en af de brantaste färdvägar man kan träffa på. Visserligen hade vi åkande helt beqvämt kunnat komma dit upp på en ny i zigzag uppför bergens sidor stigande chaussé, ungefär på samma sträckning som den under byggnad varande jernvägen skall följa, men den gamla, något kortare och mycket brantare, blott med mulåsnor praktikabla förfallna bergsvägen retade mera vår håg; och den valde vi utan tvekan*).

Efter en lång väntan fingo vi mulor, utvalde sjelfva sadlarna, och begåfvo oss utan vägvisare fyra man högt på väg. Vi passerade öfver den breda chausséen, på hvilken eleganta landåer och mer än hundraåriga massiva kärror och vagnar, förspända med 4—6 oxar, sträfvade uppför berget, och inslogo på den äldsta och svåraste vägen, som genast började med en våldsam stigning. Vi hade ej heller något skäl att ångra vårt val, ty vackrare och egendomligare väg hade ingen af oss förut passerat. I början liknade den en grusbacke, derefter

*) Denna jernväg är nu sedan 1883 färdig.

kom ett stycke af knappt 100 meters längd, med månghundra-årig temligen väl bibehållen stenläggning, så en bit uthuggen ur berget, snarare lik en trappa än en väg. Våra mulor voro säkra på foten, och det behöfdes väl.

Då vi kommit 3 à 400 meter i höjden, fingo vi en ståtlig utsigt öfver hafvet och stranden med La Guayras stad och redd. Vägen böjde sig derefter på inre sidan af kustbergen, så att vi för en stund förlorade hafvet ur sigte, men våra ögon fröjdades i stället af de grannaste vyer öfver djupa, mörkt grönskande dalar, små isolerade väl odlade platåer, spetsarna af de lägre bergskullarna, med primitiva aloë-täckta skjul i stället för hus. Öfverallt mötte oss den rikaste tropiska vegetation: bananer, cocos, kålpalmer och Phoenix stodo stridande om rummet med camelior, balsaminer och begonior. Vilda kaffebuskar växte mångenstädes i de värsta stalpen. Efter två timmars ridt stego vi af vid en posada, der vi fingo pulque och vatten. Huset bestod af ett stort skjul, täckt af soltorkade aloëblad. Ett hörn af skjulet var omgifvet med en mur af lera och halm, ett slags *adobe;* der fans en spisel af samma material, röken sökte sig ut under taket bäst den kunde. Vår värdinna, en gammal ståtlig hvit gumma, hade åtskilliga läckerheter, hvarmed hon ville undfägna oss, såsom inlagda morötter, ananas, bananer, yams och sockerrör. Då vi råkat få en inblick i tillredningen, afböjde vi med aktningsfull tacksamhet och fortsatte ridten.

Så småningom hade vi nu kommit upp ibland molnen och sågo intet utom vägens närmaste omgifning. Allt högre kommo vi och hade efter fyra timmars ridt från 1,200 meters höjd en den härligaste utsigt öfver de djupt under oss sväfvande molnen. Sjelfva kuststräckningen var dold af molnen, men utanför dem glän-

ste hafvet, och de höga bergstopparna omkring oss voro fullt belysta af solen, liknande smaragdgröna öar i molnhafvet. Ibland jagades ett moln undan för ett ögonblick och visade en djupt under oss liggande dal med grå hustak och grönskande fält. Vägen började nu slutta utför, ehuru vi ännu hade månget lifsfarligt ställe att passera. Vegetationen på de högsta topparna var naturligen ej så rik som längre ned, men väldiga träd skuggade vägen, och ofvanför pryddes bergväggarna af en rik trädflora bland buskar och ypperlig gräsmark, der hjordar af boskap betade snart sagdt rätt öfver våra hufvuden.

Vid en hastig krökning af den rundt en bergstopp löpande vägen öppnades plötsligt en utsigt framför oss, som gjorde oss stumma af beundran. Ungefär 300 meter eller mer under oss utbredde sig en väldig högslätt, genomskuren af glittrande floder och omgärdad af väldiga bergsmurar på alla sidor. Midt på denna slätt utbredde sig en stor stad med tornspiror, kupoler, praktbyggnader och hvita husrader och mellan dessa grönskande trädgårdar.

Längre bort mot söder syntes en mindre stad. På kullar och vid flodstränderna här och der sågos välbyggda haciendor, omgifna af bördiga fält och lummiga planteringar. Hvita vägar slingrade sig på slätten och i zigzag uppför bergen. De högslätten omgifvande bergen löpte i temligen jemnhöga kedjor med en otalig mängd toppar, skogsklädda högt upp. Den högsta toppen, La Silla de Carácas, hade vi temligen nära på vår venstra sida, hvarför den ej här imponerade så mycket på oss; den var så mycket ståtligare, när vi kommit ned på slätten. Nedstigandet utför bergen tog fullt $1^1/_2$ timme,



Carácas, Venezuela.

Fig. 14.

på en väg, som jag tror att man utan öfverdrift kan kalla halsbrytande.

Kl. 5 e. m. redo vi in genom den nedrifna norra stadsporten. Då vi voro i begrepp att söka en vägvisare för att komma till Hôtel Amand, der vi ämnade taga in, befriade våra mulor oss från allt bryderi genom att, trots våra protester med tygel och sporrar, föra oss till den stallgård, der de voro hemma; erkännande oss besegrade vandrade vi derifrån till fots till hotellet, beläget vid "la plaza grande". Der träffade vi Balders chef med stab, som i vagn gjort färden upp till Carácas. Temperaturen på qvällen var sval och uppfriskande, 17—18° Celsius; staden ligger nära 1,000 meter öfver hafvet och njuter af ett jemnt och sundt klimat, liknande en "evig vår" kan man säga.

Följande dag voro vi uppe före solen för att skaffa oss hästar till en ridtur i stadens omgifningar; det lyckades, och vi passerade ut genom stadens östra sida på en ypperlig väg. Efter 10—15 kilometers ridt vände vi mot söder öfver talrika bäckar genom sockerrörsfält, mellan kaffeplanteringar, cocos-alléer och majsfält i en lång båge rundt staden. Öfverallt var yppig växtlighet, vittnande om en bördig jord och ett mer än vanligt gynsamt klimat för en mängd olika växtverldens menniskonyttiga alster. Vi redo in i staden på dess vestra sida öfver en alldeles ny vacker jernbro, prydd med den nuvarande presidentens, don Guzman Blancos fotshöga namnchiffer.

Staden är den största och bäst byggda vi sett sedan vi lemnade Plymouth, den räknar också mer än 50,000 invånare. Husen äro i allmänhet af sten och hafva vanligen två våningar. De med trä eller jerngaller försedda fönstren äro stora, höga och utbyggda

från väggen, ungefär som s. k. blomsterfönster hos oss. Alla de förmögnare klassernas hus från de stora hotellen och klubbhusen ned till de små privata med blott två fönster i bredd åt gatan äro byggda på samma sätt: ett eller två praktgemak åt gatan, derefter en serie af sof- och ekonomirum omgifvande den öppna fyrkantiga gården, hvilken oftast är planterad med vackra blad- och buskväxter, med ett eller annat träd och möjligen en springbrunn i midten.

Gatorna äro med undantag för stadens centrala delar smala, men oftast väl stenlagda. Rio Catuche, som genomflyter staden, förser den rikligen med vatten och bidrager mycket till stadens snygghet.

De offentliga byggnaderna äro ståtliga, de lära samt och synnerligen vara uppbyggda genom den nuvarande presidenten, don Carlos Guzman Blanco, som derigenom skulle hafva rest sig en vacker minnesvård i sitt folks hågkomst, om ej till följd af detta dyrbara mångbyggande statens redan förut usla finanser blifvit alldeles i grund förstörda. Don Guzman säges hafva förvärfvat sig en förmögenhet af många millioner, hvilken, betecknande nog, till största delen skall vara placerad i engelska och franska banker.

Hvad som mest sårar främlingen, åtminstone svensken, och gör honom benägen att hysa mindre goda tankar om presidenten, äfven om han icke har kännedom om hans föregående historia, är det osmakliga sätt, hvarpå han sökt föreviga sitt namn. Ty på snart sagdt hvarje knut i den elegantare delen af staden mötte oss hans namn inhugget eller måladt med de mest högtrafvande och braskande epitet. Är en gata sänkt en half meter, så står der inristadt, att det är “el illustre Americano General Don Guzman Blanco“ som beredt

sina medborgare denna välgerning. Likaledes på parlamentshuset, universitetet, teatern, kyrkor, på Bolivars staty och på alla andra statyer, på arenan, på de offentliga promenaderna, på trappor, broar och vägöfvergångar, så att om hans namn blott på en del af dessa ställen vore berättigadt, skulle han utan tvifvel vara sitt folks största välgörare. Åt sig sjelf har han låtit resa åtskilliga statyer; naturligen upptaga de de förnämsta platserna, och sjelfve Bolivar "el Libertador" är skjuten åt sidan. De byggnader han låtit uppföra äro emellertid vackra och flera af dem monumentala; att de äro väl och varaktigt byggda torde man ega rätt att betvifla.

Den förnämsta byggnaden är kanske parlamentshuset, som tillika är boställe för ministrarna. Huset eller rättare byggnadskomplexen är fullkomligt qvadratisk och en våning hög; norra och södra sidorna innehålla stora kupoltäckta salar för kongress och ministerråd. Hufvudfasaden är prydd med joniska kolonner. Borggården är planterad och i midten försedd med en fontän af gjutet jern, som dock är för stor för sin plats och gör både huset och borggården små.

Söder om parlamentshuset och skildt genom en 25—30 meter bred, väl planterad esplanad med Guzman Blancos "statue equestre", gjuten i Nord-Amerika och redan en gång nedstörtad och krossad vid en revolution, ligger universitetshuset med en vacker fasad i engelsk gotik och tre torn; en stor del är dock blindfasad, ty bakom den vackert sirade muren är intet. Penningarna hafva kanske ej räckt till att bygga lärosalar, emedan fasaden blifvit för dyr.

Ett stycke derifrån vid ett torg prydt med en stånd-bild af en af frihetskrigets mest blodbesudlade och egen-

nyttiga generaler, Monegas, rest af Don Guzman Blanco naturligtvis, ligger den nyss färdiga "Theatro del Guzman Blanco", en stor oval byggnad, prydd med en vacker pelargång. Arenan, afsedd för tjurfäktningar är en låg massiv byggnad. En stor och vacker kyrka i modern rundbågsstil bär också presidentens namn. Pantheon, en ståtlig kyrka, hyser Bolivars graf.

Den gamla katedralen väcker uppmärksamhet mera genom sin massa än genom sina proportioner. Den var en bland de få byggnader, som stodo emot den förfärliga jordbäfningen 1812, då största delen af Carácas förstördes och mer än 10,000 menniskor omkommo. En annan stor byggnadskomplex är kasernen; den upptager ett helt qvarter, hörn i hörn med parlamentshuset, den säges rymma ett par tusen man och synes vara med förkärlek skött och underhållen; dess invånare sågo mycket välmående ut, men liknade ej soldater.

Stadshuset var stort, men utmärkte sig ej för yttre skönhet. Framför detsamma ligger den vackra Bolivarplazan (fig. 14), skuggad af präktiga träd och prydd med en vacker staty af Bolivar till häst. Den är gjuten i München, och som konstverk öfverträffade den vida de öfriga statyerna i staden, och detta med rätta, ty hjelten med alla sina fel är värd vår varma beundran till följd af hans modiga och ihärdiga strid för sitt fosterlands befrielse.

Det vackraste af alla de många verk som bära Guzman Blancos namn är emellertid en park strax vester om staden, byggd och planterad på en förut naken sandkulle. Den måste hafva kostat ofantliga summor. Två breda körvägar slingra sig upp rundt kullen, skuggade af vackra träd; på kullens topp är en utsökt vacker liten park med springbrunn och — en häststaty

af Guzman Blanco återigen. Bredvid denna park ligga kostbara, omsorgsfullt uppmurade cisterner eller behållare för stadens vattenledning.

Vid femtiden på e. m. åkte vi i en rad af vagnar, innehållande en stor del af stadens kavaljerer, genom stadens fashionabla gator på en inspektion, som väl knappast har sitt motstycke i Europa. Processionen af vagnar körde nemligen i gående förbi de förnämligare familjernas hus, der de i full stass i fönstren uppradade unga flickorna beskådades och beundrades, och beundran förtjenade de också, ty der var en sällsynt rik samling af svartögda skönheter. Innanför fönstergallren sågo de ut som vackra praktfoglar i bur, hvars lucka man ej vågade öppna, af fruktan att de stackars oerfarna strax skulle flyga ut och falla i kattens klor.

För återfärden till La Guayra valde vi den breda vägen och vagn. I jemförelse med den väg vi passerat upp till Carácas vunno vi mycket i tid och beqvämlighet, men förlorade vida mera i scenerier.

Vid La Guayra dröjde vi ännu några dagar. Här liksom i Carácas äro alla förnödenheter mycket dyra. Förnämsta orsaken till de högt uppjagade priserna äro väl de onaturligt höga tullarna. Orsaken till deras höjd åter är väl den ofta vexlande styrelsens behof af penningar, och mycket penningar, för att kunna betala de direkta och indirekta omkostnaderna för revolutioner och pronunciamentos. En orsak till är väl landets låga ståndpunkt i odling och industri, hvilket åter är en nödvändig följd af bristen på offentlig säkerhet.

I La Guayras hamn liksom i alla de hamnar, der vi haft sällskap af andra örlogsfartyg, ådrog Balder sig en smickrande uppmärksamhet från sjömäns sida för det putsade och sjömansmessiga sätt, hvarpå den städse pre-

senterade sig; ingen hade rårna så på håret brassade och toppade, ingen däck och sidor så finskurade som Balder.

Utefter Venezuelas kust seglade vi för små segel vestvart med Curaçao till mål. Den ringa farten gjorde att jag med fördel kunde hafva ythåfven ute. Större delen af de former som erhöllos voro de samma som eller nära slägt med formerna från den tropiska delen af Atlanten. Bland de intressantare fynden voro flera exemplar af en liten tunn, nästan bandformig fisk, *Leptocephalus*, om hvilken man länge varit oviss hvar i det zoologiska systemet den borde inrangeras; den allra senaste tidens forskningar göra möjligt, att den kan vara en larv- eller ung-form af hafsalen. Afgjord kan man dock ej ännu anse frågan vara.

På morgonen den 31 Januari fingo vi Curacilla eller Klein Curaçao i sigte. Den är en smal, låg, ofruktbar klippö, utrustad med en fyr. Den enda produkt den lemnar är guano, som anses vara af god beskaffenhet.

Vi passerade ön snart nog och kommo upp mot sydkusten af sjelfva Curaçao, hvilken erbjöd en för dessa latituder ganska ovanlig anblick; den tycktes bestå af ej särdeles höga, stela, kantiga, nakna bergskullar, jemnande ut sig mot stränderna i entoniga, gråaktiga, växtfattiga slättremsor. Här och der framskymtade dock mellan bergskullarne en dal med vänligare utseende, och då vi hunnit något längre fram utefter kusten, upplifvades taflan af den lilla snygga byn eller köpingen S:ta Barbara, med prydliga hvitglänsande hus och någon tillstymmelse till trädgårdar. Här reser sig det betydligaste berget på vestsidan af ön, Tafelberg, ej fullt 300 meter högt, upptill stympadt, bildan-



Hamnkanalen i Willemstad, Curaçao.

de en vidsträckt platå. På den sydliga kusten finnas åtskilliga vikar och laguner, som lemna goda hamnar, såsom Fuik baai, Spansh water och Carácas baai.

Första åsynen af öns hufvudstad, Willemstad, bidrager ingalunda att minska det egendomliga intryck ön gör. Midt under en brännande sol och speglande sig i ett tropiskt djupblått haf ligger en äkta holländsk stad, med höggaflade, hvitrappade 2—3 våningars stenhus, förunderligt snygga och sirligt dekorerade. Hamnen är en af de bästa i Vest-Indien, men också en af de märkvärdigaste. Genom en något öfver en kilometer lång, djup kanal, på smalaste stället ej mer än 100 meter bred, seglar man snart sagdt mellan stadens husrader in i den stora rymliga St. Anna baai eller Schottegat. Ehuru denna äfven under de svåraste stormar för alla vindar skyddade vik eller lagun är mer än 5 kilometer lång och 3 kilometer bred, kan den ej herbergera så många fartyg som St. Thomas' hamn, emedan den är uppfylld af en mängd ref bildade af död korall. Dessa ref lemna mångenstädes blott smala kanaler mellan sig.

Sjelfva inloppet till hamnkanalen är af naturen skyddadt genom väldiga sandbankar, som äro hardt nära omöjliga att passera utan lots, och på hvardera sidan af mynningen försvaras den af en liten fästning; på den östra sidan Fort Amsterdam med bastionen Waterfort, och på den vestra Riffort. Dessutom är mynningen spärrad med en svår ketting. När man väl passerat alla dessa hinder, är man med ens midt uppe i sjelfva staden, och de största fartyg kunna förtöja vid de långa träkajerna på några stegs afstånd från husraderna. Hamnkanalen företedde också, då Balder ångade igenom den, en mycket liflig anblick med åtskilliga större ångare

och segelfartyg och en mängd däckade och odäckade kustfarare, liggande i rader längs kanalens sidor. Vi ankrade i Schottegat på 13 famnars vatten tätt under det högt upp på en brant klippa pittoreskt belägna Fort Nassau.

Öns invånare äro berömda för sin gästfrihet och vi hade under de 10 dagars tid vi vistades på ön ingen anledning att jäfva detta omdöme, fastän vi voro mycket bortskämda till följd af vårt långa uppehåll på de danska vestindiska öarna. Den holländska gemytligheten parade sig här på ett särdeles behagligt sätt med det kreolska dolce far niente och lemnade oss en rad af angenäma minnen.

Den äldsta delen af staden, Willemstad i egentlig mening, ligger på en landtunga mellan hafvet och en från öster i hamnkanalen mynnande stor, men nu alltmera uppgrundad lagun, Waigat. Den är tätt och trångt bebyggd, omgifven af gamla, delvis nedrasade vallar; den är säte för guvernören, hvars residens ligger inom Fort Amsterdam. På norra sidan om den nämnda lagunen, men likaledes öster om hamnkanalen, ligger stadsdelen Scharlo. Curaçaos villastad skulle man kunna kalla den. Husen äro här modernare och af en mera omvexlande byggnadsstil, de flesta omgifna af små, välskötta trädgårdar. Öster om sjelfva Willemstad sträcker sig till en betydlig längd utefter sjelfva hafskusten den tredje stadsdelen, Pietermaai, bestående af blott en enda gata och temligen glest bebyggd.

Den fashionablaste delen af staden ligger emellertid på andra eller vestra sidan af hamnkanalen, den kallas Otrabanda eller Overside. Husen här hafva skattat mera åt den spansk-kreolska smaken och klimatets fordringar. Man ser här stora låga byggnader med luftiga

verandor och bredare, ofta planterade gator. Otrabanda skiljes från hafvet genom en lång, smal, blott några fot djup lagun, Rifwater, som säkerligen i hygieniskt afseende ej är välgörande för staden. Willemstad är sätet för affärsverksamheten, Scharlo är prydd af köpmännens luxuösa villor, Otrabanda är boningsorten för öns aristokrati, och Pietermaai för småbefolkningen. Hela stadskomplexen har omkring 8,000 invånare.

Utanför Willemstads murar ligger fritt och öppet den nybyggda "katedralen", i stil vidt skild från kyr-



Fig. 16. Protestantiska kyrkan i Willemstad, Curaçao.

korna på de andra vestindiska öarna och det venezolanska fastlandet, ehuru den är en katolsk kyrka. Den lilla protestantiska kyrkan (fig. 16) ligger inom Fort Amsterdams murar. Klimatet på ön är helsosamt, och den förnämsta orsaken härtill är, liksom förhållandet var med Barbados, nordostpassaden, som bringar svalka och vederqvickelse från den brännande solen.

Det värsta obehaget för öns invånare är den knappa tillgången på dricksvatten, som, ytterst sparsamt och af

dålig beskaffenhet, fås från några brunnar på ön. För att fylla behofvet har man öfverallt byggt stora och dyrbara cisterner, för att uppfånga regnvatten; men då regn är mycket sällsynt på ön, äro de understundom tomma. Så regnfattig har emellertid ön ej alltid varit; då spaniorerna först nedsatte sig på den samma, var den rikt beklädd med skog, som innehöll många värdefulla trädslag, bland annat färgträd, och rik på bäckar och källor. Men sedan ön så småningom blifvit afklädd sin gröna skrud af spaniorerna och deras efterföljare, holländarne, passerade de vattenmättade molnen likgiltigt öfver den nakna, solstekta marken, för att uppfångas af de täta skogarna på Central-Amerikas ostkust och der tömma sitt innehåll. Öns yta visar derför också en torr och tröstlös anblick af grågul eller rödaktig kalk.

Hela ön består nemligen af kalkberg, och endast i de här och der mötande dalsänkningarna finnes något jord qvar; men der den finnes, tager man numera väl reda på densamma och odlar med trägen omsorg allt hvad odlas kan. Märkligast och för Curaçao mest karakteristiskt är en afart af apelsinträdet, *Citrus aurantium curassaviensis*, hvars i solen torkade skal gifva den egendomliga smaken åt den berömda Curaçaolikören. Sjelfva likören beredes dock ej på ön, utan apelsinskalen inpackas och sändas till Holland. Dessutom odlas något majs, aloë, bönor, en mängd fruktträd m. m. Den ytterst sparsamma, vilda vegetationen består af några arter Acacia, Cereus, Opuntia m. m. Boskapsskötseln är i betraktande af öns klena vegetation ganska betydlig, ehuru boskapens beskaffenhet visst ej är utmärkt, om man undantager får och getter, som trifvas väl och frodas.



Hamnkajen i Willemstad, Curaçao.

En vigtig inkomstkålla är saltberedning, som eger rum i jemförelsevis stor skala genom afdunstning i s. k. Zoutpannen vid stranden af hafvet eller i de grunda lagunerna. Men hufvudkällan till öns rikedom är handeln och i all synnerhet smyghandeln med de under ytterligt stränga tullagar suckande kuststäderna i republikerna Venezuela och Columbia. Till en sådan handel lämpar sig öns läge särdeles väl, den ligger nemligen ej mer än 70 kilometer från den venezolanska kusten, med sina många goda hamnar vända mot den samma.

Ön består som sagdt uteslutande af kalk och är, ehuru den blott obetydligt reser sig öfver hafvets nivå, ganska kuperad, höjderna vanligen jemnt uppstigande från hafvet och temligen tvärbrant stupande ned emot småslätterna och dalarna i det inre af ön. Dess högsta berg är St. Christoffelberg i vestliga ändan af ön, 365 meter högt. Curaçao bildar genom sin långsträckta form (den är 61 kilometer lång och 10—12 kilometer bred der den är bredast) en barrier för fastlandets kust. Denna barrier fortsättes i dess systeröar Buen Ayre, Los Aves och Los Roques åt öster och i Oruba åt vester. Af dessa äro Buen Ayre och Oruba bebodda hvardera med omkring 4,000 invånare; på den senare har man under de sista åren börjat bearbeta guldfyndigheter. Los Aves och Los Roques äro små obebodda låga klippöar, omgifna af farliga korallref. Los Aves ega någon ekonomisk betydelse till följd af der befintliga temligen rika guanolager. Curaçaos areal utgör vidpass 550 qv.-kilometer med 24,000 invånare, deraf en fjerdedel äro för detta negerslafvar.

Ön upptäcktes 1499 af Alonzo de Ojeda, Columbi förre följeslagare; han hade med sig den berömde karto-

grafen Amerighi Vespucci, som lemnat en ganska intressant berättelse om spaniorernas första besök der. Den erhöll till följd af invånarnes ovanliga storlek namnet "Isla de los Gigantes". Det dröjde till 1527 innan spaniorerna slogo sig ned på ön; i deras händer fick den ej någon större betydelse som handelsplats, ehuru de visserligen afverkade en stor del af skogen och sände till Europa skeppslaster af "palo de tinto", eller färgträdet.

Men ön är märklig i Vest-Indiens historia, derför att dess ursprungliga invånare, indianer af Caraibfamiljen, ej blefvo utrotade eller gjorda till slafvar, som fallet var på de flesta af de öfriga vestindiska öarna, utan lefde i fred vid sidan af spaniorerna. Detta goda förhållande fortfor äfven sedan holländarne 1634 bemägtigat sig Curaçao. Indianerna beskrifvas såsom kraftigt byggda, godsinnade och arbetsamma; numera äro de utdöda eller kunna väl sägas hafva så småningom gått upp i den hvita och halfhvita befolkningen, men här och der uppgräfvas redskap och husgeråd utgörande minnesmärken efter dem. För några få år sedan anträffades på grann-ön Oruba ganska betydande fynd efter Curaçao-indianernas närmaste stamförvandter, utvisande att de varit i besittning af både konstskicklighet och smak vid förfärdigandet och prydandet af vapen och husgeråd.

Under holländarnes välde tillväxte kolonien snart i välmåga, förnämligast genom den inbringande smyghandeln med Venezuela, som då under Spaniens spira hade en föga mera klafbunden handel än nu, då den är en fri demokratisk republik.

Tvenne gånger under 1600-talet sökte fransmännen eröfra ön, men blefvo första gången, 1673, tillbakaslagna just på den plats der nu hufvudstaden står. Den andra

gången, 1678, räddades Curaçao, derigenom att den största delen af den franska flottan under befäl af den namnkunnige amiralen d'Estrées förliste på korallrefven, som omgifva Los Aves. Senare eller 1713 hade dock fransmännen bättre framgång och intogo hufvudstaden. De kunde dock ej länge bibehålla ön, som återgick till sina gamla herrar. Tvenne gånger, 1798 och 1807, har ön varit besatt af engelsmännen; sista gången återlemnades den 1814 till Holland. Ett värre öde än dessa eröfringar hotade Curaçao år 1800, då de haytiensiska negrerna under Pétion anföllo den; faran afvändes dock lyckligtvis genom engelsk mellankomst.

På den sista tiden har den venezolanska regeringen upprepade gånger sökt få köpa ön, ej så mycket för att komma i besittning af en värdefull handelsplats, som för att kunna beherska en af de förnämsta härdarna för de upprepade revolutionsförsöken. Curaçao är nemligen genom sitt läge särdeles beqväm till samlings- och förrådsplats för de med den bestående regeringen i Venezuela missnöjda "patrioterna", och otaliga äro de pronunciamentos och landstigningsförsök, som förberedts på och utgått från Curaçao. För några år sedan lär äfven Tyskland hafva haft planer att förvärfva ön, för att derigenom skaffa sig en utgångspunkt i Vest-Indien. Nu är ej handeln så lysande som förr, men öns köpmän vänta sig en ny gyllne tid, då Panamákanalen öppnas och derigenom trafiken på dessa trakter mångdubblas.

Den 10 Februari lemnade vi Curaçao, och framdrifna af passadens milda flägtar ströko vi förbi Maracaybo-viken och halfön Guajira, den längst framskjutande delen af Colombias område. Högt öfver molnen sågo vi de imposanta konturerna af Andernas nordligaste bergs-

knut, Sierra Nevada de S:ta Martha, och längre fram den låga kuststräckningen, som omgifver Magdalenaflodens mynning.

Efter några dagars frisk segling med intet utom himmel och vatten i sigte, mötte oss morgonen den 14 Februari anblicken af Isthmo de Panamá med en starkt, men mjukt kuperad kust, klädd så långt blickarna kunde nå i en praktfull skrud af jungfrulig urskog. Ehuru vi passerade på blott fem nautiska minuters afstånd från stranden, kunde intet spår af menniskoboningar upptäckas, förrän vi kommo midt för den lilla staden Puerto Bello, nu en obetydlig hamn, blott besökt af kustfarare, men förr under den tidigare spanska tiden en ytterst vigtig och välbefästad stad. Den var då stapelplatsen för Perus och Chiles rikedomar, hvilka från Panamá fördes hit på den gamla, med stor kostnad byggda vägen öfver isthmen, "el camino real", för att årligen fraktas till Spanien med den s. k. silfver-armadan. Dess rikedom blef dock dess olycka, ty den intogs och ödelades upprepade gånger af flibustiererna, och sedan den under en tid återhemtat sig från dessa blodiga olyckor, blef den 1739 helt och hållet nedbränd af den engelske amiralen Vernon. Det sista slag som drabbade den som handelsstad var dock de spanska koloniernas oafhängighetsförklaring, ty från denna tid flyttade handeln öfver till staden Chagres, som genom Chagresfloden hade en lättare förbindelse med Panamá. Ännu stå dock de två gamla fästningarna San Fernando och San Geronimo qvar på hvar sin sida af den långa, af höga berg skyddade vik, som bildar Puerto Bellos ypperliga hamn.

Vester om Puerto Bello började kusten alltmera antaga karakteren af lågland, till dess den vid målet för vår färd, Colon, tycktes vara nästan i nivå med vatt-

net. Här ankrade Balder på vestsidan af Manzanilla-ön i den s. k. “hamnen“ vid Colon, Limon bay, hvilken är helt och hållet öppen för nordliga vindar; dessa äro vid vissa årstider ytterst våldsamma och med rätta mycket fruktade. Från sjön sedt hade Colon ett vänligt och inbjudande utseende, löften som det visst icke höll, när man gjorde närmare bekantskap med staden.

De dagar Balder dröjde i hamnen användes till draggningar i viken och färder i land. En dag foro vi till Panamá, der direktören för The Colonial Bank, sedermera svensk-norske konsuln G. O. Gyllich, inbjudit Balders officerare till en splendid fest. Derefter skildes jag med djup saknad från de kära vänner jag förvärfvat under öfverresan, och från Balder, den sista biten af gamla Sverige, för att på egen hand ströfva igenom det för naturforskaren och för turisten lika inbjudande och tjusande landet mellan de båda verldshafven.





FJERDE KAPITLET.

Colon — Interoceaniska jernvägen.

Colon *) är en af Central-Amerikas allra yngsta städer; den grundlades nemligen helt provisoriskt år 1852 af det amerikanska bolag, som af Colombianska regeringen erhållit koncession på byggandet af en interoceanisk jernväg öfver isthmen. Då denna jernväg redan innan den blef färdig erhöll en mycket stor trafik till följd af den då rasande Californiska guldfebern, växte det obetydliga nybygget hastigt till en stad, som redan 1855 räknade öfver 1,500 invånare; nu har den en efter omständigheterna mycket vexlande befolkningsnumerär, väl sällan under 5,000, ofta stigande till 8 à 9,000. Genom sina stora luftiga hus, beskuggade af ståtliga cocospalmer, tjusar den ögat hos den som från sjösidan nalkas den samma (fig. 18); men endast en flyktig visit är tillräcklig att förvandla vår beundran till förvåning, blandad med en känsla af otrefnad. Ty förvånas måste man öfver den

*) Då staden högtidligen grundlades i Februari 1852, erhöll den af Colombianska regeringens representant namnet Colon "för att hedra minnet af Christobal Colon, som här första gången ankrade vid kusten af tierra firme". Jernvägsbolagets representant nämnde den Aspinwall efter en af bolagets direktörer, och detta senare namn begagnas ännu af nordamerikanarna; alla andra folk kalla staden Colon. Då nu valet är emellan Columbus och Mr Aspinwall, synes det ej vara mer än billigt att den senare får vika, huru stora förtjenster han än kan hafva om Panamá-jernvägen.

rastlösa verksamhet, som oaktadt solens mördande hetta utvecklas kring magasin, kajer och jernvägswaggoner; det var mer än 30° Celsius i skuggan och nästan omöjligt att finna någon skugga. Och den osnygghet och vårdslöshet, som herskade i synnerhet i och omkring den svarta befolkningens bostäder, väckte en sådan afsmak, att man visst ej stannade längre än högst nödvändigt qvar i "Ciudad de Colon", hvilken också hvad det yttre beträffar mera liknade ett "American camp in the far



Fig. 18. Colon.

west" än en stad i det spanska Amerika. Rättvisan fordrar dock det erkännandet, att staden med stora steg utvecklar sig till det bättre, och skilnaden mellan det Colon, jag mötte då jag först beträdde det amerikanska fastlandet, och det jag lemnade vid min återfärd till Europa, knappt halftannat år senare, var högst betydlig.

Den vestra stranden af Manzanilla-ön upptages af långa, i viken utspringande pirer eller "wharfs", vid hvilka de stora oceanångarna förtöja och direkte i jernvägsvagnar lossa sitt gods. Omedelbart innanför

dessa pirer löper den breda strandgatan, "Front Street", till nästan hela sin bredd upptagen af jernvägsspår och dagen i ända trafikerad af jernvägsvagnar med och utan lokomotiv och packvagnar dragna af åsnor eller negrer. Gatan är kantad med stora, oftast två våningar höga hus, alla af trä, och nästan alla så lösligt hopkomna, att man fruktar att de skola ramla liksom korthus för första allvarliga storm. Bottenvåningarna äro utan undantag egnade åt Mammons tjenst: butiker, kontor, utskänkningsställen eller spelhus. Jernvägsbolagets och de stora ångbåtskompaniernas hus äro dock solidare byggda och af ett ganska prydligt utseende. Ett stort behag förlänas husen af de breda verandorna, som vanligen löpa längs fasaderna och ofta rundt hela byggningen. Parallelt med Front Street löper ännu en bred gata, men derefter är staden slut, och en svårgenomtränglig och feberalstrande sumptrakt vidtager, tätt beväxt med en buskartad småskog, bestående af Mangrove *) och framför allt Manzanilla-träd **), hvilka senare också gifvit ön sitt namn.

Äro de hvite köpmännens hus vårdslöst hopspikade af läkt och bräder, så äro den svarta befolkningens kojor ett ännu mera slående bevis på huru litet som behöfves för att fylla anspråken på bostäder i detta klimat. De bästa äro byggda efter indianernas mönster af palmspjel och palmblad, men de flesta äro fabricerade af gamla packlårar, kaffebalar och segeltrasor, och herbergera vanligen ett häpnadsväckande stort antal invånare, både menniskor och djur.

Det är i sjelfva verket ej underligt att bostäderna i Colon äro så provisoriska, ty de flesta af dess invå-

*) Rhizophora mangle.

**) Hippomane mancenilla.

nare, så väl hvita som svarta, vistas der blott för att så fort som möjligt förtjena förmögenhet och skynda derefter att lemna dess osunda klimat för att i mindre farliga nejder njuta sina ofta på bekostnad af helsan vunna skatter. Visserligen söka nu kanalbolagets vänner och intressenter på allt sätt upphjelpa Colons dåliga rykte och påstå till och med att det är sundare än Panamá, men jag tror att hvarje opartisk iakttagare, som besökt de flesta af de för febrar beryktade platserna i Central-Amerika, skall, seende bort från Colons stora betydelse såsom begynnelsepunkten för ett af verldens mest storartade företag, med mig nödgas instämma deri, att det är svårt att finna en af naturen i hygieniskt afseende mera vanlottad stad. Den är nemligen byggd på stranden af den låga, platta, knappt ett par fot öfver hafvet sig höjande Manzanilla-ön, hvilken är helt och hållet bildad af koraller. Husen äro till en del byggda öfver små laguner eller snarare pölar af stagnerande vatten, hvilka sedermera så småningom fyllas genom affall och sopor; renhållningen i staden är i det allra närmaste ingen, och till och med gamarna, de tropiska städernas högt skattade renhållningshjon, äro här sällsynta.

Den ej bebyggda delen af ön upptages, som sagdt, af högst osunda sumptrakter, och på andra sidan af det smala sund, "Boca chica", som skiljer ön från fastlandet, sträcka sig likaledes öfver flera qvadratmils vidd otillgängliga sumpmarker. Visserligen sprider passaden, under den tid af året den blåser, en stor vederqvickelse, men till följd af den ogenomträngliga urskogsvägg, som möter den strax bakom Manzanilla-ön, förmår den ej drifva bort de feberfödande miasmerna, som ständigt stiga upp från träsken. Den enda möjligheten att i någon mån förbättra Colons klimat är att

söka uttorka de vattensjuka trakterna, och det är att hoppas att kanalens byggande skall kunna verka något i denna rigtning.

Jemte Colons många brädpalats finnas dock tvenne stenbyggnader. Den största, utmärkt för soliditet och väldiga dimensioner, men ej för yttre prakt, är jernvägs-



Fig. 19. Colons kyrka.

bolagets rymliga godsmagasin. Den andra gör deremot några anspråk på arkitektonisk skönhet; det är den lilla i engelsk-götisk stil uppförda kyrkan (fig. 19), också den tillhörig jernvägsbolaget. Den är belägen nära norra stranden af ön, omgifven af präktiga cocospalmer. Framför den samma reser sig en stenpelare, bärande namnen på de tre ledande upphofsmännen till ett af den ameri-

kanska energiens vackraste minnesmärken, Panamá-jernvägen. Deras namn äro J. L. Stephens, Chauncey och Aspinwall. Den förste har dessutom gjort sitt namn till ett af de berömdaste i Central-Amerikas häfder såsom en af de insigtsfullaste och oförskräcktaste resande, som genomströfvat landet.

Ett enda konstverk har staden att uppvisa; det är en staty af Columbus, skänkt af kejsarinnan Eugenie till republiken Colombia (fig. 20). Den är ett anslående konstverk, men har visserligen ej fått sin rätta plats här, der den är rest omedelbart vid hafsstranden, omgifven af jernvägsspår och maskindelar, så att det är mycket svårt att komma fram till den samma.

Då jag i April 1883 för sista gången besökte Colon, hade på den sydvestra delen af Manzanilla-ön uppstått en hel ny stadsdel med breda gator och små vackra, välbyggda hus i villastil, ett verk af kanalkompaniet, som dermed beredt de bästa möjliga bostäder åt sin talrika personal i Colon. Tyvärr har hela denna nya skapelse jemte en stor del af den öfriga staden blifvit lågornas rof under de sista årens inbördeskrig.

Midt på Front Street stannar det från Panamá kommande tåget och aflemnar passagerare och gods; på samma ställe embarkera passagerarne från Colon till Panamá, väntsal och perrong komma ej i fråga; man bryr sig ej ens om att köpa biljett, det låter sig göra lika väl under full gång. Midt igenom den lifliga folkmassan, som trafikerar Colons pulsåder, banar tåget sig väg. En lågmäld hvissling från ångpipan eller ett tillrop från lokomotivföraren kommer den täta kretsen kring ett roulette- eller biribi-bord i ett af gathörnen att maka åt sig jemnt så mycket, att lokomotivet har rum att passera, och så lemna vi helt gemytligt Colon för att öfver en

lång bro, som förefaller helt provisorisk, beträda isthmen och dermed det amerikanska fastlandet just på den punkt,



Fig. 20. Columbi staty, Colon.

der traditionen vill veta att Columbus för första gången satte sin fot på den nya kontinenten. Här utfaller den temligen obetydliga Fox River, hvars mynning

skall blifva mynningen för den stora interoceaniska kanalen.

Genom låga sumptrakter, som tyckas sakna fast mark och till stor del vid flodtid öfversvämmas af hafsvattnet, komma vi vid Monkey Hill till något högre land. Här emellan och Gatun möta vi de första tecknen till odling i väldiga "platanarer" eller fält planterade med bananer. Detta är en blott några år gammal anläggning och bananerna utskeppas, som det säges med god vinst, en à två gånger i månaden till Newyork. Vid Monkey Hill finnes en väldig reservoar för upptagande af regnvatten, till fyllande af Colons och jernvägens behof.

Den första egentliga stationen på banan är emellertid Gatun, pittoreskt belägen vid en krökning af den beryktade Chagres-floden. Här var man i full färd att uppbygga en hel liten stad af täcka villor, alldenstund Gatun är ämnad att blifva en af hufvudpunkterna vid kanalen. För öfrigt består byn Gatun af en samling palmbladstäckta hyddor af föga inbjudande utseende, hysande en befolkning nästan uteslutande bestående af negrer och mulatter. Här visade sig de första spåren af kanalarbetet i ett par väldiga "excavateurs", som sågo helt främmande ut bland palmer och lianer och redan voro illa medtagna af rost. I floden lågo några mudderpråmar och kompaniets första ångare, den lilla "S:ta Maria".

Vid Gatun lemnar jernvägen åter Chagres och passerar öfver skogsslätter med rik, men ännu ej särdeles högväxt tropisk vegetation af Heliconier, Musaceer, Cannaceer och åtskilliga lågväxta palmarter. Här och der resa sig vackra, grönklädda, men ej särdeles höga trachytkäglor, såsom Cerro de Tigre och Cerro de Leon. Då man passerat den senare, börjar den stora tropiska

urskogen uppträda i all sin prakt: resliga palmer och väldiga löfträd med mägtiga girlander af lianer i alla möjliga former. Då man färdas fram här, börjar man förstå hvad som menas med en tropisk urskog, och man häpnar öfver den rikedom och prakt naturen utvecklar. Det tyckes, som om urskogen endast motvilligt dragit sig ett par steg tillbaka för att gifva jernvägen rum, och som om den hade magt och kraft att, när den ville, sluta sig tillsammans öfver den lilla smala remsa, som med så stor uppoffring och ansträngning en gång blifvit röjd.

Vid Ahorca Lagarto se vi åter en skymt af Chagres, för att först 17 kilometer längre fram öfverskrida den samma på en enkel, men solid jernbro, hvilande på sex stenpelare, vid stationen Barbacoas. Här finnes, liksom vid de stationer vi förut passerat, en liten samling af palmbladstäckta hyddor, byggd tätt intill banan och helt och hållet lefvande på den samma. Invånarne utgjordes af negrer och mulatter, några få mestizer och kinesiska handlande med bodskyltar och affischer innehållande värdefulla upplysningar, affattade på deras eget modersmål. Så snart tåget stannade, omsvärmades vagnarna af en hop barn och qvinnor, hvilka utbjödo åt de resande förfriskningar, såsom stekta bananer, ägg, både af höns och iguaner, "tortillas" af majs och "dulce", sötsaker af den mest primitiva och tvifvelaktiga tillverkning. Prisen voro allt utom billiga.

Härifrån följer banan Chagres, nu på venstra eller södra stranden, temligen nära floden, utan att dock gå in i alla dess krökningar, till Matachin ungefär 45 kilometer från Colon. Liksom vid det strax förut passerade, 3 kilometer vestligare liggande Gorgona finnes här en gånska betydlig by med mycket utvecklad handelsverksamhet och en amerikansk "bar", eller ett utskänk-

ningsställe, lifligt besökt som det tycktes. Skogen har här börjat något glesna, och formrikedomen är kanske ej fullt så stor som närmare den atlantiska sidan, men vegetationen är dock af en majestätisk skönhet, och palmer och stora ormbunkar uppträda i större mängd än förut.



Fig. 21. Dalen vid Paraiso.

Hittills har banans stigning varit temligen obetydlig, ty Matachin ligger föga mera än 20 m. öfver hafvets nivå; men härifrån till stationen Emperador är stigningen nära 50 m., hvarför också vanligen två lokomotiv få användas för att släpa tåget upp. Från Emperador stiger vägen fortfarande till den högsta punkten på banan vid Culebra-passet, 76 m. öfver hafvets nivå och 56 k.m. från Colon. Från Culebra eller "The summit" stupar

vägen hastigt, så att nivåskilnaden mellan den nästa, på knappa 3 kilometers afstånd belägna stationen Paraiso är 36 m.; då härtill kommer att banan är laggd i under stundom ganska djerfva kurvor, är färden ej alldeles utan risk.

Dalen vid Paraiso (fig. 21) har ej utan skäl fått sitt namn; den bjuder på ett tjusande sceneri. Höjdskilnaden mellan Paraiso och Pedro Miguel är omkring 15 meter på ej fullt 2 kilometers väglängd. Mellan denna station och stationen Rio Grande uppgår den till 18 meter på en längd af något öfver 4 kilometer. Derefter löper banan de återstående 6 kilometerna på temligen jemn mark till ändstationen på Playa Prieta invid Panamá.

Det torde väl ej kunna nekas att denna jernvägsfärd är en af de skönaste i verlden, fastän den till följd af åtskilliga förhållanden kanske ej kan ega så stor lockelse för turister i allmänhet. Att den i verkligheten är en af de vigtigaste för verldssamfärdseln, det visar redan en flyktig blick på kartan. Men den har dessutom varit en guldgrufva för det bolag, som trafikerat den, om också inkomsterna högst betydligt hafva fluktuerat under den tid af mera än trettio år den nu varit i gång. Man har ofta klagat öfver de enormt höga prisen för så väl passagerare som gods på denna bana, och utan tvifvel äro de väl också högre än på något annat ställe i verlden — 25 dollars för en enkel personbiljett — men det är att märka att detta höga pris gäller blott för transito-folk, d. v. s. sådana som på resan till eller från Europa och de Förenta Staterna för en gång passera isthmen; för de på isthmen bofasta äro prisen deremot helt olika, vexlande mellan $^1/_2$ — 1 dollar för färderna mellan de båda ändpunkterna eller någon af mellanstationerna. Derför

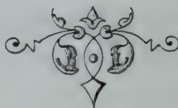
ser man också oftast ett stort antal af färgade män och qvinnor i waggonerna, medförande korgar med frukt och andra förnödenheter. Det finnes inga stationsföreståndare eller andra bolagets embetsmän vid de särskilda stationerna, utan den som vill följa med trainen får sjelf gifva tecken med semafor (om sådan finnes) eller med viftning, och tåget stannar genast. Skulle någon passagerare vägra att betala eller ej kunna erlägga biljettpriset, stannar tåget, och den vederbörande får stiga af och till fots söka hinna målet för sin resa.

Fyra timmar tager vanligen färden mellan Colon och Panamá, ehuru den, om så behöfves, kan tillryggaläggas på mindre än hälften af denna tid. Jernvägens ändpunkt ligger strax norr om den sistnämnda staden och består af en stor samling rymliga magasin och skjul samt tre långa, i sjön utskjutande pirer, särdeles omsorgsfullt byggda och alldeles nödvändiga här, emedan viken är så grund, att ej ens små fartyg kunna vid stranden intaga last. Väntsalar och stationshus äro äfven här en okänd lyx.

Utsigten öfver det lugna, skimrande hafvet och motsättningen mellan de mjuka, skogiga topparna af de närmaste öarna och de ärevördiga kyrktornen och de gamla förfallna murarna kring Panamá gjorde ett storartadt intryck, äfven efter det härliga panorama af naturscenerier vi passerat under resan öfver isthmen.

Sedan man lyckats rädda sitt bagage undan de tjenstvilliga, rofgiriga och skrikande negrer, som flockvis omgifva den resande, har man en dryg väg in till centrum af staden, och det är endast en tvifvelaktig beqvämlighet som erbjudes den resande genom tillfälle att begagna de trälådor på hjul, som, dragna af små och magra mulor eller ännu smärre och magrare hästar, här

hedras med namnen omnibus och phaëton. Ehuru Panamá har flera hotell, är det vanligen till Grand Hôtel, beläget vid Calle de la Merced, som man tager sin tillflykt, till dess man uttröttad af dess högt uppdrifna pris besluter sig för att söka en privat bostad.





FEMTE KAPITLET.

Panamá.

Få så nära hvarandra belägna städer torde finnas, som kunna uppvisa så betydliga olikheter som Colon och Panamá. *Der* den amerikanska satsen "time is money" till ledande princip, *här* ett dolce far niente, som knappast låter störa sig af det nya rika lif, som kanalarbetet naturligen medför. *Der* provisoriska trähus, väldiga magasin, breda gator och en rastlös trafik, *här* gamla massiva stenhus, en stor del nästan i ruiner, storartade kyrkor, gamla bastioner, trånga gator och liknöjda kreoler och negrer utsträckta i sina hängmattor eller på någon skuggig plats på sjelfva gatan. Hvarje gata och hvarje torg i Panamá lemnar talrika bevis på stadens forna rikedom och prakt, men på samma gång på det djupa förfall, hvari den råkat genom invånarnes lättja och oföretagsamhet och de ständiga revolutioner, som hemsökt landet, snart sagdt i regelbunden följd allt sedan oafhängighetsförklaringen den 23 September 1821.

Nu, då staden håller på att pånyttfödas genom den mängd nya befolkningselement och den mångsidiga verksamhet kanalföretaget medför, förefaller den som en gammal ruin, i hvilken en ny egare flyttar in, lappande upp de gamla förfallna murarna och målande öfver de ruski-

gaste knutarna. Så reser sig sida vid sida med det ålderdomliga "Casa del Cabildo" eller stadshuset vid Gran



Fig. 22. Katedralen i Panamá.

plaza de la Cathedral en praktfull modern byggnad i fyra våningar, ursprungligen "Grand hôtel", men nu inköpt af

kanalkompaniet och inrymmande dess mångfaldiga embetslokaler. Vid samma torg ligger den väldiga katedralen (fig. 22) med dess perlemortäckta torn och snedt emot den samma ruinen af en stor byggnad, med de nakna väggarna och de taklösa salarna prydda af en rik trädvegetation.

Efter det gamla Panamás förstöring, om hvilken jag här nedan skall tala, anlades det nuvarande Panamá år 1673 efter plan af Don Alonzo de Villacorta, som genom murar, bastioner och grafvar gjorde den till en af de starkast befästade städer i hela det spanska Amerika. Den är byggd på en ej fullt en half kilometer lång, mot öster utskjutande landtunga och har varit helt och hållet omgifven af ända till fyra meter tjocka murar. Af dessa finnas ännu betydliga sträckor qvar i mer eller mindre nedrasadt skick. På det sydöstra, längst utspringande hörnet äro de nästan alldeles oskadade och utgöra en mycket besökt promenadplats för Panamás beau monde. Denna promenadplats kallas Las Bovédas, och visar hvarje dag från kl. 4—6 e. m. under den vackra årstiden en mycket liflig tafla, med mörkögda señoras och señoritas, gulhyade kreolska caballeros, lifliga fransmän, ofta i de mest pittoreska fantasikostymer, lugna anglosaxer och gemytliga tyskar; alla skynda hit att andas den svalkande sjöbrisen, då solen allt mera drager sig bakom Panamás skyddsvakt på landssidan, det symmetriskt afrundade Cerro de Ancon.

Från Las Bovédas har man också en af de mest förtjusande vyer man gerna kan få se. Panamá-viken utbreder sin merendels lugna yta så långt ögat når, på begge sidor omgifven af mjukt kuperade, palmrika höjdsträckningar, som här och der sänka sig ned till en bred dal för att släppa fram en sakta flytande flod eller gifva rum

för en sandomvallad lagun, och på vikens blanka vattenspegel resa sig ö efter ö, bildande gröna luftiga domer eller långsträckta mångbugtiga klippryggar, skiftande i rika färger.

Rätt i söder, på ett afstånd af endast två till tre kilometer, ligga de tre små öarna Perico, Flameco och Naõs, hvilka mellan sig bilda Panamás hamn. Genom vidsträckta korallref, vid ebbtiden fullkomligt torra, äro nemligen stränderna af sjelfva Panamá alldeles otillgängliga för andra farkoster än grundgående båtar. Till och med hamnen vid Naõs har vid ebbtid ej vatten nog för de större oceanfararne, hvilka derför måst ankra vid ön Taboga, ungefär 14 kilometer från Panamá. Vid fullt klar luft kan man i S.O. se förtoningarna af den mångprisade Perlas-arkipelagen, Panamá-vikens förposter mot Stilla oceanen.

Innanför Las Bovédas ligger en stor kasern. Från denna tågar dagligen en vaktparad med en präktig musikkår af omkring 40 man och ofta ej ens fjerdedelen så många soldater till högvakten i guvernörens hus, som är beläget vid stadens norra strand vid Calle de Muralla. Ytterligare tre kaserner finnas i staden.

Det som emellertid mest väcker främlingens uppmärksamhet i Panamá, är det stora antalet af kyrkor och kyrkoruiner, ja man skulle utan fara för öfverdrift kunna nöja sig med det senare uttrycket, ty äfven de kyrkor, som ännu äro i bruk, äro så förfallna, att många af dem tyckas vara farliga att besöka. Under min vistelse i Panamá ramlade t. ex. en del af kyrkan San Franciscos murar. Den stora mängden af kyrkor och kloster visar bäst, hvilken betydande magt och rikedom den katolska kyrkan i det spanska Amerika förr förstått tillvälla sig.

Af de ännu i bruk varande kyrkorna är utan tvif-

vel den stora katedralen (fig. 22), som intager en betydlig del af vestra sidan af Plaza de la Catedral, den bäst bibehållna på samma gång som den förnämsta. Dock har den, sedan jag lemnade Panamá, lidit åtskilligt af jordbäfningen den 6 September 1882. Den står med en bredful fasad i italiensk-spansk stil åt torget, flankerad af två höga, luftiga torn, med taken belagda med perlemor. Denna taktäckning bör, då den hölls vid magt, hafva varit briljant; nu är den till större delen förvittrad eller bortfallen, och blott på enskilda punkter gnistrar den i solskenet. Inuti visar kyrkan ett väldigt midtelskepp och två rader af massiva pelare; väggar och pelare äro rikt dekorerade, och altaret glänser af silfver. Vid större högtidligheter spelar här regementsmusiken, och det gör ett underligt intryck att, efter ett gripande tal af erkebiskopen eller någon annan prelat i full skrud, få höra "Boccaccios" och "Madame Angots" muntra toner spritta tillbaka från tempelhvalfven. Det yttre intrycket af katedralen, liksom af nästan alla de andra kyrkorna, förstöres i hög grad deraf, att de ej stå fria; ty mot deras väggar äro ofta de mest bedröfliga ruckel uppresta snarare än uppbyggda.

Nära katedralen står ännu en del upprätt af de praktfullt sirade murarna och portikerna till det gamla Jesuiterkollegiet, ett storartadt byggnadsföretag, som dock aldrig blifvit fullbordadt; dess rymliga gårdsrum och gemak äro rikt beväxta med en yppig vegetation af palmer och ormbunkar, och endast en liten del af dess stora areal begagnas, — men nu till circus- eller teaterföreställningar. I ett och annat hörn har en negerfamilj slagit upp sin anspråkslösa bostad, skyddad blott af ett sluttande tak af palmblad.

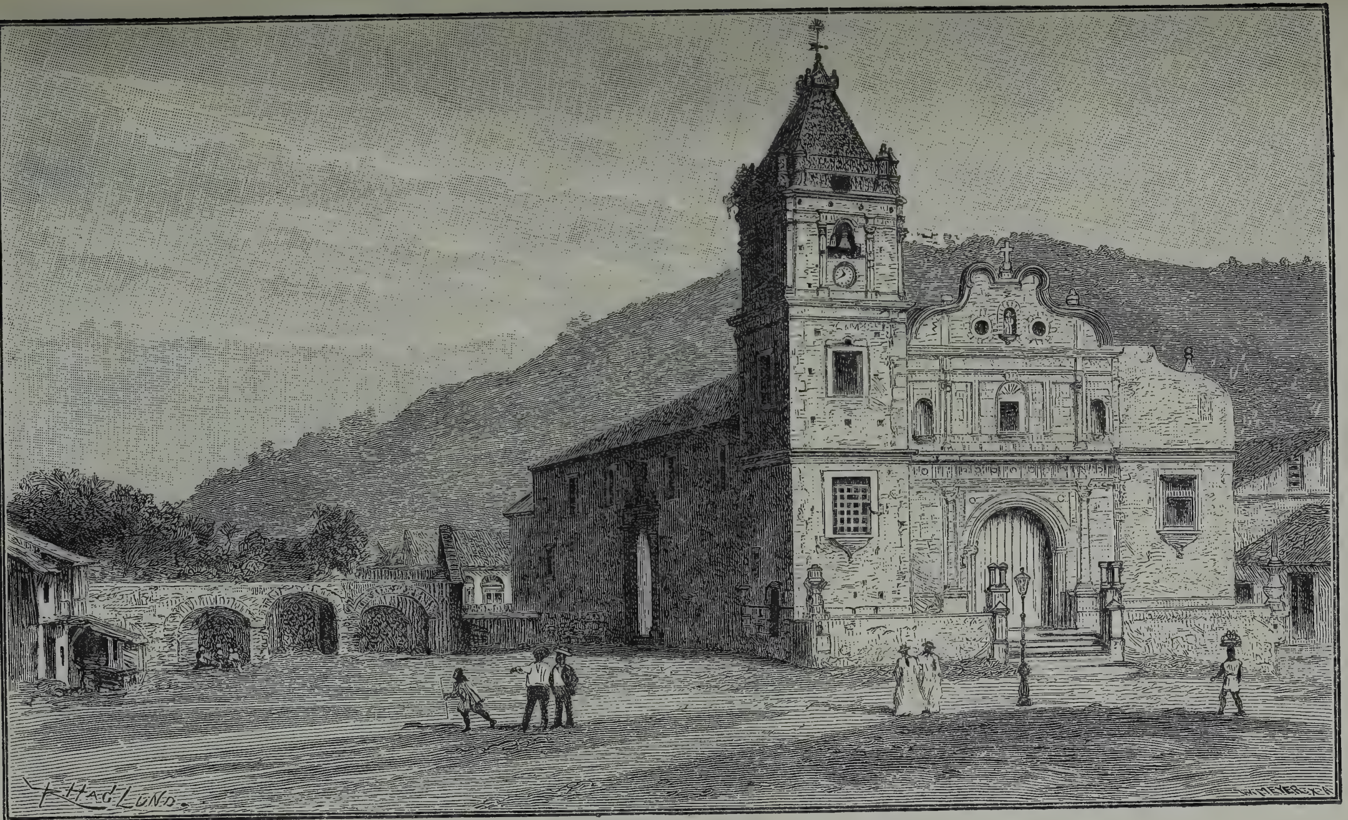
Med fronten mot den vestra, mot fastlandet vettande

sedan länge raserade stadsporten ligger kyrkan La Merced (fig. 23), med sidan mot gatan af samma namn. Den visar många spår af rika dekorationer i snidad sten. Inuti är den prydd med en mängd i siden och tyll utklutade helgonbilder och dockor, ett minne om den indiomorphism, som var och kanske ännu är ett karakteristiskt drag hos den spanskt-katolska kyrkan i Amerika.



Fig. 23. Kyrkan La Merced.

På en staden dominerande höjd utanför de vestra vallarna ligger kyrkan S:ta Ana (fig. 24), illa medfaren både af tidens tand och fiendehand, ty den visar utom betänkliga sprickor i de väldiga, till större delen af porfyr uppförda murarna talrika märken efter gevärs- och kanonkulor. Höjden, på hvilken kyrkan ligger, har ofta varit den lämpliga punkten för anfall mot



Igglesia de S:ta Ana.

Fig. 24.

staden af de med den bestående ordningen missnöjde. De hafva här lätteligen kunnat förskansa sig och beskjuta staden, alldenstund Plaza de S:ta Ana ligger betydligt högre. Denna kyrkas namn är derför på det intimaste förbundet med Panamás nyaste historia. Ur arkitektonisk synpunkt är den dessutom den vackraste af alla stadens byggnader, hållen i en allvarlig och ädel stil, om man också måste medgifva, att dess härliga läge, fritt och öppet, högt öfver staden och hafvet och med det präktiga Cerro de Ancon till fond, i ej ringa mån föranleder detta omdöme. Den begagnas ännu till gudstjenst.

Bland kyrkor mer eller mindre i ruiner, hvilka ännu, åtminstone ibland, begagnas för religiösa ändamål, vill jag nämna, i södra delen af staden den lilla kyrkan San José, belägen vid gatan af samma namn, och i norra delen San Juan de Dios och San Felipe, den sistnämnda belägen vid Calle de San Felipe.

Nordöstra hörnet af staden är fyldt af en stor kyrkokomplex, klostret och kyrkan San Francisco. Af sjelfva klostret finnes blott en del af väggarna qvar. Genom ett lätt tak af bambu och palmblad och lika luftiga väggar har ett hörn af ruinen blifvit förvandladt till hospital; här emottagas sjuka främlingar. Som sjukhus lemnar det dock både hvad snygghet och vård beträffar särdeles mycket öfrigt att önska. Sjelfva kyrkan begagnas ännu dagligen till gudstjenst, fastän en del af norra väggen och taket och hela norra tornet hafva rasat ned, och ras ej alls äro ovanliga (fig. 25).

I närheten af östra stranden och Las Bovédas ligga tvänne taklösa ruiner, prydda med den rikaste grönska och som ruiner särdeles pittoreska; de äro Igglesia de las Monjas vid hufvudgatan, som här bär namnet Calle

de las Monjas, och Igglesia del Santo Domingo vid gatan af samma namn. Denna senare kyrkoruin hyser nu mjölmagasin, bageri och brödbod.

Utom dessa och flera kyrkor och kloster finnes det endast få äldre byggnader, som tilldraga sig någon uppmärksamhet. Dock utmärker sig Casa del Cabildo eller Stadshuset genom sin breda stenveranda, som uppbäres



Fig. 25. Igglesia de San Francisco, Panamá.

af en klumpig arkad. Guvernörens eller presidentens hus är rätt stort, men fullkomligt fritt från alla prydnader.

Såsom prof på den moderna arkitekturens inträde i Panamá kan man anföra två midt emot hvarandra vid Plaza de la Catedral belägna stora husblock. Det ena är det förut omnämnda kanalkompaniet tillhöriga palatset,

det andra är erkebiskopens residens och inrymmer dessutom ett prest-(jesuiter-)seminarium.

Privathusen i staden inom vallarna äro till allra största delen byggda af sten, åtminstone hvad bottenvåningarna beträffar, två till tre våningar höga, med långa verandor utefter husens fria sidor; mot dessa verandor öppna sig breda dörrar i stället för fönster; dörrarna äro ibland af spjelverk, men vanligen täta, grön- eller hvitmålade, af trä. Äfven der ej veranda finnes och man således kan tala om fönster, stängas dessa af träluckor eller spjeljalousier; glasfönster brukas ej. Det samma gäller om bottenvåningarna, der dock några af de allra modernaste butikerna hafva utrustats med ett eller annat glasfönster för att kunna bättre exponera varorna. Vid alla större gator och öppna platser så väl i staden inom vallarna som i förstäderna upptagas husens bottenvåningar af butiker, caféer och spelhus. Alla tre slagen af lokaler hafva mer än fördubblats till antalet sedan kanalarbetet började.

Invånareantalet har äfven under de sista åren varit i raskt stigande, så att man nu (1886) torde kunna uppskatta det till omkring 20,000. Detta har också förorsakat, att en mängd qvarter, som voro upptagna af ruiner efter de ofta här förekommande eldsvådorna, nu åter börjat bebyggas.

Den kreolska befolkningen här är rätt bildad, ehuru mycket oföretagsam. Negrerna, som utgöra flertalet, äro deremot af sämsta sort, lata, högmodiga och opålitliga; de arbeta endast mot omåttligt hög ersättning, bortskämda som de äro af den feberaktiga transitotrafiken, som upprepade gånger varit rådande här och nu återigen tagit ny fart till följd af kanalarbetet. Negrernas hyddor i förstäderna och deras trånga bostäder i sjelfva staden

äro öfverfylda med invånare och i hög grad osnygga. Matlagningen sker ofta nog ute på gatan, der man ibland passerar förbi 4—5 primitiva glödugnar i rad; på hvar och en af dem står en blecklåda eller en gammal jerngryta, full med gröna bananer eller yams, vaktade af gamla negrinnor, så otäckt fula, att man knappast kan finna bättre typer för en samling hexor.

På caféer och spelhus råder ständigt mycken liflighet, och under det infödingarna vanligen nöja sig med "frescos", iskylda lemonader, konsumera främlingarne otaliga "cocktails" *), absinther och andra spirituosa af alla möjliga slag samt öl, och härigenom gifva de säkerligen ett godt handtag åt de lurande febrarne, som äro väl hemmastadda i Panamá, så väl lindrigare klimatfebrar som "the yellow-jack" och den föga mindre fruktade Panamáfebern.

Handeln i Panamá är hufvudsakligen minuthandel med lyx- och konsumtionsartiklar, importerade från Europa och "The states". Dessa varor kunna här säljas jemförelsevis billigt, alldenstund så väl Panamá som Colon äro frihamnar. Exportaffärerna äro deremot ganska obetydliga och inskränka sig till något kautschuk, obetydliga qvantiteter af perlor och guldsand, hudar, cocosnötter, cocosolja och bananer (hufvudsakligen från Colon). Transitotrafiken på jernvägen är desto större och lär gifva årligen en inkomst af betydligt mer än 1 million dollars endast i varufrakter.

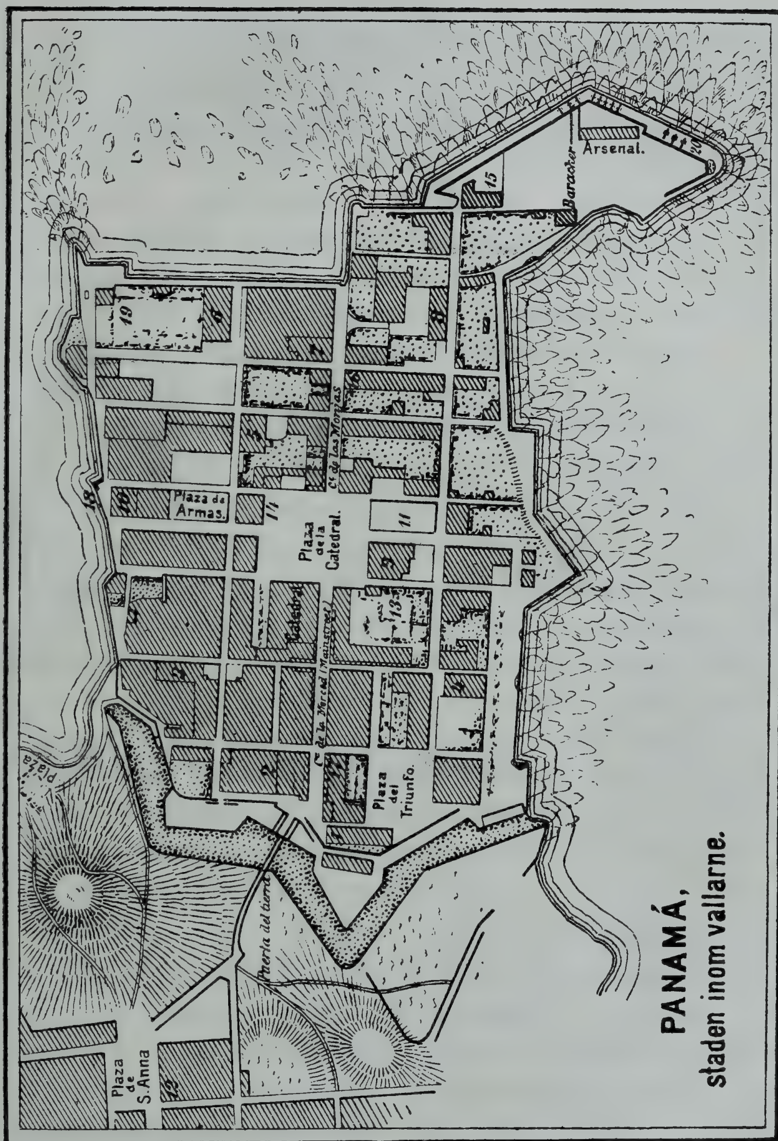
Staden är som nämndt illa lottad i afseende på hamn, dels till följd af de vidsträckta refven, som omgifva den, dels till följd af den stora nivåskilnaden mellan ebb och flod, 6,3 meter, som gör att lossning och last-

---

*) En amerikansk dryck af krossad is, cognac eller whisky, socker och magbitter.



Fig. 26. Hamnbasaren. Panamá.



Förklaring till planen öfver Panamá: (Fig. 27).

1. Plaza de S:ta Ana. 2. Igglesia de La Merced. 3. Igglesia de San Juan de Dios. 4. Igglesia de San José. 5. Igglesia de San Felipe. 6. Igglesia de San Francisco. 7. Igglesia de Las Monjas. 8. Igglesia de San Domingo. 9. Casa del Cabildo (Stadshuset). 10. Guvernörens palats. 11. Kanalkompaniets palats. 12. Igglesia de S:ta Ana. 13. Jesuiterkollegiet. 14. Erkebiskopens palats. 15. Kasern. 16. Svensk-norska konsulatet. 17. Grand hôtel. 18. Landningstrappa med hamnbazar. 19. Franciscanerklostret med främlingslasarettet. 20. Las Bovédas.

ning kan försiggå blott under vissa timmar på dagen. Vid norra sidan af de gamla stadsvallarna finnes en för smärre farkoster tillgänglig landningsplats (fig. 26), men den stora passagerare- och varutrafiken har sin plats vid jernvägsbolagets "wharfs" på Playa Prieta. Der lägga de små ångare till, hvilka transportera passagerare och bogsera lastpråmar till och från de stora engelska och amerikanska oceanångare, som ankrat vid Naõs eller Taboga.

Klimatet i Panamá är långt ifrån sundt, och orsaken dertill är väl dels de omtalade vidsträckta korallrefven, som under ebben ligga blottade för solens hetaste strålar under flera timmar dagligen, dels den dåliga renhållningen i staden och troligen äfven stadens läge vid foten af Cerro de Ancon; detta berg lemnar ej fri luftvexling, utan åstadkommer stagnerande luft. Emellertid finnes möjlighet att förbättra stadens hygieniska förhållanden, och när en gång kanalen blifver färdig, kan man hoppas att något skall göras i detta syfte.

Under min första, ett par månader långa vistelse i Panamá hade jag ett särdeles angenämt hem hos svensk-norske konsuln, bankdirektören G. O. Gyllich, som med aldrig tröttnande välvilja på allt sätt understödde mig i mina forskningar. Under mitt sista uppehåll i staden var jag gäst hos ingeniör Alexander Rothe, chef för kanalkompaniets hydrografiska undersökning, och njöt då af honom och af konsul Gyllich den omsorgsfullaste vård under en svår och långvarig febersjukdom.

Innan jag öfvergår till skildringen af de olika ströftåg och utflykter jag gjorde till lands och vatten, vill jag lemna några kortfattade notiser om kanalarbetet efter de anteckningar jag gjort på platsen.



SJETTE KAPITLET.

Den interoceaniska kanalen.

"El secreto del Estrecho" eller hemligheten att finna sundet genom "tierra firme" till Indien var för de första spanska conqvistadorerna på Amerikas fastland en mägtig sporre till undersökningar af Mexicos och Central-Amerikas olika delar. Sedermera, då kartan i sina hufvuddrag blifvit känd och misstaget om Indiens omedelbara närhet till Columbi land blifvit rättadt, började man tänka på att genom en gräfd kanal förena de båda verldshafven, hufvudsakligen för att bereda en lättare kommunikation mellan Spanien och dess rika skattkammare Perú och Chile. Det kom dock aldrig längre än till undersökningar, och det blef vår tid förbehållet att på fullt allvar gripa frågan fatt. Genom den allt mer sig utvecklande verldshandeln och i synnerhet genom de vestra staternas och de engelska australiska koloniernas så snabbt tillväxande rikedom har också frågan tilltagit i vigt och betydelse, och allt tyngre väga de skäl, som tala för åstadkommandet af en sådan kanal.

Vid min ankomst till Panamá (Februari 1882) hade "la Compagnie universelle du canal interocéanique" nyss börjat sina arbeten för genomskärandet af isthmen, eller kanske rättare sagdt gjort början till förarbetena för det

storartade företaget, sedan linien Colon—Panamá segrat öfver de andra täflande kanalprojekten. Det är onödigt att här utveckla skälen hvarför denna linie valdes eller att jemföra de många olika förslagens fel och förtjenster, ty så mycket har under de senaste årtiondena skrifvits härom, att det vuxit ut till en hel litteratur. Allt nog, till följd af det lyckliga resultat, som aktieteckningen gifvit, sedan M. de Lesseps lånat företaget sitt namn, såg sig kompaniet i stånd att med kraft gripa verket an. Det storartade palats, bolaget inköpt i Panamá för att deri inlogera kanalarbetets styrelse och stab, visade också i sina ytterst komfortabelt inrättade byråer, comptoirs, ritsalar och laboratorier en så talrik embetsmannakår, att den borde kunnat räcka för administrationen af ett litet kungarike. Det vimlade af "chefer", "sous-chefer", ingeniörer och verkmästare, men det behöfdes också ett stort antal, ty klimatet härjade svårt bland denna första uppsättning. Ehuru numerären var underkastad betydliga fluktuationer, torde man kunna uppskatta denna stab till tre- à fyrahundrade.

Den arbetsstyrka som samtidigt användes steg väl till högst 4,000 man. En del var infödde colombianer, de användes hufvudsakligen för att med macheten undanrödja urskogen, hugga s. k. trochas, för ingeniörernas orienterings- och nivelleringsarbeten. Den större delen af arbetarne var negrer, de flesta från Jamaica. De kunna godt uthärda klimatet och äro härdiga arbetare, men lata och svårhandterliga till följd af sitt stridslystna och häftiga lynne. På senare tider har man börjat använda ett större antal colombianska arbetare, och äfven gjort framgångsrika försök med indianer från kusten af Darien och från Magdalena-flodens mynning. Dessa arbetare hafva visat sig särdeles användbara, vana som de äro vid kli-

matet och dessutom kraftigt byggda, nyktra och arbetsamma.

Jag sammanträffade senare med en del af dessa indianer i Colon, och de kraniala mätningar jag då hade tillfälle att göra, jemförda med deras ansigtstyper, kommo mig att antaga att de äro afkomlingar af de krigiska Caraibstammar, som förr befolkade en stor del af Syd-Amerikas nordkust och hvilkas vest-indiska ättlingar jag hade tillfälle att lära känna och uppskatta på östra kusten af Nicaragua.

Någon svårighet att erhålla tillräckligt antal lämpliga och härdiga arbetare finnes således icke; svårare är det att finna ingeniörer som härda ut med klimatet. Men ehuru den ovanligt stora dödlighetsprocenten bland dessa borde verka afkylande på lusten att tjenstgöra vid kanalen, strömma dock ständigt nya platssökande till, för att i många fall efter blott några månaders tjenst antingen duka under eller sändas hem till Europa som sjuklingar, ofta som invalider. Det är klart att en så stark omsättning bland arbetscheferna skall verka menligt på sjelfva arbetets jemna gång. Derför har kompaniet sökt använda allt fler och fler colombianska ingeniörer, och en stor del af dessa hafva visat sig vara särdeles dugliga. För öfrigt äro bland ingeniörer och verkmästare nästan alla nationaliteter representerade, ehuru naturligen den franska bildar en förkrossande majoritet. En af de mest använda och mest ansedda ingeniörerna under den tid jag vistades på isthmen var svensken kapten Werner Ericson, redan från hemlandet känd som en dugtig kanalbyggare. Han tycktes ej lida mycket af klimatet, och har nu åter efter några års frånvaro trädt i kanalkompaniets tjenst.

De löner som af kompaniet utbetalas äro vanligen

1 dollar per dag för vanlig arbetare, förmän dubbelt eller mera; ingeniörer och chefer för byråerna hafva från 100 till 250 dollars och mera i månaden. Dessutom åtnjuta så väl befäl som arbetare den stora förmånen att få till mycket billiga pris af kanalkompaniet köpa lifsmedel af de flesta slag och vin m. m.

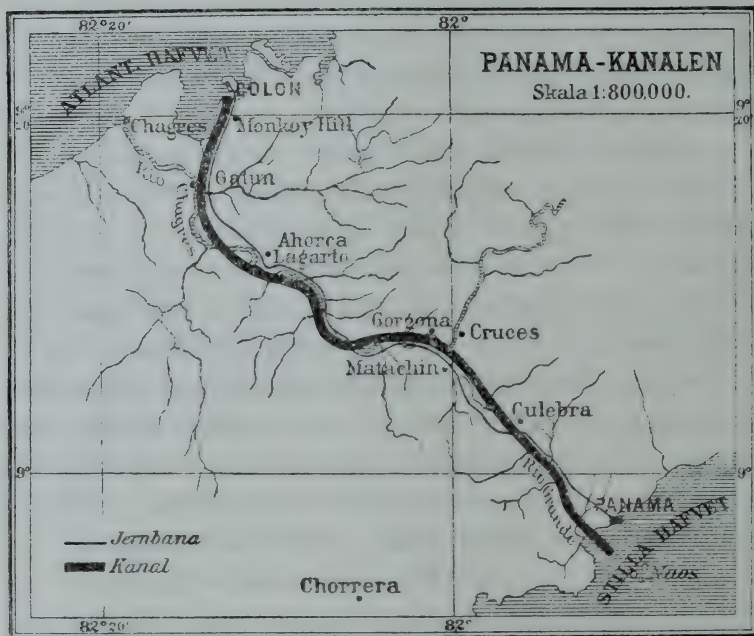


Fig. 28.

Kompaniet har jemväl på det mest generösa sätt sörjt för bostäder åt sin personal. Så har det, utom den redan nämnda prydliga villastadsdelen i Colon, låtit uppföra under senare tid en hel liten stad af luftiga och ändamålsenliga hus vid Gatun, som kommer att blifva en af de vigtigare stationerna vid kanalen. Likaledes vid Gamboa, Matachin, Paraiso och andra lämpliga orter utefter den utstakade linien resa sig nu samlingar af

prydliga, välbyggda hus, som bjert sticka af mot negrernas och mestizernas bräckliga och smutsiga hyddor.

På ett icke mindre storartadt och omtänksamt sätt har kompaniet tillgodosett behofvet af sjukhus, och det på en luftig höjd på östra sluttningen af Cerro de Ancon några kilometer utanför Panamá uppförda stora lazarettet i paviljongssystem skulle hedra hvilket civiliseradt land som helst. Det hyser 400 sängar, och de sjuka vårdas der af "soeurs de charité" af orden St. Vincent de Paul. Läkarevården har ända från början varit utmärkt, och det tillhör mig desto mera att tacksamt erkänna detta, som jag under min sjukdom i Panamá erhöll en omsorgsfull och samvetsgrann vård af en af kompaniets skickligaste läkare, Dr Girerd. I Colon finnes ett mindre lazarett, och temporära sådana äro uppförda vid de farligaste stationerna.

Äfven för de vetenskapliga studier som stå i sammanhang med kanalarbetet har kompaniet offrat betydliga summor. Så finnes ett meteorologiskt-hydrografiskt observatorium uppfördt i Colon och ett liknande på den lilla ön Naõs utanför Panamá. För dessa liksom för den hydrografiska byrån i Panamá var under min vistelse der den ansedde danske ingeniören Alexander Rothe chef, och de noggranna iakttagelserna härifrån torde en gång blifva ett ytterst värdefullt material för de vetenskapliga studierna öfver de meteorologiska förhållandena på denna så intressanta punkt af jordklotet.

Men alla dessa nyttiga inrättningar jemte de nödvändiga förarbetena för kanalen, såsom nivellering, utläggande af kanalens axel, undersökningar af grunden m. m., hafva redan kostat kompaniet ofantliga summor, och nu (1886) torde af det ursprungliga aktiekapitalet, 600 millioner francs, intet finnas qvar, och fara är att ej ens

den försträckning å samma summa, kompaniet som bekant nyligen fått genom M. de Lesseps' stora inflytande, skall räcka att föra företaget till ett lyckligt slut. Ehuru således detta företag är det dyrbaraste historien känner, måste man dock hoppas att det skall kunna fullbordas, till följd af den omätligt stora betydelse det har för verldskommunikationerna.

En af de svåraste olägenheterna vid kanalens förläggande der den nu är beslutad är bristen på goda hamnar vid kanalens begge ändpunkter. Viken vid Colon, Limon Bay eller Navy Bay, erbjuder ej skydd mot nordliga vindar, och "the Northers" äro vissa årtider fartygens mest förstörande fiender i dessa farvatten. Innanför Manzanilla-ön mynnar Fox River, der kanalen skall taga sin början; det är meningen att derstädes genom gräfning och uppmuddring åstadkomma en liten hamnbassin. Denna bör visserligen kunna blifva säker nog, men kan ej rymma mera än högst få större fartyg, och ett par dagars nordlig storm är derför tillräcklig att alldeles stoppa kanaltrafiken. Att Limon Bay ej är mycket att räkna på såsom hamnplats visa äfven kanalbolagets hydrografiska rapporter, der bland annat omtalas att år 1879 under en nordlig storm ett fartyg, förankradt på 33 meters djup, huggit botten och naturligtvis sjunkit.

Hvad åter Stilla hafs-sidan beträffar, så är viken utanför Panamá ej så utsatt för stormar som Colons hamn, ehuru den i synnerhet under November månad ofta nog hemsökes af hastigt öfvergående "tornados", men den lider af en annan högst betänklig brist: den saknar vatten. Som redan förut är antydt, ligger nemligen vid ebbtid refvet, som omgifver Panamá, ofvan vatten på en sträcka af omkring en kilometer ut från land; kanalen måste derför byggas 2—3 kilometer ut i viken,

till dess den vid Naõs-ögruppen kan finna en hamn, men äfven denna hamn är ej djupare än att de större oceanfararne måste begagna flodtid för att kunna löpa in der. I alla händelser måste vid denna mynning slussar anbringas för att undvika den starka ström, som ebb och flod annars skulle förorsaka i kanalen. Dessa olägenheter kunna nu visserligen till någon del afhjelpas genom omfattande arbeten — en två kilometer lång molo eller vågbrytare är bland annat ifrågasatt för Limon Bay —, men säkerligen komma dessa arbeten att sluka åtskilliga tiotal millioner francs.

Sjelfva terrängen, som skall af kanalen genomborras, erbjuder deremot ej så stora svårigheter i tekniskt hänseende som man förut till följd af mycket ytliga undersökningar föreställt sig. Endast omkring 2 kilometer af den sträcka, som skall genomgräfvas, består nemligen af hårdt berg, vid Culebrapasset, men dessa två kilometer ligga också 70—100 meter öfver hafvets medelnivå och representera derför en väldig massa, något mera än 20 millioner kubikmeter sten, som måste bortsprängas. Denna del af arbetet är öfvertagen på entreprenad af ett consortium mot en ersättning af 160 millioner francs. De öfriga 72 kilometerna af sträckningen bestå af lösare bergarter, sandkonglomerat, lös alluvialjord, morasjord och mudder, representerande i rundt tal en qvantitet af 100 millioner kubikmeter att bortskaffa. Ungefär hälften af gräfningsarbetet å denna sträcka är öfverlemnadt åt entreprenörer mot betingad ersättning af omkring 150 millioner francs.

De största svårigheterna i tekniskt hänseende på sjelfva isthmen möta från de talrika flodernas sida och framför allt från Chagres. Under den torra årstiden December—Maj äro alla floderna obetydliga, somliga till

och med vattentomma, och äfven Chagres är en stillsam och lugnt flytande flod; men då den våta årstiden herskat för en kort tid, växa de obetydliga bäckarna snart till rasande strömmar, och Chagres, vattenjetten på isthmen, stiger öfver sina bräddar och förvandlar de kringliggande dalarna och fälten till skummande sjöar. De smärre floderna och till och med Rio Grande, som kommer att bilda kanalens mynning i Stilla hafvet, kunna jemförelsevis lätt göras oskadliga genom att på sidorna om kanalen sammanbinda de af densamma afskurna flodkrökarna och sålunda bilda särskilda afloppskanaler, men med Chagres går detta ej för sig, ty den förfogar öfver för stor och för oberäknelig vattenmassa. Detta Chagres' kufvande är en svårighet, som kanalens ingeniörer, så vidt jag vet, ännu ej lyckats lösa. I M. de Lesseps' plan för kanalen heter det visserligen, att vid Gamboa, några kilometer ofvan den punkt, der kanalen skulle skära Chagres, en insjö skulle åstadkommas medelst en jettedam af mer än 1 1/2 kilometers längd, och att från denna insjö vattnet skulle ledas till Atlanten genom en bred afloppskanal, löpande jemnsides med sjelfva kanalen. Detta företag beräknades skola kosta omkring 100 millioner francs. Senare undersökningar af platsen för den ifrågasatta konstgjorda sjön visa emellertid, att åtskilliga af Lesseps' förutsättningar ej finnas i verkligheten och att arbetet, på det sätt han tänkt sig det, ej ens för denna ofantliga summa är utförbart.

En stor lättnad för byggandet af kanalen erbjuder onekligen den redan befintliga jernvägen, och det var nog ett lyckligt grepp af kompaniets styrelse att genom storartade inköp af jernvägsbolagets aktier göra sig till herre deröfver, ehuru det medtagit en god del af byggnadska-

pitalet. Genom dessa inköp lära nu 99 procent af hela aktieantalet tillhöra kanalkompaniet.

Företagets värsta fiende är dock det osunda klimatet, ty, oaktadt motsatta uppgifter i M. de Lesseps' prospekt och i rapporterna från "l'Agence supérieure" på platsen, lär det ej kunna förnekas, att äfven bland tropiska klimat isthmens är ett af de farligaste, och ej utan skäl plägar man citera den jemte Vera Cruz och Bahia såsom favorit-tillhåll för gula febern. Ett hemskt bevis på klimatets beskaffenhet erhölls under byggandet af jernvägen 1851—1855, hvilket kostat massor af menniskolif, äfven om det gamla uttrycket, att under hvar jernvägssyll ligger liket af en kines eller en hvit, är öfverdrifvet.





SJUNDE KAPITLET.

Pacora. Panamá viejo.

Efter åtskilliga utflygter i Panamás omgifningar, på Cerro de Ancon, utefter playan och i sumptrakterna kring Rio Grandes mynning, och sedan jag genom några dagars feber kunde anse mig någorlunda acklimatiserad, företog jag i sällskap med två engelska och en colombiansk gentleman och min svenska assistent Boström *) en jagt- och samlingsfärd inåt landet till en hacienda belägen invid Pacora-floden, en af de 130 floder, som mynna i Panamáviken. Vi voro alla beridna, dels på hästar, dels på mulåsnor. Två mulor buro vår packning; de fördes af två beridna "peoner", af hvilka den ena dessutom skulle vara vägvisare.

Kl. 7 på aftonen lemnade vi staden, för att under natten, som lofvade månsken, hinna fram till vår bestämmelseort och således undvika solhettan. I början följde vi en för dessa trakter utmärkt väg öfver La Savanna, en vidsträckt, svagt kuperad och med skogsdungar beströdd slätt, som sträcker sig utefter kusten norr om

---

*) Anton Boström, som medföljde mig från Sverige, hade förut såsom biträde medföljt friherre Adolf Nordenskiöld på hans berömda expedition med Vega.

Panamá. Vi passerade flera små ranchos och lemnade savannen för att vada öfver floden Juan Dias; derefter fördjupade vi oss i en i början glesare, småningom allt tätare skog. Månen hade nu stigit högre på himmelen, och dess ljus genomträngde här och der löfverket och åstadkom taflor af underbar skönhet. Än redo vi under högstammiga ceiba-träd i fullständigt mörker, än under det luftiga löfverket af vidtgreniga acacior, som villigt släppte igenom de dallrande månstrålarna; de lägre buskarnas blad och stammar skeno dervid med glänsande silfverytor, och marken, på de ställen der den var bar, skimrade som klara vattenspeglar och narrade oss mer än en gång att draga in tyglarna. Än passerade vi genom smala, djupa raviner, så trånga, att packmulorna voro nära att fastna mellan deras branta väggar. Fem floder vadade vi öfver; ett par af dem voro, oaktadt den torra årstiden nu var långt framskriden, så vattenrika, att mulorna gingo till buken i vattnet.

Här och der vid ljusningarna i skogen och vid floderna träffade vi på enstaka hyddor eller rättare skjul, täckta af palmblad och alltid bevakade af ett halft dussin små utsvultna hundar, som med ilsket skall annonserade oss. Vid en långsträckt öppning i skogen sågo vi hvita föremål skymta i fonden. Vi trodde först, att det var en trupp indianer, som mötte oss, men funno snart, att det var en begrafningsplats. På en låg vidsträckt kulle stodo nemligen 7 eller 8 enkla kors af obarkade trädgrenar, behängda med långa hvita tygstycken. Allt trängre blef skogen, och stigen var så ojemn och naturhindren så många, att mulorna slutligen blott steg för steg kunde komma fram. Plötsligt öppnade sig utsigten, och vi kommo ut på en liten svagt kuperad savann, som nyligen blifvit afbränd. Det starka månskenet på den

svarta marken gjorde ett underligt intryck, men taflan var dock ej dyster, ty små trädgrupper här och der på kullarna stodo desto bättre fram och liknade öar i en bergssjö.

Snart kommo vi åter in i skogen och fingo en ännu besvärligare väg än förut, ty lianer och afbrutna grenar hängde ned och hotade mer än en gång att lyfta oss ur sadeln. Här mötte oss den svåraste flodöfvergången; vi funno i mörkret ej reda på vadstället, och stranden, bestående af röd lera, gaf öfver allt efter, så att vi sjönko ned till knäet. En af oss, som red en högbent engelsk häst, försökte rida öfver, men vattnet steg upp till sadelknappen. På det viset kunde vi visserligen sjelfva komma öfver, men för packningen var det omöjligt; våra filtar, hängmattor och ammunition skulle hafva blifvit obrukbara. Vi måste derför med stakar undersöka stranden utefter en lång sträcka, till dess vi af en ren slump funno ett präktigt vad med blott en fots vatten. Detta sökande kostade oss emellertid en timmes tid.

Sedan vi färdats ännu några kilometer i skogen, kommo vi omkring kl. 3 på morgonen ut på den vidsträckta Pacora-savannen. Den är starkt kuperad och rikt utrustad med större och mindre skogsdungar. Under regntiden bär den ett manshögt gräs och är då ett omtyckt tillhåll för hjortar och stora hönsfoglar, men nu var gräset torrt och brunt och kunde lemna skydd endast åt småfoglar och gnagare. Efter en rätt besvärlig ridt öfver den gropiga marken kommo vi slutligen fram till målet för vår färd, haciendan Tacomi. Vi redo in på den af ett staket af palmspjel inhägnade gården och mottogos naturligtvis af ett ursinnigt hundskall. Efter ett "Quien vive" från byggnaden framfördes vårt ärende

och vi blefvo välvilligt mottagna af värden på stället Senor Munoz.

Ett par timmars hvila i våra hängmattor vederqvickte oss. Derefter togo vi ett uppfriskande bad i Pacora-floden. Under badningen blef jag rätt kännbart biten af små, sex till åtta cm. långa fiskar, som ymnigt svärmade omkring mig; till hämnd stoppade jag åtskilliga af dem i sprit. Efter en riklig frukost, hvars hufvudbeståndsdel var en grötlik soppa af soltorkadt hjortkött, ris, bananer och yams kokadt tillsammans och starkt försatt med “ahi“ eller pimienta, — ungefär det samma som vi kalla cayenne-peppar, — stego vi åter till häst för att uppnå några 12 till 15 kilometer längre mot öster belägna sumpmarker, der vi skulle skjuta änder.

Efter ett par timmars ridt kommo vi, beledsagade af vår värd, genom en tät urskog fram till kanten af ett kärr, ett par kilometer långt, och mottogos genast af larmande skaror af ståtliga hvita hägrar (Ardea egretta), hvilka med synbar ovilja protesterade mot vårt inträngande på deras område. Så snart vi grepo till gevären, drogo de sig knotande och grälande tillbaka till de aflägsnare delarna af kärret, lemnande utposter i de högsta trädtopparna. Här hängåfvo vi oss nu under några timmars tid åt en liflig andjagt, som gick så till, att två af oss vadade ut till en midt i kärret liggande ölik höjd och de två öfriga redo längs stranden i skogsbrynet för att med kastning, hojtning och skjutande skrämma upp änderna. Vi fingo då tillfälle att skjuta dem, som sträckte öfver våra hufvuden. När solen lutade till nedgång, återvände vi till haciendan med 28 änder och snäppor och ett tjugutal af “scientific birds“, som Mr C. kallade mitt icke matnyttiga byte.

Under jagtutflygter utåt savannan, till sumpmarkerna

och uppefter floden tillbragte vi tre dagar på ett särdeles angenämt sätt och återvände den fjerde dagen vid dagsljus till Panamá, der vi hamnade friska och raska med ett rikt jagtbyte och ett ännu större vetenskapligt, bestående af mer än 60 uppstoppade foglar, några däggdjur och spritlagda kryp från vatten och land.

Min nästa utflygt gälde Panamá viejo, den gamla af flibustier-höfdingen Morgan år 1671 förstörda staden. Den ligger 5 kilometer från det nya Panamá, vid stranden af Rio Algorrobo. Vi följde först den förut omtalade vägen öfver savannen, förbi talrika ranchos och haciendor, af hvilka många äro rätt smakfullt byggda och väl hållna. Här tillbringa de rikare Panamenserna de varmaste månaderna af året.

Efter att hafva ridit ungefär 2 kilometer lemnade vi vägen för att på en smal stig tränga genom den parklika skogen, vadade öfver en liten flod och kommo in i en härlig, djup ravin, omgärdad af väldiga sekelgamla ceiba-träd. Derefter vidtog en lågväxt ungskog som sträckte sig ned till stranden af Rio Algorrobo, hvilken vi, efter att hafva vadat öfver en af dess bifloder, passerade på en präktig, massiv stenbro, som i ett enda hvalf gick öfver floden. Denna bro, byggd af väldiga qvaderstensblock, är ett af de få minnesmärkena efter det gamla Panamá. Vi befunno oss nu på den plats, som fordom burit en af Nya Spaniens vackraste och rikaste städer; öfver allt herskade den yppigaste växtlighet, här och der kunde man se kullar och långsträckta upphöjningar, som säkerligen voro bildade af stenhopar efter nedrasade hus och tempel, men allt doldes af en afundsjuk, nästan ogenomtränglig vegetation. Vid den sydvestliga udden syntes spår efter en väldig utbyggnad vid hafsstranden; troligen har den bildat en

befästad landningsplats; ett stycke längre bort vid stranden funnos delar af en 4—5 meter tjock mur, troligen grundmuren till en bastion. Upprätt stod endast ett fyra våningar högt, fyrkantigt qvaderstenstorn — stenarna bestodo till större delen af porfyr — som väl antingen varit ett vakttorn eller klocktornet till en kyrka eller ett kloster. Dessutom syntes en murlänga af 30—40 meters utsträckning, väggen af en kyrka. Den var så söndersprängd af trädrötter, som tvingat sig in mellan stenarnas fogar, att den tycktes färdig att ramla hvilken stund som helst.

Blott 6—8 negerfamiljer lefva här i usla hyddor. Hos en gammal hvithårig neger tillbragte vi en stund och intogo vår middag, bestående af ägg och bananer. Hans boning bestod af ett sluttande tak af gräs och palmblad lagdt på krönet af en 3 meter hög och lika tjock gammal mur af präktiga porfyrblock; framtill stöddes taket af två krokiga obarkade trädstammar, knappt 10 centimeter i diameter, och väggen mot sjösidan bildades af en trasig bastmatta. Den gamle hade tjenat under Bolivar i befrielsekriget. Han visade med stolthet sin gamla flintlåsmusköt och talade med hänryckning om El Libertador.

Staden, som var en af de äldsta i det Spanska Amerika, anlades år 1518 af Pedrarias Davila, troligen i eller bredvid en förut befintlig indianstad. Den erhöll redan 1521 privilegier som "ciudad" och tilltog mycket hastigt i rikedom och betydenhet genom sitt läge såsom mellanhand för transporterna från och till Perú och Chile. I slutet af 1600-talet, då den stod på höjden af blomstring, beskrifves den ungefär på följande sätt af en samtida:

"Den låg vid stranden af Sydhafvet, helt öppen åt

alla sidor, utan murar; de enda befästningar som funnos voro två redutter, den ena belägen vid stranden af hafvet, armerad med sex metallkanoner; den andra beherskande "el camino real"; denna redutt var bevärad med åtta bronzkanoner och dessutom med 28 smärre artilleripjeser, likaledes af bronz. Staden bestod af sex- till sjutusen hus, de flesta likformigt byggda, af cederträ; några få voro byggda af sten. Gatorna voro vackra och breda. Der funnos åtta kloster, dels för män, dels för qvinnor; en katedral-, en parochialkyrka och ett hospital, hvilket senare sköttes af barmhertighetssystrar. Hit kom årligen från Perú en flotta lastad med guld- och silfver-plantzar: i utbyte förde den tillbaka köpmansvaror af alla slag och negrer. I staden underhöllos året om mer än 2,000 mulåsnor för transporten af guld och silfver till Puerto Bello, der det inlastades på konungens af Spanien gallioner. Staden var omgifven af vackra trädgårdar och villor, tillhörande de talrika köpmännen, hvilka säkerligen voro de rikaste i konungens af Spanien amerikanska besittningar. Panamá styrdes af en President, som tillika var General-kapten för vice-konungariket "Tierra firme" och hade under sig städerna Puerto Bello och Nata och köpingarna Cruz, Penonome, Capira och Veragna." (A. O. Oexmelin, se nedan sid. 92.)

Ryktet om Panamás rikedom och prakt hade länge retat roflystnaden hos spaniorernas oblidkeliga fiender flibustiererna, och den 27 Januari 1671 eröfrade de staden efter ett äfventyrligt tåg öfver isthmen.

Detta tåg är en af de märkvärdigare episoderna i de spanska koloniernas och flibustierernas gemensamma historia. Jag skall derför taga mig friheten att i korthet relatera denna Morgans marsch mot Panamá, helst den åskådliggör de svårigheter, som voro förbundna med

passagen öfver isthmen, innan den interoceaniska jernvägen gjorde den till en lustresa.

Från början af 1600-talet hade flibustierernas magt, mer eller mindre öppet gynnad af Englands, Frankrikes och Hollands regeringar, allt mera tillväxt under ständiga röfvaretåg emot spaniorernas kolonier och kaperier af deras silfverlastade gallioner. Flibustierernas blomstringstid kan sägas hafva inträffat samtidigt med Henry Morgans uppträdande på skådeplatsen. Denna från England bördiga äfventyrare lyckades snart genom ett, äfven bland flibustiererna, ovanligt personligt mod och stora anförareegenskaper intaga en framstående ställning inom deras laglösa samhälle. Genom ett af öfverdådig djerfhet och djurisk grymhet kännetecknadt härjningståg till Maracaybo, och den dermed i alla afseenden fullkomligt jemnbördiga stormningen af Puerto Bello, hade han hos spaniorerna uppväckt den största fasa och förbittring och hos de sina ernått ett glänsande rykte. Det var derför ej underligt att han, då han förklarade, att han var betänkt på en ny "stor entreprise", lyckades samla den största flotta och den största trupp af äfventyrare, som någonsin stått under en flibustierhöfdings befäl. I spetsen för en flotta af mer än trettio större och mindre fartyg med en besättning af omkring 2,000 man styrde han mot "tierra firme" för att eröfra Panamá. Under vägen bemägtigade han sig utan svärdsslag den starkt befästade ön S:ta Catalina, nuvarande Old Providence, till en del för att der hafva en replipunkt, men hufvudsakligen för att få vägvisare öfver isthmen.

Under det han uppehöll sig på S:ta Catalina, sände han 4 fartyg med en utvald trupp af 500 man under befäl af den tappra engelska kaptenen Bradelet för att

storma det starka fästet San Lorenzo vid Chagres-flodens mynning, hvilket utgjorde nyckeln till vägen till Panamá. Detta lyckades ock efter en förtviflad strid, som visade de högsta prof på tapperhet hos så väl de anfallande flibustiererna som de försvarande spaniorerna. Nästan hela den spanska besättningen stupade och flibustiererna förlorade nära 200 man i döda och svårt sårade. Morgan fann således vid sin ankomst vägen öppen, och rustade sig att med en utvald trupp uppför Chagres tränga fram till Panamá.

Redan två gånger förut hade Panamá på denna väg varit hotadt, den första 1572 af en af Englands berömdaste sjöhjeltar, Francis Drake, hvilken efter intagandet af Nombre de Dios framträngde ända till Cruces, mer än två tredjedelar af vägen till Panamá, men der måste vända till följd af bristen på lifsmedel och de svåra febersjukdomar, som hemsökte hans folk. Den andra gången 1595, då Sir Thomas Baskerville, hvilken i sällskap med samma Drake ånyo ankrat i Nombre de Dios' hamn, tågade landvägen öfver isthmen för att förstöra Panamá, men liksom förra gången tillintetgjordes företaget af febersjukdomar, som angrepo engelsmännen, tvungo dem att vända och till och med kostade Drake lifvet.

Det var således förenadt med ej få svårigheter att komma tvärs öfver isthmen, och det lyckades Morgan också först efter 10 dagars flodfärd och marsch under de svåraste lidanden för hans folk. Några utdrag ur journalen för denna färd torde ega intresse, då den är upptecknad af en af deltagarne*); ett photolithografiskt

*) A. O. Oexmelin, Histoire des Aventuriers etc. Tome Second. 1687. p. 109—126.

facsimile af den karta öfver isthmen, som finnes bifogad hans journal, förtydligar den enkla berättelsen.

Med 1,200 utvalde män embarkerade Morgan den 18 Januari 1671 på ett antal kanoter och flatbottnade båtar, endast medförande vapen och ammunition, men ingen proviant, emedan det var så trångt om bord, att en del af folket måste stå, och emedan man hoppades finna rikligt med lifsmedel i de läger eller bakhåll, som spaniorerna upprättat på några ställen uppefter floden.

Den första dagen hunno de med segel och åror ungefär 2 spanska leguas till en plats, som kallades Rio de dos braços (floden Trinidads inlopp i Chagres); der funno de öfvergifna hus, men inga lifsmedel — ty spaniorerna hade med rötterna uppryckt alla näringsväxter och till och med afskurit de omogna frukterna. De fingo derför nöja sig med en pipa tobak i stället för mat. Den andra dagen kommo de vid middagstiden till "La Crux de Juan Galliego" (någon punkt mellan Ahorca Lagarto och Peña Blanca); der måste de qvarlemna sina bevärade större båtar, emedan floden blef grundare och navigationen försvårades af drifvande trädstammar. Kanoterna måste derifrån göra dubbla turer för att transportera alla uppför floden. Ej heller under denna dag kunde födoämnen anträffas. Den tredje dagen hunno de ej längre än till "Cedro bueno" (troligen Bohio Soldado). De plågades nu svårligen af hunger och önskade ifrigt att snart möta spaniorerna. Natten måste de tillbringa på flodstranden och ledo mycket af köld och regn. Den fjerde dagen kunde en del af truppen framtränga till lands, under det resten fortsatte i kanoterna. Vid middagstiden stötte man på ett bakhåll, och glädjen blef allmän, ty nu hoppades man träffa spaniorerna och med dem lifsmedel. Desto större blef missräkningen, då bak-

hållet befans öfvergifvet och förråderna uppbrända eller bortförda. Endast några lädersäckar funnos der. Öfver dessa störtade sig nu de uthungrade flibustiererna, skuro dem i smala bitar, uppmjukade dem i vatten, bultade dem mellan stenar, stekte och åto dem med begärlighet. Mot aftonen kommo de till "Torna Muni" (Barro Colorado), hvarest de funno ännu ett, likaledes öfvergifvet, bakhåll.

Den femte dagen hunno de till Barbacoa (Barbaçaos), hvarest de funno ett par säckar majs och några knippor bananer, allt fördes genast till Morgan, som lät utdela det till de sjukaste och svagaste. Dagen derpå, den sjette af färden, funno de en stor qvantitet af nyss skördad majs; de åto den rå, ty hungern gaf dem ej tid att rosta eller koka den. Här sågo de för första gången indianer, hvilka de förföljde, och dödade några af dem. Detta var antagligen i närheten af det nuvarande Gorgona. Den sjunde dagen kommo de till Cruces (Cruces), hvilket de funno i lågor och helt och hållet utan lifsförnödenheter. Endast några fat peruanskt vin anträffades; Morgan lät genast af fruktan att hans folk skulle berusa sig utsprida det ryktet, att spaniorerna hade förgiftat vinet. Den åttonde dagen blefvo de vid passerandet af en trång ravin, "Quebrada obscura" (möjligen belägen vid Rio Saldanello), öfverhöljda af ett pilregn från en osynlig fiende; 20 stycken föllo döda eller sårade, flibustiererna sköto på måfå i skogen och dödade några indianer, bland dem deras höfding, hvarefter indianerna flydde. Hade spaniorerna hållit denna plats besatt, hade de med lätthet kunnat tillfoga flibustiererna stora förluster och rent af hindra deras vidare framträngande.

De tågade nu på en öppnare mark ömsom öfver

savanner och kullar, lidande mycket af solhettan och utmattning. Men alla lidanden blefvo glömda, då de den nionde dagen från en höjd fingo se Stilla hafvet utbreda sig framför dem med sina öar och fartyg; och ännu mer ökades deras förtjusning, då de på en savann fingo se en stor mängd boskap och hästar, som några beridna spaniorer sökte drifva framför sig mot kusten. Liksom galningar störtade de sig öfver sitt länge efterlängtade byte, med svärd och pistol dödande den ena en ko den andra en häst, och ej gifvande sig tid att flå djuren, än mindre att göra upp eld, slukade de med lystnad det råa köttet.

Spaniorer och indianer kretsade omkring dem, Morgan höll mönstring och slog läger för att låta sitt folk hvila ut till morgondagens strid. Och den *tionde* dagen efter affärden från Chagres' mynning kommo de ut på slätten framför Panamá, der Morgan med omkring 1,000 man utan kanoner och kavalleri efter blott två timmars strid och med förlust af några få man slog ur fältet en ordnad armé af ungefär 4,000 man med artilleri, kavalleri och en hjelptrupp af mulatter, förande 2,000 vilda tjurar. Panamá låg nu öppet för den rofgiriga fienden; det plundrades och brändes till grunden under de oerhördaste grymheter mot dess invånare.





ÅTTONDE KAPITLET.

Öarna i Bahia de Panamá.

De tre små öarna Perico, Flamenco och Naõs, som mellan sig bilda Panamás hamn, äro redan nu af oskattbart värde för staden och komma att blifva det i ännu högre grad i en snar framtid, då de sannolikt få till uppgift att bilda skyddsvakt mot hafvet för den interoceaniska kanalens mynning. Jag bevarar dem i tacksamt minne, ty der tillbragte jag några af de angenämaste dagarna af min Panamá-vistelse.

Ingeniör Rothe, hvilken som chef för de hydrografiska arbetena vid kanalen disponerade ett mycket litet, men mycket luftigt rum med veranda i toppen af det meteorologiska observatoriet på ön Naõs, upplät med stor liberalitet detta åt mig, och der hade jag ett utmärkt hufvudqvarter för mina draggningsfärder i den inre delen af Panamá-viken. Jag hade i Panamá lyckats få köpa en ypperlig hvalbåt, tillhörande en gammal hvalfångare, hvilken hade haft den oturen att midt i Panamá-viken kantra under en häftig tornado och blifva vrak. Till besättning hade jag två colombianska sjömän och mitt svenska biträde Boström, hvarför jag var välrustad äfven för längre expeditioner.

Innan jag öfvergår till skildringen af min lång-varigaste sjöfärd, till Perlas-arkipelagen, vill jag nämna några ord om Naõs-gruppen (fig. 29) och om Panamás fruktgård, den för sitt helsobringande klimat redan sedan århundraden berömda ön Taboga.

Naõs har antagligen fått namnet, hvilket betyder skepp, af sin långsträckta form. Ovanligt nog i dessa trakter, saknar ön trädvegetation på de sluttande sidorna; endast på krönet är den beväxt med en sparsam, knotig



Fig. 29. Naos-gruppen.

och vindbiten småskog. Dess östra, mot Perico och Flamenco vända kuststräcka upptages af reparationsverkstäder och magasin, tillhöriga det Nordamerikanska "Pacific Mail Steamship Company", den norra udden af kanalkompaniets observationsstation (fig. 30). Denna består af en "mareograf" för mätande af ebb och flod och sjelfregistrerande barometrar och thermometrar i den lilla tornlika byggnad, som derjemte utgör boställe för observatören. Dessutom står en storartad anemometer, efter vetenskapens nyaste fordringar, på öns högsta punkt och på en öppen, fritt belägen plats en pluviometer. Med Naõs sammanhänger en liten, låg, rikt beväxt ö,

Culebra; landförbindelse dem emellan finnes dock blott under ebbtiden. Skilnaden mellan ebb och flod är, som förut är nämdt, sex och en tredjedels meter.

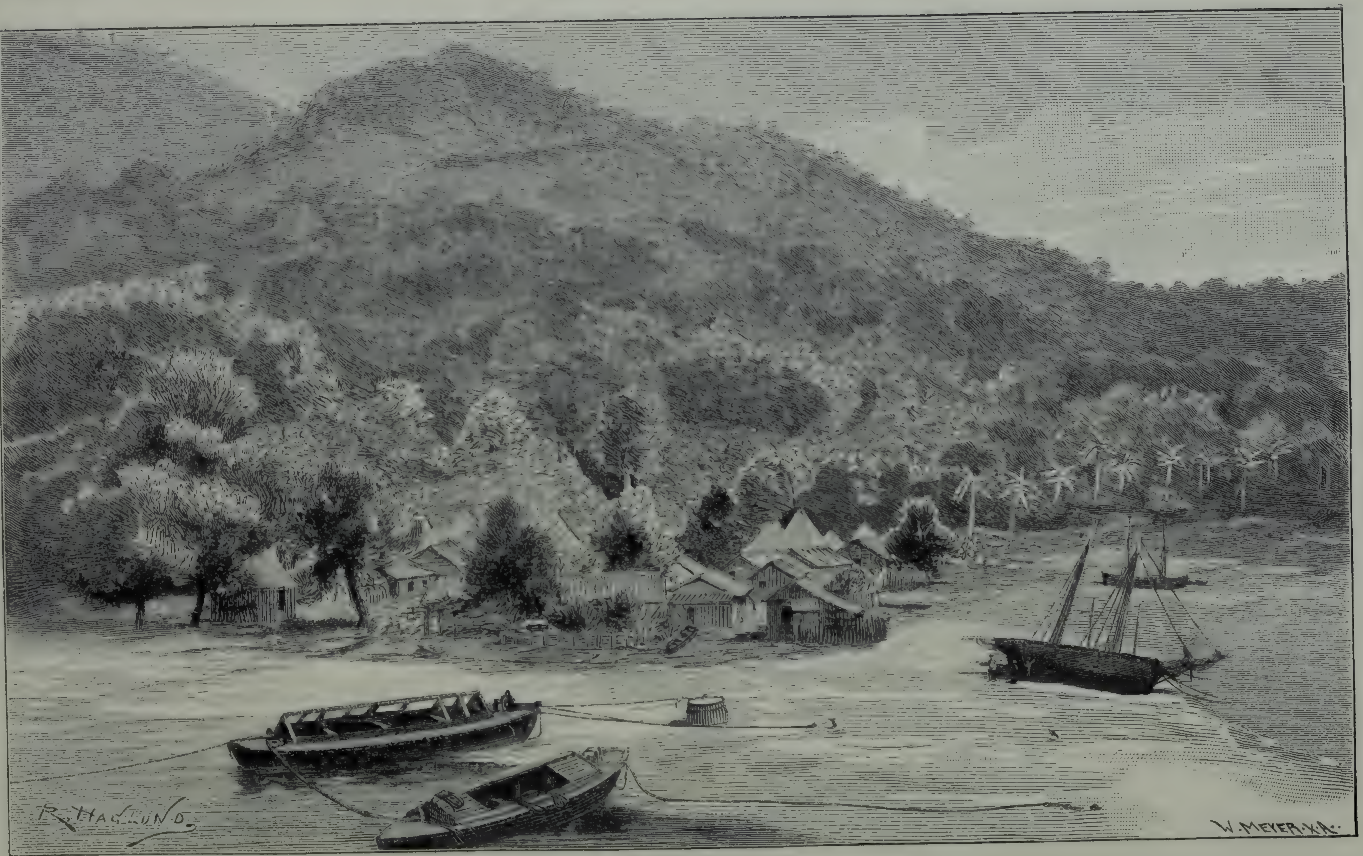
Perico och Flamenco bilda begge symmetriska, sakta stigande koner, skogbeväxta från stranden upp till toppen; de äro obebodda, och till följd af dyningen är det rätt svårt att komma i land på dem. I en



Fig. 30 Meteorologiska stationen på Naos.

framtid komma de naturligtvis att tagas i anspråk för byggnader af alla slag vid den växande trafiken.

Taboga-gruppen ligger 11—12 kilometer söder om Naõs och erbjuder äfven mycket stora fartyg en ganska god hamn. Tidigt en morgon lemnade vi Naõs och seglade till Taboga; under en stor del af vägen måste vi dock använda granseglen, ty vinden mojnade alldeles ut, en sak som ofta händer i Bahia de Panamá och gör denna vackra hafsvik till en af de mest tålamodspröf-



Taboga.

vande för seglare; man har många exempel på segelfartyg, som behöft 2—3 veckor för att tillryggalägga den korta sträckan från mynningen af viken in till Panamá.

Sedd från norr visar sig Taboga som en symmetrisk, grönskande kägla, från öster åter ter den sig som en långsträckt, halfmånformig ö med en mångfald af bergstoppar, de högsta skoglösa, men nu, tack vare regnet, täckta af en frisk, ljusgrön gräsmatta. Den sydliga delen af ön är skild från den norra större delen genom en djup dal och två hvarandra nästan mötande vikar. De högsta bergstopparna finnas på norra delen af ön och äro i allmänhet rikare beväxta.

Vi seglade förbi en liten hög, oval holme, liggande tätt intill nordosthörnet af ön och förenad med den samma genom en under ebbtid torr sandbank. Denna holme tillhör det engelska "Pacific Steam Navigation Company"; der finnas långt utspringande bryggor eller pirer för ångbåtarna, en god slip, magasiner och verkstäder och högst upp på toppen en luftig, vacker villa, direktörens bostad. Midt emot holmen ligger Tabogas lilla täcka stad, en samling af 100—150 hus, spridda utefter stranden och på sluttningen af en bred, rikt odlad dal (fig. 31). Vi ankrade i den från N.O. djupt inskärande viken, som nästan skiljer södra delen af ön från den norra. Här stodo träd, buskar och marken i den härligaste grönska; den kunde hafva kallats vårgrönska, om ej blicken, hvar den föll, träffat mogna och mognande frukter på dignande grenar. I skuggan af en gammal mango-lund, så tät, att ej en enda solstråle fann väg till marken, slogo vi läger och gjorde oss hemmastadda. Ställets behag förhöjdes ytterligare af en källa med fullkomligt klart vatten. Dock ingen ros utan törnen! Lunden var enda passagen mellan den norra och södra delen af ön; vi

blefvo derför öfverhopade med besökande, vänliga och intresserade, men så besvärliga, att vi efter två dagars bivuak utan annat skydd än mangotaket måste bryta upp vårt läger och välja en mera afsides plats.

Mitt tält uppslogs nu på en kulle närmare stranden, visserligen ej så skuggrik som vår förra lägerplats, men i stället blåste hafsbrisen understundom så mycket friskare. Vid foten af vår lägerkulle rann en flod, d. v. s. nu rann den med måttligt flöde, ty regnet hade ej änuu hunnit förse den med tillräckligt vatten; litet längre bort framqvällde ur en håla i berget en källåder med kristallklart vatten. Trakten närmast omkring tältet var en rigtig trädgård eller snarare fruktpark, en sådan, der man ej plågas genom åsynen af raka gångar eller träd planterade i rader. Här stodo de i brokigt virrvarr, än trängande ihop sig i täta dungar, än skilda af små ananasfält, än hade ett gammalt ärevördigt mango-träd jagat alla andra åt sidorna och skyddade med sitt vida tak småbuskar och blommor mot öfvermått af sol och regn.

För att lära närmare känna dalen, som klyfver Taboga i tu, följde jag den lilla floden uppåt. Dalen, i början 4—500 meter bred, krymper snart tillsammans, marken stiger sakta, men är fortfarande en präktig fruktpark med täcka och yppiga scenerier i rik omvexling. Sidorna af de höjder, som begränsa den, äro än brant stupande, än långsamt sluttande; än klädda af ungskog, än nakna, än verkliga ananas-åkrar, sträckande sig ett godt stycke upp emot bergskammen och så branta, att de säkerligen äro ganska besvärliga att skörda.

Sedan jag vandrat föga mera än en kilometer uppför dalen, kom jag till dess högsta punkt och dermed till flodens källa. Litet längre bort tog en bäck vägen

åt motsatt håll, fallande ut i den från S.V. inskjutande viken. Jag följde nu dess bädd ut till hafvet, en brant stupande, vild och besvärlig väg, men ej mera än en half kilometer lång.

För att undersöka det inre af öns södra del besteg jag ett 120—150 meter högt, brant berg; 70—80 me-

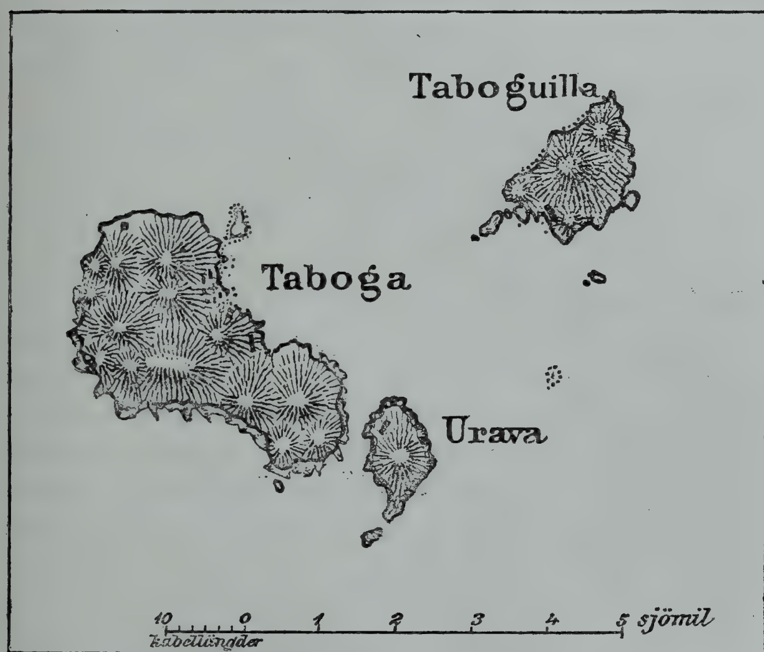


Fig. 32. Taboga.

ter upp är det redan slut med all trädvegetation, antagligen till följd af afbränning. En gång förstörd, har den svårt att komma upp igen, emedan regnet sköljt bort det mesta af jorden och hafsbrisen ohejdad piskar bergstopparna. Endast starrgräs frodas här nu. Det inre af södra Taboga är uppfyldt af berg, hvilka icke såsom på norra delen bilda en i öns längdlinie gående kedja, utan

en bergknut med utlöpare åt alla håll, utom åt N.V. Högsta toppen ligger ungefärligen i midten. Mot norr och öster äro bergen temligen nakna, men mot söder är trädvegetationen riklig. Sydligaste delen af ön är temligen låg och väl odlad; här finnas några ranchos med boningshus. På vestsidan och här och der på bergssluttningarna ser man visserligen hyddor eller snarare skjul, men dessa äro ej boningshus, utan endast uppresta till skydd mot regn och sol under ananasskörden.

Egarne till ananas-fälten och mango-lundarna m. m. bo nästan alla i pueblon eller köpingen och gå derifrån med sitt folk på morgonen för att hemforsla den frukt, som kan utskeppas till Panamá eller konsumeras i köpingen; afstånden äro ej större, än att detta väl låter sig göra. Egaren till den plats, der vi uppslagit vårt läger, betraktade oss som sina gäster, och en dag kom han till oss med en hel kärrlast med mangos, aguacates, ananas, marañones, guavas, papayas m. m. och kunde ej förmås att taga någon betalning derför. Taboga kallas Panamás fruktgård och det med fullaste skäl, ty dagligen gå många båtlaster af olika slags frukt till Panamá, och dock skördas blott en ringa del af hvad den ytterst bördiga ön frambringar.

Undersökningen af konfigurationen af öns norra del var vida besvärligare än utflygten till sydsidan. Jag började den tidigt en morgon. Soluppgången var härlig. Det hade regnat starkt den föregående natten; tjocka, blåröda moln stodo ännu qvar i öster; då solen bröt fram genom dem, framkallades en skala af varma, djupa färgtoner, och den väldiga Bahian med sina mångformiga kustberg och sina “perl-lika“ öar glänste här i blodrödt, der i violett.

Till en början följde jag Rio Piños strand till foten af närmaste höga berg, hvilket bildade norra väggen till vår dal. Foten af berget och sjelfva kammen voro skogbeväxta; den mellanliggande, brant stupande bergssidan var helt och hållet upptagen af ananasplantor. Då jag klättrat upp till kammen, måste jag med macheten hugga mig väg genom skogen i flera rigtningar, innan jag kunde finna något samband med bergen i öns hufvuddel. Öfver allt tycktes norra sidan af berget stupa lodrätt ned, och jag började frukta, att jag skulle blifva tvungen att klättra ned i den smala, djupa ravinen och åter uppför den branta bergväggen på andra sidan, då jag plötsligt upptäckte en knappt 4 meter bred bergsbrygga, på hvilken jag helt beqvämt kunde komma öfver. Detta var en af de besynnerligaste bergsformationer jag sett: de begge djupa ravinerna, den ena inskjutande från N.O., den andra från S.V., voro skilda af en mera än 150 meter hög, vid basen knappast 25 meter, och upptill ej mera än 4 meter tjock bergvägg, som sålunda förenade bergmassorna i södra och norra Taboga. Småningom vidgade sig basen af denna bergås och öfvergick omärkligt i de norra bergen, men sjelfva kammen var fortfarande blott några meter bred och alldeles jemn.

När jag från denna ås kommit upp på sjelfva hufvudbergen, reste sig framför mig en hög bergsrygg, som mot öster utbredde sig i en skogig platå. Då jag väl bestigit denna bergsrygg, öppnade sig en fri utsigt till de begge högsta topparna på ön: Cerro del Padre och Cerro de la Madre. Marken var här öfver allt betäckt af ett frodigt, 1—2 meter högt gräs. Sjelfva berget träder ingenstädes i dagen, utan är doldt af ett djupt lager af sand och mylla; större och mindre lösa

stenblock voro spridda omkring och utvisade, att bergarten är porfyr och grofkornig granit. Från den högsta toppen eller Cerro del Padre har man en fri anblick af bergskonfigurationen på hela ön. Norra delen fylles af en oafbruten kedja med vattenskilnaden betydligt närmare den vestra än den östra kusten. Detta gör också vestra kusten brant och otillgänglig; åt öster deremot utsänder bergskedjan flere terassformigt sig sänkande utlöpare.

Den största dalen upptages af den lilla pueblon eller köpingen (fig. 31). Byggnaderna i den samma bestå till större delen af trähus med stora verandor, i spansk villastil, amfiteatraliskt ordnade omkring den ärevördiga gamla stenkyrkan, som är låg och massiv, men rätt stor och prydd med ett vackert torn vid högra hörnet af gafveln. Hela kyrkplanen är omgifven af en låg stenmur med höga kors i hörnen. Gatorna äro breda, ofta skuggade af träd, och vänliga trädgårdar omgifva många af husen. Staden gör ett behagligt och fridfullt intryck, och då man dessutom vet, att klimatet är särdeles sundt och välgörande för konvalescenter, måste man förvånas, att Panamás af febrar och andra sjukdomar så ofta hemsökta invånare ej skynda att begagna detta ypperliga sanatorium, som en välvillig natur förlagt i deras omedelbara närhet. På dess vidsträckta bergsterrasser finnes godt utrymme för en mängd luftiga villor och hotell, och i en framtid kommer nog ön att blifva dessa trakters Madeira.

Tabogas flora är rik i synnerhet på för menniskan nyttiga och smakliga alster, och dess jordmån äfven för dessa trakter särdeles bördig. Faunan deremot är fattig. Det är svårt att förstå den stora bristen på foglar här, der det finnes så rik tillgång på frukt och sött

vatten. Fogelfaunan är fattig ej blott på arter — jag observerade inalles 16 arter —, men äfven på individer. Batrachier äro representerade af 5 arter; de finnas åter i stort individantal, i synnerhet en liten, vacker, rödfläckig löfgroda. Ormar äro ytterst sällsynta, men ödlor talrika. Insekterna hafva att uppvisa åtskilliga arter af vackra dagfjärilar och äro för öfrigt den bäst representerade djurgruppen. Landtmollusker äro ganska sällsynta. Hvad hafsfaunan vid Tabogas kuster beträffar, är den vida fattigare än faunan kring de längre ut belägna Perlas-öarna.

En dag hade vi besök af ej mindre än 11 unga damer från pueblon, konvojerade af några kavaljerer. De skulle tillbringa dagen i den vackra dal, som vi usurperat, och bada i viken. Vi undfägnade dem med kaffe och skeppsskorpor, och dessa senare vunno deras synnerliga bifall, så att vårt förråd hotade att blifva upprymdt. Ännu mera hotande såg det ut för mitt medikamentsförråd, redan förut starkt anlitadt af öns invånare, oaktadt de voro de friskaste menniskor man gerna kan få se.

Efter badningen, hvarvid naturligtvis ej togs den ringaste hänsyn till vår närvaro, hade vi åter ett litet kafferep, och morgonen derpå kommo tacksamma gäster och patienter till oss med rik förning af frukt, grönsaker, fisk och ägg, så att vi visserligen ej behöfde frukta att dö af hungersnöd.

Sedan jag egnat några dagar åt undersökningen af de obebodda, men rikt beväxta och delvis odlade grannöarna till Taboga, Tabogilla och Urava, lemnade vi med saknad Taboga och dess vänliga och gladlynta invånare och begåfvo oss åter till Panamá.

Då jag landade, blef jag vittne till ett ingalunda

uppbyggligt skådespel. Der låg en liten kustfarare, en kanot med två master, och höll på att taga om bord lefvande oxar; det gick så till, att oxarna drefvos ut i vattnet, simmande till sidan af båten, der slogs en ända om hornen, i den höggs ett takel från masten, hvarefter det arma djuret hissades upp, och halsen tycktes blifva dubbelt så lång som förut till följd af kroppens tyngd. Men detta var ej det värsta: ett tåg bands om svansen, och i detta lyftades bakdelen upp ur vattnet och öfver relingen, sedan hufvudet med framkroppen blifvit hissadt nog högt. På detta sätt stufvades 6 oxar i den trånga kanoten så tätt, att de ej kunde vifta med öronen. Deras ryggar fingo derefter tjenstgöra som däck.

Jag dröjde nu något mera än en vecka i Panamá, sysselsatt med tillrustningar för min tilltänkta färd till de långt ut i Bahian belägna Perlas-öarna, hvilka redan hemma i Sverige lockat mig med stark dragningskraft, dels till följd af det jag läst om dem hos de gamla spansk-amerikanska författarne, dels derför att ingen zoolog hittills gjort dem till fält för sina studier.





Bylgia.

NIONDE KAPITLET.

Perlas-arkipelagen.

Pacheca—Viveros.

Sedan jag fått min goda hvalbåt “Bylgia“ (fig. 33) riggad och rustad för en längre färd, tog jag om bord så mycket af instrumenter, samlingsmateriel och proviant, som hon kunde bära, och lemnade en söndagsqväll Panamá under en liflig, men mindre välljudande, konsert af klockorna i stadens nio mest brukbara kyrkor. Min besättning utgjordes af två colombianska “marineros“ José och Manuel, Boström och min trogne följeslagare från resans början, St. Bernhardshunden Nero. Målet för vår färd var Perlas-arkipelagen, bland hvars öar och skär jag hoppades göra en rik zoologisk skörd.

Las Islas de las Perlas (fig. 34) är den örikaste af de få ögrupperna vid Amerikas stillahafs-kust; den består af 16 större öar och nära hundra holmar och skär. Afståndet från Panamá utgör ungefär 60 kilometer, men vid fullt klar luft kan man från Las Bovédas urskilja topparna på den största ön, San Miguel, den gamla “Isla del Rey“.

Omedelbart efter solnedgången fingo vi bevittna ett fenomen, som jag endast sett här i Stilla hafvet — zodiakal-ljuset —, en tätt öfver horisonten uppskjutande,

blekgul ljuskägla, som än skimrade med svagare, än med starkare glans, än försvann för flere minuter; fenomenet räckte något mera en än qvarts timme. Under tiden hade längs horisonten en molnvall af ringa höjd rest sig, för öfrigt var himlahvalfvet alldeles klart och strålade med starkt glänsande stjernor. I öfra kanten af denna molnvall började nu ett praktfullt skådespel: långa, zigzagformiga, rödgula blixtar glänste fram den ena efter den andra, liksom jagande hvarandra, än åtföljda af dofva detonationer, än alldeles ljudlösa. Så blixtrade det rundt den sydvestliga horisonten under mer en än half timmes tid, ingen vindflägt rörde sig; derefter blef allt plötsligt och liksom med ett slag slut. Detta skådespel hade jag sedermera tillfälle att iakttaga flere gånger på nästan alldeles samma sätt under min segling i Panamá-viken och på Stilla hafvet.

Vi befunno oss nu på höjden af den lilla ön Chepillo utanför Bayano- eller Chepo-flodens mynning. Då vinden alldeles mojnat ut och den inkommande floden förorsakade en stark motström, beslöt jag att ankra här för natten, halade ned Svenska Segelsällskapets stolta flagga, som med vederbörligt tillstånd svajade från Bylgias gaffel, och beslog seglen. Visserligen voro vi mera än 15 kilometer från närmaste land, men det mötte ingen svårighet att finna ankarbotten, ty Panamá-viken, i synnerhet dess norra och östra del, är mycket grund; vi hade här 5 famnars vatten. Båten var så hårdt lastad och lasten så illa stufvad, att vi tillbragte en mycket obehaglig natt, och på morgonen voro vi, då vi ej kunnat få upp något tält, alldeles genomvåta af den starka daggen.

Långt före dagningen lättade vi ankare och ströko för en frisk landvind fram öfver de mörka böljorna. Just



Islas de las Perlas
Scala
0 1 2 3 4 5 10 sjömil
C. Bovallius 1882.
Pacheca
S Barthalomeo
Contadora
Saboga
Chapera
Pajaros
Bolanos
Membrillos
Gibraleon
Bavarena
8°30'
Casaya
Bayoneta
Mina
Cangrejo
Iˢ de Changamé
Afuera
Viveros
Pablo
S. Miguel
Pᵗᵃ Matadoro
S. Pedro
Señora
Señorita
Santos
Trapiche
Pᵗᵃ Changamé
Pedro Gonzales
EL REY
Cañas
R. Perez
Pᵗᵃ Gallinazo
Coco
Puercos
Pelado
Pᵗᵃ Gorda
R. Palenque
Moreno
R. Sucio
S. Elmo
SAN JOSE
8°15'
B. de Tycho
Pᵗᵃ Cocos
Galera
79° Vest fr Greenw.
Gen. Stab. Lit. Anst.

Fig. 34.

i soluppgången passerade vi tätt under Chepillo och möttes der af väldiga flockar af glänsande hvita hägrar och svartbruna sulor*), hvilka senare voro ytterst närgångna och först efter ett skott lärde sig mera respekt.

Så småningom började nu de nordligaste af Perlasöarna dyka upp ur vågorna och först och högst af dem Pacheca, som bildar en kraftigt formad klippö af 40—50 meters höjd. Då vi kommo ön närmare, helsades vi åter af täta skaror af foglar: sulor, skarfvar och stora, tunga, gråbruna pelikaner. Alla visade tydligt sitt missnöje öfver vårt inträngande på deras område. Vi seglade rundt ön och funno på dess östra sida ett temligen omsorgsfullt uppfördt hus, det enda på ön och för tillfället utan invånare. Vi togo hamn i en liten väl skyddad vik på sydvestra sidan, uppslogo tältet och tillredde vårt läger för att tillbringa ett par dagar på ön.

Vår lägerplats utgjordes af en smal strandremsa. Omedelbart derofvan reste sig det inre af ön till en 30 till 40 meter hög platå, sakta stigande mot norr; mot öster och söder sluttade denna sakta mot vattnet, på vestra sidan reste den sig tvärbrant, men lemnade en smal strandremsa; den norra sidan stupade nästan lodrätt i hafvet. Hela platån var glest skogbeväxt, och här rådde ett särdeles rikt fogellif bland de nu efter den långa torkan nästan aflöfvade träden.

Den lifliga taflan gjorde ett så mycket egendomligare intryck, som skogens fjädrade gäster alla tillhörde simfoglarnas ordning — pelikaner, skarfvar, sulor och fiskmåsar. Alla klefvo de omkring eller sutto lika ogeneradt på trädens grenar, och nästan intet träd fans, som ej bar flera bon. Marken och trädstammarna voro nä-

*) Dysporus leucogaster.

stan hvitmenade af fogelexkrementer. I midten bodde skarfvarna *), åt nordsidan sulorna och i de yttersta träden, som kantade platån, de stora, klumpiga pelikanerna **). Så snart en af dessa senare satte sig i ett träd, der skarfvar förut tagit plats, makade dessa åt sig med den största ödmjukhet och gjorde sig så små som möjligt; kom deremot en sula, kördes hon genast bort under skarfvarnas ursinniga skällande och flaxande med vingarna. De voro just ej graciösa dessa stora simfotingar, der de med halft utslagna vingar vandrade omkring på de smala trädgrenarne.

Skarfvarna voro som ifrigast sysselsatta att af torra qvistar och grenar bygga sina reden. En skarf arbetade förtvifladt för att slita af en qvist; då detta ej lyckades, bet han i qvisten och kastade sig ut, hängande med hela sin tyngd i den samma. Härigenom afslets den verkligen, och skarfven flög triumferande med den till sitt rede. Pelikanernas bon voro jämförelsevis små, och när honan och två nästan fullvuxna ungar sutto i ett sådant, fingo de tränga ihop sig för att få rum. De förde ett stort oväsen, skrikande, grälande och smällande med sina långa näbbar. Ungarne sutto ofta gapande med käkarne i rät vinkel, mer än en half meter mellan spetsarne, och väntade med utspänd strupsäck, att modren ur sitt fylda magasin skulle bjuda på en eller annan fisk. Derefter blef det slagsmål mellan dem om de bästa fiskarne, ofta med den påföljd, att fisken ramlade ned på marken och bortsnappades af en påpasslig fiskmås, och med tomma munnar sutto åter pelikanungarna och smällde med näbbarna.

Pacheca är således en verklig fogelö; den räknas

*) Carbo virginianus.

**) Pelecanus cinereus.

till de 16 större af Perlas-öarna, men är en af de minsta bland dessa, blott 1,7 kilometer lång och 0,9 km. bred.

Vi lemnade Pacheca med ett rikt byte af konserverade foglar och seglade, förledda af namnet, till den lilla holmen San Bartolomeo. Der funno vi ingen lämplig hamn, och då holmen för öfrigt tycktes hafva föga att bjuda oss på, styrde vi kurs till Saboga och ankrade i en vacker skogomkransad vik på öns östra sida.

Uppefter en höjdsträckning på södra stranden af viken låg den lilla pueblon eller byn, bestående af ett trettiotal palmhyddor med höga, spetsiga tak, täckta af cocosblad; på sjelfva krönet af höjden låg den lilla enkla, men massiva kyrkan, bygd af adobe (samarbetad lera och halm) och täckt med palmblad; ett litet stycke derifrån stod på ett stenrös ett stort kors, som ursprungligen stått på kyrkans gafvel, men blåst ned och derefter fått denna säkrare plats.

Vi valde en liten väl beskuggad bergssluttning invid sjön till hufvudqvarter, flyttade dit köksattiralj och filtar m. m. och voro inom några ögonblick omgifna af nästan alla byns invånare, så väl män som qvinnor och barn. Med den outtröttligaste nyfikenhet började de examinera oss, våra vapen, kläder och instrumenter, men deras största intresse väckte dock Nero, som enhälligt förklarades vara "un leon manso" (ett tamt lejon). Deras utseende visade, att de voro af negerblod, om ock med någon liten blandning af indianskt; några af dem voro utan tvifvel fullblodsnegrer. De härstamma säkerligen från de redan på 1500-talet till Panamá införda negerslafvarna, ty på alla de ställen i de gamla berättelserna från dessa trakter, der Perlas-öarna omtalas, nämnas negrer såsom öarnas invånare, ej indianer. Det är derför troligt, att Perlas-öarnas indianska invånare tidigt

blifvit utrotade, bortförda såsom slafvar till bergverken eller annorledes röjda ur vägen, och blifvit ersatta med negerslafvar, som hufvudsakligen der höllos för perlfiskeriernas skull eller för skötandet af bananas-plantagerna.

Saboga är ännu en af hufvudplatserna för perlfisket, hvilket skötes på samma primitiva sätt som för några hundra år sedan. En kanot med 5—8 mans besättning ror eller seglar under den vackra årstiden, när hafvet är lugnt, ut till de bästa bankarna, vanligen på vest- och



Fig. 35. Nero.

sydsidan af öarna, sällan emellan dem. I hvarje båt finnes blott en eller två dykare; dessa gå ned gång på gång med en kasse eller väska af bast och komma efter en eller en och en half minuts förlopp åter upp med flere eller färre musslor och snäckor. Dykarens enda verktyg är en kort knif. Sjelfva säga de, att de kunna vistas under vattnet mer än fem minuter; den längsta tid jag med klockan i hand iakttagit var 1 minut 40 sekunder. Många olika arter af musslor och äfven af snäckor upptagas och undersökas af besättningen. Från snäckor af

slägtet Strombus m. fl. fås nemligen ibland röda perlor, hvilka äfven de hafva rätt högt värde.

Då Bylgia var för hårdt lastad att vara beqväm vid seglingen mellan öarna och i synnerhet vid draggningarna, beslöt jag att lemna ett par af mina tyngsta magasinskistor på Saboga, för att hemta dem vid behof. För den skull gjorde jag bruk af ett af de rekommendationsbref, som konsul Gyllichs omtänksamhet förskaffat mig. Don Antonio Olivarrem, till hvilken det var ställdt, var dock ej sjelf hemma, och hans maka, Donna Serena, som med högtidlig artighet emottog mig, vågade ej taga under sitt tak två af mina kistor utan att höra slägtens mening om saken, hvarför hon lofvade att till dagen derpå sammankalla ett familjeråd och gifva mig del af dess beslut. Så skedde, och beslutet utföll gynsamt. Detta gjorde, att jag stannade en dag längre på Saboga än jag ämnat, men ön var så härlig, att jag visst ej ångrade det, och så rik för naturforskaren, att jag ej behöfde vara sysslolös. Den är en af de vackraste af de vackra Perlas-öarna; tropiska skogsdungar beklädа höjderna och omvexla med leende dalar; den ena djupblå viken mer leende än den andra skjuter in i ön, kantad än af ståtligt vajande cocospalmer, än af pittoreska bergsformationer. Ön är 3,5 kilometer lång från norr till söder och 2 km. bred.

Sedan vi på nordsidan af Saboga fylt vårt vattenförråd i en rik, äfven vid slutet af den torra årstiden ej sinande källa, styrdes färden till C o n t a d o r a, belägen tätt öster om Saboga. Efter att längs vestra och södra kusterna af ön förgäfves hafva sökt en lämplig hamn, ankrade vi utanför den sydöstra udden och lyckades, hoppande från sten till sten och derefter vadande, komma i land, blott för att finna ett uttorkadt och förbrändt,

tröstlöst landskap, som dessutom genom taggiga buskar och lianer var så svårtillgängligt, att det ej lockade till närmare bekantskap. Jag klättrade dock upp på den högsta kullen på ön, knappt 25 meter öfver hafvets nivå. Derifrån visade den sig vara obetydligt kuperad, bildande en sakta vågig slätt utan bäckar eller raviner, med högstammig trädvegetation, men nu utan ett grönt blad. Stränderna voro djupt urgräfda af hafvet, bergarten var starkt vittrad dolerit liksom på Pacheca, dock ej så lätt sönderfallande som der.

Contadora saknar sött vatten under den torra årstiden och är derför obebodd, ehuru den till sin areal är rätt stor, större än Pacheca. Dess största längd i öster och vester är 2,2 kilometer mot 1,2 kilometers bredd. Äfven fogellifvet var påfallande fattigt; jag iakttog endast ett par arter vråkar och några i ebben fiskande vadare. Jag följde dessa senares exempel och fick under ett par timmars tid ett ganska rikt byte af hafsdjur.

Då Contadora således ej var lämplig för ett längre uppehåll, lättade vi åter ankare och styrde söderut mot Chapera, en starkt kuperad, i rik grönska prålande ö. På dess östra sida funno vi en liten ypperlig hamn med ett trångt inlopp, flankeradt af tvenne trachytkäglor. Den lilla viken var nästan alldeles cirkelrund och kunde lika väl förtjena att kallas docka som hamn, ty vid ebb låg den fullkomligt torr, lemnande Bylgia på en mjuk bädd af ytterst finkornig hvit sand. Skilnaden mellan ebb och flod var här ännu 4,7 meter.

På sjelfva strandbrädden slogs tältet upp under skydd af den vida kronan af ett ovanligt stort manzanillaträd, och här tillbragte vi fyra dagar med öns undersökning och med draggningar i hafvet utanför densamma. Viken öfvergick inåt i en med mangroveträd tätt be-

vuxen sandslätt, som förut säkerligen utgjort en del af sjelfva viken, men så småningom blifvit uppslammad till följd af hafvets ständiga verksamhet och vikens trånga mynning. Denna mangroveslätt, genom hvars porösa grund det vid flodtid inrusande vattnet ständigt trängde upp, var mycket svår att passera. Den öfvergick tvärt i den temligen branta höjdsträckning, som inneslöt den

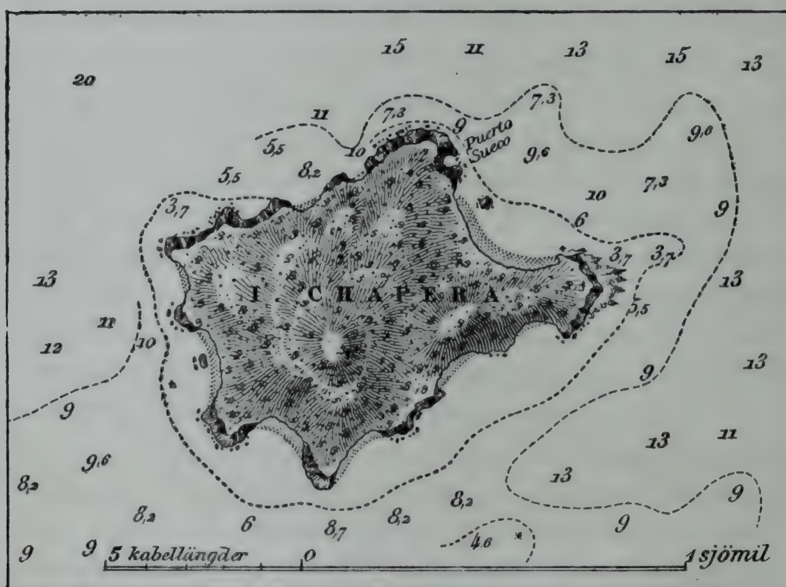


Fig. 36. Chapera.

kittellika dalsänka, hvilken bildade Puerto Sueco — så kallade vi vår goda hamn, alldenstund den hvarken på sjökortet eller bland öns invånare hade något namn.

Efter att hafva genomseglat hela Las Perlas-gruppen och längre eller kortare tid uppehållit mig på de flesta af de större öarna och besökt många af holmarna och skären, kom jag till den åsigten, att det troligen var just i denna vik på Chapera, som den första engelsman, hvilken beseglat

Stilla hafvet, den djerfve äfventyraren John Oxenham, hade sitt hufvudqvarter, då han, efter en om öfverdådigt mod vittnande färd öfver isthmen, låg i bakhåll för att uppfånga de från Peru kommande, med guld och silfver lastade gallioterna.

Han hade varit en af Francis Drake's följeslagare på dennes första resa eller rättare härnadståg i de vestindiska farvattnen och då lärt känna isthmen. Han återvände dit år 1575 med endast ett litet fartyg och 70 mans besättning. Då hans styrka var för svag att kunna med hopp om framgång kämpa mot den starka eskort, som beledsagade silfvertransporterna öfver land från Panamá till Puerto Bello, beslöt han att i Stilla hafvet angripa de från Peru kommande gallioterna. För detta ändamål dolde han sitt skepp i en liten afsides vik, troligen i trakten af Bahia de San Blas, och tågade med hela sin besättning genom den vilda urskogen mot söder, till dess han träffade en stor flod, som flöt mot Stilla hafvet; denna var efter allt att döma Rio Bayano eller Chepofloden. Sedan han följt den ett stycke för att öfvertyga sig, att ej några vattenfall hindrade dess lopp, byggde han vid dess strand en stor farkost och rodde med den utför floden till dess mynning i Stilla hafvet. Derifrån seglade han till Perlas-öarna, der han i en väl skyddad vik tog sitt qvarter och höll utkik efter sitt byte.

Inom kort tid lyckades han också bemägtiga sig två med guld och silfver lastade fartyg. Sedan han plundrat dem på deras rika laddningar och dessutom gjort en veckas kryssning bland Perlas-öarna för att erhålla perlor, lät han de spanska fartygen, mera ridderligt än klokt, segla vidare, och orsakade derigenom sin egen undergång. Ty spaniorerna i Panamá, underrättade dels

genom negrer från Perlas-öarna, dels genom folket på de plundrade fartygen om den väg han tagit och den ringa styrka, öfver hvilken han förfogade, förföljde honom uppför Chepo-floden. De öfverväldigade och tillfångatogo honom der och afrättade honom sedermera i Panamá jemte större delen af hans folk.

Hade Oxenham lyckligen kommit åter till England med sitt byte, skulle hans namn blifvit vida berömdt, ty onekligen var hans tåg öfver isthmen en af de djerfvaste bragder, som dittills blifvit utförda, och det första försöket att anfalla spaniorerna i Stilla hafvet. Visserligen seglade Drake några år senare genom Magelhaens sund in i Stilla hafvet och härjade de spanska städerna utefter Sydamerikas vestkust, men först nära hundra år efter Oxenham vågade Spaniens fiender på samma väg som han tränga fram mot Panamáviken, der de sedan under årtionden funno ett vinstgifvande fält för sina sjöröfverier.

Vår lägerplats på den låga sandstranden var skuggig och beqväm, men så rik på mosquitos, sandflugor och andra stickande insekter, att jag här undfick blodsdopet för resande inom tropikerna och snart med djup resignation måste erkänna, att det enda medlet mot dessa plågoandar är att låta dem bitas. Manzanilla-träden, som öfverskuggade vårt läger, hade ej någon farlig inverkan på oss, ehuru äfven infödingarna påstodo, att deras skugga är giftig. Jag åt äfven af den såsom så farlig ansedda frukten utan annat obehag än en stark sveda i munnen och svalget under några timmars tid.

Mangrove-skogen, som intagit större delen af den uppgrundade viken, hyste ett rikt djurlif af musslor, kräftdjur och maskar, spindlar och insekter samt åtskilliga fogelarter. Bland dessa senare vill jag nämna en liten

häger, som länge genom sin försigtighet gäckade mina försök att få se honom på närmare håll. Ljudlöst spatserade han omkring på mangrove-trädens lägsta grenar, döljande sig bakom stammar eller tjockare grenar, då och då med en blixtsnabb rörelse borrande in den långa, kilformiga näbben i en krabba, som oförsigtigt tittat fram ur något hål. Kreolerna kalla honom Don Diego *), och jag träffade honom sedermera ej blott på åtskilliga af Perlas-öarna, utan vid de flesta af Costa Ricas och Nicaraguas flodmynningar och på öarna i Nicaragua-sjön.

Träden och buskarna på den högre belägna delen af ön lifvades af en stor mängd småfoglar, bland hvilka Tanagriderna genom sin lysande fjäderskrud intogo ett framstående rum. En af dessa är särdeles praktfull och en stor favorit hos infödingarne; på fastlandet hålles den stundom i bur; hufvud, rygg och bröst hafva en purpurröd, silkesglänsande färg, vingarna äro djupt sammetssvarta; den kallas "Sangre del Toro" **) (fig. 37).

På södra och vestra stränderna af ön bodde dess invånare, fem eller sex hushåll med omkring 30 individer. De togo vänligt emot mig och försågo mig med allt hvad deras ö hade att bjuda af lifsmedel. En dag kommo några af dem och gåfvo mig den vigtiga underrättelsen, att en ko blifvit slagtad på Saboga; hvarför Bylgia genast sändes dit öfver för att skaffa oss färsk biff till välbehöflig omvexling i vår matordning. Vi erhöllo också omkring 6 *alnar* kött eller s. k. tasajo. Så fort ett djur slagtas, skäres nemligen köttet i långa remsor, hvilka ibland beströs med litet salt och fuktas med saften af citron, och derefter hängas dessa remsor upp på streck eller stänger att torka i solskenet. När köttet skall an-

*) Boturides virescens.

**) Tjurens blod.

vändas, rostas det antingen torrt på glöd eller hugges det i bitar och kokas med bananer, ris eller yams till en tjock gröt eller soppa — "caldo" —, hvilken är mycket närande och ibland välsmakande.

Chapera är vida mindre odlad än Saboga, men har en vackrare tropisk fysionomi, med mycket rikare palmvegetation. Dess största längd i öster och vester är 2,2 kilometer; dess bredd i norr och söder är 1,7 km.



Fig. 37. "Sangre del Toro" (Rhamphocœlus uropygialis).

Efter fyra dagars undersökning af ön, hvarunder grundlig skatt togs af dess djurverld, beslöt jag att fortsätta färden. Bylgia lastades helt beqvämt, der hon låg på sin torra sandbädd, och vi embarkerade, afvaktande floden för att löpa ut ur vår trygga hamn.

Vi seglade derifrån till den närmast söderut belägna ön Pájaros eller Mogo-Mogo. Chapera och Pájaros ligga på en gemensam bank eller platå med högst 8 meters vatten, då deremot utanför denna bank djupet vexlar

mellan 20 och 40 meter. Pájaros är ej så rikt beväxt som Chapera, men vacker och kuperad, med djupt inskurna stränder. Liksom på de öfriga öarna är bergarten här vulkanisk, och de delar af stränderna, som äro mest utsatta för hafvets åverkan, visa rundslipade och bredrefflade bryggor och åsar af svartgrå basalt. Den är knappt 2 kilometer lång och lika bred.

På norra sidan af ön invid stranden ligger "pueblitón", bestående af fem eller sex palmhydddor; på de östra och södra stränderna ligga några få enstaka hyddor. Ehuru jag stannade blott en dag på ön, fick jag der rikliga bidrag till mina samlingar; bland andra träffade jag der en gammal bekant från våra högnordiska trakter, en småspof*); den sista gången jag förut sköt en sådan var vid norska kusten strax söder om polcirkeln; man kan således anse den fogelarten vara en smula kosmopolitisk. Här var han mycket hemmastadd och visade en anmärkningsvärd skicklighet i att på den af ebben torrlagda sandstranden picka upp små maskar.

Vi lemnade Pájaros och med den den nordliga gruppen af Perlas-arkipelagen, för att bland öarna i hufvudgruppen söka en lämplig plats för ett längre uppehåll. På sjökortet sågo vikarna af ön Viveros särdeles inbjudande ut, och der skulle vi också befinna oss i hjertat af hela arkipelagen; dit styrdes derför nu vår färd.

För en svag vestlig bris passerade vi de små skogiga, men lågländta öarna Bolanos och Baveria eller Bavarena. Då vi kommit på höjden af två små holmar, Caracoles, dog vinden ut; vi försökte landstiga der, men den svåra bränningen och de branta stränderna

---

*) Numenius phoeopus.

gjorde försöket om intet. Vi måste nu gripa till årorna för att före mörkrets inbrott finna hamn och passerade på detta sätt Casaya, en stor och väl odlad ö, och den på cocospalmer rika Mina. Framför oss utbredde sig nu den väldiga San Miguel eller Isla del Rey, hufvudön i arkipelagen, "tierra firme" som insulanerna med visst skäl kalla den, emedan den ensam är mer än dubbelt så stor som alla de andra öarna tillsammans. På densamma reser sig en mängd "cerros", temligen regelbundet koniska bergspetsar. På den starkt stigande stranden af en bred, halfcirkelformig vik utbredde sig ögruppens "hufvudstad", San Miguel, med några hundratal hus, de flesta palmtäckta, men några skrytande med tegeltak och gröna fönsterluckor. Denna gång passerade vi staden förbi och styrde in i den breda kanal, som skiljer Viveros från hufvudön. Vinden hade åter friskat, men var sydlig; under kryssningen hade vi således godt tillfälle att kritiskt examinera stränderna på begge sidor, i hopp att finna någon passande hamn och tjenlig plats för vårt läger, men alla de vackra uddarna voro redan upptagna af pittoreska palmhyddor. Sedan vi sålunda förgäfves undersökt udde efter udde och kommit ett godt stycke söder om kanalen, vände vi åter in i densamma och ankrade tätt under Viveros, för att tillbringa natten i båten, störda endast af det intensiva månskenet och den starka daggen.

På morgonen började vi åter vår forskningsfärd och fingo nytt tillfälle att beundra de praktfulla scenerierna i sundet, hvilket är något af det yppersta denna härliga ögrupp har att bjuda på. Det är 3—400 meter bredt och nära 4 kilometer långt. På ena sidan det rikt kuperade Viveros, som visar den ena lilla viken efter den andra, skild från sina grannar af långt utlöpande, smala, skogklädda bergs-

armar, och inuti vikarna ljusgröna bananas-lundar och hög-resta cocos- och kål-palmer; på andra sidan San Miguels högland med dess många cerros, som mot sundet sakta sänka sig, utskickande udde efter udde, hvar och en prydd af en liten täck palmhydda, inbäddad i grönt af alla nyanser. Taflan lifvades än mer af ståtliga hägrar



Fig. 38. Strandparti från Viveros, ebb.

och hvita ibis, som flyttade sig undan allt efter som vi sakta gledo fram.

Slutligen funno vi vid norra mynningen af kanalen en god hamn i en öppning i det stranden kantande, breda mangrove-bältet. Der innanför utbredde sig en ståtlig cocos-lund, och mellan den och vattnet reste sig en vacker, af Ficus och heliconier beskuggad liten kulle, tillräckligt stor att rymma vårt läger och tillräckligt hög

att försäkra oss mot våra värsta fiender, sandflugorna.

Denna udde hade, äfven den, förut varit bebygd, men huset hade blifvit förstördt af en eldsvåda; derom vittnade några halfförkolnade, i marken qvarstående stolpar. Här slogs tältet upp, och en naturlig löfsal bildade vårt arbetsrum. Ett ovanligt rikt fogellif omkring vår lägerplats gaf oss löfte om sysselsättning, och jag beslöt att här taga högqvarter för någon tid. Bylgia sändes derför till San Miguel för att komplettera vårt proviantförråd. Sedan jag under några dagars utflygter i olika rigtningar inåt ön besökt flera af de spridda "plazas" eller "ranchos", der öns invånare bodde, började vårt läger blifva kändt, och knappt en dag förgick, utan att vi erhöllo visit af intresserade öbor.

Sällan kommo de tomhändta, frukt och andra lifsmedel medfördes som gästskänker, i synnerhet sedan jag med engelskt salt och chinin lyckats bota några feberpatienter. Af de återskänker jag hade tillfälle att gifva, skattades krut, hagel och knallhattar högst, dernäst tobak, jernsaker, tyger och grannlåtskram.

Då uppehållet här på Viveros var jemförelsevis långt och jag här hade liflig beröring med infödingarna, vill jag begagna tillfället att nämna några ord om Las Perlasöarnas befolkning. Som jag redan förut antydt, är negertypen starkt utpreglad, om ock, oftast till rasens fördel, förändrad genom en blandning af indianskt blod; rent negerblod är ej sällsynt, men deremot såg jag ingenstädes verkliga indianer. I allmänhet äro de, så män som qvinnor, temligen småväxta, bredaxlade och satta, med fylliga, men ej öfverdrifvet kraftiga former. Ansigtstypen tyckes antyda, att rasens indianska förfäder varit beslägtade med Magdalena-indianerna, således tillhörande Caraïbstammen. Kroppsfärgen är mörkare koppar-

brun än hos indianerna på isthmen. Ansigtena äro breda, pannan högre och ögonen större än hos negern, näsan rak, ofta något platt, håret långt och sträft, ofta storkrusigt, af ramsvart färg. Armar och ben äro temligen svagt utbildade, händer och fötter små. Hvad deras andliga egenskaper beträffar fann jag att de tyvärr ärft allt för mycket från sina svarta förfäder: de äro lata, opålitliga och ej öfverdrifvet ärliga. En viss gästfrihet åtnjuter man i deras hyddor, men de vänta att i gengäld erhålla skänker. Bland negrerna af rent blod träffar man ofta mycket kraftiga gestalter, ibland verkliga atleter.

Deras boningar erbjuda en stor omvexling i stil till följd af inflytelser från Panamá, med hvilket öborna underhålla en jemförelsevis liflig förbindelse. De allmännaste och mest typiska hyddorna äro förfärdigade af ett luftigt spjelverk af klufna palmstammar och vildt sockerrör, "caña blanca", täckta af höga, oftast pyramidformiga tak af palmblad, lagda i mångdubbla lager och omsorgsfullt genomflätade af bastrep eller fina lianer. Dessa tak äro i stånd att under en följd af år trotsa de starka tropiska regnen, hvilka här stundom uppträda med en oerhörd våldsamhet. Genom de glesa väggarna har vinden fritt tillträde och sprider en angenäm svalka, på samma gång den bortjagar de osunda ångor, som uppstå till följd af den brist på snygghet, som ofta är rådande inom hus. De flesta hyddorna hysa nemligen ett mycket stort antal invånare i förhållande till golfvets areal, och det ej blott menskliga; svin, höns och hundar anse sig hafva lika stor rätt till husrum der som värdfolket. Med täta väggar skulle under sådana förhållanden hvarje hus snart blifva en pesthärd.

Ofta springer taket ut åt ena sidan utanför väggen och bildar ett öppet skjul, der redskapen förvaras;

den är enkel och består i vanliga fall blott af några canaletes eller paddelåror, en väldig, rund lerkruka, "tinacca", för dricksvattnet, och stundom en trämortel af mägtiga dimensioner för sönderkrossande af majsen.

Husgerådet är lika enkelt och består af några britsar eller låga bord af palmspjel, i bästa fall täckta af flätade bastmattor — de äro familjens sofställen —; en härd af flata stenar, antingen midt i hyddan på den tillstampade marken eller på ett lågt bord, täckt med ett tjockt lager af sand; vidare den oundgängliga hängmattan för husfadren, en lergryta eller, om huset är förmöget, en jernkittel, ett större eller mindre antal kalebasser af olika form, några flata träbunkar och en "metate" med sin "molidor", en bugtig trä- eller stenskifva med en kafvel, hvarpå majsdegen utkaflas.

På ett slags vind under det höga taket är visthuset beläget för att ej plundras af husets fyrbenta invånare. Der finnas vanligen gröna bananer, yams, majs och sockerrör samt ibland torkad fisk och torkadt kött hängande på rep af fina lianer eller bast.

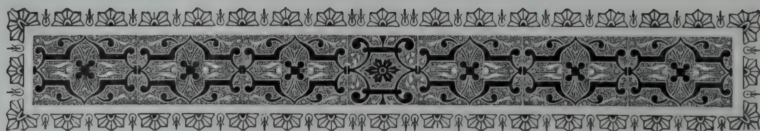
Viveros är en af de folkrikaste bland Las Perlas-öarna, den räknar öfver 50 hushåll; derjemte är den jemförelsevis väl odlad och frambringar yams, majs, bananer, något sockerrör, cacao och ett outtömligt förråd af cocos-nötter. Svin och fjäderfä finnas i öfverflöd och äfven något nötkreatur.

Ön är särdeles gynsamt belägen för ett längre uppehåll, emedan den ligger i hjertat af arkipelagen, blott några timmars väg från staden San Miguel. Viveros har i förhållande till sin areal den största kuststräckan af alla Perlas-öarna, och få af dem kunna bjuda på så fagra vikar.

Efter mer än en veckas uppehåll derstädes, hvarunder såväl landexkursioner som draggningar gåfvo rikt

byte, lemnade vi med saknad ön för att längre vestvart fortsätta vår forskningsfärd. Samma dag föll det första regnet, kortvarigt men ytterligt häftigt; regntiden började nu nalkas, ehuru vi ännu kunde räkna på ett par veckor med temligen vackert väder. Vi drefvo för en svag bris sakta fram utefter norra kusten af Viveros, der leende vikar och palmklädda uddar omvexla med skrofliga och fantastiskt utskurna bergväggar af gråsvart basalt, så söndersargad och rundslipad af hafvet, att den såg ut som nyss stelnad lava.





TIONDE KAPITLET.

Perlas-arkipelagen.

Mina — Pedro Gonzalez.

Vi togo land vid Viveros' närmaste granne i norr, *Mina*, för att äta frukost, men blefvo der genom vår egen oförsigtighet fångna för den återstående delen af dagen; vi hade nemligen gått för långt in i viken, och ebben lemnade båten på det torra. Mina är en lågländt ö, ganska betydlig till arealen, men obebodd, åtminstone under den torra årstiden, emedan den saknar dricksvatten. Deremot eger den ett stort öfverflöd af cocos-palmer, och mjölken af de unga nötterna gaf oss en riklig ersättning för bristen på vatten. En liten holme på nordvestra sidan af Mina är bebodd af ett hushåll, och säkerligen veta dess medlemmar att draga nytta af den större öns cocos-rikedom.

Vid mörkningen kom floden och befriade oss ur vårt fängelse, hvarefter vi seglade till den stora och folkrika ön *Casaya* och ankrade för natten i en vik på dess sydsida. På morgonen landade vi på vestsidan af ön, der jag förgäfves sökte tränga in i urskogen; lianer och taggbeväpnade buskar gjorde ett alltför energiskt motstånd; hela denna sida af ön är vild och obebodd. Den östra sidan der-

emot är mera lågländt och öppen, den hyser en talrik befolkning, till större delen koncentrerad i en by eller pueblo, som kläder de yppiga stränderna af en bred och djup vik. Casaya har rikedom på godt vatten, stora planteringar af cocos och bananer; yams, sötpotäter och vattenmeloner odlas der, och fiske idkas till husbehof.

Efter ett kort uppehåll vid Casaya seglade vi till Bayoneta, den sydvestligaste ön i centralgruppen. Öns södra och vestra stränder bestå af svarta basaltklippor. Ständigt utsatta för Stilla hafvets mägtiga vågor, hafva de blifvit utmejslade och afslipade i de mest bisarra former, än bildande vidsträckta, vågräta bryggor, så släta som golfvet i en balsal, än höga, mägtiga pelare, ofta förundransvärdt smäckra, än djupt i berget inträngande hålor och rymliga grottor med höghvälfda tak. Dessa senare bjödo på ypperliga tillflyktsorter under middagshettan.

Då vi nalkades öns sydsida, sökande en lämplig hamn, mottogos vi af stora skaror af pelikaner och skarfvar, hvilka vid de grunda stränderna säkerligen hade utmärkta fiskeplatser och derför samlades hit från de kringliggande holmarna; jag fann nemligen senare, att inga af dessa arter häckade på Bayoneta.

På en rikt bevuxen plats, 8—10 meter öfver högsta vattenståndet, slogo vi läger, sedan platsen efter ett par timmars ansträngande arbete med macheten blifvit röjd från buskar och lianer. Jag beslöt att dröja här några dagar och derunder sända mina columbianer med Bylgia till Panamá för att förnya våra förråd. Krut och hagel började taga slut, hvilket ej var underligt, då samlingen af uppstoppade foglar steg redan till mer än 200; kaffe, socker och skeppsskorpor hade vi under ett par dagar fått umbära.

Bylgia lemnade oss och blef borta fem dagar i stället för de beräknade 2½; detta blef anledning till rätt känbara obehag för oss, ty Bayoneta saknar dricksvatten, ehuru den är en stor och bergig ö. José hade order att, då han passerade Casaya, vidtala en mulatt, af hvilken vi förut köpt fisk och bananer, att dagligen komma till vårt läger med några kalebasser friskt vatten. Men då denne ännu på tredje dagen ej visat sig, befunno vi oss i så stor vattenbrist, att hela ransonen för dagen bestod af ett glas mineralvatten åt oss hvardera och samma qvantitet åt den stackars Nero, som led förfärligt och blott efter många omsvep kunde förmå sig att dricka det starkt jernhaltiga vattnet. På morgonen den fjerde dagen kom emellertid vår svarte räddande engel, just då jag fattat beslutet att bygga en flotte för att på den frakta mig öfver till Casaya i den tron, att Bylgia förolyckats eller blifvit tagen af infödingarna. Nu, då vi åter hade vatten, voro alla lidanden glömda, ehuru jag visserligen var ganska orolig öfver båtens uteblifvande.

Ändtligen sågo vi på femte dagen af vår inspärrning Bylgias hvita segel öfver de låga skären, som skyddade viken, der vårt läger stod, och snart voro vi åter rustade med allt hvad vi behöfde för att fortsätta färden söderut mot arkipelagens tre största öar.

Bayoneta har en mycket omvexlande natur; endast vid stränderna äro klipporna nakna, solbrända och vågslipade, inåt ön bilda de mjuka, skogklädda bergsryggar, skilda af trånga bugtiga dalar eller vidsträckta mangrove-träsk. Dessa senare hafva förr bildat djupt ingående hafsvikar, men äro nu genom af hafvet uppvallad sand och möjligen ock genom landets höjning för alltid skilda från saltvattnet. Det är intressant att se, huru mangrove-vege-

tationen derstädes viker tillbaka för heliconier, cuyol-palmer och andra träd och buskar, hvilka tränga sig in allt mer och mer, i den mån marken torkar ut.

Fogellifvet här är särdeles rikt och gaf mig mångfaldiga tillfällen att öka mina samlingar. En dag lyckades jag skjuta två tropikfoglar *). De hade länge genom sin skygghet gäckat alla mina försök. De flögo temligen högt ett godt stycke från land och föllo naturligtvis, då de träffades, i hafvet, den ena död, den andra vingskjuten. Från platån, der jag stod, störtade sig Nero hufvudstupa i vattnet och förde snart den döda fogeln i land; han upptäckte nu den skadskjutna, som af ebben drefs allt längre från land, förtvifladt piskande vattnet med den friska vingen; fogeln var snart mer än två kabellängder från stranden, och sjön gick hög. Fnysande af jagtifver, störtade Nero åter i vattnet och upphann snart sitt byte. Han grep den väldiga fogeln öfver den friska vingen och vände mot land. Det blef en vådlig färd, ty fogeln arbetade våldsamt för att komma lös och högg Nero ursinnigt med sin kraftiga näbb på hufvud och nos, så att blodet rann. Nero doppade honom gång på gång under vattnet; det minskade väl hans raseri, men nu kom, tillkallad af bullret, en flock af 30—40 pelikaner, hvilka under "skällande" och smällande med sina ofantliga näbbar kretsade öfver och anföllo den djerfve inkräktaren af deras element. Ett skott öfver deras hufvuden skingrade dem väl för ett ögonblick, men de kommo genast åter, och då jag dertill ständigt fruktade att få se fenan af en haj dyka upp i hundens kölvatten, är det lätt begripligt, att det var med glädje jag såg honom åter på det torra.

---

*) Tachypetes aquila.

Då jag en stund fortsatt min vandring norrut utefter stranden, kom jag till en vidsträckt vik, som erbjöd ett lifligt skådespel: vikens yta var betäckt af flera tusen makligt simmande pelikaner, hvilka då och då körde ned hufvud och hals i vattnet liksom för att undersöka djupet; de lågo der och väntade, att ebben skulle rinna ut för att lemna den grunda viken torr. Snart inträffade också detta, och en bättre fiskeplats kunde väl knappast de mest anspråksfulla pelikaner tänka sig, ty mer än en qvadratkilometer plan bergsgrund låg nu torr eller betäckt med högst en tredjedels meter vatten, och på denna yta fans det puss vid puss och hål vid hål, der en mängd fisk, kräftdjur, snäckor och maskar glömt sig qvar. Här plumsade nu de klumpiga pelikanerna omkring, samlande sig i täta klungor vid de rikaste pussarna, under slagsmål och oväsen pickande upp den ena läckerheten efter den andra och sväljande dem, med näbbarna sträckta rätt upp. Det var en festsupé, hvars make jag aldrig skådat.

Flockar af hvitblänkande egretthägrar flögo i behagfulla kretsar öfver den ätande församlingen, men blefvo, så fort de försökte deltaga i kalaset, bortjagade af de snåla pelikanerna. I filosofiskt lugn afvaktade vråkar och fiskörnar sin tur, hvilande i de viken kransande palmernas kronor, och på en isolerad klippa sutto ett halftjog svarta gamar med hängande vingar och framsträckta halsar, girigt bespejande scenen framför sig. Då pelikanerna blifvit mätta, höjde de sig tungt och flaxande den ena efter den andra med fyld näbbsäck och flögo med tunga vingslag söderut mot små-öarna norr om Pedro Gonzalez.

Efter dem intogs platsen af egretthägrarna, som med långa steg och behagfullt tillbakaböjd hals vadade genom vattnet, med den långa, viggformiga näbben blixt-

snabbt ljustrande än en fisk, än en krabba, som förgäfves sökte hinna ett skyddande skrymsle mellan stenarna. Då de härunder allt emellanåt kommo nära den klippa, der jag låg dold, hade jag all möjlig möda att hålla Nero stilla; han kunde ej begripa, hvarför jag ej sköt, då så ypperligt tillfälle erbjöd sig.

Efter nära en veckas vistelse på Bayoneta bröts lägret upp, Bylgia lastades och färden styrdes söderut. Båtens besättning bestod nu af min "förste man" José Rua och Johnny, en svartmuskig peruanare. Manuel hade nemligen i Panamá fått ett lifsfarligt dolkstygn och förts till lasarettet; det var en af anledningarna till Bylgias förlängda bortavaro.

Då vi nalkades norra sidan af vårt närmaste mål, den stora ön Pedro Gonzalez, beslöt jag att först besöka två små klippöar vid dess norra spets. Vi togo derför i land i en liten lummig vik på Sennora, den större af de båda holmarna. Under det besättningen rustade till frukosten, företog jag en vandring rundt stranden, hvilket borde låta sig göra, emedan det nu var ebb; men vägen var allt utom angenäm, ty jag måste hoppa från sten till sten. Hela stranden bestod nemligen af det vildaste stenröse, man gerna kan få se. Sjelfva holmen var här ej så hög, men rakt uppstigande med branta sidor, så att det var omöjligt att från ebbstranden komma upp på sjelfva platån. Den norra sidan var ej blott tvärbrant, utan öfverhängande, 60—80 meter hög; långa cactus-stjelkar eller "blad" hängde ned utefter bergsväggen liksom linor afsedda till hjelp vid uppäntring. I de till största delen nakna träden på kammen af berget hade hundratal af pelikaner slagit upp sina bon; hvarje bo herbergerade 2—4 nästan fullvuxna ungar. Andra foglar syntes ej till, med undantag af några ruggiga och hung-

riga gamar, som med otålighet tycktes vänta, att någon af de unga pelikanerna vid de första försöken till flygt skulle ramla ned och bryta nacken af sig bland stenarna. Så hände verkligen också, under det jag stod der, och Nero ändade med ett raskt bett den vingbrutnes plågor.

Vid foten af berget, som består af svartaktig, starkt vittrande basalt, har vågornas inverkan skapat en mängd nicher eller små grottor med spetsigt hvälfda tak, ständigt fuktiga af strandbränningens skum.

Den vestra sidan är lika brant och hög, utefter hela sin längd kantad med af pelikaner bebodda träd. Från kolonien höres ett ständigt knorrande och småskällande, som till och med öfverröstar bränningens dån. Ebbstranden var här så smal, att det var ganska svårt att komma fram, och jag måste ofta ned i vattnet för att vada omkring alltför omöjliga stenar eller rättare småklippor, med så smal och spetsig kam, att de ej lemnade rum för två pelikaner i bredd. Jag funderade snart på att vända om, då jag nu sett mer än halfva omkretsen af holmen, men lusten att få se den högre och vildare sydsidan ökades med svårigheterna. Jag fortsatte derför, men snart växte hindren i en oroande grad, det blef helt enkelt slut på ebbstranden, och en rasande bränning slog direkt mot den lodrätt i hafvet stupande klippan.

Jag var just i begrepp att vända om i mina egna spår, då jag några meter öfver mitt hufvud upptäckte en nästan rund öppning i bergväggen, hvarifrån hördes ett ihåligt ljud, som angaf att bränningen från andra sidan trängde in i berget. Det var således en grotta; och då jag väl praktiserat mig in deri, ångrade jag visserligen ej den möda, det kostat mig, ty det var en af de ståtligaste grottor jag sett. Den sträckte sig i nästan snörrät riktning mer än 70 meter mot SO; golfvet, bestående af

små, genom nötning nästan klotrunda stenar, sluttade sakta i samma riktning. Den hade formen af en enskeppig götisk kyrka, bredden var 10—12 meter, höjden 15 till 20 meter. Ingen droppstensbildning fans, väggar och tak voro nästan släta. Den södra ändan öppnade sig utåt hafvet med två stora spetsbågiga porthvalf, skilda af en väldig basaltpelare. Genom denna port rullar bränningen ständigt in, än starkare, än svagare, skapande ett egendomligt melankoliskt ljud i det höga hvalfvet.

Jag hade knappt vadat ut genom denna port, förrän floden började stiga till en sådan höjd, att återvägen var mig afskuren. Jag måste således framåt på hvad vilkor som helst, än klättrande öfver, än vadande emellan de söndersprängda stenblocken vid foten af det mer än 50 meter höga, än lodrätt stupande, än öfverhängande berget. Slutligen steg floden så, att jag för att rädda lifvet måste klättra uppför berget. Det blef ett mödosamt arbete och tog mig, ehuru bergets höjd ej var mer än 50—60 meter, nästan en halftimmes tid. Med en suck af lättnad såg jag mig ändtligen på krönet, men blott för att möta ett nytt hinder: hela bergskanten var försvarad af en 15—20 meter bred gördel af täta, taggiga buskar, hvilka hafva det betecknande namnet "Sal si puede": hoppa öfver om du kan. Macheten hade jag ej med och kunde således ej hugga mig väg — det återstod mig ingen annan utväg än att krypande passera häcken.

Blodig och med kläderna i trasor befann jag mig ändtligen på inre sidan af barrieren; den stackars Nero hade lemnat en god del af sin pels på taggarna och var bedröflig att skåda. Följande fåran af en nästan uttorkad bäck kommo vi ned till den lilla vik, der Bylgia låg, och snart voro alla besvärligheter glömda.

La Sennora är ej mer än 0,8 kilometer lång och 0,5 km. bred. Vid middagstiden seglade vi derifrån omkring den ännu mindre, temligen trädfattiga holmen La Sennorita till Pedro Gonzalez, den tredje i storlek af alla Perlas-öarna, och togo hamn på östra sidan af ön

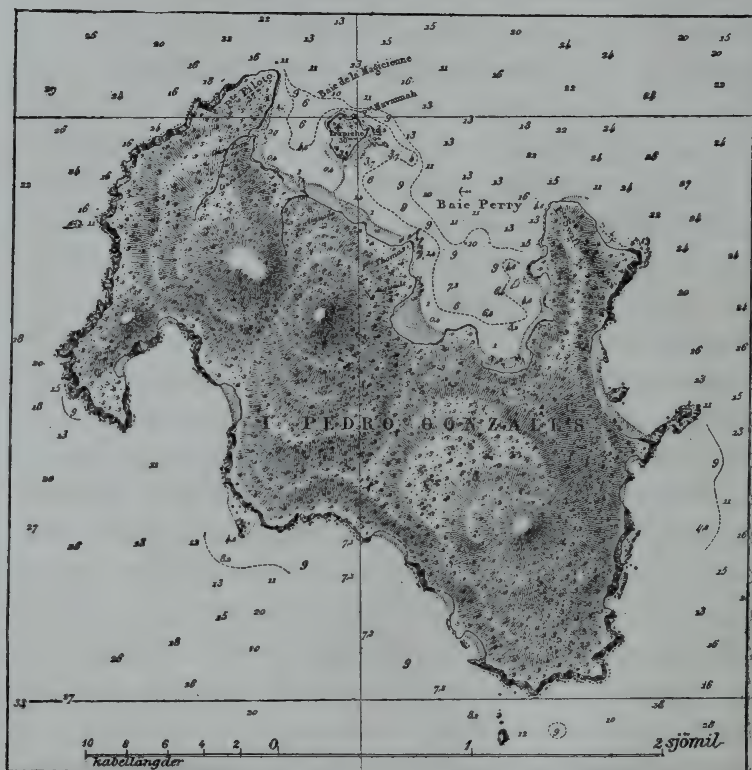


Fig. 39. Pedro Gonzalez.

på en liten holme vid namn Trapiche, skild från den stora ön genom ett en half kilometer bredt sund. Oaktadt holmen ej nådde en kilometer i längd, var den bebodd; ja den kunde uppvisa en verklig liten by, bestående af sju hus, alla hoppackade på den låga sydligaste

udden. Då vi, kryssande upp i sundet mellan holmen och Pedro Gonzalez, passerade udden, var hela byns befolkning samlad vid stranden och besvarade med glada rop och åtbörder vår helsning. Vi landade i en liten halfcirkelformig väl skyddad vik, som sedermera af infödingarna benämndes Bahia de Bylgia. Hjessan af holmen, en långsträckt platå ungefär 30 meter öfver hafvet, sluttar sakta mot söder; den intages af en vacker cocospark.

Vi uppslogo här vårt läger och kommo snart i liflig beröring med infödingarna, hvilka under hela vårt uppehåll på Trapiche visade sig mycket intresserade och hjelpsamma, i synnerhet sedan de erhållit presenter af bröd, tobak och krut, och fått till försvarligt höga pris sälja kött och ägg. Bland gästerna i vårt läger infunno sig snart åtskilliga af den stora öns bebyggare. Deras berättelser föranledde mig att, så snart jag fått lägret i ordning, göra en längre exkursion uppför en af Pedro Gonzalez' floder.

Till vägvisare hade jag en intelligent mestiz, ansedd som öns förnämste jägare. Vi färdades i hans kanot öfver sundet, som skiljer Trapiche från den stora ön, till mynningen af Rio Chorro. Der måste vi lemna vår farkost och fortsätta till fots, stundom i sjelfva flodbädden, som nu vid slutet af den torra årstiden på långa sträckor låg alldeles torr. Här och der mötte vi djupare hålor, fulla med kristallklart vatten. Flere af dessa bassiner voro ända till 10 meter djupa. Vi måste derför kringgå dem och ofta på händer och fötter trefva oss fram mellan det täta virrvarr af träd och mer eller mindre taggiga buskar och lianer, som kantade flodens stränder.

Då vi följt floden 4—5 kilometer uppåt, befunno vi oss på en vidsträckt platå, betäckt af en jungfrulig

urskog, endast på några få ställen visande spår af röjningar eller s. k. trochas, hvilka nu åter beherskades af kraftig ungvegetation. I synnerhet på dessa mera öppna eller glesbevuxna platser fans det ett rikt fogellif. Förgäfves sökte jag komma åt en flock skrikande och pladdrande blåvingade papegojor *); de voro alltför försigtiga. Längre bort hördes ängsliga klagotoner från ett par gröngråa "chichouris" **); de flögo ångestfullt omkring en vacker gråblå hök ***), som troligen ämnade använda deras ungar till frukost. Fridstöraren föll, och befans vara ett värdefullt exemplar för samlingen. I de högre och mera tätgreniga träden flyttade sig ljudlöst en metallglänsande Trogon †), alltid sökande få trädstammen mellan sig och mig. Svärmar af små graciösa dufvor ††), ej större än gråsparfvar, flögo omkring på de få öppnare ställena och försvunno blixtsnabbt, liksom på kommando, in i rishögar och låga buskar, så fort vi nalkades. Falkar, vråkar och hökar makade sig försigtigt undan från sina utkiksplatser i de högsta trädtopparna och läto ibland höra ett gällt missnöjdt skrik, då vi fortsatte att intränga i skogen.

På den motsatta eller södra sluttningen af platån träffade vi en annan flod, som, ehuru nu grund och smal, bjöd på ett kristallklart vatten. Vi följde den ett stycke, då plötsligt en stor ljus fogel flög upp. Då jag skjutit den, blef jag ganska öfverraskad att finna, att det var en Ibis †††), som vågat sig så högt upp i den täta skogen.

Vi återvände slutligen samma väg vi kommit. Mån-

---

*) Chrysotis albifrons.
**) Myiozetetes granadensis.
***) Asturisca plagiata.
†) Trogon Massena.
††) Chamæpelia passerina.
†††) Ibis alba.

genstädes i skogen funnos cacaoträd*) med 20—30 centimeter långa frukter eller masorcas; kautschukträd, cuyolpalmer, kålpalmer och färgträd omvexlade med uråldriga ceibor och cedrelor. Ön är rik på trädslag af värde och skulle med ringa möda kunna odlas tillräckligt för att föda åtskilliga tusen invånare, helst den året om har tillgång på vatten. Nu är invånareantalet omkring ett hundra. Öns längd från NO till SV är 7 kilometer, dess största bredd är något mer än 5 kilometer. Den är den tredje i ordningen i afseende på storlek bland Las Perlas-öarna.

På Trapiche och Pedro Gonzalez uppehöllo vi oss sex dagar och gjorde en rik skörd för de zoologiska samlingarna, så väl från skogarna som från hafvets botten. Men då infödingarnas efterhängsenhet blef allt större — så fort jag befann mig i lägret, svärmade de omkring mig sökande bot för alla möjliga inbillade och verkliga sjukdomar eller utbjudande till salu likt och olikt till högsta pris —, så beslöt jag att bryta upp och föresatte mig att hädanefter slå läger på aktningsfullt afstånd från menniskoboningar.

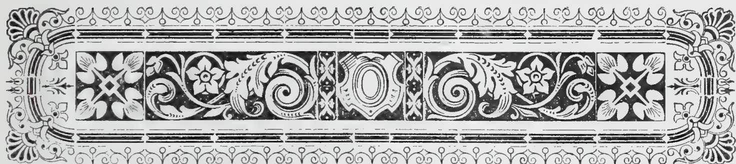
På Trapiche råkade jag emellertid ut för det första egentliga äfventyret under Perlas-färden. En natt, då jag ensam låg i tältet — Boström med matroserna och Bylgia voro borta på draggningsexpedition till sydspetsen af Pedro Gonzalez och skulle ej återkomma förr än dagen derpå —, väcktes jag plötsligen af ett skall från Nero. Då jag rusade upp från hängmattan och grep bössan, fann jag utanför tältluckan en storväxt neger utsträckt på marken och Nero hållande honom i strupen. Jag grep hunden i halsbandet och gaf negern några dugtiga

*) Theobroma Cacao.

rapp med läskstaken, med den påföljd att han som en skrämd hare rusade mot sjön, och några ögonblick senare stötte en kanot med två man från land och paddlade med ursinnig fart nordvart. Förmodligen hade de båda herrarne velat göra ett försök att komma åt mina vapen och andra utensilier.

Från Pedro Gonzalez seglade vi, beledsagade af Trapicheanernas bedöfvande välgångsönskningar, mot sydvest för att söka hamn på San José, den sydvestligaste och näst största af Las Perlas-öarna. För en laber bris passerade vi den vidsträckta Perry bay och den breda landtunga, som bildar öns nordöstra spets, Punta de San Carlos. Här blef kusten för en kort sträcka mera vild och söndersliten; berget trädde naket och skrofligt fram. Snart sänkte sig stranden och fick en blidare karakter, inramande en stor, halfcirkelformig bugt. Der sågo vi 5—6 hus omgifna af sparsamma bananas- och cocosplanteringar. Sydspetsen af ön utgöres åter af ett högt skrofligt berg, sönderpiskadt af vågorna och på hjessan klädt af mörk tät skog. Bränningen gick mycket hård här, ehuru hafvet var nästan lugnt. Sydvestkusten af ön är brant och klippig, vida mer otillgänglig än ostkusten.





ELFTE KAPITLET.

Perlas-arkipelagen.

San José — San Miguel.

Framför oss utbredde sig nu den ståtliga San José, uppstigande ur hafvet i mjuka terrasser, klädda af den yppigaste grönska. Vi togo land vid norra ändan af ön, vid mynningen af en liten flod, der en på stranden stående öfvergifven "casita" eller palmhydda gaf oss hopp att finna hamnplats; men då floden var nästan uttorkad och viken grund med grof stenbotten och svår bränning, vågade jag för båtens skull ej ligga qvar, utan fortsatte söderut. Brisen hade emellertid dött ut, och solen stekte oss svårligen. Det gjorde ej årorna lättare; dock kunde vi ej annat än hänryckta beundra det panorama, vi sakta gledo förbi. Kusten bestod af majestätiska bergshöjder med mjukt afrundade toppar, beklädda af en ljust grönskande ungskog, och mellan dessa prålade dalar med den tätaste växtlighet i alla den gröna färgens nyanser. Väldiga månghundraåriga trädjättar — ceibor, cedrelor och mahognyträd — sträckte sina vida, kupollika kronor högt mot skyn, täflande med bergskullarna i höjd. I dessa dalar slingrade sig större och mindre floder, nu under den torra årstiden skilda från hafvet genom höga sandvallar. Hela kusten utefter såg man, der berget

gick ut till hafvet, dess fot sönderskuren i de bisarraste former, än pelare, än käglor, än hade vågorna gräft

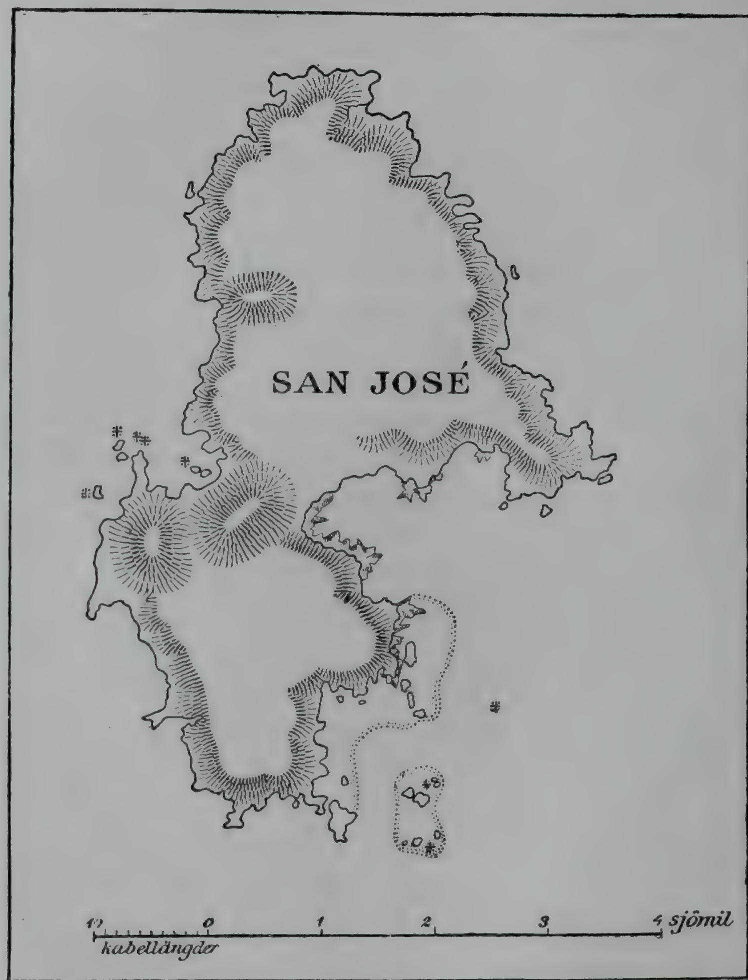


Fig. 40. San José.

djupa grottor, än nicher, än fristående porthvalf. Dessa måleriska stenformationer, der den mullrande bränningen underhöll en ständig melankolisk musik, afbrötos här

och der af en inbjudande "playa" med hvit glänsande sand och rikt bärande cocospalmer invid sjelfva hafsbrynet.

Vid en sådan playa togo vi land och slogo läger i skuggan af ett mer än 50 meter högt mahognyträd på stranden af Rio Cangrejo. Floden, förut onämnd, erhöll detta namn, emedan jag här fann en ny intressant palæmonid-art. Så snart Bylgia blifvit säkert förtöjd, begaf jag mig på en upptäcktsfärd uppför den nya floden. Ett par hundra meter från dess mynning upptog den en temligen bred biflod, eller snarare en fors, ty så långt jag kunde följa densamma bestod den af en serie små, några meter höga vattenfall. Jag öfvergaf emellertid snart bifloden för att fortsätta färden uppför Rio Cangrejo. Till följd af dess fattigdom på vatten kunde jag längre sträckor vandra i dess strandfåra, men här och der fick jag klättra eller krypa på strandkanten för att kunna passera de talrika vattenbassinerna.

Flodens stränder erbjödo den största omvexling, än höga, brant stigande sidor, klädda ända till krönet med bredbladig cactus och små taggpalmer och der uppe högstammig skog, än låga stränder med jättehöga träd, hvilka buro lianer i de mest fantastiska bugter, från ett segelgarns till den svåraste kabels tjocklek. Ungefär två kilometer från flodens mynning mötte mig ett oväntadt hinder: flodbädden var afspärrad af en tjock cactushäck gående från strand till strand, mer än två meter hög — denna naturliga barrier kunde omöjligen vara två månader gammal och hade redan hunnit en så kraftig utveckling, att jag behöfde en god qvarts timme för att hugga mig väg genom densamma. Snart försvunno nu de sista lemningarna af vatten, och jag vandrade i en torr ravin, full med ett virrvarr af buskar, lianer och cactus, hvarför jag nästan fot för fot måste hugga mig väg eller krypa under hvalf

af cactus och andra lika angenäma taggväxter. Från höger sida, räknadt från källan, har floden här under



Fig. 41. Rio Cangrejo.

sitt öfre lopp två små bifloder. Jag kunde rätt öfver mig se höjden, hvarifrån floden hade sitt ursprung,

då flodbädden afbröts af en fem meter hög stupande bergvägg, utför hvilken floden under regntiden störtar med ett litet vattenfall. Den öfversta delen af flodbädden var smal och grund, några hundra meter lång och öfvergick slutligen uti en stor mängd små rännilar på den vidsträckta högslätt, som under regntiden förser den med vatten. Uppe på platån var allt förbrändt och gulnadt, och med slokande grenar längtade träd och buskar efter vatten.

Följande dag hade vi en hård sydost, och sjön gick så hög, att jag ej kunde tänka på att företaga någon draggningstur; jag beslöt derför att undersöka loppet af en större flod, som mynnade i norra hörnet af den vik, der vi tagit hamn. Den var dock vida svårtillgängligare än Rio Cangrejo, alldenstund den vid mynningen bildar en 10—12 meter hög katarakt mellan två 50—70 meter höga berg, med brant stupande sidor såväl mot floden som mot hafvet.

Tidigt på morgonen bröto vi upp. Denna gång medförde jag José, i hopp att få skjuta vildsvin, af hvilka jag sett spår föregående dag på högslätten. Nedanför katarakten bildar flodens mynning, nu afstängd från hafvet genom en hög sandvall, en djup bassin. Hit kommo vi med lätthet, då ebben lemnat playan torr, och härifrån skulle vi börja vår flodfärd. Jag föreslog José, att vi, vadande längs ena sidan af bassinen, skulle klättra uppför sjelfva katarakten, som nu var nästan vattenlös, men han yrkade, att vi skulle klättra upp längs sidan af det södra berget, emedan bassinen troligen hyste "lagartos" — krokodiler —, och efter passerandet af fallet så småningom stiga ned till den egentliga flodbädden. Vi gjorde så, och det blef en af de mödosammaste och farligaste vandringar jag gjort.

Vi började uppstigandet begagnande oss af lianer, buskar och trädrötter till stöd, ty bergväggen stupade nä-

stan lodrätt ned, och till på köpet var sandkonglomeratet, som bildade dess yttersta lager, så luckert till följd af torkan, att det oupphörligt rasade ned under våra fötter. Att under sådana förhållanden skydda bössa och håf var ingen lätt sak. Nero hjelpte vi upprepade gånger upp, men slutligen vände han, hasade sig ned och försvann för att inom några minuter visa sig triumferande öfver våra hufvuden på krönet af berget. Han hade från ostsidan funnit en beqvämare väg. Då vi efter många ansträngningar kommit temligen nära krönet, befunno vi oss omkring 30 meter öfver katarakten och skulle nu börja söka oss ned till floden. Vi träffade här en omkring 7 meter bred klyfta eller lodrät remna i berget. Det lyckades José att få tag i en från krönet nedhängande grof lian, och genom att sätta denna i svängning liksom en gunga, passerade han klyftan. Han kastade till mig gungan, och jag upprepade manövern.

Nero hade under tiden der uppe på okändt sätt kommit öfver klyftan och stod nu rätt ofvanför mitt hufvud, tjutande jemmerligen, då han såg, att vi började nedstigandet. Vid ett förtvifladt försök att hasa sig ned till mig, förlorade han fotfäste och störtade ned på mitt bröst, mellan mig och bergväggen, med den påföljd, att lianen, i hvilken jag hängde med högra handen, brast och jag med min börda gled ned åtskilliga meter; med venstra handen hade jag godt tag i en annan lian, som visserligen gaf med sig något, men lyckligtvis ej brast. Ett obetydligt utsprång i väggen, bildadt af gamla trädrötter och krypande buskar, gaf mig fotfäste, och Nero kröp nu ifrån mig längs utsprånget och fick så mycket fäste, att han i lugn kunde tjuta. Jag svingade mig nu till en ny lian, utför hvilken jag åkte, och fick fäste i ett träd, som hängde ut öfver floden ej mer än 10 till

15 meter öfver dess yta. Nero kunde jag ej vidare hjelpa, det hade varit att störta oss båda i floden, och vid sitt försök att följa mig åkte han också i ett skred af sten och jord ned i bassinen nedanför katarakten, ett fall af mer än 30 meter, och försvann under den mörka vattenytan för att ögonblicket derpå komma upp blodig och fnysande. Vi fortsatte vårt nedstigande under ständiga ras från den lösa bergväggen.

När vi kommit ned till flodens yta och dermed till kataraktens hjessa, måste jag med en lina om lifvet klättra ned för branten för att hjelpa Nero upp. José fick derefter först hissa upp hunden och derefter mig, och vi kunde ändtligen börja sjelfva flodfärden, som nu erbjöd jemförelsevis ringa besvär.

Rio Grande måste, då den har full tillgång på vatten, vara en ganska ståtlig flod. Äfven nu var den för långa sträckor så djup, att vi ej kunde tänka på att vadande komma fram, utan måste krypa under och genom den täta och taggrika vegetationen på dess stränder. Flodens nedre lopp hade oftast en bredd af 20 meter, men var ibland hopklämdt emellan ett par branta klippor till blott en tredjedel af denna bredd. Ännu 4 kilometer från mynningen hade den en medelbredd af omkring 15 meter. Den var lugnt flytande under större delen af sitt lopp, dock med ett par små katarakter närmare källan. Efter att hafva tågat uppför floden mer än fem kilometer, vände vi, och, följande norra sidan af de mynningen omgifvande bergen, kommo vi på ett jemförelsevis beqvämt sätt ned till playan. Här funno vi oss instängda. Den stigande hafsfloden hade afskurit vår förbindelse med lägret, och det fans ej annan utväg än att simmande återkomma till vårt hem.

Tre dagar tillbragte vi på San José, den härligaste

af alla Las Perlas-öarna, och skulle säkerligen hafva stannat der mycket längre, om ej den annalkande regntiden gjort det nödvändigt att påskynda färden. San José är omkring 13 kilometer lång i N. och S. och 7 km. bred; den är särdeles rik och fruktbar, i åtskilliga af dess dalar kan cacao med fördel odlas, dess bergshöjder och högslätter äro betäckta med värdefulla trädslag, såsom kautschuk, mahogny, färgträd och dyrbara palmer. Den stora rikedomen på floder gör landet lätt att odla. Och denna stora ö, som med lätthet skulle kunna föda 10,000 invånare, har nu ej en enda bebyggare!

Med verklig saknad lemnade jag “la Perla de las Perlas“, och styrde ostvart för att besöka och kringsegla “la Isla del Rey“ eller San Miguel, stor-ön i arkipelagen; eller fastlandet, “tierra firme“, som dess invånare nämna den. En häftig by mötte oss genast, och vi hade ett par timmars kamp mot Stilla hafvets uppretade vågor. Då vinden började mojna, voro vi på höjden af ögruppen Moreno, der vi emellertid ej kunde landa, emedan dyningen mellan holmarna var för våldsam och strömmen så häftig, att vi med nöd kunde komma klara förbi de talrika skären. Vi höllo derefter kurs på Punta Gallinazo på midten af ön för att få hamn der eller i mynningen af Rio Perez. Men förgäfves — bränningen var för svår.

Vi styrde nu söderut så nära kusten som möjligt och passerade derunder en flack, låg strand, rik på cocospalmer, men för öfrigt bevuxen blott med ungskog. Der bakom höjde sig det inre landet med vackra skogklädda bergstoppar, bildande en kedja genom ön. Förgäfves försökte vi komma in i Rio Palenque och, efter kringseglandet af en af hafvet illa medfaren svart klippudde, in i Rio Sucio. Denna kuststräcka af San Miguel är ej på långt när så

målerisk och storartad som ostkusten af San José, och i synnerhet saknar man storskogen. Den har försvunnit till följd af det barbariska sättet att svedja, "la trocha", som användes i alla dessa tropiska trakter, och som ofta urartar till förhärjande skogseldar.

Vinden hade nu helt och hållet somnat in, så att vi måste gripa till årorna för att kunna passera Punta Cocos, den sydligaste udden af ön. Den är särdeles pittoresk, svart



Fig. 42. Vy från Bahia de Tycho.

och sönderssplittrad, med tydliga märken efter sin långa kamp mot hafvet. Bränningens svall tornade mer än 20 meter upp mot klippan, och sjöarna voro der så höga, att vi, då vi voro nere i vågdalen, ej kunde se den 30—40 meter höga stranden, ehuru vi voro på mindre än en half kilometers afstånd från land.

Efter att hafva rott rundt udden funno vi på dess inre eller norra sida en inbjudande, från hafvet väl skyddad, lång, hvit sandstrand med låga kullar och högresta cocospalmer. Viken, som är stor och särdeles vacker, erhöll

namnet Tycho Bay, det var den 29 April, till tacksam åminnelse af professor Tycho Tullberg i Upsala, hvilken ej tröttnade att på allt sätt befordra framgången af min resa.

På playan fann jag en liten koloni, hvars förnämste man, Don Federigo Revilla eller, rättare sagdt, hans hustru var den styrande personligheten i den lilla byn. Med byns invånare kommo vi redan från början på den vänligaste fot, och de bragte oss under de dagar, vi stannade der, fullt upp med lifsmedel mot ganska måttlig ersättning. Byns område kallas liksom sjelfva udden Punta Cocos, och sträcker sig ungefär 4 kilometer uppefter den långa och smala halfö, som bildar San Miguels sydligaste del. Denna halfö är genom sin form ganska ovanlig. Den är något öfver 9 kilometer lång och når ingenstädes 2 km:s bredd. Genom hela dess längd löper en låg bergsrygg, stupande temligen brant mot vester och söder, men på östra sidan sakta sänkande sig ned till en rik och fruktbar playa eller strandremsa med den mest leende vegetation.

Tätt söder om den sydligaste udden ligger en liten hög, svart holme, El Nero, beväxt med ett femtiotal vindbitna, knotiga träd. Den är omkring 250 meter i diameter, och finnes ej upptagen på någon karta. Jag rodde omkring den, upplodade sundet mellan den och Punta Cocos, och lade in den på kartan.

Sjelfva udden visar i bergets svartgråa sida en ståtlig, af hafvet utsvarfvad, alldeles cirkelrund håla eller rättare docka. Dess väggar stiga lodrätt ända upp till krönet af berget, der de bekransas af väldiga träd, som hvarje ögonblick tyckas färdiga att störta ned i djupet. Hålans diameter var 100—120 meter, sidoväggarnas höjd omkring 100 meter, mynningen mot hafvet

är ej mer än 40—50 meter bred, med samma bredd från hafvets yta upp till bergets krön. Både vid ebb och flod upptages dess botten af dånande bränningar, och en mångskiftande slöja af glittrande vattenperlor sväfvar ständigt derofvan.

Ehuru Punta Cocos ej hade mer än 16 invånare, stora och små, blef mitt förråd af medikamenter och tobak så starkt taget i anspråk, att jag rustade mig till affärd tidigare, än jag annars ämnat, ty såsom samlingsstation var platsen ganska god.

Om ej min ammunition varit så ytterligt knapp, skulle jag, i synnerhet af foglar, kunnat erhålla ett rikt utbyte. Här svärmade nemligen vid ebbens inträde pelikaner, hägrar, ibis, strandskator och mer än 10 arter af smärre vadare. En vacker sötvattenslagun på playan, något längre norrut, var älsklingstillhåll för änder af olika arter, och vid dess stränder var det godt om dufvor och hönsfoglar, såsom Penelope m. fl. Naturligtvis fans der ett motsvarande antal roffoglar, och många af dessa utmärkte sig genom en metallglänsande, fastän allvarlig fjäderdrägt.

Lagunen skulle hafva varit ett ypperligt badställe, om den ej varit så rik på krokodiler. Jag såg visserligen der ingen som mätte mer än 3 meter, men äfven dessa kunna vara obehagliga nog i vattnet, om det också är säkert, att de på land ej våga anfalla en menniska.

Tycho Bay är ovanligt fiskrik, och i synnerhet då floden kommer in, hafva infödingarna ett rikt fiske. Detta går så till, att fiskaren ställer sig ett godt stycke ut på den långsluttande playan, beväpnad med ett långt snöre eller en ref försedd med en stark krok och en tung blykula ett par decimeter ofvanför kroken; till bete användes mask, snäckor eller de mjuka delarna

af små krabbor. Då flodvågen kommer in mot fiskaren, håller han refven uppskjuten i bugter, och svängande den öfver sitt hufvud som en lasso, slungar han ut den i vattnet. Någon af de flodvågen åtföljande stora roffiskarna hugger vanligen genast betet och kastas med en kraftig knyck upp på playan. Nytt bete påsättes, fiskaren tager ett par steg tillbaka och slungar å nyo sin ref. På så sätt kan en man draga upp 10 till 12 stora, granna fiskar på lika många minuter. Dessa soltorkas sedan; och oaktadt fisket är både lätt och roande, äro infödingarna för lata att fiska, förrän det torkade förrådet är slut. Någon större företagsamhet visa de ej heller i öfriga näringsgrenar; de hafva några kor, men mjölka dem ej, nötkreaturen få, liksom de talrika svinen, sköta sig på egen hand i skogen. Deras öfriga husdjur utgöras af hundar och höns. De odla endast något yams, och skörda hvad de behöfva af cocosnötter, bananer, mangos, guayavas m. fl. frukter, som växa här i öfverflöd. Alla äro de negrer eller negerblandningar med öfvervägande svart blod.

På morgonen den 2 Maj lemnade vi Tycho Bay, beredda på en lång kryss och en het dag. Sedan vi följt den smala halfön ända upp till dess bas och passerat mynningarna af de båda små floderna Rio Lemon och Rio Cacique, vände vi och styrde mot Galera, en liten, nästan cirkelrund, skogig ö, den sydostligaste af hela arkipelagen. Bränningen gick emellertid så svår vid dess stränder, att landstigning var omöjlig. Vi vände derför åter mot norr och passerade mellan San Elmo och San Elmenito. Den förra är en temligen stor ö, ungefär så stor som Chapera, 2,3 kilometer från Ö till V och nära 2 km. från N till S. Dess södra sida påminner om Pacheca, temligen branta bergväggar i flera terrasser;

liksom Pacheca är den hemvist för pelikaner och skarfvar; den norra sidan deremot sänker sig sakta ned och är rikt bevuxen, visande jemna, inbjudande playor och täta cocosdungar.

San Elmenito åter är blott en liten stensamling med några få träd och buskar. I sundet mötte vi en så hård ström, att vi hade ett svårt arbete att med årorna sträfva oss upp under kusten af San Miguel. Denna del af den stora öns kust är särdeles målerisk, med fristående, 30—50 meter höga strandklippor och mellan dessa vackra playor och leende dalar; in i landet resa sig ståtliga, tättbevuxna, koniska berg af en rätt betydlig höjd. Längre mot norr blifva kustbergen högre, dalarna smalare, de inre bergen antaga väldigare dimensioner och rycka hvarandra närmare. Strax söder om Punta Gorda draga sig kustbergen något tillbaka och lemna en smal strandremsa, på hvilken tre små floder mynna ut.

Vi hade nu lemnat bakom oss i SO Caramote, en liten, enslig, rund stenklippa, och något nordligare, Monge, tre stenhällar så kala, att de ej kunna lemna skydd ens åt sjöfogel. Så snart vi passerat Punta Gorda, öppnade sig utsigten öfver den i början breda, sedermera allt trängre kanalen, som skiljer Puercos och Cañas från San Miguel.

Puercos är en mindre ö, bergig och skogbevuxen; på dess vestra sida sågo vi några hyddor omgifna af cocospalmer. Den är ungefär 1,5 kilometer lång och 1 km. bred. Cañas är betydligt större, ungefär så stor som Bayoneta och i motsats till denna temligen väl befolkad, i synnerhet på den vestra sidan. Den är hög, med rik och omvexlande vegetation. Stränderna inåt kanalen äro särdeles vackra, vikrika och kuperade. Vid norra

ändan af ön utspringer inåt kanalen en låg halfö, som bildar en liten tjusande vik med den yppigaste grönska ända ned till vattenbrynet. Det var frestande att taga hamn der, men som vinden var gynsam, fortsatte vi vår färd norrut. Nordligaste delen af kanalen bildar ett smalt sund med branta stränder.

Sedan vi passerat Punta Changamé, ett par kilometer norr om norra spetsen af Cañas, seglade vi genom en liten skärgård, bestående af små, låga, rikt bevuxna holmar med många vackra vikar och sund; de hette Los Santos. Här liksom i Cañas-kanalen hade flibustiererna under slutet af sjuttonde och början af adertonde århundradet ett mycket omtyckt tillhåll: dels hade de bland holmarna goda hamnar, der de i lugn kunde hvila ut efter sina strider, och utmärkta playor, på hvilka fartygen kunde kölhalas, dels hade de derifrån lätt att hålla utkik efter de från Chile och Peru kommande rikt lastade spanska gallioterna. Mången blodig strid har också utkämpats bland dessa leende holmar och öar.

De båda längre ut till sjös belägna öarna San Pedro och San Pablo äro genom sin höga, symmetriskt koniska form utmärkta inseglingsmärken såväl för den, som skall söka sig in till Cañas-kanalen och Santos-gruppen, som för Panamá-trädaren. De omnämnas också ofta i Dampiers och hans efterföljares skildringar öfver striderna och irrfärderna i Panamá-viken.

Vi hade knappast lemnat Los Santos bakom oss, förrän vinden dog ut och vi måste söka hamn för natten i en långsträckt vik vid Punta Matadoro. På morgonen hade vi ingen vind, utan lågo och drefvo i närheten af San Pablo, hvarför vi åter sökte hamn för att invänta floden. Den förde oss också makligt förbi Changamé-viken och dess sex till sju öar. När vi kommit förbi

den nordligaste af dessa, fingo vi staden San Miguel i sigte och togo snart fast i land bland ett femtiotal större och mindre kanoter, de största omkring 40 fot långa och riggade som slättoppade skonare, men med gaffelfocken vanligen utan gaffel, pikad med spri.

Staden, som ligger på sluttningen af en starkt stigande kulle, tager sig bra ut från sjön och gör, när man ser den på närmare håll, intryck af snygghet och tropisk komfort. Visserligen såg jag mångenstädes i de af palmspjel uppbyggda husen svinen, hönsen och de menskliga medlemmarna af familjen i den skönaste sämja sitta eller ligga på golfvet, som utgjordes af den tillstampade marken, men alla de invånare, som buro kläder, hade det bländhvitaste linne, och der mera kläder förekom, voro äfven dessa oklanderliga. Husgerådet, kalebasser och lerkärl, stod finskuradt på sina hyllor, och en ovanlig prägel af välmåga låg öfver hela staden.

Bohaget bestod vanligen af några låga bänkar och högre britsar eller sofplatser, några korta hängmattor och en mer eller mindre ordentligt uppmurad härd. Redskapen utgjordes först och sist af den oumbärliga macheten, en bred, i nedre ändan vanligen något böjd fascinknif, omkring 2 fot lång, som tjenar till försvarsvapen, spade, lie, yxa och snid-instrument; ja, jag såg en neger sysselsatt att putsa naglarna på sina fötter med en sådan jätte bland knifvar. I ett öppet skjul var en ovanligt storväxt neger sysselsatt med majskrossning. Han stötte majsen, som låg i en 1,5 meter hög, 1 meter vid trämortel eller urna, med en stöt af mahognyträd liknande en Herkulesklubba. Ett femtiotal nakna barnungar lågo rundt omkring och beundrade negerns ofantliga kraftutveckling.

Staden räknar omkring 300 hus, de allra flesta

byggda af palmspjel och täckta af palmblad, men många af dessa palmhus voro uppförda med stor omsorg och sågo både prydliga och solida ut. Fyra eller fem hus af bräder existerade också; med sina gröna eller skära fönsterluckor och sina tegeltak, stucko de bjert af mot de brungrå palmhyddorna, ehuru just ej till sin fördel. Kyrkan, stor och rymlig, låg inklämd bland en klunga af hyddor, och intet yttre tecken antydde dess bestämmelse.

Befolkningen i staden stiger till nio hundra à tusen, allra största delen negerblandningar eller rena negrer och några få kreoler, hvilka senare äro köpmän.

Sedan vi fylt vårt behof af provisioner, seglade vi öfver till den midt emot staden belägna ön Afuera; då vinden emellertid var en hård nordan och hamnen dålig, fortsatte vi och passerade under den lilla bergholmen Cangrejo, der vi mötte ett vackert skådespel. Flera hundratal af tropikfoglar*) hade der sina häckplatser och bildade ett mörkt moln öfver oss, makligt seglande på sina väldiga vingar. De gamla svartbruna hanarne med sina starkt uppblåsta, högröda strupsäckar togo sig ståtligt ut, der de kretsade högt öfver flocken af hvitbruna ungfoglar. Holmen är mycket svårtillgänglig både genom de branta stränderna och den starka bränningen. Vinden hade emellertid friskat, så att vi måste taga in två ref i storseglet; vi försökte nu komma upp under Bavarena för att få hamn och på samma gång få göra bekantskap med en ny ö.

Då strömmen var hård emot och vinden och sjön i hvarje ögonblick växte, så att vi inom kort hade full storm, beslöt jag att länsa och fann snart en lugn hamn

*) Tachypetes aquila.

i en vik på vår gamle vän ön Viveros. Under natten hade vi ett hårdt regn — det var en vink att skynda på hemfärden. Följande dag kommo vi också välbehållna till Saboga, togo ombord våra spritkistor och slogo läger vid en vik på norra kusten, för att använda ett par dagar till samlingarnas inpackning, och derefter via Chepillo återvända till Panamá.

Innan jag lemnar Las Perlas-arkipelagen, vill jag anföra hvad Dampier, en af de äldste och säkert en af de bäste skildrarne af dessa trakter, derom har att säga (Voyage round the World. Vol. I). Han var, då han besökte dem 1681—83, deltagare i en af de mest beryktade flibustier-expeditionerna i Stilla hafvet.

"Las islas del Rey bestå af många låga och skogsuppfylda öar; de äro belägna i NNO $^1/_4$ N och SO $^1/_4$ S. Afståndet från fasta landet är ungefär 7 leguas. Deras sammanlagda längd är 14 leguas, afståndet från Panamá är ungefär 12 leguas. Jag vet ej, hvarför de kallas kungliga öar. På kartorna kallas de ofta, ja nästan alltid Perlöarna. Men jag kan ej heller förstå, hvarför man gifver dem detta namn, ty jag har aldrig der sett de ostron, i hvilka man finner perlor, och ej ens skalen af ostron. Den nordligaste ön af alla heter *Pacheca;* det är en liten ö på 11 eller 12 leguas' afstånd från Panamá. Den sydligaste heter *Isla de San Pablo.* Jag vet ej att flera än dessa två hafva särskilda namn, ehuru jag känner många, som vida öfverträffa dem i storlek.

På somliga af dessa öar odlas det plataner och bananer, och på andra finnes det risfält. De förnäme i Panamá, som ega dessa öar, hålla negrer der för att sköta planteringarna och för att anlägga nya sådana. De flesta af dessa öar och i synnerhet de största äro alldeles ouppodlade; emellertid är jorden der god

och fet, och der finnes rikedom på stora träd. Det är till dessa ouppodlade öar, som de förrymda negerslafvar, man kallar Maron-negrer, pläga begifva sig. Om dagarna hålla de sig dolda i skogarna, men om nätterna gå de ut för att plundra planteringarna.

Kanalen mellan dessa öar och fastlandet är 7—8 leguas bred och ej djupare, än att man kan ankra hvar som helst. Öarna ligga ganska nära hvarandra, emellan dem finnas många trånga och djupa kanaler, men i de flesta kunna endast småbåtar navigera. Ungefär en legua SO om San Pablo finnes en plats lämplig för kölhalning af fartyg; man kommer dit genom en god och djup kanal, som mynnar åt N (Cañas-kanalen, se ofvan sid. 153). Floden stiger der i lodrät höjd ända till nära 10 fot.“

Då alla våra skatter blifvit granskade, förtecknade och inpackade, togo vi farväl af Las Perlas-arkipelagen och styrde mot Chepillo; men till följd af stiltje och motström hunno vi ej fram före mörkrets inbrott, utan ankrade i öppna sjön. Strax före soluppgången nästa dag hade vi hunnit tätt under ön och möttes af egretthägerns välkända morgonrop. Chepillo är temligen kuperad, med ett rundt, 40—50 meter högt berg i midten, öfverallt täckt af skog och vid stranden rik på högresta cocospalmer. Soluppgången visade oss nu en härlig syn: mellan topparna af träden tycktes hänga en hvit guirland, som af de första solstrålarna fick en bländande silfverglans. Då vi kommo närmare land, lyfte sig hela guirlanden i svallande bugter, och öfver oss utbredde sig en sky af ståtliga hvita hägrar, för att i nästa ögonblick försvinna liksom bortblåst. Öns stränder visa många egendomliga grottbildningar, klipp-portar, “nålar“

och pelare, märken efter vågornas rasande kraft; hafvet närmast omkring den är också fullt af ref och skär, så att seglingen der är ganska farlig äfven för grundgående båtar. Hela södra sidan af Chepillo är, ehuru kuperad, temligen låg. Der finnas inga menniskoboningar, men på norra sidan af berget bor en talrik befolkning i mer än femtio "casas". Redan Dampier talar med entusiasm om öns odling och rikedom på läckra frukter, och ehuru den på de sedan dess förflutna tvåhundra åren ej gjort några steg framåt, utan snarare tillbaka, är den dock ännu en af Panamás fruktgårdar.

På qvällen måste vi åter lemna Chepillo, emedan en sydlig stormby gjorde vår hamn farlig. Då vi ändtligen mot den höga sjön arbetat oss ut från viken, der vi legat, måste vi tillbringa en äfventyrlig natt bland bränningarna och grunden kring ön under ett ständigt ösregn och ett storartadt åskväder. Vid soluppgången hade storm och sjö lagt sig, och vi drefvo sakta framåt med strömmen. Det var ett underbart vackert panorama, som utbredde sig för våra blickar, sedan solen hunnit drifva bort dimmorna efter nattens starka regn. Den stora, sköna Panamá-viken utbredde rundt omkring oss sin spegelblanka yta, sakta bäfvande af långa, makliga dyningar från Stilla hafvet, infattad af praktfullt grönskande eller fjerran blånande stränder. I söder skymtade svagt en strimma af Perlas-öarna, i vester reste Otoque och Taboga sina hjessor ur böljorna; längre i norr hägrade Cerro de Ancons mjuka linier, och östra sidan visade, bakom den i många vikar sig bugtande strandremsan, de blånande topparna af Andernas mägtiga kedja. Dessa toppar äro visserligen här ej så höga, men praktfulla genom symmetriska former och granna ljuseffekter. Längst bort vid horisonten förto-

nade sig de kraftfulla formerna af några bredryggiga kustberg.

Vi hade nu en lätt bris från SV, men snart började en blåsvart molnvägg resa sig i NO; den blef allt tätare och längre, lyfte sig högre, oupphörligt klufven af blixtar, till dess den tycktes lik ett gigantiskt klippblock hänga öfver staden Panamá och hvarje ögonblick vara färdig att krossa densamma. Den sneda belysningen under molnet definierade föremålen så skarpt, att man kunde tro sig för ett ögonblick flyttad några mil närmare kusten. I synnerhet var viken vid Panamáviejo grann att skåda, och den gamla massiva tornruinen, det enda som finnes qvar af den förr så blomstrande staden, var riktigt vördnadsbjudande i sin dystra glans. I vester var himlen klar och strålande. Plötsligen fingo vi känna kraften hos de mörka magterna: en hård by från nordost störtade öfver oss, följd af ett häftigt regn. Vi voro beredda och begagnade byn till vår fördel, men egendomligt var det att segla dikt bidevind med hög akterlig sjö; den slog också då och då in öfver lä reling. Med tre eller fyra sådana byar kommo vi snart fram till Panamá och kunde vid middagstiden hala ned vår stolta flagga och beslå våra segel efter en nära två månader lång, på det hela taget ganska framgångsrik forskningsfärd i Las Perlas-arkipelagen.





TOLFTE KAPITLET.

Chamé, Pueblo Nuevo, Otoque.

Under min vistelse i Las Perlas-arkipelagen hade ett af de nästan periodiskt återkommande revolutionsförsöken egt rum i Panamá. En öfverste Nuñez hade vunnit större delen af stadens garnison på sin sida och begagnat presidenten Cervera's frånvaro på en inspektionsresa för att utfärda ett pronunciamento. Ryktet härom nådde oss redan på Chepillo, men vi voro dock ej så särdeles oroliga, alldenstund vi förut hört några af de ledande männen i Panamá, på tal om de ständiga revolutionerna, förklara, att columbianerna endast i brist på andra objekt sköto på främlingar, och vanligen nöjde sig med att aflossa några salfvor tvärs öfver "plazan" och längs de förnämsta gatorna, och att få kulor plägade stanna i menniskokroppar, de flesta deremot i väggar och fönsterluckor. Vid vår ankomst till Panamá var lugnet redan återstäldt, presidentens frånvaro hade varat några dagar längre än beräknadt var, och *general* Nuñez — han hade under tiden avancerat — hade hvarken haft penningar eller vältalighet nog att uppehålla entusiasmen för revolutionens sak så länge. Derför mottogo

trupperna Cervera med "vivas", och Nuñez försvann, förmodligen för att snart bättre rustad upprepa manövern.

Men ej blott politiska svårigheter hade hotat Panamá. Staden hade blifvit hemsökt af en vida allvarligare och mera fruktansvärd olycka; kopporna rasade der sedan en månad med alltjemt tilltagande häftighet, och man hviskade, men vågade ej säga ut det högt, att gula febern, denna tropikernas mordengel, redan hållit sitt intåg i staden och dagligen kräfde allt flera offer. Officielt förnekades emellertid båda sjukdomarna, antagligen på det att ej kanalbolagets aktier skulle sjunka, och väl också för att ej sprida panik bland arbetarne.

Under sådana förhållanden var det ej rådligt att stanna i staden längre än nödvändigt, och sedan jag användt en veckas tid att ordna och inpacka mina samlingar, lemnade jag åter Panamá för att med Bylgia segla längs vestra kusten af Bahian, Chiriquí och Costa Rica till Punta Arenas och Nicoya-viken. José Rua var fortfarande min förhandskarl, till andre man hade jag förhyrt en chilenare vid namn Isidoro Marco. Med ångbåt hade jag i förväg afsändt det tyngre bagaget för att så mycket som möjligt lätta Bylgia för den långa resan.

På Naõs dröjde jag ett par dagar hos Ingeniör Rothe och gjorde derunder i hans sällskap och med förstärkt besättning en utflykt till Rio Caymito, en flod, som i Panamá och dess omnejd gällde för att vara ett krokodilernas urhem*). Ett sällskap af kanalbolagets tjenstemän hade också en månad förut besökt platsen och der, enligt sin historieskrifvares uppgift, fällt mer än femtio "lagartos".

Då vi ej förr än kl. 7 hade lemnat Naõs, kommo vi in i Chorrera-bugten, der Caymito mynnar, först då den

*) Crocodilus acutus.

utfallande ebben gjorde det omöjligt att passera sandbaren vid flodens mynning. Vi måste derför för denna gång afstå från utrotningskriget mot krokodilerna och gingo i stället i land på en liten ö i Chorrera-bugten, der vi under väntan på floden idkade en liflig jagt på vadare och sjöfogel. Med floden kommo vi in i Rio Caymito. Mangrove kläder dess stränder så långt uppåt, som hafsvattnet går vid full flodtid, eller ungefär 3 kilometer. Bakom mangrove-vallen reste sig en storartad trädvegetation, ovanligt rik på palmer.

Ungefär 1$^1/_2$ kilometer från mynningen ligger pueblon eller köpingen Chorrera, en samling palmhyddor, omgifna af cocos-palmer och bananas-planteringar. På långt afstånd från båten sågo vi här och der krokodiler flytande, blott med hufvudet och den långa nosen i vattenytan, liknande trädstammar och grenar, men så fort båten styrde mot dem, försvunno de ögonblickligen. Troligen hade de i friskt minne det förfärliga blodbad, som så nyligen egt rum just på denna plats. Endast tre lyckades vi skjuta. Hade vi haft tillfälle att inne i floden afvakta ebben, skulle vårt byte säkerligen blifvit mycket betydligt; nu upphjelptes resultatet af ett trettiotal storfoglar, som vi sköto på hemfärden.

Tidigt en morgon lättade vi ankare och lemnade Naõs för att segla till Punta Arenas. Då det var fullständig vindstilla, måste vi söka hamn, innan floden började sätta in, för att ej blifva drifna tillbaka mot Panamá. Vi sökte derför med årornas hjelp in mot mynningen af Rio Perequete. Här gick emellertid en så hög stranddyning, att jag, för att kunna lotsa in i den smala rännan mellan sandbankarna, måste stå på aktersta toften och sköta rorkulten med foten. Just då vi voro inne i den värsta bränningen, sprang en åra af,

båten tog en gir, och jag stod på hufvudet i vattnet. Jag hade knappt åter kommit upp till vattenytan, förrän Nero, som ögonblickligen hoppat efter mig, med ett fast tag af sina käkar grep mig om armen och triumferande simmade mot båten. Det var också hög tid för oss att åter komma ombord, ty vi hade ej fått Nero inom relingen, förr än Isidoro utropade: "tiburon, tiburon!" — en haj, och knappt 30 meter från oss visade sig den höga, trekantiga stjertfenan af en af dessa roffiskar. Vi kommo lyckligt in i flodmynningen.

Morgonen derpå hade vi stiltje och regn och hunno under dagens lopp ej längre än till Chamé-viken, der vi ankrade under land mellan Punta de Chamé och Isla de Tabor. Punta de Chamé är yttersta spetsen af en egendomlig, lång, smal, bågformigt böjd landtunga, som från Chamé-flodens mynning sträcker sig 15—16 kilometer åt NO ut i sjön; dess största bredd på sista hälften af denna stora längd är ej fullt 300 meter. Den är låg, helt och hållet bestående af sand och betäckt af en tät buskvegetation, uppblandad med några lågväxta, taggrika trädarter. Vid den långa halföns bas eller landfäste reser sig det ovala, skogklädda Cerro del Tigre, 150—200 meter högt. Bakom detta åter uppstiger en hög, präktig bergknut, Cerro de Chamé, med utlöpare åt söder och vester. Vid flodens mynning ligger den temligen stora pueblon Chamé med 12—1500 invånare. Då vi ej kunde komma dit med Bylgia, och landvägen var för lång och besvärlig, afstodo vi från försöket att der förskaffa oss åtskilliga behöfliga proviantartiklar. Mot natten började en hård nordlig vind blåsa, och ehuru viken ej var mycket bred, reste sig snart en svår och krabb sjö. För att ligga säker lät jag

trawlen, den största skrapan, gå i botten såsom ett slags pliktankare.

På morgonen den följande dagen lättade vi före solens uppgång och befunno oss i dagningen utanför Punta Chamé på ett afstånd af 50—70 meter från land, drifvande för en svag vestlig bris, då plötsligt en flock negrer väpnade med gevär och machetes visade sig på udden, kommande från inre sidan af halfön; samtidigt uppträdde en annan, likaledes beväpnad flock på yttre sidan på playan. Tillsammans voro de 15—16 man. De hade tydligen tänkt öfverraska oss på vår ankarplats och tillropade oss nu att lägga i land. Då jag ansåg det öfverflödigt att efterkomma deras befallning, började de skjuta på oss. Men som de sköto illa och förmodligen hade dåliga gevär, gjorde deras kulor oss ingen skada; det bäst riktade skottet gick genom storseglet. Jag laddade min express-studsare, besluten att ej besvara elden, förr än båten eller någon af de mina blifvit träffad. Mina modiga matroser kröpo ned på botten af båten, ropande "ladrones, robadores", skurkar, röfvare. Så småningom ökades afståndet från land, och skotten föllo allt mera sällan. Detta äfventyr var emellertid en varning för oss att för framtiden iakttaga större försigtighet vid valet af läger och hamnplats; hade detta sköna sällskap öfverraskat oss under natten, hade vi troligen ej så helskinnade sluppit ifrån affären.

Hela dagen rådde stiltje och regn, så att vi på eftermiddagen ej hunnit längre söderut än tvärs för Cerro de Chamé. Vi rodde nu in i en här mynnande flod, troligen ett sydligare utlopp till Chamé-floden, för att fylla vårt vattenförråd. Försigtigtvis lemnade vi den åter, innan ebben skulle göra oss till fångar der för

natten, och ankrade ett godt stycke utanför flodmynningen, utom skotthåll från land.

Med solens uppgång begynte åter vår seglats för en svag bris. Kustformationen här visar ståtliga berg, som småningom draga sig undan inåt land och lemna mellan sig och hafvet en låg, på kullar och dälder rik grönskande strandremsa, tilltagande i bredd söderut. Kl. 10 f. m. passerade vi Punta Cocinero. Strax derefter såg jag ett smalt, svart moln stiga upp i SO; knappt hade jag fått in bottenref i storsegel och fock, förr än en ursinnig tornado bröt ned öfver oss med så våldsam kraft, att föga felades att den sänkt båten vid första anfallet. Lyckligtvis hade båten tillräcklig fart att kunna reda sig, men snart måste storseglet bergas för att den ej skulle pressas för hårdt. Vi försökte nu att för bottenrefvad fock sträcka öfver ett långt ref, der bränningen rasade med åsklikt dån. Det lyckades ej, ty stormen ökade, focken måste gå i däck, och för blotta riggen länsade vi in mot land och läto ankaret och reservankaret — trawlen — gå på 10 famnars vatten, i förhoppning att Bylgia med sina goda egenskaper som hvalbåt skulle kunna rida ut stormen. Så lågo vi under ett par timmars tid för ankare med mer än 50 famnar lina ute, och Bylgia vakade som en and på vattnet, men tyvärr hade redan förut så många sjöar spolat öfver oss, att allra största delen af provianten och en del samlingsmateriel blifvit förstörd.

Efter ett våldsamt regn, liknande ett skyfall, lade sig en del af tornadons våldsamhet, och för bottenrefvade segel arbetade vi oss upp mot sjön för att på andra sidan om en hög bergsudde söka in till Pueblo Nuevo, som är belägen nära mynningen af Rio San Carlos. Sjön var dock ännu så hög, att båten nästan

stod på ända i vågdalarna. Slutligen funno vi den efterlängtade flodmynningen och slogo under fullt regn upp tältet på en jemn och öppen plats nära floden. Så snart de ömtåligare sakerna blifvit förda i land och in i tältet, begaf jag mig uppför floden för att besöka Pueblo Nuevo och der möjligen finna proviant för resans fortsättning. Rio San Carlos är ganska smal, men djup, så att den ännu ett par hundra meter från mynningen lemnar god hamn, till och med åt små däckade skonare, som i Bahian besörja kustfarten. Vid sjelfva utloppet fans der ett litet varf, och en stor kanot af omkring 15 meters längd stod på stapel, nästan färdig; den var urhålkad ur en mahognystam. En skonare af omkring 50 tons drägtighet stod på land för att koppras. Sedan jag passerat floden i åtskilliga bugter, kom jag upp på en palmrik slätt — här låg Pueblo Nuevo.

Husen utgjordes visserligen blott af palmhyddor, men de voro uppförda med ovanlig omsorg och de flesta öfversmetade eller rappade med lera. Några af dem hade tegeltak, dock utan att i stil afvika från de öfriga. Kyrkan var en temligen stor, rektangulär, rappad byggnad med tegeltak. Vid ena hörnet var den försedd med ett rätt vackert torn. Taket på detta torn var, liksom på flera kyrkor i Panamá, inlagdt med perlemor. Hela köpingen hade ett utseende af snygghet och ordentlighet, som dess värre ej är vanligt i dessa trakter.

Pueblo Nuevo är, oaktadt sitt ringa invånareantal (1500), ett rikt samhälle och en stad med stolta anor; den kan nemligen berömma sig af att hafva tillbakaslagit anfallet af en af de tappraste bland de oförvägna flibustier-höfdingarne. Det är nu (1882) jemt 200 år sedan Sawkins, segraren vid Chepillo, med en utvald trupp af 200 flibustierer tågade mot staden, men besegrades och

dödades af dess invånare, hvilka bildat en stark förhuggning vid ett pass öfver floden San Carlos.

Bortom pueblon krympte floden ihop till en smal, men temligen vattenrik bäck. Jag följde den uppåt genom ett temligen lågländt, men på flera ställen ganska pittoreskt landskap. Låga kullar och små dalkjusor omvexlade med palmrika slätter. Små ranchos lågo strödda här och der, temligen tätt intill hvarandra. Stor, välfödd nötboskap betade på slätterna, och bananas- och yamsplanteringar voro ej sällsynta.

Sedan jag skjutit åtskilliga foglar, som förut ej funnos i samlingen, bland andra ett par vackra blå och hvita skatfoglar *), återvände jag till köpingen för att underhandla om proviant. Det misslyckades emellertid, ty intet fans att få, med undantag af ägg och bananer. Det var således ganska svåra utsigter för oss, som hade en lång resa framför oss. Vid min återkomst till lägret träffade jag åtskilliga af stadens honoratiores, som kommit för att aflägga sin visit. Bland dem befann sig en italiensk läkare, Dr. Lombardie, som sedan många år varit bosatt här; han hade lemnat sitt fosterland under 1848 års politiska oroligheter, och var köpingens praktiserande läkare. Af honom erhöll jag många värdefulla upplysningar, och en särdeles ledsam, den, att det var alldeles omöjligt att på närmare håll än i Panamá få mitt behof af proviant fyldt.

Under natten fick jag ett häftigt anfall af feber, som höll mig fjettrad vid tältsängen i tre dygn; äfven Boström fick ett feberanfall, långvarigare, men lyckligtvis mycket lindrigare. Utsigterna för fortsättandet af vår färd längs kusten till Punta Arenas voro således myc-

---

*) Cyanocorax pileatus.

ket mörka, och jag beslöt att, så fort jag kunde flyttas ombord, segla åter till Panamá. Under tiden hade vi besök af en utvald samling af stadens skönheter — tyvärr kunde jag ej göra les honneurs, men lät José arrangera en kaffefest, der sjöskadade "cakes" voro pièce de résistance.

På fjerde dagen efter vår ankomst till Pueblo Nuevo kunde vi åter löpa ut ur hamnen, styrande kurs mot Panamá; men jag var, ehuru nästan fri från febern, så svag, att jag ej kunde sköta rodret, utan måste ligga på botten af båten.

Vinden var NO och svag, vi hunno derför under första dagen ej längre än till Otoque. Sjön gick hög, och strömmen var emot, hvarför jag beslöt att ankra i någon lämplig bugt på öns sydsida. Men detta var ingen lätt sak, ty här vexlade djupet mellan 80 och 60 meter. Slutligen fingo vi god ankarbotten på 30 meter tätt under land. Bränningen var dock för svår att tillåta landstigning; vi lågo derför i båten öfver natten, och då det var alldeles lugnt på morgonen, egnade vi några timmar åt öns undersökning. I soluppgången var Otoque praktfull med sina höga, kraftiga bergspetsar och sina trånga, klyftlika dalar, öfverallt täckta af en skiftande, frisk grönska. En väldig bränning dånar mot hela den branta sydstranden, och först efter många fruktlösa försök lyckades vi på sjelfva sydostpynten, ehuru med stor svårighet, komma i land. Långt kunde man dock ej tränga in i ön, ty nästan lodräta branter spärrade snart vägen. Fogelsamlingen ökades emellertid med åtskilliga värdefulla arter.

Då floden började sätta in, lemnade vi vår hamn, ehuru vinden var emot och mycket svag. Vi kryssade sex timmar och hade vid ebbens inträde nätt och jemt

klarat norra udden af Otoque; vi ankrade derför ånyo på nordvestsidan af ön. Öfver våra hufvuden hängde på den branta bergssidan en liten by af 20—30 hus; här bor större delen af öns befolkning, resten är spridd i några få ranchos på nordsidan. Invånarnes antal är 100 —150. Öfverallt är växtligheten yppig, och flerstädes syntes bergens brant stupande sidor vara odlade med yams, majs och ananas, ehuru det tyckes bra nära omöjligt för menskliga varelser att skörda der. Otoque visar ett verkligt alplandskap, med höga, spetsiga berg och djupa raviner; ingenstädes syntes spår till något slättland.

Otoque är 3,5 kilometer lång i NV och SO och ej fullt 3 km. bred. Rätt söder om densamma, skild genom ett något mer än 1 km. bredt sund, ligger ön Bona, ungefär 1 km. lång och lika bred; den är lika bergig och otillgänglig som Otoque och hyser några få familjer. Tätt invid sydvestudden af Otoque ligger en 20—30 meter hög, obebodd bergholme, Ensenada; den är formad som en långsträckt bulle. På dess stränder finnas åtskilliga djupt in i berget gående bisarrt formade grottor.

Då vinden något senare friskade och strömmen ej längre var så hård, beslöt jag att ligga öfver mot fasta landet för att på morgonen hafva fördel af landbrisen och ej behöfva offra ännu en dag vid Otoque. Det var en af Bylgias djerfvaste seglingar, ty vinden friskade småningom till storm, och vi hade slutligen fått in bottenrefvet. Strax efter mörkningen ankrade vi under Cerro de Chamé. José hade emellertid fått feberkänningar, så att Bylgia mer liknade ett flytande sjukhus än en af Kongl. Svenska Segelsällskapets stolta kryssare.

Tidigt på morgonen började vi seglingen med en svag landbris, och kl. 1 passerade vi Taboga, ändtligen kl. 5 e. m. ankrade vi vid Naõs. Resans vedermödor kunde nu anses öfverståndna, och sedan jag förhyrt en frisk matros, rodde vi in till Panamá. Der beslöt jag att uppskjuta min båtexpedition till regntidens slut och i stället med ångare gå till Punta Arenas för att i Costa Ricas högland återhemta krafter och blifva af med det smygande febergiftet.





TRETTONDE KAPITLET.

Punta Arenas — Nicoya-viken.

Under mitt nödtvungna uppehåll i Panamá använde jag tiden att genomgå och inpacka samlingarna, som vuxit så betydligt, att de upptogo 14 stora lårar. Staden var nu ingen angenäm vistelseort, ty så väl gula febern som den nästan ännu mera fruktade Panamáfebern kräfde der dagligen flera offer; ett bland dessa var tyvärr min raske matros Isidoro, den ende som under min sista färd motstått feberklimatet vid San Carlos' mynning.

Jag hade redan allt i ordning för att med "City of Panamá", en af Pacific Steam Navigation Company's ångare, företaga resan till Punta Arenas, då jag plötsligt greps af ett feberanfall, det svåraste jag haft. Endast den omsorgsfulla vården af mina vänner i Panamá, konsul och fru Gyllich och ingeniör Rothe, har jag att tacka för sjukdomens lyckliga utgång. Då jag åter kom på fötter, hade ångaren längesedan lemnat staden, och jag måste invänta den nästa, "Honduras", som skulle afgå den 12 Juli. Genom kompaniets verkställande direktör, Kapten Dow, sedan länge känd för sin stora



F. d. fyr, Punta Arenas.

liberalitet och aldrig tröttnande välvilja mot resande naturforskare i dessa trakter, erhöll jag ej allenast betydliga förmåner ombord på ångaren, utan äfven rekommendationsbref till kompaniets agent i Punta Arenas. Då konsul Gyllich äfven försett mig med värdefulla rekommendationer till åtskilliga platser i Costa Rica,

Fig. 44. Facsimile efter en gammal karta af N. de Fer (1691).

kunde jag med ganska stort lugn emotse min vistelse i den lilla republiken.

Denna gång hade jag ingen annan följeslagare än Nero, ty jag måste qvarlemna Boström, som ännu var konvalescent, i Panamá; han skulle, så fort hans helsa det tillät, komma efter. På aftonen passerade vi Otoque och en stund derefter viken utanför Pueblo Nuevo, hvilka båda platser ej väckte oblandadt angenäma minnen. Den

följande morgonen ströko vi förbi Punta Mala, den sydvestligaste udden på den breda halfön Azuero's ölösa och hamnlösa kust, och senare på dagen förbi Coiba, den största ön på hela Amerikas vestkust mellan Chiloë och Vacoüver Island. Ön, som är rik och fruktbar, har en ytterst gles befolkning, endast några hundratal; söder om densamma ligga ett par mindre öar, Hicaron och Hicarita, hvilka, ehuru de äro de yttersta förposterna mot Stilla hafvet, äro skogklädda från hjessan ned till vattenbrynet. Alla dessa öar höra till provinsen Chiriquí, hvilken under den spanska tiden var en af de bäst befolkade och odlade delarna af den nuvarande staten Panamá. Nu är provinsen bekant för en temligen utvecklad kreatursskötsel och för den rikedom på fornsaker, som erhålles från gamla indiangrafvar i provinsens norra och mellersta delar.

Vi nalkades nu Punta Burica, gränsen emellan Costa Rica och Colombias förenade stater, af hvilka Panamá är en. På afstånd sågo vi Golfo Dulces mynning, den sydligaste af de två väldiga hafsvikar, som pryda och gagna Costa Ricas vestkust. Kustbergen resa sig upp till 1000 meters höjd. Golfen visade sig trogen sitt rykte: den var höljd af svarta moln och helsade oss med ett ymnigt regn. Vi aflägsnade oss nu mer och mer från land, och det sista vi sågo före nattens inbrott var Cabo Morena på nordsidan af den breda halfö, som innesluter Golfo Dulce.

Vid solens uppgång den följande dagen hade vi ej land i sigte, men efter ett par timmars förlopp uppsteg så småningom en bred, skogig bergskedja, det var Monte Herradura; och då hafsbrisen väl hunnit jaga undan molnen, reste sig der bakom en imponerande bergskägla, Cerro Turubales, hvilken är 1300—1400 meter hög.

Efter passerandet af Punta Herradura sågo vi bergen skjutna längre inåt land och der nedanför en jemförelsevis låg strand, rikt utrustad med cocospalmer och andra högvuxna träd, och mellan dessa åtskilliga glittrande flodmynningar. På andra sidan hade vi den breda, bergiga Nicoya-halfön, än insvept i blåsvarta åskmoln, än skarpt definierad i strålande solljus, med sina många öar och vikar, sina dalar och skogklädda bergssluttningar.

Snart fingo vi sigte på den låga, långt utskjutande sandudde, som gifvit staden Punta Arenas dess namn. Från sjön ter sig platsen ej särdeles storartad, men den ser städad och välmående ut, och de mörkbruna husen med sina gröna cactushäckar och cocospalmer sticka bjert af mot den bländhvita sanden.

En starkt byggd landbåt tog mig och mina medpassagerare genom bränningen till en långt utbyggd, hög pier, dit vi måste äntra upp på en jernstege; det var derför både vanskligt och besvärligt att få upp bagaget. På bryggan mötte mig den första beskattningen i form af "introduktionsafgift" för mitt bagage efter en cent per skålpund. Det steg till 5 dollars, och då båtkarlen begärde samma summa för färden till land, måste man erkänna, att man får dyrt betala äran att få sätta sin fot på costarikansk jord. Dessutom har man att betala en dryg tull för bagaget, af hvad slag det vara må, instrument och böcker lika väl som tobak och kläder. Vapen äro absolut förbjudna till införsel. Jag måste derför lemna alla mina egodelar i tullkammaren och vara tacksam, att jag mot att betala tull fick taga med mig mina nödvändigaste gångkläder och anteckningsböcker.

Herr Rohrmoser, ångbåtskompaniets agent, skaffade mig emellertid få dagar derefter från republikens

styrelse tullfrihet för större delen af mina lådor och instrument, så att jag kunde begynna mina exkursioner till lands och vatten.

På American Hotel fick jag ett luftigt och beqvämt rum och en mathållning, som lemnade intet öfrigt att önska. Värden, en f. d. sjökapten från Förenta Staterna vid namn Masters, gjorde allt hvad i hans förmåga stod för att göra min vistelse i staden angenäm, och tacksamt får jag erkänna, att han väl lyckades deri.

Ehuru staden har en ganska betydlig utsträckning, har den föga mer än 1500 invånare. Gatorna äro ovanligt breda, upplysta eller rättare markerade af en rad fotogenlyktor i midten. Husen äro af vanlig spansk-amerikansk typ, uppförda af resvirke och bräder, en stor del af dem i två våningar med vidsträckta, täckta verandor. Genom de rika trädgårdar, som omgifva de flesta af dem, får staden, oaktadt sina anspråkslösa byggnader, ett ganska tilltalande utseende. Kyrkan utgöres af en stor, ladulik, hvitstruken byggnad utan torn eller tecken till yttre prydnader. Den är så stort tilltagen, att den rymmer mera folk än som finnes i hela staden. Inuti är kyrkan lika tarfligt utstyrd, fastän en mängd grannlåt, mera liknande klumpigt gjorda barnleksaker än kyrkoprydnader, äro hopade i koret. Bredvid kyrkan står en klockstapel, lägre än sjelfva kyrkan; dess klockor, hvilkas utseende och form tyda på en mycket hög ålder, utmärka sig för en särdeles vacker klang. Den mest i ögonen fallande byggnaden är emellertid den gamla, nu kasserade fyren (fig. 43); byggd af bräder, bildar den ett smäckert terrassformigt torn, som, bokstafligen taladt, lutar till sin undergång. Man har derifrån en den härligaste utsigt öfver den breda viken, hafvet och Nicoya-landet.

Min första utflygt blef en ridt utefter den långa, smala landtunga, på hvars yttersta spets staden ligger. Den s. k. camino real eller kungsvägen, liksom ock alla gatorna i staden, består af en ytterst fin sand i djupa lager, hvilket gör det mödosamt för menniskor och djur att komma fram. Och så beskaffad fortsätter vägen omkring 6 kilometer till landtungans bas, der man med ens kommer upp på det hastigt stigande fastlandet. Hela den långa halfön är således en produkt af hafvets verksamhet på ena sidan och på den andra af de floder, som falla ut på norra sidan om landtungan. Dess största bredd är knappt en half kilometer, dess minsta omkring 50 meter. Den är beklädd af en yppig och ovanligt omvexlande vegetation, oaktadt grunden blott består af fin sand, utan kullar eller åsar, som kunde bidraga till samlandet och qvarhållandet af mera närande jord. Små ranchos ligga tätt utefter vägen med väl inhägnade och odlade små jordlappar. Det är raka motsatsen till förhållandet på Isthmen. Der, i Panamá och dess närmaste omgifning, en lat och osnygg negerbefolkning med hus och täppor på förfall; här flitiga, ordentliga och välmående invånare af öfvervägande hvit färg, med välskötta odlingar.

Flera arter dufvor *), stora och små, trifvas godt bland planteringarna och visa sig föga skygga. Små flockar af gröna sparfpapegojor **) slogo sig tillsammans till en stor svärm, som under stoj och larm intog kronan af en väldig Mango eller spridde sig öfver en rad af lågvuxna Guayavas. Likt en blixt sköt en glittrande kolibri öfver vägen, tvärstannade i luften öfver en stor blomma för att passa på de insekter, som der sökte

---

*) Chamæpelia, Zenaidura, Chloroenas och Geotrygon.

**) Conurus.

sin näring; med ett starkt surrande ljud vibrerade vingarna så fort, att de för ögat liknade två glänsande halfcirklar. Törnskator, chichouris, svalor, hackspettar och hägrar bidrogo att göra taflan liflig. Den gråhöfdade gamen *) syntes här och der på de knotiga grenarna af något löflöst träd eller på stammen af en till hälften i vattnet liggande kullblåst cedrela. I staden var den likaledes allmän och i egenskap af renhållningshjon fridlyst. Den rödhufvade gamen **) fann jag ingenstädes här på vestkusten af landet. Närmare sjelfva fastlandet såg jag i en tät lund af guayavaträd och palmer en flock af den röda och blå aran ***), säkerligen en af den tropiska skogens grannaste prydnader. De glänste som väldiga rubinfärgade blommor bland palmernas djupgröna bladverk, och klättrade, begagnande den ofantliga näbben som en tredje fot, med hufvudet nedåt utför de smäckraste grenar.

Under en af mina senare exkursioner använde jag ett par timmars tid just på samma ställe för att iakttaga de bladbärande myrorna †), dertill närmast föranledd af den berömde engelske resanden och geologen Belts ††) uppgifter om desamma. De bära ofta bladstycken, tre à fyra gånger längre och lika mycket bredare än de sjelfva, och förstå väl att skydda sina bördor, då de äro tvungna att krypa under qvistar och andra hinder på vägen. Belt antager, att de använda dessa bladbitar för att inuti vissa rum i det stora boet åstadkomma ett slags drifbänkar för svampodling, sedan bladen kommit i förrutt-

---

*) Cathartes atratus.

**) Cathartes aura.

***) Ara militaris.

†) Oecodoma sp.

††) Thomas Belt, The Naturalist in Nicaragua, London 1874, p. 71.

nelseprocess till följd af den fuktiga atmosferen i dessa hålor. Jag gräfde upp tre af dessa bon och fann mycket rigtigt en mängd sådana bladbitar hopade utefter väggarna i ett 4 centimeter högt rum, ungefär en tredjedels meter under jordytan; rummen hade 3—6 ingångar eller lufthål, och der fans ej det ringaste spår till fukt. Bladen voro torra, en del af dem söndernaggade i kanterna, och emellan och på dem lågo massor af myrpuppor, men inga larver. Också i utvidgningarna af gångarna funnos hopar af bladbitar, men inga puppor. Här fans det intet skäl att antaga en svampodling, hvilket ju dock ej hindrar, att sådan verkligen kan ega rum i andra delar af boet, t. ex. der endast larver hållas förvarade. Emellertid talar en annan omständighet emot bladbitarnas användning till svampodling — en mycket stor del af bladresterna befunnos vara hemtade från tjockbladiga Ficus-arter och voro nu nästan pergamentartade. Voro de ämnade till substrat för svampodling, hade väl materialet snarare bort tagas från mera mjukbladiga träd och buskar.

På hemvägen hade jag sällskap af en karavan af oxkärror, de fordon, som underhålla trafiken mellan kusten och högslätten, der hufvuddelen af befolkningen bor och der landets största rikedom, kaffeplanteringarna, finnas. Dessa fordon bestå af ett plumpt tillyxadt underrede på två massiva hjul af fyratums-plank, sammanhållna af lika groft tilltagna hjulringar. Ett nära två meter långt, $^{2}/_{3}$ m. bredt och en decimeter tjockt ok, med urhålkningar för oxarnas halsar, är surradt fast vid deras horn och bär den tunga tistelstången. Sjelfva vagnskorgen utgöres af en låda af tjocka plankor, en och en half meter lång, en meter hög och lika bred. Mycket kan kärran således ej rymma, och det är klart, att

frakten för varor forslade på detta sätt måste blifva ganska hög. Inga tömmar begagnas; en tillspetsad eller jernskodd staf och en tung piska äro de enda styrelsemedlen. Man kan med full säkerhet påstå, att dessa fordon äro af samma modell, som användes i landet redan för mer än två hundra år sedan.

Den del af Costa Rica, som har Punta Arenas till hufvudort, eller Comarcha de Punta Arenas är ganska svagt befolkad. Den hade vid folkräkningen 1874 ej fullt 5,000 invånare, af hvilka staden räknade 1,520. Klimatet är, ehuru hett, dock ganska sundt; troligen bidrager härtill, hvad staden beträffar, dess läge på en porös sandgrund och framför allt den friska hafsbrisen. Från Punta Arenas utgår en jernväg, men tyvärr ej längre än till Esparza, ett par och tjugo kilometer. I en framtid, hoppas man, skall Stilla hafvet förbindas med det Atlantiska genom en jernväg mellan Punta Arenas och Puerto Limon. Utom den nämnda jernvägsbiten finnas redan nu två andra sträckor under full trafik, den ena uppe på högslätten, den andra vid Atlanten; vi skola i det följande få tillfälle att tala vidare om dessa kommunikationsleder.

Golfo de Nicoya är en af de härligaste vikar man kan få se, med sina höga, bergiga, omvexlande stränder, sina talrika flodmynningar och sina sköna öar, än till öfverflöd lummiga, än resande sig i bisarra klippformationer. Under talrika draggningsfärder hade jag rikt tillfälle att lära känna den.

Den första gången jag der försökte min lycka, hade jag förhyrt en engelsk gigg och tre s. k. sjömän. Från den långa, rymliga bassinen norr om Punta Arenas' halfö rodde vi ut i den stora golfen rakt vesterut mot ön San Lucar, hvilken på sin norra sida erbjuder en säll-

synt god hamn och är republikens örlogsstation på Stilla hafssidan. Stilla hafs-eskadern var dock ej stor, den bestod af en liten skonare, en mindre ångbåt och några slupar. Hamnen har emellertid rum för hela K. Svenska flottan. På ön finnes ett litet kastell med garnison och två kanoner. Derefter passerade vi Pan de Azúcar, en liten, lummig, hög ökägla. Vid Gechuava, strax söder derom, började draggningarna med god framgång, men under en tryckande hetta, som först lindrades något, då den efterlängtade "virazon" eller hafsbrisen kom. Derifrån sträcktes färden mot Nicoya-landet till den lilla byn Estero de Gigante, belägen vid en liten bäck med samma namn. Nicoya-kusten är särdeles vacker med berg vid berg, somliga bevuxna med skog, andra med frodigt gräs. Nicoyensernas hufvudnäring är kreatursskötsel. Vid stranden öppna sig många yppiga dalar, hvar och en vattnad af sin flod eller bäck. Den sydliga ändan af halfön är kantad af flera större och mindre öar, hvilka genom pittoreska bergsformationer bidraga att höja sceneriets skönhet.

På andra sidan golfen resa Costa Ricas Cordillerer sina väldiga hjessor och blicka förnämt ned på Nicoyas lägre berg. Mägtiga molnmassor, så mörka och hotande, att de tyckas i hvarje ögonblick färdiga att utsända thordön och regn, betäcka många af dem och sjunka ibland ned i dalarna, bildande en präktig fond för de framför dem liggande kustbergen. Vid dessas fot åter ligger den långa, låga landtunga, som bär Punta Arenas' stad, så låg, att husen, från detta afstånd sedda, tyckas badade af vattnet. I sydvest öppnar sig det omätliga hafvet, för ögonblicket ej skuggadt af moln, sprittande och gnistrande i det varma solljuset. Nicoyaviken är genom sin storlek och de ypperliga hamnar den

erbjuder af ytterligt stor vigt för republiken; dess längd från mynningen vid Cap Vela till bottnen vid utloppet af Rio Tempisque utgör omkring 60 kilometer. Emellan Punta Arenas och Punta de Hoz, det smalaste stället af golfen, mäter den något mer än 12 km. Dess största bredd ofvanom Punta Arenas är omkring 20 km., och ungefär lika mycket vid mynningen.

Det var ebb, då vi skulle segla in i den norra hamnlagunen; inloppet var försvaradt af en vidsträckt bar eller sandbank, som äfven af småbåtar blott på ett par ställen kan passeras, och äfven der ofta med risk, om vinden är SV. Vågorna på baren reste sig höga och smaltoppiga i en lång halfcirkelformig guirland, liknande det krenelerade bröstvärnet på en skans. Under det vi nalkades baren, uppdukade min besättning de mest hårresande historier om de olyckor, som här passerat, hvari hajar, förtviflade kärestor och novemberstormar spelade en betydande roll. Emellertid kommo vi utan alla äfventyr öfver baren och fortsatte i den norra hamnbassinen våra draggningsarbeten.

En annan dag företog jag en jagtfärd uppför Rio Ciruela, en af de tre floder som mynna i hamnen norr om Punta Arenas. Min farkost var en 8—10 meter lång kanot med tre indianska roddare. Det första jagtbytet blef en krokodil, som i sällskap med ett par kamrater tog sin siesta i solgasset på en sandbank utanför mynningen af Rio Secco, en liten flod som mynnar strax vester om Ciruela. Det var den längsta krokodil jag hittills sett i Central-Amerika, den mätte från nostill svans-spetsen 4,6 meter. Den tillhörde samma art*) som jag förut träffat i mynningarna af Rio San Carlos, Caymito och Chepo i Panamá-viken. Sandbanken sprang

*) Crocodilus acutus.

ut från en liten låg och lummig ö, som bar det stolta namnet Pantheon och var stadens begrafningsplats.

Vi rodde med det inkommande flodvattnet in i Ciruelas östligaste arm, Santa Rosa, som slingrade sig i otaliga bugter genom den lösa, lågländta marken. Så skarpa voro dessa krökningar, att vi ingenstädes på en gång sågo 150 meters längd af floden, och att på ett par ställen båtens längd var nära att omöjliggöra vårt framträngande. Mangrove-vegetationen följde med uppför floden så långt som hafsfloden steg; på några få ställen nådde mangroven en betydlig höjd, men vanligen var den lågvuxen, och bakom densamma reste sig den högstammiga storskogen. När vi kommit 3 à 4 kilometer uppför floden, stannade kanoten på grund. Indianerna aftogo sina få klädespersedlar och sprungo i vattnet. De drogo nu båten mer än två kilometer, obekymrade om solen, som lodrätt sände sina strålar på deras blottade hufvuden. När hettan blef alltför stor, stannade de och lade sig raklånga på botten af floden och höllo sig mer än en minut under vattnet; derefter fortsattes bogseringen.

Vid middagstiden kommo vi fram till haciendan Ciruela, der vi blefvo artigt emottagna af värden, en ståtlig mestiz, sedan den mest ceremoniösa presentation försiggått. Högryggiga stolar klädda med tigerskinn utburos ur huset och placerades i skuggan af ett väldigt aguacate-träd *), och med dess frukter vederqvickte vi oss under en djupsinnig diskussion om den politiska ställningen i Costa Rica och i Europa.

Snart förmådde mig de djupa tonerna af en vrålapa **) att afbryta samtalet och bjuda farväl åt den gäst-

*) Persea gratissima.

**) Mycetes palliatus.

frie värden och hans damer. Efter tjugu minuters ansträngd marsch lyckades vi genskjuta aporna, som förflyttade sig fortare i trädens kronor än vi på fasta marken. En gammal gråskäggig hane blef mitt byte, men höll på att fastän död undslippa mig, ty med den starka gripsvansen, de amerikanska apornas femte hand, hade han fått ett så kraftigt tag, att kroppen blef hängande fast, äfven sedan lifvet flytt. Efter att förgäfves hafva väntat nära en half timme måste jag låta en af indianerna äntra upp i det höga trädet och hugga af grenen, der apan hängde. Då den kommit ned till marken, måste jag använda ganska stor kraft för att bända upp svansspetsen och lossa den från grenen. Vrål-apan har erhållit sitt namn från sitt mägtiga läte, hvarmed den injagar undran eller skräck hos den, som första gången hör det i de tropiska skogarna. Ljudet är så starkt, att man är frestad att tro det härröra från ett djur af vida större dimensioner. Också är vrål-apan*) utrustad med en särskild apparat för dess frambringande: ett af struphufvudets ben är nemligen ovanligt stort och omvandladt till en hjelmformig benkapsel, som tjenstgör som ett slags resonanshåla.

Tvänne röda och blåa aras ökade vårt byte, hvarefter vi i en liten rancho vid flodstranden intogo vår middag hos en språksam matrona. Jag serverades på ett litet dukadt bord, duken oklanderligt hvit, indianerna på ett utan duk; jag erhöll stekta ägg och stekta bananer, de fingo kokta dito — se der skilnaden mellan en caballero och peones, enligt gummans uppfattning.

Några dagar senare hade jag vid stränderna af floden Tocoscal, ungefär 20 kilometer nordost från Punta Arenas,

*) Den kallas i Costa Rica och Nicaragua vanligen "Congo".

en särdeles lyckosam jagt. Jag hade fått upp en tapir och skadskjutit honom. Nero följde spåren till stranden af en liten biflod till Tocoscal, der de försvunno; tapiren hade följaktligen gått öfver floden eller följt den i vattnet för någon sträcka. Efter en stunds sökande utefter båda stränderna återfann Nero spåret, och en half kilometer från floden låg tapiren död. Det var ett ungt exemplar af Baird's tapir*). Då jag hade ett par timmars väg till platsen der min kanot och besättningen väntade mig, kunde jag nu ej taga med mig annat än skallen och började försigtigt flå af huden på hufvudet, då Nero plötsligen gaf till ett häftigt kort skall bland buskarna ett stycke ifrån mig. Jag skyndade dit och fann honom nedhukad liksom till språng med raggen rest på ända. Det prasslade till i löfverket knappt 20 steg ifrån mig, och jag såg en skymt af en smidig tigerkatt, som med stark fart försvann i rigtning mot den lilla flod, vi nyss passerat. Med synbar glädje följde Nero spåret, jag sprang raka vägen till flodstranden, der det var mera öppen mark, och hade knappt hunnit femtio steg, då jag mellan träden såg djuret just i färd med att på en tvärs öfver floden fallen smal trädstam passera öfver till andra sidan. Hållet var långt, men alldeles rent. Jag sköt — tigerkatten gjorde ett språng och försvann mellan buskarna, innan jag hann gifva honom det andra skottet, men jag såg, att han var svårt skadad, ty bakdelen släpade. Då Nero försökte passera trädstammen, som tjenat tigerkatten till brygga, slant han och följde med strömmen ett stycke ned för floden. Jag uppsökte det vad, der jag nyss förut gått öfver floden, och avancerade försigtigt mot spången eller trädstammen, der fann jag en dugtig blodpöl, och då jag lyfte ögonen

*) Tapirus Bairdi.

från marken, såg jag mitt byte utsträckt längs den understa tjocka grenen af ett ceiba-träd. Jag såg endast venstra skuldran och en del af venstra sidan af hufvudet med ett ilsket blickande gulgrönt öga. Jag försökte ändra plats för att få bättre tillfälle att skjuta, men då jag i detsamma hörde hunden nalkas och fruktade, att han skulle blifva söndersliten, om han kom fram under trädet, så sköt jag, och med ett tungt fall störtade tigerkatten ned och blef liggande på rygg under fåfänga och allt svagare försök att komma på benen. Jag kunde ej gifva honom banesår, ty Nero var i vägen, krypande med öppet gap och buken tryckt mot marken, ej olik en puma. Tigerkatten gjorde ett försök att slå hunden med den friska framtassen, men föll dervid tungt öfver på ena sidan, då Nero högg honom i strupen och ändade hans lif. Det var ett fullvuxet, särdeles vackert exemplar; från nosspetsen till svansroten mätte den 75 centimeter, svansen var ungefär hälften så lång. Arten kallas i Costa Rica "Cauzel" *), och ehuru den aldrig anfaller menniskor om ej skadskjuten, är den mycket fruktad till följd af den förödelse den anstiftar bland tamdjuren. Den anträffas ej i de högländta, mera tempererade delarna af Costa Rica, men älskar att uppehålla sig i de tätbevuxna floddalarna i "tierra caliente", framför allt i kustregionen. Tapiren deremot går högt upp i höglandet, jag har i Costa Rica sett spår af den så högt som 1,500 meter öfver hafvet. Genom skotten hade mitt folk blifvit tillkalladt, och de jublade nu öfver den läckra tapirsteken och togo för sig så mycket de orkade bära. Tapirens kött, i synnerhet af yngre djur, är en god och kraftig föda; det är till färgen mycket

*) Felis tigrina.

mörkt och saftigare än det oxkött, man vanligen bjudes på inom tropikerna.

Hemfärden utför Tocoscal var härlig. Solen hade längesedan gått ned, himlen var djupt blåsvart, och stjernorna glänste med ett starkare ljus, än vi äro vana att se här uppe i norden. På floden åstadkommo de högskogiga stränderna ett djupt mörker, endast afbrutet af det glittrande skummet från paddelårorna eller det hvitaktiga skenet från en eller annan fosforescerande insekt, som korsade vår väg. Men om också ljuset var sparsamt, så saknades ej lif omkring oss: öfverallt en mångstämmig konsert af syrsor, grodor, nattskäror och klagande ugglor, ibland uppblandadt med vrål-apans allt öfverröstande vredgade rop. Nära flodens mynning, på en plats der skogen dragit sig något tillbaka och lemnat rum för en buskvegetation, stego vi i land för att fånga insekter. En lykta påtändes och placerades på en handduk, den hvita ytan förstorades genom våra skjortor, och snart krälade en mängd insekter kring ljuset och sorterades i rör och papperskonvolut. Hamnlagunen låg lugn och jemn som en spegel, en bred fosforglänsande fåra betecknade kanotens väg öfver den mörka vattenytan; men plötsligt sprang månen upp öfver bergens rygg och förvandlade det mörka hafvet och viken till en dallrande silfverglänsande yta, så långt ögat kunde nå.





FJORTONDE KAPITLET.

Costa Ricas högland.

En dag i Juli lemnade jag Punta Arenas för att göra en tur uppåt höglandet till republikens hufvudstad San José. Anledningen till min resa var svårigheten att i Punta Arenas inhemta några upplysningar om ställningar och förhållanden på den Atlantiska kusten, hvilken jag önskade besöka för att studera åtskilliga vigtiga zoologiska frågor. Via jernväg skulle jag fortskaffa mig till Esparza, och derifrån på hästrygg till Alajuela, en väglängd af 45 kilometer. Tåget bestod af lokomotivet, en passagerarevagn och en öppen godsvagn lastad med säckar och ofvanpå dessa åtskilliga fripassagerare. Färden till Baranca gick utan äfventyr, långsamt visserligen och försigtigt, men försigtighet behöfdes mer än väl, ty banan är ovanligt slarfvigt byggd, och än den ena än den andra sidan af spåret sjönk undan för lokomotivets tyngd. Vägen är en af de vackraste jernvägsbitar man kan befara. Under den första delen deraf har man öppna hafvet omedelbart vid foten af jernvägsvallen, mot hvilken bränningen bryter mullrande och hotfull; på andra sidan den rika tropiska ungskogsvegetationen af lianer och blommande buskar hopväfd till en skiftande löfvägg, här och der afbruten af ej mindre yppiga inhägnade plante-

ringar. Snart lemnade vi hafvet och kommo in i den fuktiga, högstammiga skogen vid Rio Baranca's mynning. Flodens stränder äro pittoreska, den norra eller högra stranden beklädd med storskog, den södra stiger hastigt upp i mjuka, grönskande kullar. Floden passerades på en lätt och solid hängbro af jern. Denna bro är utan all jemförelse det bästa af hela jernvägen Punta Arenas — Esparza, den är ock af mycket senare datum än det öfriga arbetet. Sjelfva banvallen på södra sidan var ännu bristfälligare än den vi redan passerat. Vi hade ej heller kommit en half kilometer från bron, förr än lokomotivet urspårade, och det behöfdes en dryg timmes arbete att få det upp igen. Lyckligtvis fans der godt om arbetskrafter. Vägen gick i många mer eller mindre motiverade kurvor och genomskar flera sandkullar af betydlig höjd. Men allt schaktnings- och tunnel-arbete var så lättsinnigt utfördt, att man har full rätt att anse denna jernväg vara en bland de farligaste att passera. Också lära vederbörande myndigheter vara betänkta på att grundligt ombygga densamma. Vi framkommo emellertid välbehållna till Esparza.

Oaktadt den lilla platå, på hvilken staden ligger, ej reser sig mer än omkring 230 meter öfver hafvet, skiljer den sig dock märkbart från låglandet kring Punta Arenas både i temperatur och vegetation. Frodiga gräsmattor mötte ögat, och löfträden hade pluralitet mot palmerna. I "Lacoste's Hotel" finner den resande en i alla afseenden angenäm tillflyktsort; värden är en gammal fransk hedersman. Staden, som inberäknadt de kringliggande haciendorna har omkring 1,500 invånare, gör ett godt intryck genom den snygghet, som öfverallt tyckes vara rådande, och genom de talrika trädgårdarna och planteringarna kring husen. Vägen till San José, camino real,

utgör hufvudgatan. En stor gräsbevuxen plaza omgifver kyrkan, hvilken är byggd i en något ovanligare stil. Tornet är nemligen placeradt midt öfver gafveln, ej som vanligt vid dess venstra hörn. Några försök till rundbågar öfver fönstren och en utbyggd sakristia göra den mindre ladulik än vanligt.

Esparza njuter af ett härligt klimat, "likt södra Frankrikes sommarklimat", sade den gamle fransmannen, och dervid drog han en djup suck, som kanske antydde, att ej alla fördelarna voro här vid Stilla hafvets kust. Bananer, sockerrör, majs, söt-potatis och frukt af alla möjliga slag odlas här; boskapsskötsel idkas ock, ehuru i mindre skala.

Tidigt följande morgon lemnade jag den lilla staden på ryggen af en usel häst, som lidit mycket både af ålder och dålig behandling. Öfver berg och dalar, öfver små fredliga bäckar och bullrande bergsströmmar sträfvade vi nu fram på en nästan bottenlös väg, der hästen ofta sjönk ända till buken i lera, och jag måste från sadeln vada till vägkanten för att finna en fast punkt, från hvilken jag kunde draga honom upp ur dyn. För en kort sträcka anträffades här och der en smal tilltrampad stig i den breda vägen, och jag lät då min lefnadströtte krake trafva ut en smula, med äfventyr att vid hans minsta felsteg få mig ett lerbad. På åtskilliga ställen funnos spår af en forntida stenläggning, men då den alldeles icke var hållen i stånd, bidrog den snarare till att försvåra vägen än att göra den farbar. Större och mindre byggnader, de flesta af palmspjel med planteringar af sockerrör, majs, ris, bönor och rotfrukter, följde tätt efter hvarandra längs vägen, omvexlande med vidsträckta ängsmarker bevuxna med ett tätt och frodigt gräs, allt omsorgsfullt inhägnadt med cactushäckar eller

stängsel af stockvirke. All åkerbruksredskap och allt husgeråd bar en ålderdomlig prägel och visade, att folket åtminstone i detta afseende ej tagit många steg framåt, "sedan det spanska oket afkastades".

Vid en liten rancho stannade jag en stund för att hvila hästen. Af husmodern blef jag bjuden på kaffe och majs-tortillas och kom snart i ett lifligt samspråk med familjens medlemmar. De klagade bitterligen öfver de svåra tiderna och landets fattigdom. Men om ett land med sådana hjelpkällor som dem Costa Rica besitter är fattigt, så måste det bero på en dålig högsta förvaltning eller ett oföretagsamt folk, eller kanske på begge delarna i förening. För ett trettiotal af år sedan hade dock Costa Rica under den driftige köpmannen Rafaël Mora's långvariga presidentskap blomstrande finanser och politiskt lugn. Sedan dess har landet hemsökts af de för de öfriga spansk-amerikanska staterna så vanliga revolutionskonvulsionerna, och då till på köpet kaffet, landets hufvudprodukt, nu (1882) så betydligt sjunkit i värde, är det klent beställdt med den allmänna välmågan.

Färden fortsattes öfver den ena bäcken och floden efter den andra, de flesta försedda med dåliga svigtande trä-broar; en af dem, Jesus Maria, kunde dock skryta med en präktig gammal stenbro, enkel och solid, höjande sig mer än 15 meter öfver vattenytan, med kraftiga landfästen, allt bygdt af qvadersten. Den är säkert ett minne från den gamla "camino real". Fram på förmiddagen kom jag till den lilla köpingen San Mateo; den nätthet och prydlighet som utmärkte Esparza saknades alldeles här. Husen voro få och illa underhållna, de allra flesta af bräder. Kyrkan var liten och obetydlig, liggande utanför den öfriga hus-samlingen, och ett stycke ifrån den stod ett litet fyrkantigt trätorn. Plaza sak-

nades, såvida man ej med denna benämning skulle hedra en vidsträckt äng, som omgaf kyrkan. San Mateo har knappast 500 invånare, men trakten närmast omkring köpingen är tämligen tätt befolkad och räknar vid pass 1500. Längs hufvudgatan eller vägen växte apelsinträd, dignande af mogna frukter. De voro både till smak och arom de bästa apelsiner jag förr eller senare ätit, också njuter San Mateo ett visst rykte härför, men tillgången på apelsiner är så stor, att den många gånger öfverträffar efterfrågan. För att skona hästen, hvilade jag öfver här resten af dagen och gjorde en exkursion utefter Rio Conception, en biflod till Rio Grande.

Redan före kl. 5 följande morgon satt jag i sadeln och trafvade i väg, förlitande mig på hästens instinkt, ty sjelf kunde jag blott otydligt skymta vägen. Det var ett ståtligt skådespel, att se solen "förgylla bergets topp". Vi befunno oss nu på vestra sidan af en af Cordillerans hufvudgrenar, Cerros del Aguacate, med topp vid topp, ej höga koniska vulkanspetsar, utan mera lugna, trubbiga toppar, sakta resande sig från den höga bergsryggen. Öfverallt bjöd vägen här på hänförande vyer öfver dalar och högslätter, öfver leende ängar eller ljust grönskande majsfält, här och der afbrutna af en bullrande bergström eller omfamnade af en mångskiftande skog. Bergsryggen framför oss var brant, och vägen steg uppför densamma i zigzag, men med mycket stark stigning. Solen hade ännu ej hunnit så högt, att den kunde blicka öfver bergstopparna; jag red derför i skuggan ända upp till krönet, der jag stannade en stund i en stor rancho — eller kanske snarare "tienda-värdshus" — för att hvila. Härifrån passet, der "camino real" går öfver krönet af Cerros del Aguacate, omkring 1,500 meter öfver hafvet, njuter man af ett härligt panorama: vesterut sänkte



Hacienda, Costa Ricas högslätt.

sig landet i vidsträckta grönskande terrasser mot hafvet, med Punta Arenas' hvita sandtunga och Nicoyas breda vik och grönvågiga högland i fjerran, och der bakom en strimma af det nu i solens strålar guldglänsande hafvet. Åt andra sidan utbredde sig den tätt odlade högslätten, böljande i kullar och dalar och omgärdad af den ståtliga cordilleran, hvilkens mägtiga vulkankäglor hade iklädt sig hotfulla molnhattar.

Nedstigningen utför östra sluttningen af Aguacatebergen var lätt, och snart voro vi inqvarterade i det s. k. hotellet i den lilla nätta staden Atenas, der vi alla tre, Nero, hästen och jag, fingo en god frukost.

Atenas ligger ej fullt 800 meter öfver hafvet, och njuter, enligt invånarnes egen utsago, af det bästa klimatet i hela republiken. Staden är vacker och inbjudande, der den ligger på en ganska kuperad mark mellan två små bifloder till Rio Grande, inramad af mägtiga berg. Från Atenas stupade vägen brant ned för sidan af Rio Grande's floddal; vi passerade floden på en högt öfver vattenytan byggd qvaderstensbro. På dennas sidor funnos gamla stensniderier. Då vi sträfvat oss upp för den lika branta östra väggen af dalen, kommo vi till La Garita, förr tullstation, nu liknande en skans i ruiner. Tullafgifterna upptagas numera på Stilla-hafssidan i Punta Arenas och på den Atlantiska sidan i Puerto Limon. I en stor rancho eller snarare hacienda, ett stycke från La Garita, rastade vi för en stund, och fortsatte derefter vår färd. Några kilometer vester om Alajuela passerade vi genom en liten pueblo med en stor, alldeles ny kyrka, helgad åt San José, hvilkens staty var rest på spetsen af gafveln. Då vi nalkades Alajuela, mötte vi partier af stadens beau monde till häst. De redo, så väl herrar som damer, i sträckt galopp, men

då hästarna utan undantag voro små och magra, gjorde kavalkaden ej något imponerande intryck.

Alajuela är en ganska stor stad, den uppgifves hafva öfver 4,000 invånare, men består till största delen af envånings adobe-hus, ofta försedda med tegeltak och undantagsvis med glasfönster. Vid plazan reser sig en stor, alldeles ny, prydlig stenbyggnad, som är afsedd till kasern; der bredvid ådrog sig "palacio municipal" någon uppmärksamhet genom sin storlek. Kyrkan är stor, nyreparerad, byggd af sten, med två små klocktorn vid främre gafveln och en stor kupol öfver koret. Vederbörande hafva haft nog dålig smak att täcka kupolen ända ned till kyrktaket med korrugerad jernplåt. Plåtens raka refflor komma i stark strid mot kupolens runda linier, och intrycket af det hela blifver derigenom alldeles icke storartadt. I stadens största hotell, "La Union", blef jag befriad från min tålamodspröfvande häst; från Alajuela kan man nemligen med jernväg fortsätta resan till San José och Cartago.

På den stora hotellgården fans förutom ett stallskjul med 70 till 80 hästar en liten circus för tuppfäktningar, omgifven af en stark, en meter hög trä-inhägnad. Vid sidan af densamma stod mot husväggen en 4 meter hög och lika bred öppen hylla, afdelad i mer än trettio rum. I hvart och ett af dessa rum stod en tjudrad stridstupp; så fort en af dem gol, instämde hela sällskapet. En tuppfäktning skulle nu ega rum, och en samling af blomstrande sennoritas, feta, skinande "padres" och andra tuppegare af alla samhällsklasser omgåfvo banan. En gammal välfödd padre hade en mager, ärrig och enögd tuppveteran på armen, men han fann tydligen ingen värdig motståndare på hyllan, ty tuppen fick fortfarande bibehålla sin plats vid padrens barm. Endast ett par

fäktade, väpnade med långa skarpa stålsporrar, och då egarne sjelfva kommo i strid om, hvilken af tupparna som skulle anses hafva vunnit seger, upplöstes hela spektaklet.

På qvällen spelade regementsmusiken på plazan, som var uppfyld af damer med uppvaktande kavaljerer. Presidenten i republiken, Don Tomas Guardia, hade dött en vecka tidigare, och det hade blifvit bestämdt, att såsom tecken till sorg musikkårerna ej skulle få spela annat än sorgemusik under 40 dagars tid. Men detta tycktes hafva blifvit outhärdligt för det eldiga sydländska blodet, ty redan nu hördes sprittande och lekande melodier från musikanternas krusflorbehängda instrument.

Jernvägslinien, byggd af tyska och amerikanska ingeniörer, är i utmärkt skick och skiljer sig bjert från Punta-Arenas-linien, oaktadt terräng-svårigheterna här hafva varit ojemförligt mycket större. Vägen går oafbrutet genom ett tätt befolkadt och väl odladt land; man märker lätt, att man befinner sig i hjertat af republiken. Utsigten från jernvägsvallen är öfverallt tilltalande, rik och omvexlande, om också ej så storartad, som man skulle kunna hafva väntat här, der man är omgifven af fem eller sex väldiga vulkaner. Men förhållandet är, dels att högslätten, på hvilken Alajuela ligger, redan befinner sig omkring 1,000 meter öfver hafvet, dels att de stora vulkanerna, af hvilka Poas och Barba äro omkring 2,700 m. och Turrialba och Irazú omkring 3,500 m., resa sig med så sakta sluttande sidor, att de ej göra intryck af att vara så höga, som de verkligen äro. Vajande majsfält vexla med omsorgsfullt inhägnade kaffeplantager och fruktgårdar. Husen äro här till följd af klimatet mera solida än vi förut sett dem, vanligen af adobe eller åtminstone af ordentligt hopfogade

bräder, ofta försedda med tegeltak. Plantagerna och gårdarna äro omgärdade antingen af lefvande häckar, ofta af orangeträd, eller ock af höga stenmurar.

Det första ställe der vi stannade var San Joaquin, en liten pueblo med en ofantligt stor, ny, ofullbordad kyrka af huggen sten i gammal spansk stil. Många sådana stort tilltagna kyrko-nybyggnader lära finnas rundt om på högslätten, men penningar fattas till att fullborda dem. Ungefär halfvägs emellan Alajuela och San José ligger Heredia, en liten täck trädgårdsrik stad, sedan länge berömd för sina sköna qvinnor. Den är säte för en god del af landets äldsta och anseddaste familjer och räknar nu omkring 5,000 invånare. Den lilla kyrkan med sitt massiva fyrkantiga torn är värdig och prydlig. Hela stigningen på banan mellan Alajuela och Heredia är ungefär 250 meter, således i det närmaste lika mycket som mellan Punta Arenas och Esparza. Mellan Heredia och San José är stigningen obetydlig, men det har dock varit svårt att leda banan fram här, ty marken är sönderskuren af ravin efter ravin, hvarför det har varit nödvändigt att slå en mängd broar, den ena djerfvare än den andra. När vi nalkades San José, hade vi från banvallen en leende utsigt öfver staden; denna utsigt kan dock ej på långt när mäta sig med den, man från kustbergen har öfver Carácas, ehuru San José och dess omgifningar visserligen påminna derom.

Då man genomrest denna den gamla costarikanska odalbygden, såsom man med fullt skäl kan kalla det kuperade högland, hvilket innefattar departementen Cartago, San José, Heredia och Alaguela, måste man lägga märke till en egendomlighet, som skarpt skiljer Costa Ricas befolkning från befolkningen i de öfriga spansk-amerikanska länderna. Det är den rent hvita befolkningens

stora numeriska öfvervigt öfver den mer eller mindre färgade. Några siffror skola på ett slående sätt visa detta förhållande. Mexico har 35 % hvita mot 65 % färgade, Guatemala 2½—3 % hvita mot 97½—97 % färgade, Salvador och Honduras 2 % hvita mot 98 % färgade, Nicaragua 5 % hvita mot 95 % färgade, Costa Rica deremot 84 % rent hvita mot 16 % färgade. Detta beror på flera samverkande omständigheter. Dels var Costa Rica vid tidpunkten för den spanska invasionen hemvist för mer eller mindre nomadiserande indianstammar utan städer, åkerbruk eller vägar; dessa drogo sig undan för de invandrande spaniorerna, och en sådan rasernas blandning, som egde rum i Mexico, Guatemala och Nicaragua, blef således omöjlig. Dels koloniserades landet hufvudsakligen af fattiga och förnöjsamma utvandrare från Galicia, hvilka voro vana att sjelfva bruka sin jord och således ej berodde af införsel af svarta eller röda slafvar. Och slutligen var Costa Rica i jemförelse med de nyssnämnda länderna så fattigt på guld, att det ej lockade till grufdrift i större skala med åtföljande arméer af negerslafvar. Äfven dess afskilda läge och svåra kommunikationer skyddade landet ända till senare tider från lifligare beröring med grannländerna.

En bred aveny leder från jernvägsstationen in i staden. Den första större byggnad, som möter främlingens öga, är statens bränneri. Bränvins- eller rom-tillverkningen är nemligen monopol. Tobaks-industrin är deremot nyligen öfverlemnad åt enskild företagsamhet, men mot hög skatt. San José, som sedan 1821 är republikens hufvudstad — under den spanska tiden var Cartago, beläget vid foten af den ståtliga vulkanen Irazú, hufvudstad för general-capitanatet —, är Costa Ricas största stad; den har mellan 12- och 15,000 invånare.

Större hus i flera våningar äro der sällsynta, de förnämsta äro "palacio nacional", "palacio municipal", universitetet, teatern, biskopshuset, kasernen och den siste presidentens, Don Tomas Guardia's nybyggda hus, ett fult, stort, tungt och anspråksfullt block. De flesta gatorna äro breda och visa flerstädes spår till stenläggning. Den



Fig. 46. La Merced.

största af kyrkorna är katedralen, en stor och stillös byggnad; af de tre återstående kyrkorna är La Mercedes (fig. 46) den bästa. Kyrkogården består, som vanligt i dessa trakter, af långsträckta låga byggnader eller snarare murar, der kistorna stå instuckna i nicher, i flera våningar. Jag tog in på "Victor's Hotel"; till värden, en fransman, hade jag fått rekommendationer från M. Lacoste i Esparza, och jag fann mig också ganska

väl der. Med hjelp af en tysk köpman, Hr Steinworth, lyckades jag snart skaffa mig alla de upplysningar, jag behöfde för att uppgöra programmet för fortsättningen af min resa. Jag bestämde mig för att slå mig ned för någon tid på en hacienda vid namn “Caño Secco“, nära Pacuare-floden och jernvägen mellan Rio Sucio och Puerto Limon, på den Atlantiska sidan af Costa Rica. Först måste jag dock vända åter till Punta Arenas för att hemta Boström och min packning. De dagar, jag nu uppehöll mig i höglandet, använde jag till utflygter och jagtfärder, deribland en i sällskap med D:r José Zeledon, läkare och säkerligen Costa Ricas mest framstående ornitholog. Af honom erhöll jag många värdefulla upplysningar om fogellifvet och fogelfaunan, i synnerhet i höglandet. En dag användes till en färd till Cartago, den äldsta staden i Costa Rica och en af de äldsta i hela Central-Amerika, nu, sedan den upprepade gånger härjats af jordbäfningar, mycket underlägsen sin rival San José; den räknar nu väl 6—7,000 invånare och har, förutom den ålderdomliga katedralen, knappast några anmärkningsvärda byggnader. Med en gammal erfaren “cazador“ eller jägare till vägvisare gjorde jag åtskilliga jagtturer kring foten af Irazú och hopbragte en liten, men värdefull fogelsamling.

Hos en gammal tysk samlare och köpman, Carmiol, gjorde jag flera gånger besök och tröttnade ej att beundra hans vackra trädgård, der han samlat en mängd botaniska rariteter från alla delar af Costa Rica, och dessutom mångfaldiga former från andra delar af verlden; dessa senare hade dock ej nu för mig något större intresse. Äfven åtskilliga för den central-amerikanska faunan egendomliga djur hade jag der tillfälle att studera. För den, som på museerna i Berlin och London studerat

denna fauna och flora, är Carmiols namn väl bekant, ty många intressanta former ha af honom blifvit sända till dessa samlingar.

Innan jag lemnade San José, besökte jag det stora torget. Det var marknadsdag och derför särdeles lifligt. Torgplatsen bestod af två stora, kring- och delvis öfverbyggda hallar, försedda med en stor mängd främmande och inländska produkter. De senare voro dock ej, om man undantager födoämnen, af särdeles rik eller omvexlande natur; strå-arbeten, såsom mattor och hattar, trä-arbeten af enklaste slag och alldeles konstlösa, grofva väfnader, simpla lerkärl, hudar och deraf förfärdigade enklare artiklar och ytterst få smidesarbeten var allt, som kunde hänföras till den inhemska industrien. Vackra, kraftiga typer, så väl manliga som qvinliga, fans det godt om. De voro i allmänhet småvuxna, men väl proportionerade och med ledig hållning.

Staden är rundt om omgifven af haciendas och ranchos, hvilka till allra största delen äro egnade åt kaffeodling. Flera af dessa haciendor besökte jag och blef förvånad öfver de dyrbara anläggningar, som der funnos i och för kaffeodlingen och dess tillgodogörande. Costa Ricas kaffe åtnjuter ett godt anseende i verldsmarknaden och har länge varit källan till rikedom för landet; nu (1882), då kaffepriset är så nedpressadt, klagas det bittert öfver dåliga tider och öfver den okloka åtgärden att lägga landets förnämsta produktionskraft på en enda artikel.

Söndagsmorgonen lemnade jag åter San José på väg vesterut. Jernvägsvagnarna voro fylda af högtidsklädda skaror, som skulle aflägga söndagsvisit i grannstäderna Heredia och Alajuela. I denna senare stad fick jag en präktig mula och fortsatte genast min färd, fastän det

var fullkomligt mörkt; klockan var 6,15 e. m. Mörkret medförde ingen olägenhet, ty mulan hittade vägen. Snart red jag fatt en gammal padre, hvilken genast föreslog mig ressällskap till Atenas, "ty", sade han, "samma väglängd är kortare för två än för en". Den blef det också genom hans humoristiska skildringar ur familjelifvet i Costa Rica och hans klagovisor öfver främlingarna i landet, som smittade hans förr så offervilliga

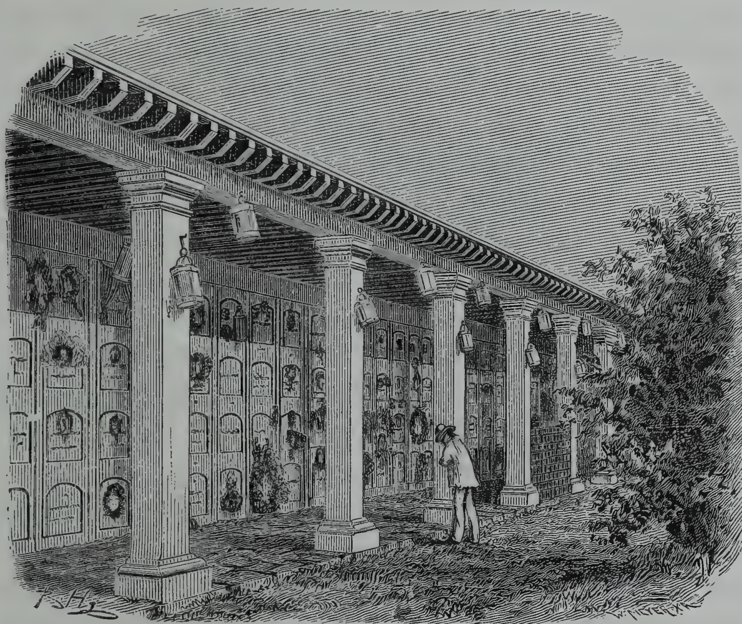


Fig. 47. Kyrkogården i San José.

får med sin gudlöshet, så att en stackars padre hade mycket svårt att draga sig fram på de knappa offer, som nu för tiden bestodos; annat hade det varit i hans ungdom. Kl. 8 steg månen upp öfver bergskammen och belyste klart vår väg från La Garita ned och upp genom Rio Grande's floddal. Snart sutto padren och jag framför elden i det lilla värdshuset i Atenas, och vid

en flaska California-claret löstes hans tungas band än mera, och jag fruktar, att en mindre diskret åhörare än jag skulle kunnat tränga djupt in i åtskilliga ädla sennorors pikanta hemligheter. Jag föredrog att taga mig några timmars hvila för att före solens uppgång fortsätta färden till San Mateo. Först efter kl. 4 kom jag emellertid i sadeln, och kl. 6 upphann mig solen just på krönet af Aguacate-bergen; jag hade således skugga en god del af vägen utför den branta bergväggen. Till San Mateo kom jag under ett häftigt regn och dröjde der några timmar för att invänta bättre väder.

Då regnet för en stund upphörde, steg jag åter i sadeln, men just i den tjusande dal, som bildas af floden Jesus Maria, öfverfölls jag af det massivaste regn, jag hittills råkat ut för. Under en tätgrenig Ficus sökte vi skydd; Nero kröp under mulan och lade sig mellan hennes ben, der han fick något skydd af min nedhängande regnkappa. Inom mindre än fem minuter trängde regnet i strömmar genom vårt tak, och i en handvändning var jag fullständigt genomvåt och mina storstöflar fulla af vatten. Då således intet vidare var att förlora, satte jag åter i gång. Vägen var nu förvandlad till en strid bäck, och endast med stor försigtighet kunde mulan långsamt taga sig fram.

Värst blef det, då vi skulle passera floden. Öfver den ledde, som jag förut nämnt, en massiv stenbro med en meter höga, murade stenräcken; på andra sidan stiger vägen tvärbrant upp, inramad af nästan radräta klippväggar. Till följd häraf störtade vattnet i samlad massa ned emot bron och mötte der regnströmmen från vägen på motsatta sidan. Bron var derför fylld upp till kanten af sidomurarna med hvirflande och skummande vatten. Då redan förra gången, jag passerade här, brons

botten bestod af en half meter djup lersmörja, var öfvergången nu något kritisk, och mulan vägrade ihärdigt att göra försöket. För att om möjligt skydda mina naturaliesamlingar tog jag sadelpåsarna på axlarna, band en näsduk för mulans ögon och dref henne med sporrar och ridspö ut i vattnet; det steg öfver sadelknappen, men vi kommo lyckligt igenom.

Flera gånger snafvade min stackars gångare i den lerblandade vattenström, som forsade utför backen. Ändtligen hade vi hunnit höjden af bergåsen, och girigt spejade jag efter en rancho för att få en stunds skydd mot regnet, som i täta, oblidkeliga strömmar öfverspolade mig från hufvud till fot. Först efter ytterligare en half timmes ridt fick jag sigte på ett litet, grått hus, och mulan, lika ifrig som jag att få tak öfver hufvudet, gjorde några svaga försök till traf. Vi blefvo alla tre vänligt mottagna af ranchons invånare. Mannen skar zaccate åt mulan, hustrun kokade kaffe åt mig och gräddade tortillas åt Nero, och deras lilla dotter åt upp all den sockrade chocolad, jag medförde från San José. Här dröjde jag ett par timmar under samspråk med det förnöjsamma paret, som egde en liten åkerlapp, der de odlade litet majs och yams och hade en gammal häst och en qviga, som "nästa år skulle gifva dem mjölk till kaffet". Vidare bestodo deras egodelar af en tupp och fyra hönor, och åkerbruksredskapen utgjordes af två machetes och en stor trä-mortel för majsmalning. Regnet trängde in på flera ställen genom det bristfälliga taket och bildade sjöar på golfvet, som bestod af blotta marken. Härden utgjordes som vanligt af ett trä-bord, der ofvanpå sand och tre stenar för att bära grytan. Sängställningarna af caña blanca voro hårda nog att ligga på för en ovan.

Då regnet saktat något, satte vi åter i gång, uppfriskade af rasten hos det vänliga värdfolket i den lilla ensliga hyddan. Efter en timmes ridt blef regnet så våldsamt och mörkret så ogenomträngligt, att vi åter måste söka skydd i en liten rancho vid vägen, ännu mindre och fattigare än den vi nyss lemnat, men äfven här räckte rum och välvilja till åt främlingen. Då må-



Fig. 48. Ruin af en gammal kyrka.

nen kommit upp, var det möjligt att följa vägen, och ändtligen kl. 9 e. m. kommo vi uttröttade och genomvåta fram till Esparza. M. Lacoste var förtviflad öfver min sena ankomst: han hade ju ingen god mat att bjuda på. Jag lugnade honom dock snart genom att bevisa, att ost och bröd och en flaska godt Bordeaux kunna

trösta äfven en ganska hungrig och illa medfaren person. Följande morgon återkom jag till Punta Arenas och började genast rusta mig för att på allvar lemna Stilla hafvet och begifva mig öfver till den Atlantiska sidan. Då jag måste invänta Panamá-ångaren, med hvilken Boström skulle komma, använde jag tiden till draggningar och jagtfärder. Bland annat sköt jag 5 krokodiler, till stor glädje för strandborna, alldenstund de glupska amfibierna togo från dem än ett höns, än en hund. En liten vacker apa — "mono carablanca", som costarikanerna kalla den — blef äfven mitt byte. Hon höll just på att göra sig ett läckert mål af stora skalbaggslarver, då jag träffade på henne och befriade henne från alla vidare matbekymmer. Till följd af sin böjelse för animaliska födoämnen är den ej uppskattad såsom någon läckerhet på bordet. Ateles-arterna åter, som lefva uteslutande af frukter, anses som särdeles läckra i smaken och påminna närmast om kalkon och kapun.

Boström kom omsider, frisk och rask. Vi bröto upp till San José efter ett tacksamt afsked från Hrr Rohrmoser, Masters m. fl. Det tyngre bagaget hade blifvit skickadt förut med "carretas", de af mig förut omtalade tunga fordonen, som dragna af oxar underhålla förbindelsen mellan kusten och höglandet.

Innan jag nu lemnar vestkusten af Costa Rica, till hvilken jag tyvärr ej fick tillfälle att återvända, vill jag lemna några korta notiser om landets äldre invånare och första kolonisering af spaniorerna.

Under det östra kusten upptäcktes och besöktes redan af Columbus i October 1502 under hans fjerde resa, blefvo vestra delarna af landet med de båda stora vikarna Golfo Dulce och Golfo de Nicoya upptäckta först 1516 af Fernando Ponce och Bartolomé Hurtado,

utsända af guvernören öfver Panamá Pedrarias Dávila. De gjorde dock ingen landstigning i Nicoya-viken, som af dem kallades Golfo de Lucar. Det kan förtjena anföras, att de två fartyg, hvarpå de företogo sin expedition, voro de första som byggdes af européer vid Stilla hafvets kust; byggmästaren var ingen mindre än Stilla hafvets upptäckare, Vasco Nuñez de Balboa, och hans varf var beläget på någon af Las Perlas-öarna. Pedrarias begagnade sig ej genast af den upptäckt, hans "tenientes" gjort, men en spansk ädling, Gil González de Avila, som tagit i sin tjenst den förra expeditionens lots Andréo Niño, utverkade sig af spanska kronan rättighet att eröfra landet nordvest om Panamá. Han byggde, likaledes på Las Perlas-öarna, två fartyg och landsteg 1521 vid Punta Burica, derifrån han dels till lands och dels till sjös följde hela Costa Ricas vestkust, döpte indianer och tog upp skatt *). I det nuvarande Nicoya och Guanacaste fick han af caciquen Nicoya höra talas om det stora innanhafvet Cocibolca — Nicaragua-sjön — och dess rika, tätt befolkade kuster. Han fortsatte då sitt tåg öfver land till Nicaragua och utstod härunder många besvärligheter, men döpte många indianer och samlade mycket guld.

Pedrarias' afundsjuka var härigenom väckt, och han utrustade en ny expedition under befäl af Francisco Fernandez de Córdova, hvilken landsteg på Nicoyahalfön och grundlade 1523 en stad med namnet Brusélas, i närheten af en stor indian-pueblo Orosi. Detta blef således Costa Ricas första stad. Han fortsatte der-

---

*) Under färden döptes 32,264 indianer, och erhölls 112,524 pesos de oro och dessutom 145 pesos af perlor. (En peso de oro var ungefär lika med 12 kronor svenskt mynt.)

efter in i Nicaragua och eröfrade landet, men dit vilja vi för tillfället ej följa honom.

De indianer, som dessa båda eröfrare funno längs vestkusten af landet och i landet mellan Nicoya-viken och Nicaragua-sjön — Chiruiras och Orotinas —, skildras såsom milda och välvilliga, lefvande i större och mindre samhällen under caciquer eller höfdingar, ofta i stora byar eller till och med städer. De idkade åkerbruk, hade gjutna och smidda smycken af guld och koppar och stodo på en rätt hög bildningsgrad, dock häri underlägsna sina grannar i norr, niquiranerna, som bodde på den smala isthmen mellan Nicaragua-sjön och Stilla hafvet.

Costa Rica blef emellertid temligen försummadt af Pedrarias, och först 1538—40 började någon kolonisation af höglandet, och Cartago anlades. Brusélas egde ej länge bestånd, ty under stridigheter mellan Diego Lopez Salcedo, arfvingen till Gil González' rättigheter, och Pedrarias blef staden 1527 fullständigt förstörd af den förre och dess öfverlefvande invånare förda till östra sidan af Nicaragua-sjön för att der grundlägga en ny stad, Nueva Jaen.

Först 1540 blef Costa Rica formligen skildt från Nicaragua såsom ett särskildt generalkapitanat; det kallades i början Veragua real, derefter "capitania de Desaguadero", "provincia de Cartago" och, efter 1560, Costa Rica. Dess första generalkapten var Diego Gutierrez, hvilken grundlade staden Santiago på Suerre-indianernas område*). Men redan 1545 blef staden anfallen och förstörd af dessa krigiska indianer, och Don Diego och allt hans folk blefvo nedhuggna. De följande generalkaptenerna fortsatte utan större framgång försöken att

*) Trakten kring Pacuare-floden.

fatta fast fot på östra sidan af cordilleran. Så grundlade Diego de Sojo 1605, då Juan de Ocon y Trillo var generalkapten, staden Santiago de Talamanca, och häraf fick sedermera hela den sydöstra delen af Costa Rica namnet Talamanca. 1610 reste sig indianerna och förstörde totalt staden och dödade dess invånare. Ehuru sedermera flera expeditioner gjordes mot Talamanca och den norra delen af ostkusten, tröttnade spaniorerna slutligen vid dessa ständiga strider och blodiga nederlag, och Costa Ricas befolkning koncentrerades mer och mer i det härliga höglandet kring Cartago. Den siste spanske generalkaptenen, Tomas de Acosta, har förvärfvat sig rättmätiga anspråk på landets tacksamhet genom införandet af kaffeodlingen.

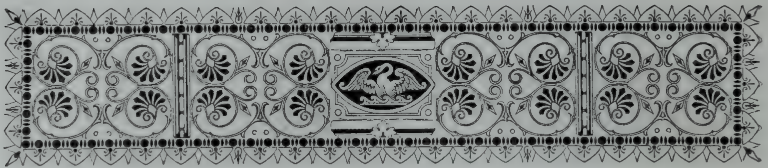
Oafhängighetsförklaringen skedde helt fredligt den 15 September 1821, och ända till år 1857 har landet haft en jemförelsevis snabb utveckling*), ostörd af de blodiga revolutionsstormar, som hemsökt dess systerrepubliker alltifrån 1821. Tvänne gånger under denna tid måste dock de fredliga costarikanerna gripa till vapen: år 1842 mot general Francisco Morazan, kämpen för de central-amerikanska republikernas federation efter nordamerikanskt mönster; och år 1856 för att befria Nicaragua och i och med detsamma Central-Amerika från äfventyraren Walkers välde. Tyvärr satte den costarikanska styrelsen vid det första tillfället en outplånlig fläck på sin ära genom den ädelsinnade och patriotiske Morazan's afrättning. Efter 1859, då den hofsamme och om landets förkofran högt förtjente Rafaël Mora störtades af José Maria Mon-

*) Dess förste president var Don Juan Mora, 1821—1832, en ädel patriot och en driftig och klok statschef, till hvilken Costa Rica står i stora förbindelser.

tealegre, har republiken hemsökts af revolutioner eller suckat under militärdespotism. Den strax före min ankomst till Costa Rica döde presidenten Tomas Guardia styrde landet diktatoriskt, stödd på en efter dess förhållanden stor armé.

Costa Rica innefattar en areal af omkring 60,000 qvadratkilometer med ett invånare-antal af mellan 170 och 180,000 och är indeladt i fem "departementos": 1:o San José, 2:o Cartago, 3:o Heredia, 4:o Alajuela, 5:o Guanacosta; och två "comarchas": 1:o Punta Arenas och 2:o Puerto Limon.





FEMTONDE KAPITLET.

Siquirres.

Söndagen den 8 Augusti lemnade vi Punta Arenas för att öfver San José begifva oss till den Atlantiska kusten af Costa Rica. Tåget till Esparza afgick denna dag senare än vanligt af den anledning, att strejk utbrutit bland jernvägsarbetarna vid Rio Barranca; de fordrade nemligen betalning för sitt arbete. Till största delen utgjordes de af Jamaica-negrer. Ändtligen afgick tåget; innan vi framkommo till Barranca, uppmanades passagerarna att hålla sina revolvrar klara, hvilket hade till följd, att några stego af på banvallen och återvände till fots till Punta Arenas. Negrerna voro emellertid hyggliga nog, de hade inga eldvapen, och läto oss oantastade passera. Kl. 5 kommo vi till Esparza, efter åtskilliga uppehåll för att klara banan från nedrasad sten och sand. Våra mulor voro oss till mötes, och efter en hastig middag hos M. Lacoste begåfvo vi oss af. Vi sluppo regn, och vägen var jemförelsevis god. Sent på qvällen kommo vi till San Mateo. Tidigt följande morgon togo vi på höjden af Aguacate-bergen farväl af Stilla hafvet, och kommo utan alla äfventyr kl. 4 e. m. till Alajuela, der vi togo nattqvarter.

I San José dröjde vi ej längre, än som behöfdes för att komplettera våra förråd, och lemnade den i en stor kavalkad, bestående af min blifvande värd på Caño Secco, hr Müllner, hrr Steinworth, Carmiol och Hübsch, hvilka alla tre under några dagar skulle vara gäster hos hr Müllner. Hr Hübsch var botanist, bördig från Böhmen, och reste hufvudsakligen för att samla och studera orchidéer.

Tidigt på morgonen bröto vi upp; vårt mål var Rio Sucio, derifrån en omkring 50 kilometer lång jernbana för till Puerto Limon, Costa Ricas enda hamnstad på den Atlantiska sidan. I början går vägen mot nordost och slutligen rakt norrut från San José öfver den äfven på denna sidan tätt bebyggda högslätten, genom små pueblos med stora kyrkor, öfver små vattenfattiga bäckar och djupa raviner. Den högsta punkten af vägen var enligt min barometer något öfver 1,800 meter. Snart började vi stiga ned för den breda nybyggda chausséen; den hade på långa sträckor en mycket stark lutning och gick genom ett nästan alldeles ouppodladt land, ja ett land, som tycktes erbjuda mycket få och inskränkta platser för odling, så tvärbranta reste sig bergen på båda sidor om den smala dalen. Det synes också underligt, att man valt att draga en jernväg upp genom denna branta klyfta, då det finnes en visserligen något längre, men mycket beqvämare väg öfver Angostura. Men jernvägen är ännu icke byggd här, och det torde nog dröja några år, innan staten med sin nu temligen dåliga kredit blifver i stånd att skaffa medel till dess byggande. På botten af denna djupa dalklyfta rinner floden Hondura, hvilken vi, efter att hafva rastat vid haciendan med samma namn, följde under ett par timmars tid. Jag kan ej påminna mig hafva sett något liknande Hondura-dalens mägtiga sceneri,

om ej vissa partier af Romsdalen i Norge. Under hela denna färd har man ett rikt urval af majestätiska vyer, ofta, oaktadt sin öfver all beskrifning rika vegetation, nästan dystra genom bergens jättelika former och deras djupa skuggor. Djupt under oss brusade floden, än genom väldiga klipp-portar, än genom svartgröna skogssnår, med trädstammar så knotiga och förvridna som gamla ensliga martallar.

Bakom oss och öfver våra hufvuden ända till nära hundra meter högre upp slingrade sig vägen, som vi nyss passerat, lik en hvit strimma. Den hänger på sidan af den lodräta klippväggen i ormlika bugter, och vi kunde tydligt höra mulåsnedrifvarnes och kärrkuskarnes rop så väl öfver som under, oaktadt vi hade flera kilometers längd af vägen mellan dem och oss. Hondura's nedersta lopp bär namnet Rio Blanco; den flyter in i Rio Sucio. Den sista delen af vägen redo vi utefter denna senare flod, som i fullt mått gör skäl för sitt namn — den smutsiga —; dess smutsgula, lerblandade vatten stack bjert af mot Rio Blancos kristallklara böljor.

Vägen från San José till Rio Sucio är både ytterst dyrbar i anläggning och vansklig att underhålla; en stor arbetsstyrka är nästan jemt sysselsatt med reparationer på densamma, och efter och under de starka regnen är den ej sällan lifsfarlig att passera. Till stationen Sucio kommo vi fram i lagom tid att få middag och försäkra oss om nattlogis. Der finnas tre små hotell och 40—50 mer eller mindre omsorgsfullt uppförda brädhus och palmhyddor. Platsen har sin enda betydelse såsom jernvägens ändstation.

På morgonen fingo vi marschera längre än beräknadt var för att träffa trainen. Genom det sista starka regnet hade den provisoriska jernvägsbron öfver Rio Sucio för-

skjutit sig så mycket, att man ej vågade låta ett lokomotiv passera öfver densamma. I jemförelse med Esparzabanan är denna jernväg solid och väl byggd; den är smalspårig. Under färden stannade tåget några gånger för att intaga ved för lokomotivet på dertill lämpliga platser. Vid Jimenez, den första stationen efter Sucio, var frukostrast. Jernvägen löper genom en af naturen ovanligt rikt utrustad och fruktbar trakt, öfver en otalig massa af stora och små bäckar och floder. Den största af dem, vi passerade innan vi hunno fram till vår bestämmelseort Siquirres, var Rio Reventazon. Jernbron, af amerikansk konstruktion, lätt och prydlig, var omkring 100 meter lång.

I naturskönhet kan denna linie nästan mäta sig med linien Colon—Panamá: en rikt omvexlande saftig vegetation med månghundraåriga trädjättar och till fond de väldiga vulkanerna och den brant uppstigande bergskedjan med mångformiga skogskrönta toppar. Från Siquirres hade vi blott en qvarts timmes väg till haciendan Caño Secco, som skulle blifva vårt hem för några veckor. Den tillhör två tyskar, hrr Müllner och Schäfer, hvilka båda haft höga förtroendeposter hos det bolag, som byggt den Atlantiska jernvägslinien. De hafva här brutit bygd midt i urskogen och kunna redan uppvisa några hundra tunnland odlade med majs, sockerrör, cacao, tobak, bananer, yams, yucca, sötpotäter m. m. Dessutom hafva de stora hjordar af nötboskap på naturliga ängsmarker vid Pacuare-floden. Ungefär midt i röjningen ligger huset, nära den lilla anspråkslösa bäcken Caño Secco, från hvilken haciendan tagit sitt namn (fig. 49). Huset är efter förhållandena här stort, lätt och luftigt, bygdt af resvirke och tunna bräder. Det innehåller i öfre våningen ett stort rum och två små sofrum. Mö-

blerna i det stora rummet bestå af ett stort rektangulärt bord i midten, omgifvet af två tunga träbänkar och en skinnklädd stol, ett litet bord vid ena fönstret för vågen och andra utensilier samt längs den yttre väggen mellan takstolarna tre tältsängar och bakom dessa en mängd af lådor med spik, färger och alla möjliga reqvi-

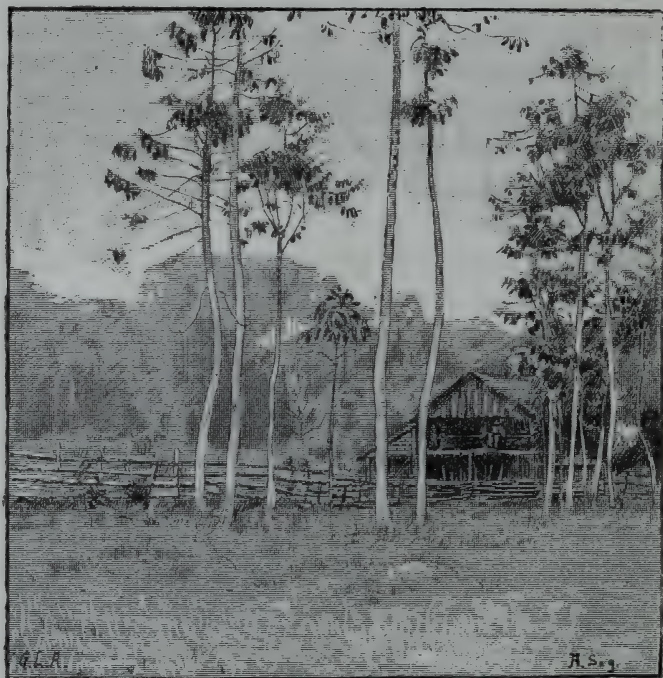


Fig. 49. Haciendan Cano Secco.

sita för en väl ordnad farm. I hvardera sofrummet blott en klumpig stolpsäng och några väggfasta hyllor. Fönstren, naturligtvis utan glas, stängdes med massiva luckor. Taket är ovanligt nog täckt med spån, af en art lagerträd, klufna af Schäfer med egen hand. På ena verandan eller, som den här i landet allmänt kallas, korridoren stå en mängd tunnor uppstälda, innehål-

lande provisioner af alla slag, såsom salt kött, salt fläsk, stockfisk, bönor, ris, salt, socker, kaffe m. m. Den andra korridoren är tillika vestibulen till våningen, skild från trappan endast genom en spjelgrind.

Undervåningen är alldeles öppen, med marken till golf. Der förvaras sadlar, remtyg, packlådor, kärror m. m. Vid ena sidan är en afplankning af palmspjel med 10 högt öfver marken stående spjelbord, sofställningar; detta är peonernas bostad. En annan liten afplankning vid sidan deraf är förvaringsrum för *tasajo* eller lufttorkadt kött. Några steg från den stora byggningen ligger en mindre, af palmspjel och med tak af palmblad. Den har blott tre väggar, den fjerde ändan är öppen; här är på en gång matsal och kök. Spiseln eller härden är af samma enkla konstruktion, som vi förut sett i de små ranchos på högslätten eller hos negrerna på Perlas-öarna: en skifva af bräder hvilande på fyra i marken nedslagna pålar och der ofvanpå ett lager af sand och några stenar; i det andra hörnet står en bakugn af enklaste form och midt i rummet ett massivt bord och träbänkar. Maten var sund och kraftig, kaffet och cacaon ypperliga.

Då det var nödvändigt för mig att hafva ett alltid tillgängligt fortskaffningsmedel vid mina exkursioner, köpte jag här en häst. Den kostade mig ej mer än 20 dollars, och dock kallades den här "araben" till följd af sin smidiga kroppsbyggnad och $^1/_{10}$ arabiskt blod, som skulle flyta i dess ådror. Det var en brun hingst, med starka, något stora fötter, bred bringa, smidig och väl byggd hals och ett ovanligt vackert hufvud. Den hade tillhört en kapten vid kavalleriet, känd för sina vilda ridter bland bergen under sin tjenstgöring på gränsen mot indianerna, der han förra året stupat i en strid. Hästen gjorde mig stor nytta, ty huru svår än terrängen

var, lyckades han alltid taga sig fram, vare sig det gälde att klättra uppför branta stalp eller lotsa sig fram genom hardt när bottenlösa träsk. Just i afseende på sumptrakter och gungfly och slika obehagliga lokaliteter visade han en märklig reflexionsförmåga. De första gångerna sådana hinder mötte, sökte han med stor försigtighet fastaste möjliga mark och kom lyckligt öfver; men sedan han stiftat närmare bekantskap med Nero, väntade han, till dess hunden undersökt terrängen, och följde sedan hans spår; på samma sätt vid vad öfver de talrika floderna. Det var en häst liksom skapt för en i skogarna kringstrykande naturforskare. Han hade det betecknande namnet "Culebron" — den stora ormen.

På en af mina första exkursioner sköt jag en liten grågrön fogel, som jag ej kände, och var nyfiken att få examinera den bland torkadt löf i vinkeln af en gammal cedrela, der jag tyckte att den fallit ned. Då jag kastade undan löfvet, låg der hopringlad en $2^1/_2$ meter lång taboba*), en särdeles giftig orm; den tryckte hufvudet mot marken och syntes sinnad att taga till flykten. Skjuta den ville jag ej, det skulle ohjelpligt förstört skinnet; en jerngaffel, mitt vanliga instrument för ormfångst, hade jag ej med. Jag drog derför min machete och rände den genom ormens hufvud och ned i marken; på så sätt blef han formligen fastnaglad. Klingan på macheten var ej stort mer än 3 centimeter bred, men hvass som en rakknif. Ormens hjerna var skuren i två delar, men icke desto mindre kastade han så våldsamt, att jag med all kraft måste trycka ned macheten, för att den ej skulle ryckas upp ur marken. Efter ett par minuter låg han stilla. Jag drog ut macheten, i den

*) Trigonocephalus sp.

tanke att ormen var död; men med samlad kraft och fart slingrade han sig derifrån, och innan jag fått besinning nog att förfölja honom, försvann han i en vidsträckt rishög mer än 40 meter från platsen, der jag upptäckt honom. En blodstrimma betecknade vägen; men oaktadt både Hübsch och jag under en halftimmes tid genomletade rishögen, kunde vi ej återfinna hans lik. Det är dock bevis på en mycket seg lifskraft, ty hufvudet med hjernan var fullkomligt genomskuret från näsbenet till första halskotan.

En morgon steg hela sällskapet, sex man högt, till häst för att besöka en på andra sidan Pacuare belägen, nu öfvergifven hacienda vid namn Esperanza. Vi redo en praktfull skogsväg, der hästarna ofta sjönko djupt ned i den sanka marken, och taggiga grenar och lianer ofta voro nära att draga en och annan af ryttarne ur sadeln; men rikedomen hos djur- och växtlifvet här och den angenäma svalkan under det gröna, ogenomträngliga löftaket ersatte oss rikligen för alla små missöden. En präktig prydnad i dessa sumptrakter är den långbladiga *Strelitzia* med sina stora mörkröda blomkolfvar. *Callistoa* *), här det vanligaste kautschukträdet, växte i flockar på dalens svagt stigande sidor och upplifvade med sin sirliga, smäckra, gråhvita stam och sin starkt utbredda ljusa löfkrona den omgifvande mörkare storskogen. Kålpalmer, ett par *Areca*-arter, flera arter eller varieteter af vild cacao trängdes med hvarandra och sammanbundos af än raka, än spiralformigt vridna, än trekantiga lianer, flera af dem med stora, underligt formade frukter. Och öfverallt på marken, på trädstammar och grenar, ja äfven på sjelfva lianerna växte en

*) Callistoa elastica.

otalig mängd former af ormbunkar, den ena sirligare och mera graciös än den andra.

Vi vadade öfver den smala Caño Secco, derefter öfver Siquirres, hvilka båda mynna in i Pacuare-floden, som är ett af östra Costa Ricas betydligare vattendrag. Den rinner upp på Cerro Chirripo och faller ut i Atlantiska hafvet omkring 40 kilometer norr om Puerto Limon, efter ett lopp af mer än 100 km:s längd. Det är en ståtlig flod med kristallklart vatten. I närheten af haciendan Caño Secco går jernvägen öfver den på en hängbro af jern. Då vi kommo fram till stranden af Pacuare, lemnade vi våra hästar i förvar hos en individ af obestämd färg, boende i ett enkelt palmskjul vid flodstranden. Sjelfva gingo vi öfver floden i en gammal sprucken kanot. Vi landstego vid en ranchito, som tillhörde en i dessa trakter berömd cozador eller jägare vid namn Salvador. Det vigtigaste motivet för min utflygt i dag var just att förvärfva mig biträde af denne man för exkursioner uppåt bergstrakterna och inåt urskogarna. Hans hus var ett öppet lågt skjul rymmande fyra sofställningar så tätt intill hvarandra som möjligt. Det kunde snarare kallas en fyrmanssäng än ett hus. Öfver sängarna hängde betydliga qvantiteter vildsvinskött till torkning; ett litet skjul der bredvid tjenstgjorde som kök. Sedan vi druckit en mugg god cacao och dertill tuggat några tum vildsvins-tasajo, gingo vi öfver en sakta stigande skogsväg till Esperanza. Haciendan hade ett härligt läge på en kulle med utsigt öfver Pacuare — men allt som fordrade hjelp af menniskohand för sitt bestånd var nu förfallet; i stället fans der en stor rikedom på frukträd och dyrbara växter: 6 olika arter af *Citrus*, två varieteter af Agnacate *), fyra olika färgvarieteter a

*) Persea gratissima.

cacaoträd med ofantliga masorcas, fyra arter af bananer*), två arter af kaffeträdet**), brödfruktträd, fikonträd, sapote, mandelträd, cocospalmer m. fl. och majs, ris, yams, yucca, bönor, vattenmeloner, sötmeloner, ananas m. m. På ett och samma ställe har jag ej förr eller senare sett en sådan mängd af ädla och nyttiga växter tillsammans fritt växande. De frodiga exemplaren visade, att här var en äfven för dessa trakter ovanligt rik jordmån. Här bodde nu endast en peon med sin käresta, och denna, en fet, vindögd indianska af Chirripó-stammen, var orsaken till en dödlig fiendskap mellan Mariano, peonen, och Salvador, jägaren; den ene kunde vara säker på att mottagas med skarpa skott, om han kom i närheten af den andres bostad. De bodde ungefär en half kilometer från hvarandra, och afståndet till närmaste grannar var 12—15 kilometer.

Salvador lefver af sin bössa; vildsvin***) och hjort äro hans vanliga byte, en och annan gång en tapir och i brist på annat apor. Köttet säljer han färskt eller som tasajo till de omkringliggande haciendorna och till jernvägspersonalen. Han har förut varit "ulero" eller kautschukssamlare, men han trifdes ej tillsammans med Jamaica-negrerna, som allt mer började hemsöka trakten för det särdeles lönande kautschukssamlandet. Salvador har ej heller glömt konsten att förfärdiga fullkomligt vattentäta "capas de ule", regnmantlar och säckar eller påsar af samma material; de begagnas här allmänt vid resor och stå i mycket högt pris. På hemvägen skötos åtskilliga värdefulla foglar, bland andra en mycket sällsynt, stor, hvit hök med gråspräckliga vin-

*) Musa paradisiaca, M. guinensis, M. sapientum och M. africana.
**) Coffea arabica och C. liberica.
***) Dicotyles labiatus och D. tajacu.

gar *) och några af de i flock lefvande "Cacas" **), stora svarta och hvita roffoglar, som anställa härjningar i hönsgårdarna och derför ifrigt förföljas.

En dag företog jag med Salvador en färd uppför Pacuare och i det starkt kuperade skogslandet mellan denna flod och Reventazon. Vi fingo ett mycket rikt jagtbyte och hvilade öfver i en liten Chirripó-by, bestående af fyra små, fattiga hyddor. Så väl män som qvinnor hade en ovanligt grof ansigtstyp (fig. 50) och jemförelsevis klumpig kroppsbyggnad. De hade obetydliga majs- och banan-odlingar, men lefde hufvudsakligen på försäljning af groft flätade hattar och mattor af palmfibrer. Öfver Pacuare gingo vi på en ovanligt omsorgsfullt gjord hängbro af lianer; den var försedd med ledstänger eller snarare lejdare af smäckra lianer och ett flätverk på sidorna (fig. 51).



Fig. 50. Chirripó-indianska.

Då Hrr Müllner och Schäfer äfven uppköpte kautschuk, kom jag ofta i beröring med uleros, de flesta negrer, och förmådde dem genom löfte om god betalning att samla djur åt mig. En dag kommo två af dessa mina svarta bundsförvandter med en ännu lefvande Boaorm ***), nästan 4 meter lång och 43 centimeter i omkrets, en half m. från nosspetsen. Den var till hälften strypt med en rännsnara. För att ej skada skinnet, dödades den nu med chloroform, men det var ett

*) Hypnomorphnus nitidus.

**) Ibycter aquilinus.

***) Boa constrictor.

ganska svårt arbete. De medförde äfven några insekter och ett par ödlor och voro mycket nöjda med de loford, jag utom betalningen egnade dem för nit i tjensten.

Dagligen växte mina samlingar med intressanta nyheter, men länge hade jag fikat efter en mystisk fogel, som här gick under namnet "paloma blanca" — den hvita dufvan —, men mera liknade en falk, och höll sig öfver eller i topparna af de högsta träd; den var så skygg, att det var omöjligt att komma inom skotthåll, och så sällsynt, att den ej visade sig i trakten af Pacuare oftare än "hvart femte år". Naturligtvis retades min nyfikenhet betydligt, och jag utsatte en belöning af 4 dollars åt den af mina uleros, som kunde skjuta ett exemplar. Stor var derför min glädje, då jag en dag vid min hemkomst från en exkursion fann den mycket omtalade hvita dufvan på mitt bord. Den var skjuten af haciendoro Hr Schütt vid Pacuarito, en biflod till Pacuare. Det var i sjelfva verket en af de allra sällsyntaste foglar, *Carpodectes nitidus* (fig. 52), förut blott känd i några få exemplar. Det är en af de vackraste foglar man kan se; hela fjäderklädnaden glänsande hvit med en svag, ljusblå teinte på hufvud och skuldror; stora ögon med ljusblå iris, en temligen kort, fin, i spetsen böjd näbb, kortare, men något bredare än hos sångtrasten, långa, svagt böjda, glänsande hvita vingar och hvit stjert; fötterna äro svarta. Jag begaf mig, så fort fogeln blifvit konserverad, till Hr Schütts hacienda för att inhemta närmare detaljer om fogelns lefnadssätt och möjligen sjelf få se och skjuta ännu en.

Den lilla haciendan vid Pacuerito har ett intagande läge vid stranden af floden, omgifven af palmer och fruktträd, och midt framför den reser sig en hög bergs-

kulle med jungfrulig urskog. Huset ligger knappast 100 meter från jernvägen. Då våra hvita foglar ej befunno sig på den plats, der Schütt förut observerat dem, drogo vi oss i stället in i skogen mellan Pacuare och Pacuarito. Nero fick snart upp en tapir, och i rask takt gick drefvet. Vi sökte genskjuta djuret vid Pacuare-floden,



Fig. 51. Lian-bron öfver Pacuare-floden.

ty tapiren flyr alltid till närmaste vatten, då den blifver oroad. Vi posterade oss dock för högt upp och hade den förtreten att se djuret några hundra meter längre ned simma öfver floden med den lilla, korta snabeln rest rätt upp. På det afståndet gjorde våra kulor honom ingen skada. En hjort, som Nero stälde, tröstade oss emellertid öfver vår otur och blef vår middagsstek.

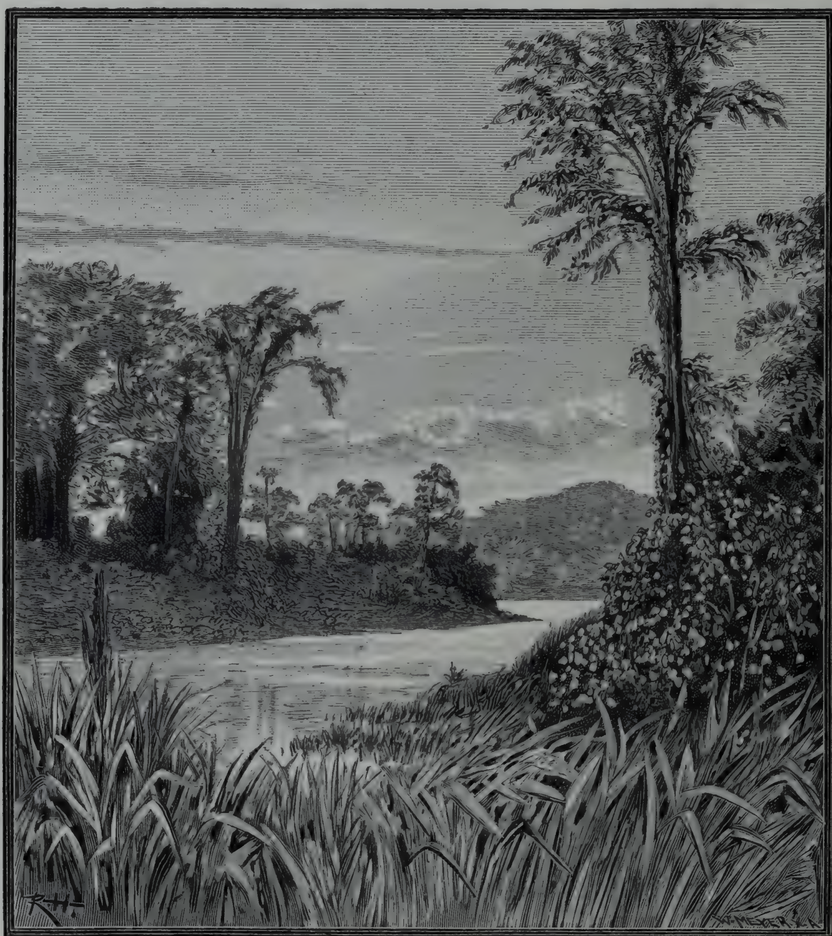
Före solen voro vi uppe följande morgon och stodo på post vid det jättehöga träd, der S. några dagar förut skjutit det exemplar af Carpodectes, han sändt mig. Trädet, för mig okändt, bar rik frukt, som bestod af små, blåröda bär. Hvem målar min glädje, då jag ungefär en timme efter soluppgången såg en silfverglänsande fogel med en lätt och kraftig flygt sänka sig ned från topparna af det rätt öfver oss sig resande skogklädda berget. Han satte sig i toppen af ett mer än 100 meter högt träd; vi smögo oss dit och sköto begge — men bom; hållet var för långt. Jag laddade omsorgsfullt om några patroner med större krutladdning och mindre hagel. Efter en halftimme kommo två af foglarna tillbaka till samma trädtopp, det var tydligen deras frukostställe; jag lyckades skjuta den ena och efter en stund ytterligare två stycken. Min expedition hade således haft en öfvermåttan stor framgång, och glad vände jag åter till Caño Secco för att konservera mitt byte.

Jag hade nu i mer än tre veckor vistats här i hjertat af det östra Costa Rica och gjort storartade samlingar. Med Salvador hade jag aftalat om en flodfärd utför Rio Parasmina, en nästan lika stor flod som Pacuare, för att vid dess mynning eller längre norrut i någon af de talrika esteros och lagunerna, som kanta denna del af Costa Ricas kust, komma i tillfälle att skjuta och möjligen studera *Manateen* eller *Lamantinen*, ett stort sjödjur, hörande till Siren-djuren och således nära slägt med *Dugongen* vid Australiens vestkust och den längesedan utdöda *Rhytina* från Berings haf.

Denna lofvande färd blef emellertid ej af, ty ett bref från min vän Hübsch, hvilken redan ett par veckor tidigare återvändt till San José, förändrade hela min resplan. Det innehöll nemligen en uppmaning till mig

från Costa Ricas biskop, Dr Bernhard August Thiel, att medfölja honom på en missionsfärd i Talamanca, ett område, som var föga kändt i geografiskt och etnografiskt afseende och aldrig förut besökt af någon zoolog eller botanist. Det var ett för lockande tillbud att kunna afslås; men då jag ej kunde lemna mina dyrbara samlingar på Caño Secco vind för våg, öfverenskom jag med biskopen att komma ett par dagar senare, då bärare för mitt bagage skulle möta i Puerto Viejo, den lämpligaste landningsplatsen på talamankanernas område.

På haciendan hade jag nu ett ansträngande arbete med ordnandet och inpackandet af samlingarna, hvilka dock skulle qvarstå på Caño Secco under hr Müllners förvar till min återkomst från Talamanca. Mina vänliga värdar voro mig på allt sätt behjelpliga i råd och dåd, och på bestämd dag följde jag med tåget från Siquerres till Puerto Limon. Denna del af jernvägen erbjuder ej så omvexlande vyer som vägen från Sucio; här finnas ej de storartade bergsformationerna; vi färdades öfver ett slätt, sakta mot hafvet sluttande alluvial-land. Men rikt är landet, ett af de rikaste i verlden i afseende på produktionsförmåga, och hvarje gång tåget passerar öfver någon af de talrika floderna och bäckarna, bjudes den resande än på täcka, än på verkligt hänförande vyer. Rio Matina (fig. 53) är kanhända häri den förnämsta. Från den 130 meter långa jernvägsbron har man en storartad utsigt öfver den lugnt och majestätiskt flytande floden. Stationen Matina, en blifvande stad, består nu af två långa husrader; de flesta husen äro negerhyddor af palmspjel eller ock hopslagna af gamla packlårar och dylikt. Endast två större hus syntes här, det ena var jernvägens stationshus, det andra St. Blez' hotell och butik. Matina-trakten är en



Rio Matina.

af de bördigaste i hela republiken; särskildt är den lämplig för odlingen af cacao, och många större och mindre haciendor finnas der. Dessa vexla ofta egare eller stå långa tider öfvergifna, ty odlarne dö snabbt undan, och det är endast utsigten till hastig vinning som förmår locka folk hit. Matina är nemligen bekant som den

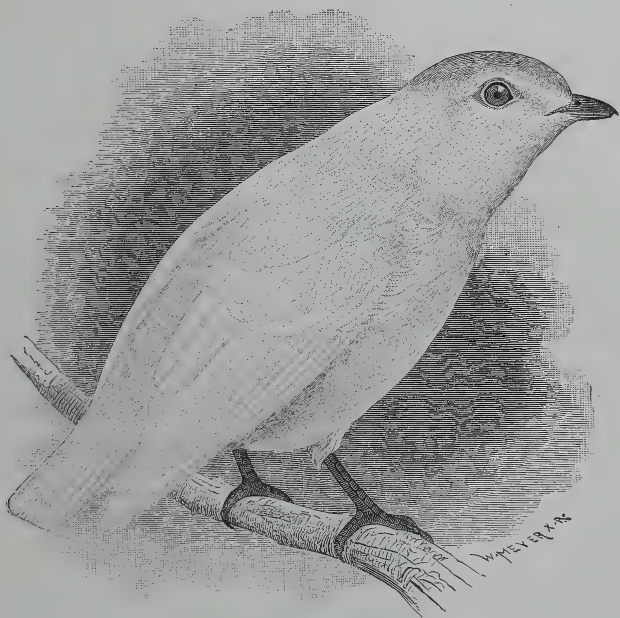


Fig. 52. Carpodectes nitidus. (Half nat. st.)

osundaste orten i landet, ty den är omgifven och genomskuren af sumptrakter med stagnerande vatten. Närmaste stationen är Moin, en liten, jemförelsevis gammal by, hufvudsakligen bebodd af negrer, som på sina täppor odla frukt af många slag. I Puerto Limon hafva de en god afsättningsort för dessa produkter. Från Moin följer banan tätt utefter stranden af Atlantiska hafvet, blott några meter från vattnet, fram till närhe-

ten af slutstationen. Då vi kommo närmare staden, gick banan mellan rader af vackra, delvis röjda kullar ut på den korta halfö eller udde, som upptages af Puerto Limon.

Det första huset, som passeras vid infarten i staden, är hospitalet "Casa de Caridad"; det är stort, men det behöfves också, ty staden är väl knappast helsosammare än Colon. Hufvudgatan bildas af jernvägsspåret, som löper temligen nära södra stranden af halfön. Några hundra meter norr om staden på en vacker, lummig kulle låg en smakfull, nästan elegant villa, der den engelske konsuln residerade. Puerto Limon har troligen ej mera än 500 invånare, af hvilka största delen äro negrer, jernvägsarbetare eller f. d. jernvägsarbetare.

Efter mycket besvär och mycket prutande lyckades jag ändtligen förhyra en större kanot för färden till Puerto Viejo, och klockan ½9 e. m. lemnade vi den costarikanska civilisationens sista utpost för att ströfva omkring hos ett verkligt naturfolk.





SEXTONDE KAPITLET.

Talamanca.

Sipurio — Koktu.

Med en lätt landbris drefvo vi sakta sydvart, och de sparsamma ljusen i Puerto Limon döko det ena efter det andra ned i det mörka hafvet. Stjernorna lyste svagt, ty himlen var ej klar, och endast en dallrande silfverfåra akter ut visade, att vi gledo fram. Att sofva var omöjligt, ty den knappt två tredjedels meter breda kanoten var så fullastad med vårt bagage, att vi måste sitta i ganska obeqväma ställningar. Kl. 11 kom månen upp och framtrollade med ens en tjusande vy: det djupt violetta hafvet med en svagt krusad yta, hvarje krusning glänsande i silfver och den låga, ovissa kustlinien beherskad af de i mjuka terrasser sig höjande bergen; och bergens toppar smekta af månstrålarna, hvilka tycktes drifva framför sig ned i dalarna de nyss så tunga molnen, nu luftiga, lätta, fransade skyar.

Brisen friskade småningom, och snart reste sig Punta Cahuita vid horisonten; der bakom låg målet för vår färd.

Vid soluppgången anlände vi till Puerto Viejo; allt var tyst och öde i land, och jag började frukta, att

någon olycka händt min välvillige beskyddare biskopen, eller att han funnit sig föranlåten att längre söderut vid mynningen af någon af de större floderna söka landningsplats, då plötsligt min vän Hübsch kröp fram ur den låga dörröppningen till en af hyddorna. Af honom erfor jag nu, att biskopen vid sin ankomst mötts af endast några få indianska bärare och derför blifvit nödgad att qvarlemna största delen af packningen vid Puerto Viejo, men sjelf fortsatt färden uppför floden Tilire till Sipurio, den plats der Mr Lyon, republikens representant i dessa trakter, residerade. Byn bestod af fyra, af palmblad täckta, rymliga hyddor af samma form som hos indianer och halfindianer i Costa Rica. Invånarna här voro nemligen såsom kustbor i beröring med de hvita och halfciviliserade. En och annan af dem talade ock något spanska. Redan efter ett par timmar ankommo bärare och vägvisare — indianer från det inre, skickade af Mr Lyon —, och nu bar det af rätt in i urskogen på en smal gångstig, der ofta macheten måste göra tjenst för att bereda rum för de något breda packorna; naturligtvis var tågordningen gåsmarsch. Så gick vårt tåg upp öfver bergskullar, ned genom dalar och branta remnor, ibland genom bäckar, hvilka dock, tack vare den ännu herskande “torra årstiden“, sällan stego oss öfver knäet. Ehuru temperaturen var hög, 27° C. i skuggan, och min egen packning betydlig, var dock marschen dräglig till följd af urskogens täta löftak, som endast sällan lät en solstråle tränga ned till oss. Indianerna voro muntra och godmodiga och underhöllo sig lifligt med mig, ehuru vi voro hänvisade till teckenspråket, ty ingen af dem kunde ett ord spanska.

Efter sex timmars marsch kommo vi till stranden af floden Tilire, den största i Talamanca, hvarest tre

kanoter väntade oss, den största af dessa bemannad med sex roddare och en "capitan"; han talade något spanska. Härifrån skulle vi nu fortsätta färden uppför floden till Sebouve, 10 kilometer längre upp, der vi skulle söka nattqvarter.

Den stora kanoten var ett i sitt slag vackert fartyg, 5,5 m. lång och 0,60 bred, omsorgsfullt arbetad ur en ceiba-stam, skarp, med något lyftade stäfvar. I fören var ett menlöst drak- eller ormhufvud snidadt och måladt, akter ut några spiralslingor, allt i högblå färg. Vårt bagage lastades midskepps, och vi sökte göra oss så beqvämt, som utrymmet medgaf. För och akter placerade sig besättningen, el capitano stående längst akter ut, beväpnad med en 3 m. lång stång, "la palanca", hvarmed han styrde båten. De öfriga framdrefvo kanoten med "canaletes", små bredbladiga paddel-åror. Nästan oafbrutet sjöngo de klagande, entoniga sånger med oändligt många verser.

Flodens bredd vexlade mellan 200—100 meter; stränderna prunkade i den stoltaste gröna skrud, än sänkande sig till flodens yta i sumpiga moras, der den silfverglänsande egretthägern och den ljusröda ibis bjert stucko af mot den svartblå grönskan hos de storbladiga sumpväxterna, än höjande sig till imposanta, af palmer och hvitstammiga kautschukssträd krönta, branta kullar, der rikblommiga lianer klättrade ned ända till flodstranden, likt mjuka guirlander på en präktig löfsal. En svärm af pratsamma papegojor upplifvade här och der taflan och öfverröstade med sitt skrän indianernas domnande sång. På bankarna vid flodens stränder lågo mångenstädes lata krokodiler, i längd vexlande från 2 till 5 meter. Vid vårt annalkande störtade de sig hufvudstupa med buller och bång i vattnet för att efter några minuter

sticka upp nosspetsen, försigtigt spejande efter den objudne fridstöraren. Stora svärmar af snattrande änder flögo upp ur de små, af bredbladiga buskväxter kantade bugterna; dock slogo de strax åter ned, föga fruktande vår närvaro. Här och der mynna små bäckar eller floder in i Tilire; på de af dem uppslammade bankarna svärmade småvadare, bland dem gamla bekanta Totanus- och Tringa-arter. I topparna af de högsta träden såg man ofta en enslig falk eller vråk, orörlig på utkik efter byte eller försjunken i siesta. Strömmen var ej särdeles hård emot oss, och efter 3 à 4 timmars rodd kommo vi med den nedgående solen till Sebouve. Hyddorna i den lilla byn voro ännu ej af ren indiansk typ, de visade i sin byggnadsstil ganska stor likhet med "ranchos" i det egentliga Costa Rica, bebodda af den fattigare hvita landtbefolkningen eller af chiripóer och andra "tama" indianer.

Med den största vänlighet blefvo vi mottagna af invånarna och fingo ett helt hus till vårt förfogande. På golfvet, bestående af palmspjel en meter högt öfver marken, tillredde vi utmärkta sofplatser, och utanför öfver en i hast uppgjord eld stekte kanotens besättning en vid vår ankomst slagtad gris och i askan mogna bananer; och snart hade vi framför oss en lukullisk supé.

Tidigt följande morgon fortsatte vi resan uppför floden, som mer och mer smalnade och ofta genom forsar eller s. k. quebradas lade hinder i vägen för vår fortkomst. Vid passerandet af dessa forsar sprungo indianerna i floden och drogo, ofta med stor svårighet, kanoten genom det sjudande och hvirflande vattnet. Beundransvärd var dervid deras förmåga att hålla den ranka båten i jemvigt och att, huru än strömmen kastade, möta den med stäfven. Då solen började bränna allt hårdare, togo vi land vid Gmokul, en liten plantage på

flodens venstra strand, der vi af de välvilliga invånarna undfägnades med en riklig frukost, bestående af i glöden stekta fullmogna bananer och soltorkad fisk. Hyddorna, tre till antalet, voro så små, att det var svårt att begripa, huru den till mer än 20 personer uppgående befolkningen kunde få ens dräglig liggplats under deras tak. De voro mycket låga, vårdslöst uppförda af klufna palmstammar och täckta med blad af cocospalmen. Bohaget utgjordes af några klumpiga stolar, öfverdragna med skinn af jaguar eller tvättbjörn, samt talrika sängar eller snarare sofställningar af palmspjel. Ingen härd fans, utan maten kokades på marken utanför husen. Något efter middagstiden lemnade vi Tilire och gingo upp för en af dess bifloder, Uren. Denna var betydligt smalare, grundare och stridare än Tilire, stränderna grönskade i den rikaste urskogsvegetation, och ofta passerade vi under löfhvalf så täta, att solen ej förmådde pressa sina strålar derigenom; på en så skyddad sandbank togo vi en halftimmes välbehöflig rast, och fortsatte derefter, men endast långsamt kröpo vi fram mot vårt mål, Sipurio. Då vi ändtligen landade der, voro våra indianer, tydligen ej vana vid en så forcerad resa, alldeles uttröttade.

Vid stranden väntade oss vårt blifvande ressällskap, biskopen af Costa Rica och Mr Lyon, en amerikansk f. d. sjöofficer, som bott nära tjugo år här vid gränsen af indianernas område och genom ett vänligt och hofsamt uppträdande förstått vinna deras förtroende. Sedan flere år tillbaka gift med en talamankansk "konungadotter", var han fullt mägtig indianernas språk och skulle derför blifva oss till stor hjelp under våra förestående vandringar bland Talamancas sjelfständiga och mot främlingen misstrogna infödingar. Vid Sipurio funno vi godt herberge i den blott ett år gamla missionsgården, ett tem-

ligen rymligt hus, uppfördt af spjelor af kålpalmens stam, liksom de hyddor vi förut gjort bekantskap med; här fans dock brädgolf, och huset var afdeladt i fyra rum, af hvilka det största tjenstgjorde som kyrka. Ett litet rum med jemnt så stor golfyta, som behöfdes för våra bäddar, blef vårt residens, och inom kort fyldes väggar och tak och en ofvan våra hufvuden belägen vind med en sådan mängd af zoologiska och botaniska föremål, att man endast med den största försigtighet kunde röra sig derinne.

Trakten omkring Sipurio är väl röjd och visar flere stora platanarer eller bananasplanteringar. De här bosatta indianerna, 4 familjer, äro jemförelsevis civiliserade, och några af dem förstå spanska; de visade sig särdeles välvilliga och tjenstaktiga och voro mig till mycken hjelp under de exkursioner till lands och vatten, hvilka jag företog vid Sipurio. Landet mellan Uren och Tilire är föga kuperadt, beväxt med högstammiga ceiba-träd, kautschukrika Ficus-arter, smärta kålpalmer och taggiga cuyolpalmer, dessa begge senare högt värderade af indianerna såsom byggnadsmaterial. Fogellifvet var här särdeles rikt: praktfulla, röda och blå aras, fyra arter kortstjertade papegojor, skiftande i grönt, gult och blått, mer än 12 olika arter falkar, hökar och vråkar, tanagrider i de grannaste färger, Cassicus-arter, muscicapider, törnskator, mesar, 4 arter hackspettar, större och mindre sparfvar, dufvor, Tinamus- och Crypturus-arter — stjertlösa hönsfoglar — och deras storväxta anförvandter af slägtena Crax och Penelope blefvo här mitt byte. Insektfaunan lemnade likaledes mycket rika bidrag till min samling.

Vi hade här vid Sipurio lärt känna Talamancas nuvarande konung, Antonio, en ung, välväxt, nära sex fot lång indian, som hade blifvit döpt vid förra årets mis-



Fig. 54. Talamanca-indianer.

sionsresa. Han hade lärt sig något spanska och visade stor åtrå efter klädespersedlar och andra det civiliserade lifvets produkter. Denna hans lystnad blef bästa källan

för mina etnografiska samlingar. Antonio hade blifvit konung först efter ett blodigt krig emellan anhängarne till hans döde fader och hans farbroder; de förras seger berodde till stor del på den hjelp, de genom Mr Lyon erhöllo från Costa Rica.

Konungens bostad, "hufvudstaden", som den artigt kallades af munkarne, låg endast 5 kilometer från Sipurio och skulle blifva första stationen på vår vandring. För att transportera vårt bagage, hade konungen uppbådat omkring 30 indianer, hvarigenom ett godt tillfälle var mig beredt att studera deras utseende. De voro i allmänhet småvuxna, 5—5½ fot långa, bredaxlade, smärta omkring lifvet, med mjuka och behagliga kroppslinier, armar och ben med fylliga muskler, händer och fötter små. Bröstet var högt och väl utveckladt, hufvudet temligen stort, rundt, håret mjukt, rakt, svart och vanligen långt nedhängande. Ansigtet var temligen bredt, med en rak, bred, ej hög panna, rak, liten näsa, med ej särdeles starkt utvecklade näsvingar. Munnen var liten, med fylliga, något framstående läppar, kinderna fylliga, ej framstående. Öronen voro små, ögonen alldeles rakt stälda, med svartbrun iris och mandelhvit ögonhvita. Blicken var fri och lugn, dock likgiltig och utan skärpa. Hela ansigtsuttrycket utvisade godmodighet och vänlighet, och dessa egenskaper visade sig talamankanerna också, under hela den tid jag vistades ibland dem, besitta i ej ringa grad. Deras kroppsfärg var djupt bronsbrun.

De hafva, ända sedan de först kommo i beröring med spaniorerna omkring 1540, städse utmärkt sig för stor tapperhet och frihetskärlek och vetat att bevara sitt oberoende, äfven om det för kortare tidsperioder lyckats spaniorerna att slå sig ned inom deras område.

Nu, då striderna upphört och de hotas af en fredlig invandring, tyckas de hafva förlorat en god del af sin forna motståndskraft, och troligen skola de snart få afstå allt större delar af sitt fruktbara land åt costarikanska nybyggare.

Det var en liflig scen utanför missionsgården, då uppbrottet skulle ske och packningen fördelas. Der vägdes och byttes och gestikulerades, innan vederbörande kunde bestämma sig för, hvilken börda som var den beqvämaste. Den sist upptagna bördan var också det tunga altaret, hvilket skulle medföras för att begagnas vid messa i urskogen. Omsider satte vi oss i marsch. Indianerna buro sina bördor medelst ett bredt bastband öfver pannan och ett par dito hängslen öfver axlarna, lunkande i en temligen hastig takt. För oss "caballeros" gick första delen af färden särdeles beqvämt, ty Mr Lyon och Antonio hade lemnat oss sina hästar. Jag erhöll "konungens stridshingst", en stor, styfsint och högbent engelsk häst, som genom någon underlig nyck af ödet förirrat sig hit. Biskopen föredrog en liten sedig passgångare. Snart måste jag dock erkänna, att min upphöjda ställning ej var att rosa under en ridt genom urskogen, ty upprepade gånger var jag nära att sopas ur sadeln af väldiga ceiba-grenar och sega lianer. Den smala skogsstigen var nätt och jemt upphuggen till manshöjd, och ehuru farten ej var stark, tröttnade småningom min arm att svänga macheten mot de lömska lianerna.

Snart voro vi dock vid Tounsela, Antonios residens; här gjordes halt, och vi inbjödos att göra ett besök i hans boning. Hvarken detta hus eller något af de fem öfriga, som bildade "hufvudstaden", gjorde dock något behagligt intryck på mig; de buro allt för tydliga

spår af central-amerikansk civilisation, då jag deremot hade hoppats att här finna några af de mycket omtalade "palenques". Sedan hus och stad blifvit vederbörligen beskådade och "chicha" *) i väldiga qvantiteter inmundigad, redo vi vidare och passerade floden Lari, liksom Uren en biflod till Tilire; den var ej mer än 100 meter bred, men vadet var just ej ett af de bästa, ty vattnet steg ända till sadelknappen. Genom en glesare skogstrakt, prydd af rikblommiga passifloror, redo vi ungefär 5 kilometer till Najvla och blefvo gästvänligt emottagna af höfdingen derstädes, en jovialisk, fetlagd man, klädd i talamankanernas vanliga palmbastgördel — "giparovå" — jemte en kort öppen skjorta af groft blått lärft.

Då denna gördel i vanliga fall är indianens enda klädespersedel, kan den förtjena en kort beskrifning. Den är väfd af bast från kålpalmen på en ytterst enkel väfstol, nemligen en ram af fyra käppar; gördelns vanliga bredd vexlar mellan 16 och 20 centimeter, dess längd från 2,5 till 3 meter; den har en blekgul färg, den naturliga, och kännes mjuk och behaglig för känseln. Då indianen kläder sig, tager han den ena ändan af gördeln i munnen samt den andra, hoprullad, mellan benen och derefter upp baktill; den lindas nu 2 — 3 gånger hårdt om lifvet, framfliken nedfälles och bildar ett fyrkantigt förkläde, hvarefter toiletten är färdig. Qvinnodrägten är nästan ännu enklare; den består af ett fyrkantigt tygstycke, omsorgsfullare väfdt än giparovån, af gräsfibrer — "karkùl" — vanligen i blått eller rödt; styckets bredd är 40 — 50 centimeter, dess längd 1,5 — 2 meter. Detta tygstycke vecklas en à två gånger om

*) Indianernas favoritdryck; den beredes af mogna söta bananer med vatten på sådant sätt, att frukten kramas sönder med händerna i en kalebass-skål eller utvispas deri medelst en molenillo (fig. 73).

höfterna och åstadkommer en nästan till knäet räckande kjortel. Vanligtvis var detta damernas enda drägt, men stundom buro de äfven en kort, öppen lärftströja utan ärmar eller ock en mansskjorta, “pajo“. Deras prydnader utgjordes nästan alltid af röda och gula blommor i håret. Den dyrbaraste prydnad de bära är dock “namouka“, halsbandet af aptänder och färgade perlor. När ett sådant halsband består af fyra eller fem rader af tänder med perlor och stundom små snäckor, intager det en betydlig plats och kan snarare kallas bröstsmycke än halsband (fig. 55).

Äfven männen eller krigarne bära sådana halsband, men af jaguar- eller tigerkattständer (fig. 56); dessa förstnämnda äro högt skattade och bäras endast af framstående höfdingar. Att ett sådant måste anses dyrbart, framgår deraf, att till en särdeles prydlig namouka, hvilken jag längre fram tillbytte mig mot en revolver, ej mindre än 12 fullvuxna jaguarer fått tillsläppa lifvet.

Huset vid Najvla är ett stort, öppet skjul med brutet tak, hvilande på tolf smärta trädstammar och täckt med palmblad. Under taket är ett slags vind af palmspjel, hufvudsakligen afsedd till förvaringsrum för bananer och andra födoämnen; den tjenstgör äfven som sofrum för de unga ogifta qvinnorna. Nere i huset, i ett af hörnen, fans en sängställning, större än de andra och omhägnad af gardiner eller musqvito-nät; den var afsedd för höfdingen och hans två hustrur — han lefde nemligen i bigami. För öfrigt bodde der tre yngre män med sina hustrur; barnskaran nådde upp till ett dussin. Midt på “golfvet“, hvilket utgöres af den tillstampade marken, är härden, tre stora, flata stenar, och sväfvande öfver elden en stor lergryta, på bastrep nedhängande från tre

i kryss stälda käppar. Här kokades för tillfället en soppa eller snarare gröt af gröna bananer och fisk.

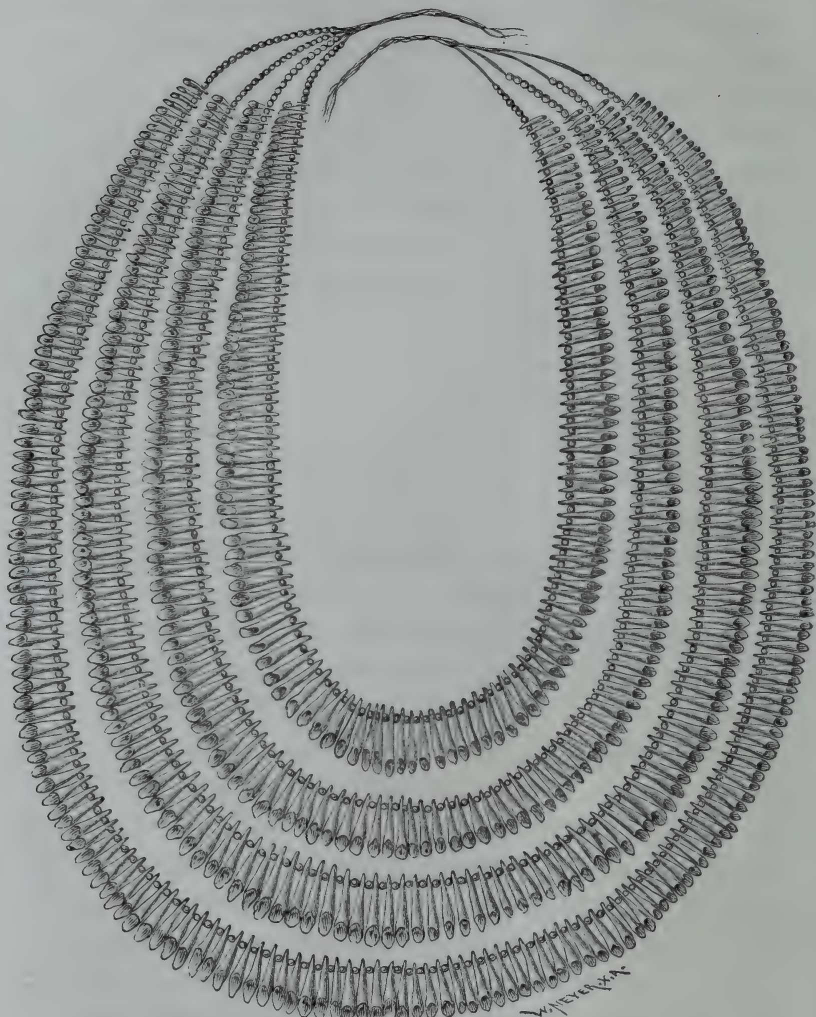


Fig. 55. Namouka af aptänder.

Sedan vi pligtskyldigast smakat på anrättningen och jag lyckats af husmodern tillbyta mig ett präktigt halsband af aptänder, fortsatte vi färden, men nu till fots;

vi lemnade nemligen här det civiliserade Talamanca för att genom urskog och öfver skummande floder tränga in i hjertat af indianernas land och, om möjligt, uppnå deras vigtigaste by eller pueblo, Koktu, platsen för den



Fig. 56. Halsband af jaguartänder.

gamla spanska missionskolonien och en af skådeplatserna för indianernas blodiga rättskipning med de spanska munkarne.

Genom svårgenomträngliga snår af caña blanco — vildt sockerrör —, bambu och små taggbeväpnade cuyolpalmer

kommo vi slutligen till floden Couen, hvilken, här 150 meter bred, skulle öfvervadas strax ofvan ett forsande vattenfall. En indian utsändes för att söka reda på vadet, hvilket han också lyckades finna, sedan han flere gånger förlorat fotfästet och varit nära att af den rasande strömmen dragas utför vattenfallet. Packorna upplöstes nu, och de starkaste indianerna buro dem på sina hufvuden portionsvis öfver till andra stranden. Derefter passerade vi hvita, en hvar ridande på en indians axlar och stöttad af två andra, som voro beväpnade med långa stänger för att dermed söka fäste mot stenarna på flodens botten.

Öfvergången gick lyckligen för sig, ehuru ej utan ofrivilliga bad för ett par af ryttarne; men då detta sätt att färdas var äfventyrligt och alldeles ej angenämt, beslöt jag att för framtiden lita blott på mina egna ben. Hela öfvergången fordrade något mer än två timmar.

En kilometer från stranden låg Dikoblinjak, der vi ämnade tillbringa natten. Här fick jag för första gången se en verklig palenque, men byggd af trädstammar och grenar, ej af sten såsom de gamla minnesmärkena från södra Mexico och norra delen af Central-Amerika. Denna palenque (fig. 57) var en ganska ansenlig byggnad och var bebodd af fem familjer med tillsammans nitton medlemmar. Den var 30 meter lång, 18 meter bred och ungefär 15 meter hög. Grundplanet bildade en ellips; resningen bildades af smäckra ceibastammar, hopbundna upptill med smidiga lianer, utanpå hvilka voro horisontalt lagda långa stänger, troligen af någon med cuyolpalmen beslägtad palmart, på regelbundna afstånd från takåsen ned till marken. Denna tältställning var täckt med flerdubbla lager af kålpalmens blad, som bildade ett för regn och storm full-

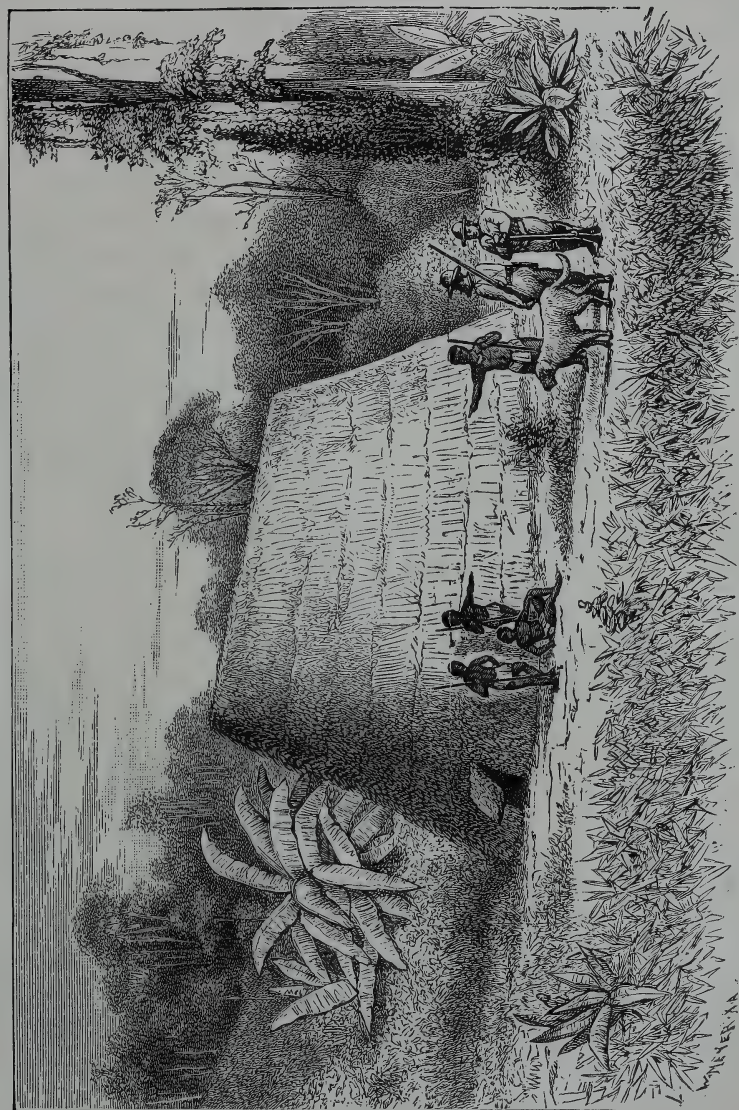


Fig. 57. Palenquen vid Dikoblinjak.

komligt ogenomträngligt tak. För rökens utsläppande funnos några nästan omärkliga hål på väggens midt; fönster funnos naturligen icke, och dagsljuset hade ej någon annan ingång än den knappt 1,5 meter höga dörröppningen vid palenquens ena kortsida. Också herskade der inne en ganska fullständig skymning.



Fig. 58. Sminkburk.

Längs utefter väggarna stodo åtta "sofbord", en meter breda, två meter långa, af spjelkade kålpalmsstammar eller af sockerrör hopfogade britser, hvilande på fyra i marken nedslagna pålar. Efter en natts hvila på dessa sofställningar funno vi oss vid uppvaknandet randiga efter de skarpkantade kålpalmsspjelorna. För framtiden föredrogo vi derför vanligen marken till sofplats.

Midt i huset, som bestod af ett enda rum, befann sig eldstaden, af samma konstruktion som den från Najvla beskrifna, men något förnämare, ty här hängde en gammal, trasig skeppskittel af jern öfver elden. Kring härden voro qvinnorna sysselsatta med tillredningen af middagen, alla klädda i den enkla drägt, jag förut beskrifvit; ett par af dem voro unga och vackra, men deras ansigten vunno ej i tjusningsförmåga genom ansigtsmålningen. De hade nemligen under ögonen målat svarta eller röda symmetriska figurer, oftast rektangulära, och tycktes ej litet stolta öfver sin prydnad. Genom det beundrande intresse, jag visade för denna deras konstförfarenhet i damtoilettens finaste mysterier, lyckades jag af en af dem erhålla ej blott sminkburken, en ka-



Fig. 59. Väska.

lebass-flaska (fig. 58) och färgen, utan ock penseln, en liten, näpen sudd.

Sedan jag sålunda vunnit damernas bevågenhet, hade jag ingen svårighet att få tillbyta mig bågar, pilar, väskor (fig. 59), halsband m. m., så att min etnografiska samling här fick en betydande tillväxt.

Ungefär tre meter öfver marken, bredvid eldstaden, sträckte sig ett spjeltak, ett slags vind; här förvarades hushållets förråd af lifsmedel, bestående af bananer, yams, majs och långa remmar af soltorkadt kött. Trappan upp till vinden utgjordes af en med några inhuggna hak försedd palmstam.

Här i palenquen inqvarterade sig nu hela vår karavan, bestående af några och tjugo indianer och fem hvita; dock var der ingalunda trångt. Utanför ingången upprestes ett altare, dekoreradt med palmer och blommor; och i full ornat höll biskopen messa, troligen till stor uppbyggelse för våra värdar, som ej begrepo ett ord spanska. Emellertid voro de ej angelägna om att låta döpa sig, ehuru Antonio med all sin myndighet sökte förmå dem dertill.

Då Antonio berättat mig, att det vanliga sättet att fiska var att skjuta fisken med "sulé" eller fiskpil, var jag nyfiken att se, huru det vore möjligt att med den 1,5—2,5 meter långa, bräckliga pilen träffa flodens snabbfeniga invånare. Med tecken och tobak öfvertalade jag derför två indianer att följa mig ned till floden, väpnade med bågar och pilar (fig. 60). Den ene vadade ut till en sten ett stycke ut i floden och hade inom 10 minuter skjutit tre fiskar, stora "zavalos" *), 20—25 centimeter långa. Han höll bågen nästan horisontelt, med mer än

*) Alosa sp.

två tredjedelar af den långa pilen utanför bågen; då pilen genomborrade fisken, tog den genom sin längd öfverbalansen och vände fisken med buksidan upp. Den andra indianen, som posterat sig något längre ned vid floden, vadade ut och grep i förbifarten pilskaftet och halade in bytet. En sådan fiskpil består af ett skaft af vassrör, i nedre ändan lindadt med vaxade bastfibrer; i öfre ändan är pilspetsen instucken. Skaftet på den pil (fig. 60 *g*), jag nu har framför mig, är något öfver en meter långt; spetsen, fullt lika lång, är inskuren på sidorna med talrika hak, och sjelfva udden är skarp, hvarför man skulle kunna kalla den en pil med hullingar.

Den nyttiga kålpalmen lemnar materialet till pilspetsarna och sjelfva bågarna. Bågen (fig. 60 *h*) kallas på Bribri-dialekten "schekemé". Strängarna göras af hoptvinnad palmbast. Långa pilar utan hak (fig. 60 *f*) begagnas för att skjuta större hönsfoglar*) etc.; till jagten på mindre foglar, hvilka skjutas endast för fjäderprydnadens skull, användas kortare pilar, slutande i en tjock knapp (fig. 60 *a* och *n*) eller ock blåsröret, "kamokro" (fig. 71), med kulor af lera, "makrobo", rundsvarfvade med tillhjelp af ett snedt afskuret apben. För jaguarens och ocelotens dödande åter användes krigspilen, "kukabitka", som är försedd med en 9 — 10 centimeter lång, lancettlik spets af plattadt jern eller koppar (fig. 60 *c*, *d*, *k*, *l*). Det är förvånande att se, med hvilken säkerhet indianerna förmå skjuta äfven på ganska långa håll med dessa jemförelsevis svaga bågar och bräckliga pilar.

På qvällen visade det inre af palenquen, upplyst af trenne med vax genomdränkta palmbastfacklor, en egen-

---

*) Slägtena *Crax* och *Penelope* äro här representerade af arter, som ej gifva tjädern efter i storlek.

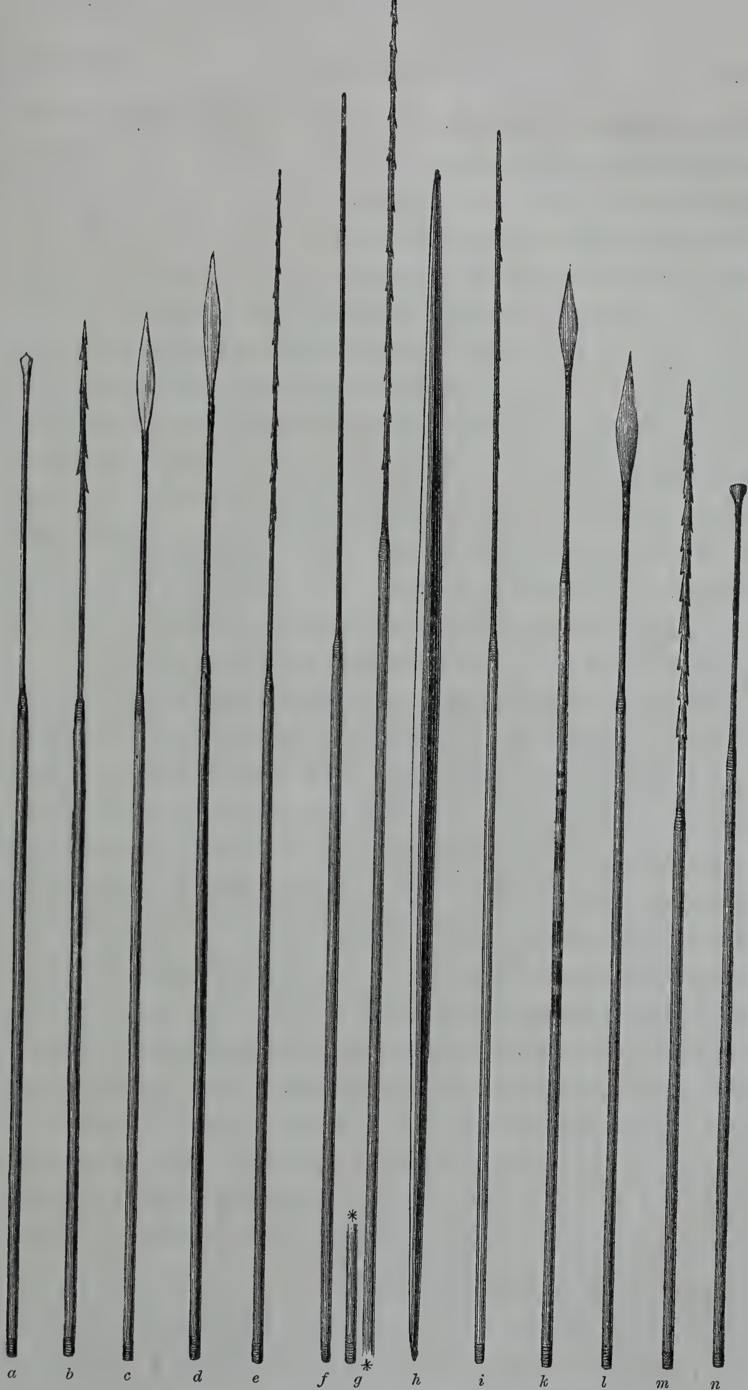


Fig. 60. Båge och pilar.

domlig tafla. Indianernas nakna gestalter, uppkrupna på sofställningarna eller sittande, med knäna uppdragna mot bröstet, på de låga, af klufna cedrela-stammar groft tillyxade bänkarna, ätande eller rökande, qvinnorna fortfarande sysselsatta kring grytan eller tillredande enorma qvantiteter chicha, barn af alla storlekar, feta och frodiga, en angenäm kontrast till de skelettlika, hungriga hundarna, alla dessa föremål, ömsom belysta af ett fantastiskt sken från de flammande facklorna, ömsom inhöljda i ett tjockt rökmoln, bildade ett panorama af så sällsam art, att det ej lätt glömmes.

Då aptiten och törsten så småningom blifvit tillfredsstälda, ansåg jag tiden vara inne att med en tobakspipa som talisman söka lossa tungbandet på en gammal, qvickögd indian från Koktu, tillhörande vår bäraretrupp. Han hade från början af vår marsch tilldragit sig min uppmärksamhet genom sitt intelligenta och värdiga utseende; dertill kunde han tala något spanska och var mig redan förut bevågen, till följd af det intresse jag visat honom under vandringen. Under ett par timmars ihärdigt frågande aflockade jag honom mången intressant notis om talamankanernas nuvarande fredliga lif och om landets forna glans och ärofulla strider. Det mesta lyckades jag helt kortfattadt uppteckna, och lemnar här några korta utdrag, börjande med förloppet vid firandet af en likbegängelse i Talamanca, sådan den ännu förekommer.

När chefen för en palenque eller en af de äldre männen dör, utföres hans lik, klädt i högtidsdrägt, beledsagadt af byns hela befolkning, under oaflåtligt sorgetjut, till en temligen aflägsen plats i skogen; der lägges det på en ställning en half meter öfver marken, inneslutet, till skydd mot rofdjuren, i en stark bur af palmspje-

lor och lianer, för att under en tid af ett par veckor antingen torka eller af regn och insekter befrias från de ruttnande delarna. När liket är "färdigt", återföres det med stor högtidlighet till palenquen, der det af qvinnorna mottages och insvepes i grant färgadt tyg, väfdt af "karkùl" eller "pita". Det lägges derefter på en lätt bår, som upphänges under taket i palenquen. Grannarna från när och fjerran sammanbjudas nu till graföl, och en dundrande fest börjar, der välfägnaden hufvudsakligen utgöres af en utaf majs eller bananer gjord chicha, men äfven af fastare föda, som dock betraktas såsom bisak. Om chichan underkastas en eller två dagars jäsning, blifver den ganska spritstark och åstad-

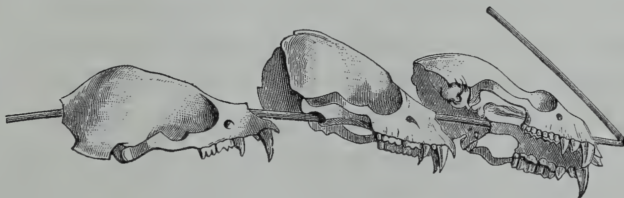


Fig. 61. Amulett af zorillo-kranier.

kommer ett försvarligt rus, helst när den, såsom vanligen vid sådana fester, förtäres i ofantligt stora qvantiteter. Ett dylikt graföl räcker två, stundom tre dagar.

Gästerna afbryta chicha-drickandet endast för att då och då uppstämma dödssånger, hvari den döde prisas, hans egodelar uppräknas, hans bragder som jägare och krigare berömmas, hans gästfrihet lofordas och guden, som bor i den mörka bergssjön, anropas att ej plåga honom med hunger och törst i det nya land, dit han med döden öfverflyttade. Några närmare upplysningar om indianernas uppfattning af landet bortom döden eller lifvet der kunde jag hvarken nu eller senare framlocka. För dem, liksom för så många andra, var

detta ett dunkelt rike. Men emellertid framgår af det ofvan sagda, att de hade föreställning om ett lif efter detta.

När sånger till ett visst antal blifvit afsjungna, tågar hela församlingen med liket till en öppen, högt belägen plats i skogen, hvarest uppbygges en sarkofag af palmspjelor och palmblad, hvilande på fyra i marken nedslagna pålar. I denna nedlägges nu liket jemte åtskilliga prydnader och vapen eller husgerådssaker samt framför allt amuletter; en sådan, bestående af några på en fin lian uppträdda kranier af "zorillo" *(Didelphys)*, afbildas fig. 61. Det hela täckes med ett omsorgsfullt hopflätadt tak af palmblad samt ombindes och försäkras på det noggrannaste med fina, sega lianer och tåg af palmbast, så att, när sarkofagen är färdig, den är fullkomligt ogenomtränglig för vatten och i stånd att trotsa alla anfall af skogens djur. Sällskapet återvänder efter väl förrättadt värf till sorgehuset, och dryckesgillet fortsättes. Den äldste familjefadern i palenquen blifver höfding, så vida ej den döde lemnat efter sig en gift son, i hvilket fall denne blir det lilla samhällets sjelfskrifne chef.

Vid giftermål deremot går man till väga utan så många ceremonier. Till flickans fader och, om han ej är sin palenques chef, äfven till höfdingen, gifver friaren ett eller par svin och, om detta ej anses nog, tyg och några husgerådssaker; bland dessa äro jernkittlar särdeles högt skattade, och en machete gör friaren helt visst oemotståndlig. Giftermålen ingås vanligen vid mycket tidig ålder; brudens ålder varierar mellan 10 och 14 år. En man gifter sig sällan före 14 års ålder. De få ceremonier, som förekomma, gå hufvudsakligen ut på ett dryckeslag.

De nygifta stanna vanligen qvar i den palenque, mannen förut tillhört, om den ej är fullt befolkad, eller ock bygga de en mindre hydda på någon öppen plats i närheten af stam-palenquen.

Mödrarna bära småbarnen på höften. Barnen gå till 8 à 9 års ålder alldeles nakna; då erhålla de en "giparovå" eller "pajo". De älska mycket att vistas i vattnet och blifva derför också goda "canoteros" och simma som fiskar. Att talamankanerna lefva i polygami, är påtagligt, ehuru de nu vid biskopens besök visade sig särdeles angelägna att förneka det. Jemte de tidiga giftermålen bidrager nog detta förhållande till den starka folkminskning, som för närvarande eger rum i Talamanca.

I allmänhet har hvarje qvinna blott ett eller två barn, men dessa äro friska och mycket omhuldade af sina mödrar. Flickorna få tidigt lära sig spinna, väfva och fläta väskor och band af karkúl och pita. Från 6 års ålder få pojkarne följa sina fäder på jagt, väpnade med små, en tredjedels meter långa bågar, och vinna snart en ganska stor färdighet att skjuta småfogel, iguaner och i synnerhet fisk. En del smärre foglar såsom tanagrider och trogonider utgöra ett eftersökt byte, emedan deras fjädrar användas till förfärdigande af de diadem eller hufvudprydnader, som bäras i synnerhet af höfdingarne i strid eller vid högtidliga tillfällen.

Vid solens första strålar följande morgon voro säkerligen flere med mig glada att lemna de hvasskantiga sofborden. Sedan vi intagit en enkel frukost af rostade bananer, satte vi oss åter i marsch, följda till vägs af vårt vänliga värdfolk. Vi skulle följa Couens lopp uppför omkring 16 kilometer, fogelvägen räknadt, innan vi uppnådde nästa bebodda plats. Här fans ej ens till-

stymmelse till gångstig, utan vi måste hugga oss väg med macheten eller vada i flodkanten. Derför öppnades också vårt tåg af två indianer, som, fria från packning, steg för steg höggo upp en smal stig i den täta småskogen, som fylde mellanrummen mellan skogens jättar, ceiba-träd, cedrelor och Ficus-arter. Lianerna voro här som alltid de besvärligaste fienderna till vårt framträngande och förorsakade mer än en känbar kullerbytta. Snart befans det emellertid omöjligt att tränga längre fram på venstra stranden af floden, der vi nu befunno oss, ty vi mötte allt otillgängligare raviner. Vi måste derför söka ett vad för att komma öfver till den högra stranden. Detta lyckades också, och efter en svår passage öfver floden — svårare till följd af den strida strömmen än till följd af vattnets djup — och en half kilometers marsch i vattnet vid strandbrädden af densamma, kommo vi till foten af Cerro de Lotse, en hög bergskam, som bildar vattenskilnaden mellan Rio Couen och Rio Dueri.

Då vi kommit upp på sjelfva kammen, befunno vi oss ungefär 450 m. öfver hafvet och njöto af den härligaste utsigt öfver det starkt kuperade landskapet med djupa dalar, i hvilka träden trängdes med hvarandra och under ett sammanhängande löftak dolde bäcken i dalens botten, och branta höjder, så stupande, att af träden, som klängt sig fast på dess sidor, det ena tycktes hafva fäst sina rötter ofvan spetsen af det andras krona. I sydvest reste sig en väldig vulkan, grånande mot toppen; det var Volcano de Lyon, så kallad efter vår vänlige ledsagare, Mr Lyon. Bland andra intressanta träd sågo vi här på höjden af Cerro de Lotse vild cacao med rödgrå, fullvigtiga “masorcas“, och kautschukträdet, som lemnar den för närvarande kanske begärligaste af alla produkter

från dessa länder. Efter 5—6 kilometers vandring på bergsryggen nedstego vi åter för att på nytt uppsöka vår gamla bekanta, Rio Couen. Nedstigningen var ännu svårare än bestigningen af berget, och vi formligen rutschade långa sträckor; derefter hade vi ravin efter ravin att passera, och våra arma indianer gåfvo genom täta hvisslingar sin trötthet till känna.

Vi vadade nu åter öfver Couen till dess venstra strand. Vid detta vad var vattnet så djupt, att det steg till armhålan, och det var ingen lätt sak att på en gång skydda geväret och hålla balansen mot strömmen, som oupphörligt sökte slå benen undan oss. Omkring 7 kilometer slogo vi oss fram på venstra stranden, men måste derefter åter vada öfver till den högra. Efter ytterligare två öfvergångar öfver den allt smalare, men stridare Couen, kommo vi kl. 5 uttröttade, uthungrade och genomvåta till Kukuti, der vi vänligt mottogos af invånarna och fingo begagna solens sista strålar för att torka bagage och kläder.

Det hade varit en ytterst ansträngande dag; vi hade tågat genom urskog och vatten något mer än 20 kilometer, en ganska aktningsvärd väglängd på så beskaffade vägar! I Kukuti tillbytte jag mig åtskilliga bågar, halsband etc., men fruktlösa voro alla mina försök att komma i besittning af ett litet musikaliskt instrument af trä, ett mellanting mellan trumma och harskramla. Instrumentet var nemligen heligt, d. v. s. användes endast vid vissa religiösa ceremonier och fick endast af öfverstepresten behandlas. Det hade formen af en kub, var ungefär 20 cm. högt, upptill försedt med ett handtag af trä, den öfre och nedre bottnen voro fasta, men alla fyra sidorna rundsågade, fästade vid bottnarna blott utefter ett par centimeters längd. Trakterade af en kort

trumpinne, sättas sidorna i starkare eller svagare vibrationer och frambringa ett doft surrande ljud. Beredvilligt läto deremot invånarna mig få en trumma, "sabak" (fig. 62), gjord af en urholkad trädstam, hopknipen åt ena ändan, den andra öfverspänd med ett ormskinn; trumman hade derför i det närmaste samma form som en tjockhalsad butelj. Inga trumpinnar begagnas, utan blott handen. En lyxartikel funno vi här, nemligen en saltkopp (fig. 63), hängande likt en liten ampel ned från taket; hvar och en tog derur med en liten pinne så mycket han önskade. Huset vid Kukuti kallades visserligen palenque af artiga gäster, men hade föga gemensamt



Fig. 62. Trumma.

med det imposanta palenque-slottet vid Dikoblinjak. Det var vida lägre, öppet i begge ändar och hade ett rektangulärt grundplan. Sex sofbord funnos här, af hvilka två för damernas räkning voro inhägnade med gardiner af tyg. På vinden erbjödos också sofplatser, och af dem var den midt öfver eldstaden belägna den mest eftersökta, ej af kärlek till värmen, men af fruktan för musqvitos.

Tidigt följande morgon bröto vi upp och fingo ett morgonbad i kläder genom att åter vada öfver den oundvikliga Couen. Vi hade nu så småningom kommit upp till en höjd af mer än 600 meter öfver hafvet och hade högbergen närmare inpå oss. Vid Akbeta, boningsort

för två familjer, rastade vi och intogo frukost. Alla invånarna, med undantag af en gammal gumma, hade begifvit sig bort vid underrättelsen om vår ankomst. Här fans således ingen att messa för, hvarföre också messan inställdes. Den gamla gumman var emellertid en vänlig värdinna; men nog greps jag af fasa vid tanken på, att hon möjligen skulle bjuda mig af den chicha, hon med knotiga fingrar höll på att bereda. Snart kom jag emellertid på god fot med henne och erhöll ej blott en slända (fig. 64), utan äfven undervisning huru den skulle begagnas. Den ställes i en kalebass och sättes i rotation medelst den lilla skifvan nära spindelns bas; på mycket kort tid åstadkom hon med denna enkla spinnrock en ganska brukbar tråd af upprispad bast.



Fig. 63. Saltkopp.



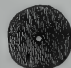


Fig. 64. Slända.

Liksom i de indianboningar, vi förut besökt, var husgerådet här mycket enkelt. Det bestod af skålar och bägare, "huacales" och "jicaras", af kalebass-trädets *) frukt (fig. 65 och 66), sällan utsirade med snidade prydnader, en eller par stora klumpiga lergrytor och, det vigtigaste af allt, kreolernas "la piedra", en flat, svagt konkaverad sten, på hvilken majsen sönderkrossas medelst en stenkafle, "molidor"; på den utkaflas ock "tortillan" eller majsbrödet, innan det kastas på glöden för att gräddas. Såsom vattenbehållare tjenstgjorde stora, 40 – 50 liter rymmande, klotformiga "tinaccas", kärl af löst bränd, oglaserad lera.

*) Crescentia cujete.

Efter en timmes marsch från Akbeta kommo vi ut på den starkt kuperade högslätt, som varit platsen för den spanska missionsstationen San José de Cabecras, anlagd bredvid den urgamla talamankanska hufvudorten Koktu. Högslätten ligger 650 à 750 m. öfver hafvet, och der njuter man af ett behagligt, inga stora temperaturvexlingar underkastadt klimat. Redan den första anblicken af landskapet visade, att det varit sätet för gammal odling. Urskogen hade längesedan vikit undan och lemnat plats för en leende flora, förnämligast karakteriserad af vilda platanarer, planteringar af bananas,

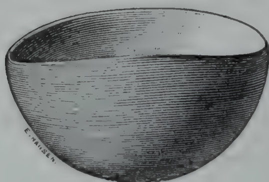


Fig. 65. Huacal.



Fig. 66. Jicara.

nu förvildade och nästan lika svårgenomträngliga som manglarerna vid flodmynningarna eller buskskogen vid kanterna af urskogen. Mellan platanarerna utbredde sig gräsrika kullar, beskuggade af de mest olikartade fruktträd, såsom sapote*), aguacate med stora, päronformiga frukter af fin mandelsmak, fem olika arter Citrus, en af dem bärande stora, läckra apelsiner, marañon**), mameyes***), med frukter stora som barnhufvuden, den sliskigt söta guyavan†) och längre ned på

*) Achras Sapota.
**) Anacardium occidentale.
***) Mammea americana.
†) Psidium pomiferum.

de brantare sluttningarna storhufvad ananas och små cacaoträd. Bergen, som i norr och vester begränsade högslätten, visade här och der de väldiga formerna af mahognyträd *) och månghundraåriga cedrelor på platser, dit kulturen ej sträckt sig.

Af den gamla kolonien syntes för öfrigt inga spår, och äfven sjefva Koktu gäckade svårt vår förväntan; hvad vi från en dominerande kulle sågo deraf, voro 10—12 palenques, hvaraf dock ingen af betydligare storlek, spridda på och emellan de närmaste kullarna. Vi fortsatte vår färd — numera en lustvandring i jemförelse med våra föregående strapatser — till ett af de största husen, som af Antonio uppgafs tillhöra den förnämste höfdingen på platsen, hvilken tillika var öfversteprest. Vår resa hade varit forcerad, på det ej underrättelsen om biskopens ankomst skulle komma före oss eller förmå indianerna att sammanrota sig till väpnadt motstånd; våra ansträngningar hade emellertid varit fåfänga, ty i huset, en öppen palenque, lik den vid Kukuti, funno vi blott två äldre män, som med resignerad likgiltighet mottogo oss. Alla förråd af födoämnen, vapen och det vigtigaste af husgeråd voro bortskaffade, och det såg mörkt ut för oss att kunna här erhålla proviant för vår till omkring 30 personer uppgående trupp. De upplysningar, Antonio småningom lyckades aflocka våra surmulna värdar, gåfvo oss föga hopp, att byns invånare skulle återvända, så länge vi qvarstannade, ty öfverstepresten hade förmått dem att lemna hus och hem, under förklaring att den hvite presten anryckte mot deras by i spetsen för ett väpnadt följe för att tvinga dem att gifta sig och, sedan de väl voro gifta, taga med sig till

*) Swietenia mahagoni.

sitt land deras unga hustrur jemte deras höns och svin, men qvarlemna de gamla qvinnorna.

Ehuru således biskopens missionsfärd var till stor del förfelad, beslöt han dock att qvarstanna här, dels för att söka vinna de få qvarvarande indianerna, dels för att fortsätta och komplettera sina anteckningar öfver talamankanernas språk. I några af de kringliggande husen funno vi ytterligare några gamla gubbar, men alla qvinnorna voro liksom bortblåsta; hvarför ej de gamla stannat, kan jag ej förstå. Bland gubbarne fans en blind "trollkarl", som, tack vare tobakens magiska kraft och gåfvan af en svensk masurpipa, snart blef min vän och under de två dagar, vi stannade här, meddelade mig många goda upplysningar.

En afton sjöng han för oss ett långt qväde, ett slags hjeltesaga i ett par hundra fyrstrofiga verser, som dock till största delen bestod af en namnuppräkning och icke gaf någon ledning för bedömandet af tidsföljden i de deri lemnade historiska data. Deremot var siaren i stånd att lemna godt material för språkstudier, och honom hade biskopen att tacka för en icke obetydlig del af det ordförråd från Cabecras-språket, han här samlade och sedermera i en vetenskaplig sammanställning publicerade *). Förgäfves sökte jag öfvertala den gamle indianen att skaffa mig en vägvisare till den "svarta sjön", som skulle finnas en dryg dagsresa längre bort, högt upp bland bergen. Sjön finge ej besökas af andra än dem öfverstepresten förde dit, ty mägtiga gudar bodde i sjön och fordrade att behandlas med vördnadsfulla ceremonier; i annat fall skulle sjön stiga öfver sina bräddar och öfversvämma hela

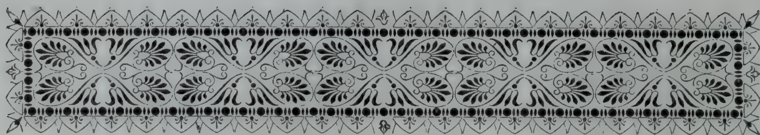
---

*) *Appuntes lexicograficos de las lenguas y dialectos de los Indios de Costa Rica*, I. Parte: Lengua y dialectos de los Talamancos. S. José de Costa Rica 1883.

Koktu-slätten. Möjligen ligger en forntida eruption till grund för denna sägen.

Vi sökte förgäfves några spår efter den spanska munk-kolonien i och på marken, men funno deremot flerstädes indianska grafvar, sådana jag ofvan omtalat dem, och gamla öfvergifna palenques, hvilka visade, att för ej så långt tillbaka i tiden Koktu varit en vida betydligare ort än nu.





SJUTTONDE KAPITLET.

Talamanca.

Dueri — Estrella.

Från Koktu begåfvo vi oss sålunda efter tvänne dagars vistelse derstädes på återvägen, då tydligen vår väntan var förgäfves och indianerna tycktes fast beslutna att undvika all beröring med oss. Samma omvexlande marsch förestod oss nu uppför och nedför skogrika berg, genom floder och taggbuskiga moras; nu gick det dock i raskare takt, ty vägen var jemförelsevis upphuggen och vi vana vid densamma. Vid Akbeta, Kukuti, Dikoblinjak, Schinubrinjak, Najvla, öfverallt mottogos vi med glada och vänliga helsningsrop af detta godmodiga och förtroendefulla folk, som redan betraktade oss såsom gamla bekanta och vänner. Gästskänker saknades ej heller, och huru raskt än färden gick, mottog min etnografiska samling mången värdefull tillökning. Vi sökte efter bästa förmåga återgälda deras vänlighet, och de mest olikartade saker fingo tjenstgöra såsom presenter eller bytesmaterial. Då vi kommo till vårt nattläger, hade jag ej heller qvar ett enda blad tobak och knappast nödiga gångkläder. Vid Najvla mötte vi våra hästar, och i mörka natten sträckte vi ut i skarpt traf för att på Antonios enträgna begäran tillbringa natten i hans

residens, Tounsela. Floden Lari afkylde med ett kallt bad ifvern hos både hästar och ryttare, och våta och frusna — fastän temperaturen var ett par och tjugu grader — kommo vi till Antonios rymliga hus, der vi efter en supé af stekta bananer och torkad fisk snart fingo njuta välbehöflig hvila.

Följande dag kommo vi åter till vårt talamankanska hem Sipurio. Genom Mr Lyons och Antonios ihärdiga bemödanden och kanske äfven genom den personliga beröring, en del af indianerna haft med oss under Koktufärden, förmåddes några dagar efter vår återkomst ett större antal af dem — 2 till 300 — att samla sig vid Sipurio, för att höra den nya läran, men troligen i första rummet i hopp att få skänker. Efter messor och predikningar, hvilka helt summariskt tolkades för åhörarne, döptes lika summariskt ett hundratal, mest barn och qvinnor. Derefter anstäldes gästabud, hvarvid svin, höns, bananer och chicha konsumerades i väldiga qvantiteter.

Då detta var den största samling af Talamanca-indianer jag sett eller skulle få se, begagnade jag tillfället till mätningar, fotografering och framför allt till språkstudier och kan ej nog berömma den vänlighet och godlynthet, hvarmed de fogade sig efter mina önskningar.

De visade dessutom det största intresse för mina zoologiska samlingar, och vare sig jag var sysselsatt med konserveringen af en fogel eller med undersökningen af småkryp från vatten och land, så var jag omgifven af en vetgirig skara, som aldrig tröttnade att fråga. Det är naturligt, att jag begagnade mig af deras naturvetenskapliga böjelser och uppmuntrade dem att samla djur för min räkning, och många värdefulla föremål kommo på detta sätt till min samling. Bland andra djur tillförde de mig ock två exemplar af en sällsynt, liten klättrande

myrätare *) med pelsen mjukare än det finaste silke och en lång, kraftig gripsvans. Då jag sedermera anträffade samma djur i Siquirres, skall jag längre fram lemna några notiser om detsamma. Samtidigt samlade jag genom hjelp af mina indianska vänner en lista på de talamankanska namnen på de djur och växter i min samling, hvilkas namn de kände. Och det var endast några få, som de ej kände.

Under två dagar stannade indianerna vid Sipurio; de flesta hade sitt nattläger under bar himmel, på bäddar af palmblad eller i små hängmattor af palmbast. Bland dem befunno sig många unga qvinnor med särdeles vacker och regelbunden ansigtsbildning, och ehuru de i allmänhet voro betydligt småväxtare än männen, såg man dock åtskilliga rätt ståtliga gestalter. Som ofvan är nämndt, äro de tidiga giftermålen ett af de svåraste hindren för rasens kraftiga utveckling och tillväxt. Bland andra exempel må anföras: en elfvaårig, knappt fullvuxen ungmor, med en nära ettårig pys på höften.

Sedan våra gladlynta och språksamma indianvänner försvunnit från Sipurio, var der tyst och ödsligt, och vi rustade oss till en ny expedition, denna gång mot källorna af floden Dueri, en verklig guldgräfvarefärd, ty Mr Lyon trodde, att trakten der var guldrik, och ville, att jag skulle undersöka flodsanden. Färden räckte tre dagar. Vi passerade uppefter floden Lari till Bekisde, hvarest vi i en stor palenque funno vänligt mottagande. Vårt hufvudqvarter uppslogs i en annan stor palenque, 20 kilometer högre upp mot bergen; den bar namnet Dueri efter floden, på hvars strand den låg. Här bodde fyra familjer. Ehuru vi blefvo särdeles vänligt emottagna

*) Cycloturus didactylus.

och undfägnade, var det tydligt nog, att ändamålet med vår färd ej var indianerna behagligt. Några af dem tjenstgjorde emellertid som vägvisare, men gjorde allt hvad de kunde för att påskynda undersökningsfärden och sade sig ej veta det ringaste om guld, eller huru bergen vid flodens källor sågo ut. Deras erfarenhet om guldsökare rättfärdigade också deras antipati. Följande lilla historia kan tillräckligt visa det. Den berättades på qvällen vid den flammande elden af en gammal indian, med kommentarier af Mr Lyon.

För många år sedan kom hit till stranden af Dueri en kreol, Felipe, med sin hustru, Teresa. Han medförde många verktyg och vapen, som för indianerna voro okända, och blef snart genom sitt vänliga och hjelpsamma sätt och de värdefulla gåfvor af knifvar m. m., som han frikostigt utdelade, gerna sedd i de omkringliggande palenques och upptagen som vän. Konungen tillät honom bygga sig en hydda vid stranden af Dueri på en plats, som Felipe efter flere veckors ihärdigt sökande utvalt. Der började han gräfva i den lösa sandstranden och vaska guld; många af hans vänner bland indianerna hjelpte honom dermed, och småningom samlade han många kalebasser fulla med den gula, glänsande sanden. Under tiden hade Felipe förälskat sig i Lotse, dotter till höfdingen öfver Dueri-stammen, den skönaste flickan på många dagsresors omkrets. Fader och slägt lemnade sitt bifall till deras förening; att han förut i sin hydda hade en hustru, tycktes ej vara något hinder, och ett ståtligt bröllop firades. De begge hustrurna kunde ej länge komma öfverens, och förmodligen blef derför lifvet Felipe temligen surt. Allt nog, då hans skatt vuxit tillräckligt, äfven i en guldgräfvares ögon, beslöt han att öfvergifva Talamanca för ett land, der guld hade något värde. Då

Lotse upptäckte hans plan, blef hon otröstlig och sökte öfvertala honom att stanna; deras son skulle ju blifva stammens höfding. Intet hjelpte, och slutligen yrkade hon blott, att han skulle taga henne med sig. Han lofvade det. Teresa, ursinnig öfver detta medgifvande, sökte förmå honom att återtaga sitt löfte och qvarlemna Lotse. Då hon såg, att han var för mycket fästad vid henne för att bryta sitt ord, beslöt hon att handla på egen hand och mördade Lotse, sedan hon lockat henne ut i skogen. Indianerna upptäckte snart liket, anade brottets sammanhang och klagade hos konungen. Denne kom sjelf till Felipes hydda och förelade honom att inom två dagar med egen hand döda Teresa eller sjelf dö. Felipe trotsade på sina eldvapen, litade på indianernas godmodighet och rustade sig i lugn till afresa. På eftermiddagen den andra dagen låg hans kanot färdig, bokstafligen lastad med guld. Då Teresa stigit i båten och han lossade fånglinan i begrepp att stöta från land, hven en skur af pilar tvärs öfver den smala Dueri, och Felipe störtade liflös ned i kanoten. Konungen och hans krigare rodde nu öfver, kastade hans lik i en af de gropar, der han skördat sitt guld, guldsanden vräktes i floden, och Teresa sattes i kanoten, hvilken utan åror släpptes att drifva utför den af höstregnet starkt uppsvälda, rasande floden.

Vi gingo 15—20 kilometer uppför Dueri, men funno ingenstädes guldförande sand, och förgäfves voro alla Lyons uppmaningar till indianerna att visa oss någon af de platser, der man förut funnit guld.

Längre upp vid Laris öfre lopp finnes en koppargrufva, som möjligen varit bearbetad i forna tider; läget är dock sådant, att det torde dröja länge nog, innan det kan löna sig att bearbeta densamma. Längre nedför

Tilire, vid en af dess bifloder, äro rika kollager funna, men äfven dessa torde ej nu med någon vinst kunna brytas. Hvad guld beträffar, funno visserligen spaniorerna sådant och öppnade några grufvor, men vinsten var ej särdeles stor, och då dertill kommo de ständiga striderna med indianerna, blefvo grufvorna snart öfvergifna och så totalt bortglömda, att man ej ens känner platsen för dem.

Vi återvände till Sipurio för att afsluta undersökningarna i trakten deromkring och voro i midten af September i ordning att börja vår vandring genom Estrellaindianernas land; så kallas de stammar af los Talamancas, som bo kring stränderna af den stora Estrella-floden och dess talrika bifloder.

Från Sipurio bröto vi upp, denna gång mot norden, sedan vi utför Uren och Tilire skickat största delen af vår packning för att direkt forslas till Puerto Limon. Vi behöfde också vara så litet belamrade som möjligt, emedan en lång och mödosam fotvandring förestod oss.

Strax före middagen kommo vi, efter att hafva tågat genom en jemförelsevis öppen terräng, till Surétko, ett nybygge vid stranden af Tilire; der togo vi i den rymliga ranchon en stunds hvila och färdades derefter i tre kanoter öfver floden, följde under ett par timmars tid dess strand, vadande öfver åtskilliga af dess smärre bifloder, och kommo på aftonen genomvåta och uttröttade till Schedóle, en liten indianby vid floden af samma namn. Här stannade vi för natten hos en mestiz från San Salvador. Han hade till följd af en af de så vanliga revolutionerna måst fly från sitt land och lefde här sedan flere år bland indianerna. Ett altare byggdes nu i det fria, prydt med palmblad och blommor; biskopen skulle nemligen hålla messa för infödingarna. Sedan

messa hållits, några indianer blifvit döpta och vigda vid sina hustrur, aflade vi ett besök i en af indianhyddorna, der vi undfägnades med chocolate och chicha och till på köpet aguardiente; det var första gången vi funno den varan hos Talamanca-indianer. Jag bytte mig till allt hvad som var möjligt att få af vapen och lätt transportabelt husgeråd.

På morgonen hölls åter messa, och det lyckades vår energiske biskop att genom hymens band förena vår värd, salvadorianen, med en indianska, som redan förut efter indiansk ritus var hans hustru. Vi fortsatte derefter vår färd uppför det sakta stigande Cerro Schedóle; den högsta punkten af det skogklädda berget, vi passerade, hade en höjd af ungefär 700 m. öfver hafvet. Derifrån hade vi en praktfull utsigt öfver det omgifvande, starkt kuperade landskapet. Stigande ned ett par hundra meter, kommo vi till floden Moy, der vi i ett par kautschuksamlande negrers bofälliga hydda intogo vår frukost. Negrerna voro beväpnade ända till tänderna, enär de lefde i ständig fruktan för indianerna; men vinsten af samlandet är så stor, att en "ulero", som har tur, kan förtjena öfver 2,000 dollars på tre månaders tid. De voro också vilda, förvägna sällar, dessa Jamaica-negrer, storväxta och starkt byggda. Deras lilla trupp af sex man syntes väl i stånd att försvara sina elastiska skatter.

Efter en fem timmars ytterst mödosam vandring genom hardt när ogenomträngliga snår, öfver gungande moras och långa sträckor i småfloder, upp- och nedför raviner och tätbevuxna branta berg kommo vi till stranden af floden Duluúli. På begge stränderna af denna flod fortsatte vi nu vår marsch; vi vadade öfver floden omkring tjugu gånger i 0,3 till 1 meters vatten och tågade långa sträckor i sjelfva floden. Våra indianska

bärare voro till antalet 14; de började nu blifva uttröttade och gåfvo det till känna på vanligt sätt, genom långa hvisslingar. Slutligen kommo vi fram till platsen Duluúli, der vi beslöto taga nattqvarter, ehuru vi ännu hade ett par timmar qvar af dagen och enligt förespegling blott en timmes väg till Bitéi, den största indianbyn här i trakten, bebodd af Estrella-indianer.

I ranchon vid Duluúli bodde blott en familj för tillfället, men husets inredning antydde flere invånare. Snart fingo vi också förklaring härpå. Härifrån, liksom från omkringliggande indianbyar, hade befolkningen temligen allmänt flytt bort till de längre vesterut belägna, mera otillgängliga bergen vid underrättelsen om biskopens annalkande. Deras förnämste höfding, Biterio, hade nemligen, alldeles som vederbörande i Koktu, bland dem utspridt det ryktet, att biskopen kom i spetsen för en väpnad styrka för att med våld döpa och gifta dem, att han skulle taga med sig de vackraste af deras hustrur och döttrar och lemna de fula och gamla qvar, att han skulle slagta och uppäta alla deras svin och höns, m. m. i samma stil. Biskopen beslöt derför att dröja några dagar i Bitéi och medelst öfvertalning och löften om skänker söka förmå indianerna att återvända. Emellertid packade vi in hela vår karavan i den öppna, rymliga palenquen och tillbragte en jemförelsevis lugn natt.

På morgonen bröto vi upp mot Bitéi med vår värd till vägvisare. I stället för 1 timme behöfde vi nära 4, innan vi hunno den på en höjdsträckning vackert belägna byn. Ungefär en half kilometer från Bitéi flyter floden med samma namn i många bugter ned mot Estrellafloden.

Liksom i Duluúli hade äfven här i Bitéi största delen af indianerna flytt sin kos; de qvarvarande utgjor-

des af ett dussin gamla gummor och gubbar. Bitéi bestod af 4 stora hus eller palenques. De voro dock ej uppförda i den äkta stilen, utan hade raka väggar, jemförelsevis litet tak och fyrkantig grundplan; för öfrigt

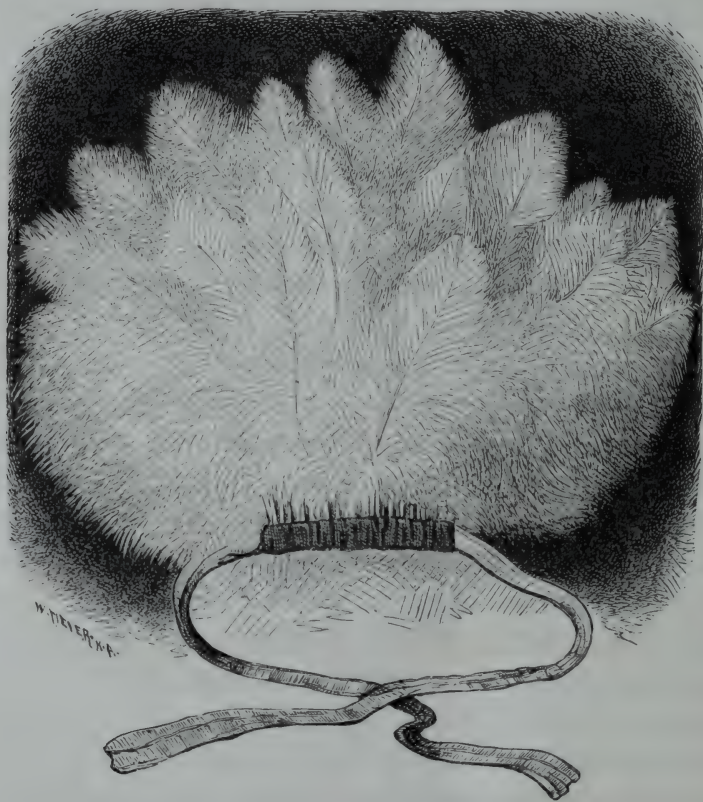


Fig. 67. Pannprydnad af egrett-fjädrar

voro de inredda på samma sätt som husen hos los Talamancas. I hvarje hus var hem för 3 à 4 familjer.

Då vårt proviantförråd nu var i det närmaste upprymdt, måste vi här förskaffa oss nytt; det gick lätt nog, ty byn var rik och hade vidsträckta platanarer. Bland

andra födoämnen köpte vi också ett stort svin, men säljaren förklarade, att vi sjelfva fingo taga det i skogen och slagta det. Nero beordrades ut och hade snart med ett fast tag i delinqventens öra kastat omkull det på marken, der kocken med ett snitt af sin machete aflifvade detsamma. Oaktadt svinet i vigt och volym något

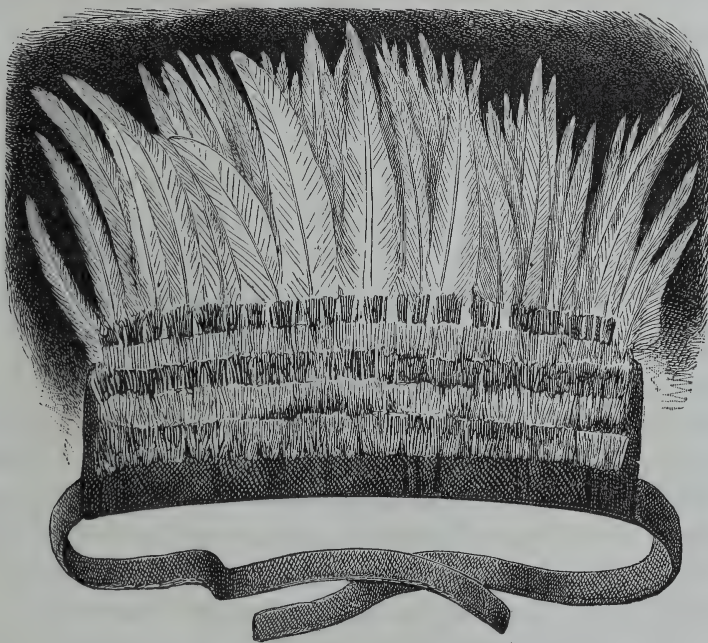


Fig. 68. Pannprydnad af häger- och tanagrid-fjädrar.

öfverträffade Nero — det vägde 130 engelska skålpund —, räckte det ej mer än två dagar för vår talrika karavan.

Sedan messa hållits och ett grundligt mål beståtts våra uttröttade indianer, begaf sig vår oförskräckte biskop sjelf åstad, åtföljd af en indian till vägvisare, för att vid den stora hufvudbyn Pueblo de Estrella möjligen finna indianerna hemma och kunna förmå dem att samlas till ett möte med honom. Den färden beräkna-

des taga två dagar i anspråk. Dessförinnan hade budbärare afsändts inåt skogarna för att öfvertala Duluúlis och Bitéis invånare att återvända. Efter ett par dagar började de också så småningom komma åter, och sedan biskopen återkommit, samlades snart ett halft hundratal vid Bitéi.

Under tiden hade Mr Lyon fått ett häftigt feberanfall, och då nätterna i Bitéi voro allt utom helsosamma, enär en stark dimma från den närbelägna floden vanligen lägrade sig öfver byn, och de höga kringliggande bergen hindrade den att drifva bort, såvida ej frisk vind blåste, blef hans tillstånd allt betänkligare, och vi började rusta oss till färden utför floden. För att transportera Mr Lyon till den 5 kilometer aflägsna platsen, der våra kanoter skulle möta oss, förfärdigades en primitiv bärstol, som skulle surras fast på ryggen af den starkaste indianen i truppen. Denne, som var ett praktexemplar i längd och styrka bland de öfriga, hette Munschko, hvilket betyder svin och är ett hedersnamn, ty vildsvinet är helt enkelt det modigaste djur som finnes i deras skogar, långt modigare än jaguaren, puman och tigerkatten.

Biskopen återkom på tredje dagen; hans färd uppför Estrella-floden hade varit besvärlig. Hela byn var vid hans ankomst utrymd.

Den styrdes af en inflyttad hondurensk mestiz, Segura, som förstått att skaffa sig sådant inflytande bland Estrella-indianerna, att han med Biterio's goda minne blifvit vald till cacique för pueblon. Då så väl han som Biterio lefde i polygami, var det särdeles obeqvämt, om deras trogna folk skulle blifva kristna och en padre stationeras i den ena eller den andra byn. Derför biträdde Segura Biterio på det ifrigaste att bland indianerna utsprida förskräckelse för de hvita presterna, och då de

båda ledarne ej utan skäl fruktade, att biskopen skulle till sitt biträde kalla trupper från Puerto Limon, ansågo de för klokast att med sitt folk draga sig tillbaka i skogarna, till dess missionsvisiten var öfver.

Biterio's mor och en af hans många hustrur anträffades dock i en aflägsen hydda och förmåddes genom löften om rikliga skänker att medfölja till vårt läger. Der utbredde nu biskopen för indianernas förtjusta blickar sina skatter af Nürnbergerkram, och mer än ett dussin läto döpa sig. En gammal indiansk siare sjöng på aftonen en lång sång, som tolkades af vår generaltolk, en Tucurrique-indian, som åtföljt biskopen på föregående missionsresor. Den upptecknades så noga som möjligt af biskopen.

Under tvänne dagar fortsattes nu språkstudier och religionsundervisning med indianerna. Dessa skilja sig ej det ringaste i utseende och seder från de verkliga Talamanca-indianerna. Deras språk deremot visar några smärre olikheter, dock ej större än att de båda kunna anses som dialekter af ett och samma språk. Ypperliga vapen och prydnader lyckades jag här byta mig till och blef härigenom till den grad utblottad på europeiska vapen och kläder, att jag ej ens hade en knif för mitt eget bruk.

Bland de dyrbarare sakerna från denna station var en ståtlig pannprydnad af egretthägerns fjädrar (fig. 67), ett värdigt motstycke till ett dylikt diadem af tanagridfjädrar, hvilket jag förut erhållit i Koktu (fig. 68). Vidare må nämnas några halsband af slipade snäckspiror (fig. 69). Hvarje eller hvartannat år gör en större eller mindre trupp af indianer en flere veckor varande vandring till Stilla hafvet. Bland de dyrbarheter, som hemföras derifrån, äro snäckor af en viss art, troligen

någon *Voluta*, hvilka hemma sönderstyckas och för hand slipas mot sandsten till tjocka, i midten genomborrade trissor eller skifvor, 5—6 mm. i diameter. Endast spi-

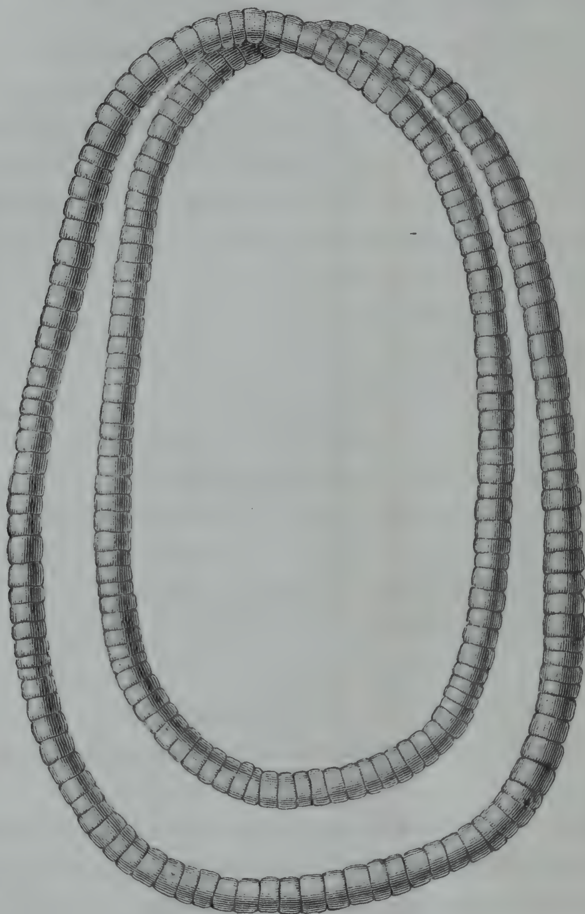


Fig. 69. Halsband af snäckskal.

ran af snäckan användes härtill. Blott höfdingar bära dessa namoukas.

Smärre yams-, yucca- och bananas-odlingar funnos här och voro väl skötta. Estrella-indianerna tycktes


Fig. 70.
Båge och pilar från Duluuli.

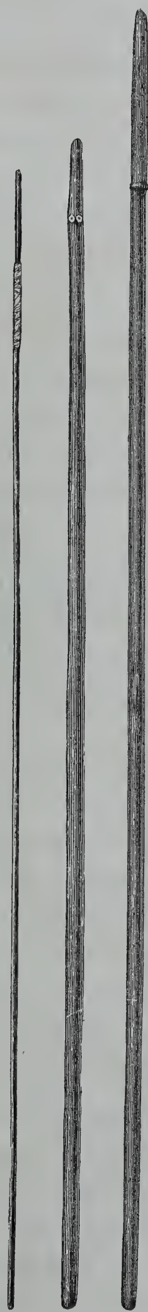

Fig. 71. Blåsrör.


Fig. 72.
Pilar från Bitéi.


Fig. 73.
Molenillo.

hafva något mera konstsinne än deras sydligare boende fränder, ty huacales och jicaras (gjorda af frukterna af *Crescentia Cujete* L.) voro ofta rätt smakfullt snidade, ehuru de härtill ej använda annat instrument än den en half meter långa macheten. Fig. 74 visar en konstlöst snidad jicara af cocos; fig. 75 en genomborrad jicara, hvilken användes som chicha-sil.

Begrafnings- och andra ceremonier äro desamma här som hos indianerna vid stranden af Couen och Lari. Trollkarlarne tycktes dock här stå i ännu högre anseende, och ofta förenade de med den presterliga befattningen höfding- eller till och med, såsom fallet var med Biterio, konungavärdigheten. En ledsam omständighet är, att bränvinet ryckt Estrella-indianerna närmare på lifvet; vid flodens mynning har nemligen en handelsman slagit sig ned, hvilken mot kautschuk och sarsaparilla förser infödingarna med rom och aguardiente. Affären är mycket lönande.

Efter fem dagars vistelse vid Bitéi bröto vi upp för att i kanoter begifva oss utför Estrella-floden. Vi lemnade estrelliterna med vida mindre saknad, än vi skilts från Talamancas varmhjertade barn. En full dag behöfde vi för att med strömmens och årornas hjelp komma nedför.

Estrella-floden är ej så storartad som Tilire, men måste dock kallas en betydlig flod. Vi passerade fem quebradas eller forsar; i en af dessa kantrade en oss åtföljande kanot; besättningen, män, qvinnor och barn, simmade alla lika qvickt i land, kanoten, åror och det vigtigaste af lasten bergades af vår besättning nedanför fallet, hvarefter de skeppsbrutna åter embarkerade och fortsatte färden, skrattande och skämtande, som om ingenting ovanligt hade passerat.

I mörkningen kommo vi fram till flodens mynning och togo in hos den omtalade handelsmannen, der vi rikligen undfägnades och fingo goda sängplatser.

Då Mr Lyon fortfarande var så dålig, att han ej kunde lemna sängen, beslöto Hübsch och jag att stanna qvar vid La Boca de Estrella ett par dagar, till dess han blefve frisk nog för att med sina indianers hjelp kunna återvända hem till Sipurio. Detta ansågo vi vara vår skyldighet, alldenstund Mr Lyon under vår vistelse



Fig. 74. Jicara af Cocos.

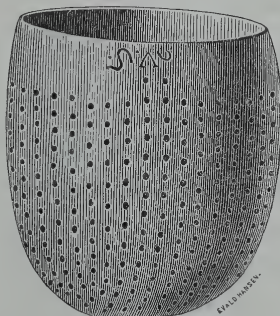


Fig. 75. Chicha-sil.

i Talamanca ständigt på det mest sjelfuppoffrande sätt sökt gagna våra vetenskapliga sträfvanden. Biskopen måste fortsätta färden till Puerto Limon för att derifrån företaga en ny missionsresa till de nordöstra delarna af republiken. Han afseglade derför i en stor kanot andra dagen efter vår ankomst till Estrellas mynning.

Tiden blef oss ej lång de tre dagar vi dröjde här, ty naturen var rik och gifmild. Visserligen har jag här att inregistrera tre misslyckade manatee-jagter, af hvilka en kostade mig ett kallt bad och förlusten af en revolver; men jag fick dock en inblick i dessa egendomliga djurs vanor, och deraf hade jag senare vid San Juan-floden stort gagn.

Bland det botaniska bytet befunno sig frön af en Hibiscus *), hvilka frön af indianerna betraktas som det säkraste motgift mot bettet af äfven de giftigaste ormar. Fröen sönderstötas eller malas till ett fint pulver, som med vatten röres till en deg; en tunn skifva af denna deg lägges på och inpressas i såret efter bettet. Dessutom kokas en dekokt på de sönderstötta fröen, och patienten dricker af densamma ungefär en half liter.

När Mr Lyon, ehuru svag, var i stånd att stiga till häst, begåfvo vi oss utefter strandplayan till det 15—20 kilometer sydligare belägna Punta Cahuita för att der söka få hyra en kanot för resan till Puerto Limon. Vägen var besvärlig, ehuru den ej var mycket kuperad, ty än vadade vi på sjelfva hafsstranden i en fin lös sand, stekta af solens lodräta strålar, än klättrade vi öfver ett virrvarr af skarpkantade stenblock och genom taggiga busksnår, än måste vi med macheten hugga oss väg genom storskogen. Der mötte oss den nästan bedöfvande lukten af vanilj **), så stark att den nästan förorsakade illamående. Slutligen kommo vi fram till vår bestämmelseort; der fröjdades ögat af en mängd nätta byggnader, liggande i de yppigaste trädgårdar invid sjelfva hafsstranden. Vi passerade förbi ett tjugutal af på ryggen liggande lefvande stora hafssköldpaddor ***), som under dagar, kanske veckor i denna ställning fingo invänta sitt grymma öde att ligga på eld, eller rättare glödande kol, till dess de yttre delarna af ryggskölden — den s. k. ädla sköldpadden — lossnade; hvarefter de arma djuren släpptes ut i hafvet för att kanske än en gång i framtiden få undergå samma procedur.

---

*) Hibiscus Abelmoschus?
**) Vanilla planifolia.
***) Chelonia imbricata.

Cahuita är en stor negerkoloni med omkring 15 hus, spridda utefter stranden af hafvet. Invånarna lefva af kautschuksamlande och fiske, hvarvid de ofvannämnda hafssköldpaddorna utgöra deras värderikaste byte. Kautschuken och sköldpadden afyttras i Puerto Limon. De äro dugtiga och oförskräckta sjömän, men djuriskt råa och vildsinta; vid den ringaste meningsolikhet blifver knifven skiljedomare.

En enda afton bland detta följe var också nog att visa den bjerta skilnaden mellan det tropiska Amerikas plågoris, negrerna, och dess naturliga invånare, de veka och godsinnade indianerna.

Vi togo in hos en af de mest ansedda negrerna, Samuel Brown, och ehuru vi voro gäster och Mr Lyon sedan länge var känd af negrerna, hade vi endast vår goda beväpning att tacka för, att vi utan att betala skatt kunde komma derifrån. Efter många svårigheter fingo vi ändtligen två negrer, som mot en dryg afgift åtogo sig att föra oss till Puerto Limon; och vi drogo en suck af lättnad, då vi, efter att hafva sett Mr Lyon välbehållen försvinna på skogsvägen till Tilire, sent på natten seglade ut från viken vid Punta Cahuita.

Natten på hafvet var härlig, och nästa morgon landstego vi i Puerto Limon, efter visserligen besvärliga, men på angenäma minnen rika vandringar bland Talamancas indianer.



SEPTENTRION

LA MER DU NORD

ORIENT

LA MER DU SUD

MIDY

Carte de l'Isthme de PANAMA depuis Panama jusques a la Riviere de Nata du coté du Sud; et depuis Porto Bello jusques a la Riviere de Cocle du Coté de Nord, avec tous les Bourgs et Villes, Rivieres Montagnes, et lieux les plus Considerables, exactement dessinez sur les lieux

par

A O. Exquemelin.

La Ville de Panama, est situeé á treize minutes de latitude Septentrionale. 1687.

Echele de 12 lieues Espagnoles

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

Gasp: Bouttats fecit

PUERTO BELLO
R. de Chagre
P. de Chagre
Q. del Presidente
T. del Largato
R. de Indios
T. Catera
C. Carnero
R. del Soldado
R. de Cocle
El Pico
Barbacoas
T. del Elephante
C. Horrodade
Cerre Pelado
V de Boqueron
R. de Boqueron
V. de Pequem
R. de Pequens
V de Chagre
Cruzes
R. Chilibra
C. de la Trinidad
R. de la Trinidad
C. del Valle
C de Cocle
R. de Cajemillo
R. de Perequeti
P. de Capira
R. de Capira
P. de Penonemo
Bourg d'Indiens
R. de Code
NATA
C. de Nata
R. de Nata
P. Chame
R. de Sabalices
Punta de Chame
R. Grande de Nata
R. de Perrico
R. de Cavermilo
Chame
R. de las Laxas
R. de la Puente
CIUDAD DE PANAMA
PANAMA nuovo
R. Grande
I de Naos
Otoquillo
Otoque
Perrico
C. de Panama
Gallinero
Tavoga
I. de Flamencos
Tavoguillo
Vigie
S. Joseph
El Bujio
C d. Puerto Bello
R. de Cascajal
Las Minas
R. de Longalemo
P. del Ponton
P. de Mancarilla
P. de Brujas
P de Naranjos
Basse
Halto



KARTA
öfver
TALAMANCA
uppgjord efter
anteckningar och skizzer
af
CARL BOVALLIUS
1:500 000

83°30' 83° 82°30'
10° 10°
9°30' 9°30'

Isla Uva
PUERTO LIMON
Moin
R. Toro
R. Blanco
R. Moin
Rio Limon
R. Matina
Rio Zent
R. Banano
R. Bananita
Minera de Oro y de Plata
Cerro Mateo
Rio Pacuare
Rio Chiripo
Rio del Norte
1154
R. Estrella
Colonia
1123
7480
5010'
TALAMANCAS
Punta Cahuita
Minera de oro
Bitéi
R. Bitéi
R. Estrella
R. Dulmili
Dulmili
1140'
Puerto viejo
Punta Uva
Punta Manzanilla
Punta Monos
Laguna 8000'
Cerro Chiripo'
R. May
C. Schedöle
2000
R. Schedöle
Cerro Uva
715'
Cerro Mono
Schedöle
TALAMANCA
BIZEITAS
Sibouwe
Gmokul
Rio Telire
Cuibre
Gonti
Sicsola
Uruchacoo
Saretko
Uren
Bribri
Montes Negros
2930
Berbazhik
Laguna
CABECAR
Dikoblunjak
R. Coueu
Sanjablo
Akbéta
Kökliu
Kukúti
Schinibrinjak
Rio Dueri
Dueri
Lotsinjak
Bekasde
Sajuerio
Tounsela
R. Coueu
Bekalpa
Kilo
Cabesa de Gadóke
R. Tereris
Rio Sicsola
Laguna de Sansan
BRIBRI
Rio Uren
Rio Lari
URER
Rio Dorados
Rio Culebras
Rio Telorio
Rio Hato viejo
Monte Lyon
R. Chirripolo
R. Banano
850
2015
Bribri
Terraba
Rio Piedra
U-jum
9600
Borruca
Rio grande de Terraba
Pico Blanco (Kamuk)
10200'
TIRIBI
Gen. Stab. Lit. Anst.

·······> Carl Bovallius 1882.
Indianstigar.

RESA I CENTRAL-AMERIKA

SENARE DELEN

RESA I CENTRAL-AMERIKA

1881—1883

AF

CARL BOVALLIUS

SENARE DELEN

MED 133 ILLUSTRATIONER OCH 4 KARTOR



UPSALA 1887
R. ALMQVIST & J. WIKSELL'S BOKTRYCKERI

Senare delens innehåll.

ADERTONDE KAPITLET.

Puerto Limon — San Juan del Norte.

NITTONDE KAPITLET.

Mosquito-kustens Indianer.

TJUGONDE KAPITLET.

San Juan-flodens delta.

TJUGOFÖRSTA KAPITLET.

Rio San Juan.

TJUGOANDRA KAPITLET.

El Desaguadero. Fort San Carlos.

TJUGOTREDJE KAPITLET.

Nicaragua-kanalen.

TJUGOFJERDE KAPITLET.

Ometepec.

Muyogalpa. Laguna de S:ta Rosa.

TJUGOFEMTE KAPITLET.

Ometepec.

Vulkanen. Charco Verde.

TJUGOSJETTE KAPITLET.

Rivas. Ceiba.

TJUGOSJUNDE KAPITLET.

Zapatera.

Bahia de Chiquero. Punta del Sapote.

TJUGOÅTTONDE KAPITLET.

Zapatera.

Menco. Punta de las Figuras.

TJUGONIONDE KAPITLET.

Nicaragua's forna invånare.

TRETTIONDE KAPITLET.

Granada. Leon.

Förteckning öfver illustrationerna i senare delen.

Kartor.





ADERTONDE KAPITLET.

Puerto Limon — San Juan del Norte.

Från Puerto Limon återvände vi lastade med byte från Talamanca-färden till vårt vänliga hem på Caño Secco, för att der ordna och inpacka våra dyrbarheter och rusta oss till en expedition till San Juan-flodens delta på gränsen mellan Costa Rica och Nicaragua. Regntiden nalkades nu med stora steg; vi måste derför afstå från planen att i kanot företaga resan, och beslöto att hellre invänta den engelska poståmgaren, som en gång i månaden uppehåller förbindelsen mellan Puerto Limon och San Juan del Norte, den atlantiska porten till Nicaraguas förlofvade land. Väntningstiden användes till kompletterande af samlingarna, och då jag bland andra rariteter ifrigt önskade komma i besittning af en kungs-gam — "rey de zopilote" — köpte jag för en ringa penning en gammal, ryggbruten mula, ledde den till en öppen plats och sköt den. I en liten skogsdunge på 40 stegs afstånd från mulans dödsläger anordnade jag ett beqvämt bakhåll för att passa på, "när

gamarna samlades till åtelen". Det dröjde två dagar, innan den döda kroppen spred tillräckligt stark lukt för att locka de väntade gästerna. Tidigt på morgonen den tredje dagen var jag på post; ett tjugutal gamar af de båda vanliga arterna, den rödhöfdade och den gråhöfdade, sleto i all endrägt den ena blodiga remsan efter den andra ur det uppsvälda kadavret och hoppade blott ett par steg åt sidan, för att i lugn svälja sin stinkande föda. Då en hungrig vråk eller hök kom kretsande öfver dem, lysten att deltaga i kalaset, förenade de sig i en tät klunga med uppåtsträckta halsar för att med hesa skrän och häftiga slag med vingarna underrätta den objudna gästen, att alla platser voro upptagna vid festbordet.

Redan var jag i begrepp att lemna det äckliga skådespelet, då jag öfver mitt hufvud hörde de mägtiga vingslagen af gamarnas konung, som slog sig ned i toppen af ett högt mango-träd på andra sidan af den öppna platsen. Det var lustigt att se den tydliga förskräckelse, som genast gjorde sig gällande hos måltidssällskapet; med vingar och stjert släpande utefter marken och nedböjda hufvuden hoppade de alla på en gång från mulan och satte sig i ödmjuk väntan på stubbar och stenar på aktningsfullt afstånd från den fruktansvärde herskaren. Kungs-gamen var också en ganska imponerande fogel, af samma storlek som en gammal hafsörn, med den nakna halsen och hufvudet af brandröd färg och på pannan en högröd hudflik eller kam; ryggen, vingarna och bröstet voro isabellfärgade, gumpen och stjerten svarta. Då dessa foglar bruka jaga i par, väntade jag, till dess makan kom susande ned från storskogen, och sköt dem derefter begge, innan de ens fått smaka på den för dem uppdukade festmåltiden.

Vid min återkomst till haciendan fann jag väntande på mig en af mina naturforskande "uleros", som med stor belåtenhet lemnade mig ett af de djur, jag efterlyst med särskild belöning för dess gripande, nemligen en "klättrande myrätare" *) (fig. 76), samma art som jag förut funnit i Talamanca. Under flera dagar höll jag honom lefvande i en trälåda, der han hängde på en pinne, insatt i ett af hörnen, nästan orörlig, med hufvudet instucket mellan frambenen. Den mjuka, fina pelsen bestod af långa, silkeslena, mörkt brunröda hår, ljusare



Fig. 76. Klättrande myrätare, Cycloturus didactylus.

mot spetsarna. Då han ej kunde förmås att intaga någon föda, ehuru jag bjöd honom på ett rikt urval af nyss dödade myror, från tre till en half centimeter långa, dödade jag honom slutligen med chloroform. Till storleken var han något mindre än vår vanliga ekorre, försedd med en lång, mjukhårig gripsvans. En annan ulero sålde åt mig en liten madonnabild af silfver, klumpigt arbetad. Den var funnen i jorden vid en ruinplats mellan Parasmina- och Pacuare-floderna, der troligen någon

---

*) Cycloturus didactylus.

af spaniorernas kortlifvade missionskolonier från slutet af femton- eller början af sextonhundratalet fordom stått.

Då jag skulle ompacka min rätt betydliga samling af djur i sprit, gjorde jag en högst obehaglig upptäckt: mitt spritförråd befans i det närmaste uttömdt. För att ej sätta nykterheten hos peonerna på haciendan på alltför hårdt prof, hade jag nemligen deponerat min spritcistern hos den enda officiella myndighet, som fans i trakten, telegraf-föreståndaren på Siquirres' station. Det hade varit honom en för stark frestelse, och han hade så småningom groggat upp och kanske äfven sålt omkring 12 kannor. I följd häraf måste jag kasta bort åtskilliga dyrbara anatomiska preparat och reptilier. Det var en svår motgång, men ohjelplig, ty sprit fans ej att köpa på närmare håll än i San José, och att resa dit hade jag ej tid, enär ångaren väntades dagen derpå till Puerto Limon. Då herr Schäfer helt allvarligt försäkrade mannen i fråga, att i spriten förut förvarats ett halft dussin mycket giftiga ormar, föll han på knä, erkände tillgreppet och fick under nattens lopp till följd af förskräckelse en svår feber, så att jag till på köpet fick offra en del af mitt knappa chinin-förråd på honom.



Fig. 77. Mariabild.

Oaktadt trakten omkring haciendan Caño Secco ej ligger fullt 300 meter öfver hafvets nivå, njuter man här af ett angenämt klimat, tack vare passadvinden, som sänder sina uppfriskande flägtar ända hit öfver det jemna, låga kustlandet. Visserligen är medeltemperaturen här högre än på det costarikanska höglandet, der man utan öfverdrift kan påstå, att en evig vår herskar; men nätterna äro dock betydligt svalare än t. ex. i Panamá. Hvad växtlighet och jordens al-

stringskraft beträffar, har man här snart sagdt intet öfrigt att önska, och haciendans driftiga egare hafva också vetat att begagna sig deraf, så att de inom få år gjort sin egendom till en verklig mönster-hacienda. Utom kautschuk, cacao, sockerrör och frukter af mångfaldiga slag odlas här äfven det liberiska kaffeträdet *) med stor fördel, ehuru det visserligen ej är fullt säkert, att dess produkter kunna täfla i beskaffenhet med det berömda kaffet från höglandet. En produkt, som lofvar att blifva mycket vinstgifvande, är tobak, som här är af utsökt beskaffenhet och efter omsorgsfull vård under torkning och tillredning säkerligen skall kunna uthärda täflan med de bästa sorter i marknaden. De vidsträckta platanarerna eller bananas-odlingarna kunna i frukternas storlek och vigt fullt mäta sig med Isthmens. En klase eller "bunche" af plátanos **) väger från 30—40 kilogram och innehåller omkring 40 ända till en decimeter långa frukter. De mindre "patriotas" ***) räkna 90—100 frukter i hvarje klase. "Guinéas" †) äro de minsta; de ätas vanligen fullmogna och äro ej så härdiga för transport som de båda andra arterna. Från Caño Secco gå två gånger i månaden flera jernvägsvagnar fulllastade med bananer till Puerto Limon, för att derifrån exporteras till New-York och New-Orleans. Till haciendans drift användas endast 8 personer, vanligen nicaraguaner och chiriquaner, emedan de bättre tåla det varma klimatet än de costarikanska högländarne.

Efter några dagars väntan i Puerto Limon, stego vi ombord på Royal Mail Steamship Company's ståtliga

*) Coffea liberica.
**) Musa sapientum.
***) Musa paradisiaca.
†) Musa africana.

ångare "Medway" och lemnade Costa Rica den 14 Oktober, redan innan solen gått upp. I dagningen skymtade kusten fram ur en tät dimslöja, som endast motvilligt gaf vika för solens brännande strålar. Vi voro nu midt för Cerro de Loma och den låga kuststräckan der nedanför med Rio Reventazons och Parasminas mynnings-laguner och längre upp mot norr inloppet till Tortugero, en liten pueblo eller koloni, hufvudsakligen bebodd af uleros. Vester och norr om Cerro de Loma reste sig andra 200—500 meter höga toppar, förenade genom pittoreskt sig bugtande bergsryggar. Det låga kustlandet fortsatte ända till San Juan-floden, här och der visande smala inlopp till de talrika esteros eller laguner, som följa kusten utefter större delen af dess längd och utgöra en särdeles lämplig trafikled för kautschuk-samlarnes och manatee-jägarnes kanoter. Strax söder om San Juan del Norte draga sig inlandsbergen tillbaka och gifva rum för det vidsträckta delta-landet, som bildats genom de förenade ansträngningarna af floderna San Juan, San Carlos, Sarapiquí och Colorado, hvilken sistnämnda troligen är en fortsättning af eller står i förbindelse med Rio Sucio.

Vi ankrade utanför en af San Juan-flodens norra mynningar 5—6 kilometer från land; öfver låga, af hvita bränningar kransade sanddyner, dels nakna, dels bevuxna med en rik buskvegetation, sågo vi den lilla staden med sina hvita, luftiga hus inbäddade i den yppiga grönskan af palmer och löfträd. Från den nästan omärkliga öppningen mellan tvänne sandreflar krälade en rykande flotte sakta fram mot oss; det befans vara en ångpråm, som snart förde oss och vårt bagage öfver den fruktade sandbaren in i San Juan del Nortes rymliga, men nu till följd af det grus och slam, som floden

ständigt hopar der, nästan igenfylda hamn. Staden gjorde ett godt intryck genom sina snygga och nätta hus med rikt blommande trädgårdar, den lummiga bakgrunden med palmer och orangeträd, och den angenäma svalka, som spreds af den friska, spelande hafsvinden. Oaktadt den ligger mycket lågt, knappt en meter öfver hafsytan, och är omgifven af flodarmar och laguner, är den temligen sund, tack vare den luckra sandgrund, på hvilken den hvilar, och framför allt derför, att den ligger öppen för passaden, som drifver bort de osunda ångorna från de stagnerande vattnen.

Ehuru redan tidigt under den spanska tiden ett nybygge här anlades, erhöll staden först 1796 privilegier som hamnstad, men kunde ej svinga sig upp till någon betydelse, förrän den i början af detta århundrade befolkades af engelska köpmän från Belize och Blewfields. Efter oafhängighetsförklaringen 1821, då republikens regering hade full sysselsättning med ständiga inre stridigheter och revolutioner, utvecklade sig detta privatvälde alltmer, till dess Jamaicas guvernör, Sir Charles Grey, 1848 formligen lät taga staden i besittning och med väpnad hand tvang Nicaraguas regering att underteckna en afsägelse af sina rättigheter på Mosquito-kusten och San Juan-flodens mynning. Fyra år senare återlemnade emellertid England, genom det s. k. Clayton-Bulwer-fördraget, flodmynningen och dess område till Nicaragua, men med vilkor att San Juan del Norte skulle vara frihamn, öppen för alla nationers fartyg, hvilket ytterligare bekräftades genom en internationell traktat 1860. Beklagligtvis kom denna förmån San Juans hamn för sent till godo, ty då det ännu på 1840-talet fans så djupt vatten på baren och i lagunen, att en stor fregatt kunde ligga till ankars derinne, har sedermera år efter år allt mera re-

sidua lemnats qvar der af floden. Orsaken härtill är ej svår att förstå: förut gick största delen af San Juan-flodens väldiga vattenmassa genom hamn-lagunen och hade då ingen svårighet att öfvervinna den mot dess mynning slående strandbränningen och vräka ut i hafvet de impedimenter, som den förde med från sitt lopp. Men dels genom flodens egen kraft, dels genom menniskors oförstånd har en af flodens förra bi-mynningar, "Brazo de Colorado", allt mera utvidgats, och allt större del af San Juans vattenmassa har passerat ut till hafvet den vägen. Följden har blifvit, att den allt svagare flodarmen, som går genom hamnen, ej längre rår på hafvets bränning, utan hopar det medförda gruset och slammet inne i hamnen och mot dess mynning, der hafvet från utsidan och floden från insidan hjelpas åt att mura upp en allt högre sandvall — baren —, som slutligen skall alldeles stänga hamnen för andra farkoster än kanoter.

Emellertid finnes det hopp, att hamnen skall återfå sitt förra djup och sina beqväma inlopp, om nemligen den projekterade Nicaragua-kanalen kommer till stånd. Genom dammar skulle då floden ledas mera direkt på San Juan del Norte i en alldeles ny fåra, eller ock skulle på samma sätt Colorado-utloppet spärras. I begge fallen skulle floden ega tillräcklig kraft att sjelf rensa upp hamnen och öppna inlopp öfver baren.

Och snart nog kanske en ny æra börjar för den lilla staden, ty efter de senaste underrättelserna att döma är intresset i Förenta Staterna nu mycket lifligt för åstadkommandet af en *uteslutande nordamerikansk* interoceanisk kanal genom Nicaragua. Noggranna undersökningar äro redan verkstälda, och detaljerade kostnadsförslag äro uppgjorda af den framstående ingeniören Menocal; kostnaden härför skulle ej stiga högre än till

75 millioner dollars — under det Panamá-kanalen redan kostat 240 millioner dollars och ej ens är halffärdig. Nicaragua-kanalen skulle dessutom öfverträffa Panamá-kanalen deri, att den skulle kunna bjuda på goda hamnar vid sina begge ändpunkter. Som jag förut nämnt, är Colon en ytterst osäker hamn, och Panamá har ej skydd för djupgående fartyg närmare än vid Taboga. Nicaragua-kanalens atlantiska ändpunkt deremot blifver, om den får tillräckligt djup, en ypperlig hamn, och på Stillahafs-sidan är Brito en visserligen liten, men djup och väl skyddad hafsvik.

Härmed vill jag dock ingalunda hafva sagt, att jag skulle anse önskvärdt, att Nicaragua-kanalen bygges i stället för Panamá-kanalen. Ty fastän jag tror, att det Lessepska bolaget ej kan fullborda kanalbyggnaden, utan ramlar, sedan affärerna blifvit i grund förstörda, är jag öfvertygad om, att företaget, en gång påbörjadt, ej kan falla, utan att ett nytt bolag, visare styrdt och varnadt af det förras många misstag; skall upptaga arbetet och till sin och verldssamfärdselns fromma bringa kanalen till verklighet. Men två kanaler äro ingen orimlighet, om Förenta Staterna vilja hafva en för sig sjelfva; man kan möjligen tycka, att det är lyx, men det är en lyx, som de hafva råd att bestå sig.

På Mr Haslams hotell fingo vi rum, ej utmärkta af allt för stor beqvämlighet, men då ett försök, som Mr Ridgway, köpman från New-York och medpassagerare på Medway, och jag gjorde att få privat bostad i ett fritt beläget hus med den härligaste utsigt öfver det af grönt och silfver hopväfda flod-deltat utåt hafvet och mot de i norr blånande kustbergen, snöpligen misslyckades, måste vi åter taga vår tillflykt till hotellets dyrbarare gästfrihet. Blott ett dygn hade vi njutit af vår

luftiga, ljusa bostad; det var dock dystert att åter krypa in i Mr H:s trånga, mörka och möbellösa smårum.

Det intryck af trefnad, staden gör vid första anblicken, jäfvas ej af en närmare bekantskap, om man ej kritiserar med för stora anspråk. Luftiga hus, vackra trädgårdar, ovanligt rika på doftande blommor, breda gator eller snarare vägar, ståtliga cocospalmer och brödfruktträd och en liflig och jemförelsevis renlig befolkning äro fördelar, som ej ofta bjudas den, som reser i Amerikas tropiska trakter. Plazan är stor och rymlig; vid densamma ligger den lilla anspråkslösa kyrkan med gafveln utåt. Den är helt och hållet af bräder och har ett föga kyrkligt utseende, i synnerhet nu, sedan den genom eldsvåda förlorat det lilla, spetsiga tornet. Stadens invånare, till antalet väl något mer än 800, utgöras af ett tjugutal europeiska och nordamerikanska köpmän, ett tiotal nicaraguanska dito och resten mosquito-indianer och negrer samt alla möjliga stadier af blandningar mellan dessa. Nicaraguas regering representeras här af en guvernör, som för ordningens upprätthållande har under sitt kommando ett dussin soldater.

Mitt första göromål blef att skaffa mig underrättelser om förekomsten af manatees och möjligheten att komma i besittning af en eller annan. Det jag härom inhemtade lät i sanning lofvande, och jag beslöt att, oaktadt regntiden snart skulle börja i all sin kraft, dröja här en månad. Tiden för manatee-fångst var just nu den lämpliga, och de skickligaste manatee-jägarne på hela kusten, caraiberna från Caratasca-lagunen i Honduras, voro för tillfället här representerade af en båtbesättning. De två förnämsta männen af den lilla truppen, Stanley och Anderson, voro präktiga typer af denna kraftiga ras, som, så vidt jag kan döma, med full rätt



Gata i San Juan del Norte.

åtnjuter anseende för att vara det dugtigaste, intelligentaste och arbetsammaste folket på hela Central-Amerikas ostkust.

Dessa Honduras-caraiber, de enda som nu finnas qvar efter de talrika caraibstammarna, hvilka vid spaniorernas ankomst till Vestindien befolkade många af dess öar, äro ättlingar af caraiberna på St. Vincent. I de svårtillgängliga bergstrakterna på denna ö bibehöllo caraiberna sitt oberoende, långt sedan deras stamförvandter blifvit utrotade eller fördrifna från de öfriga öarna. Slutligen blefvo de, efter otaliga blodiga strider mot de engelska kolonisterna, år 1796 besegrade, och de öfverlefvande transporterade till ön Ruatan i Honduras-bugten. Der förökade de sig snart ansenligt och flyttade af fri vilja öfver till kusten af Honduras i början af detta århundrade. Omkring Caratasca-lagunen, Rio Patuc och längs efter kusten till Truxillo hafva de talrika byar och nybyggen. Männen utvandra vanligen för ett eller par år eller på kortare tid, för att söka arbete, och hafva i synnerhet gjort sig väl kända som utmärkta "mahagony-cutters" i Belize och Honduras. Med hopsparad arbetsförtjenst återvända de hem och lefva sedan i sina byar af ett litet, men välskött åkerbruk och framför allt af fiske och jagt, till dess vandringslusten åter griper dem. Såsom sjömän äro de oöfverträffade, och det är vanligen en kanot eller "dory" med besättning af caraiber, som vid inloppen till Cabo Gracias à Dios, Blewfields och San Juan del Norte för passagerare och gods i land genom bränningen under de tider af året, då dessa inlopp äro lifsfarliga att passera.

Så snart vädret var lämpligt, medföljde jag dessa mina nya vänner till Colorado-grenen, ett af San Juans

utlopp, för att ändtligen komma i besittning af mitt så ifrigt efterlängtade villebråd.

Jagten tillgick på följande sätt. En timme före dagningen paddlade caraiberna, sedan jag blifvit satt i land, ljudlöst fram mot en låg, gräsbevuxen sandbank, der djuren brukade söka sig föda och understundom till och med lära krafla sig upp på land några meter från vattenkanten. Stanley stod upprätt i stäfven af kanoten med den öfver två meter långa harpunen i högra handen, och den smäckra harpun-linan uppskjuten öfver venstra armen. Han liksom hela besättningen var fullkomligt naken. Harpunspetsen eller klingan, som är 2 decimeter lång, af stål och försedd med bakåtrigtade hak eller hullingar, är löst instucken i det smäckra skaftet; vid basen af klingan är harpun-linan stadigt fästad. Skaftet är förfärdigadt af ett temligen tungt trä, troligen hemtadt från någon palm. På några hundra meters afstånd från gräsbanken stannade kanoten och hölls under en halftimmes tid med försigtiga paddeltag stilla på samma plats mot den temligen starka strömmen. Plötsligt lyfte Stanley armen och slungade harpunen mot ett gråsvart föremål i vattenbrynet, ej olikt en gammal trädstam eller sidan af en kantrad kanot. Hela besättningen kröp strax ned på bottnen af kanoten, hvilken nu började med en fart af 4—5 knop skära fram än i den ena, än i den andra rigtningen öfver den breda flodarmen, utan att jag kunde upptäcka den kraft, som satte den i rörelse. Efter några minuters förlopp grepo caraiberna åter till paddlarna och försökte komma sitt byte på lifvet, men åter började den vilda bogseringen, och paddlarna togos in. Snart mattades dock djuret, blodfläckar syntes på vattenytan, försigtigt halades harpun-linan in, och efter flera skick-

liga manövrer för att undvika djurets kraftiga stjert, ändade Stanley med ett kraftigt klubbslag på den breda nosen kolossens lif. Vanligen begagnas macheten för att gifva dödshugget, men jag hade uttryckligen betingat mig, att djurets hud skulle skadas så litet som möjligt, och derför användes i stället en tung klubba. Ofta rusar djuret, då det känner sig träffadt af harpunen, ut mot mynningen af floden, kanoten skulle då vara i fara att kantra i bränningen på baren, och derför kastas linan öfver bord, fästad vid ett flöte.

Så snart djuret var dödt, sprungo alla caraiberna i vattnet, kantrade kanoten, så att den fyldes, pressade ned dess ena reling under manateen och vältade in den i båten. Simmande bogserade de sin farkost närmare mot land, länsade den, och så bar det åter af hem till San Juan del Norte.

Det var en stor hane, mätande 306 centimeter i längd, dess största omkrets var 220 cm. Manatee'n hör till Sirendjurens grupp, dess enda slägtingar äro *Halicore* eller "dugongen", från östra Asiens och Australiens haf, och den sedan mer än hundra år utdöda *Rhytina,* hvilken hade sina betesmarker kring stränderna af Bering-ön. Om Sirendjurens plats i det zoologiska systemet råda ännu olika meningar, och den torde ej definitivt kunna bestämmas, förr än den embryologiska utvecklingen hos Manatus och Halicore blifvit närmare studerad.

Kroppsformen är tjockt spolformig (fig. 79) med tydlig hals och ett framtill bredt, klumpigt hufvud, baktill afsmalnar kroppen hastigt mot stjerten, som bildar en bred, horisontell, afrundad stjertfena. Hudfärgen är mörkt grå öfver hela kroppen, under den ytterst tunna, lätt lossnande öfverhuden eller epidermis är den klart ljusgrå. Enstaka, högst 3 centimeter långa, styfva hår äro

spridda öfver hela kroppen, men så fåtaliga, att huden vid första anblicken tyckes vara alldeles naken. Ögonen äro mycket små; deras diameter är föga mer än en centimeter. Öronen bilda två små runda öppningar, näsborrarna äro stora, runda, belägna på öfre framkanten af nosen; de kunna inifrån tillstängas medelst två tjocka muskulösa hudflikar, som sluta till så tätt, att man på det nyss dödade djuret hade svårt att upptäcka näsöpp-

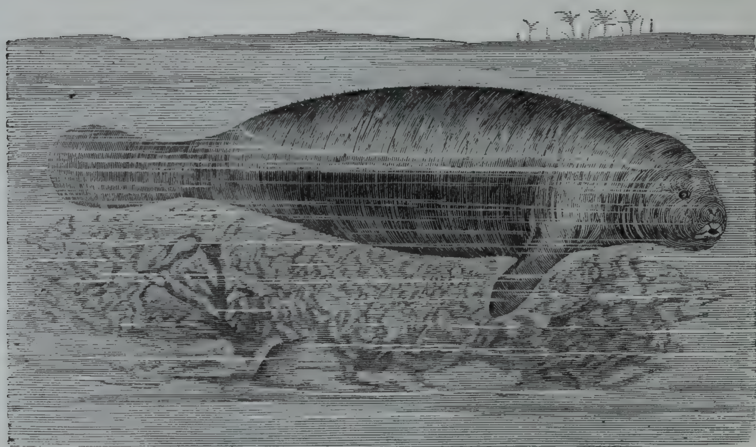


Fig. 79. Manatee, Manatus australis.

ningarna. Öfverläpparna äro tjocka, besatta med några få grofva, tagglika munhår. Munnen saknar framtänder och hörntänder, men är i stället utrustad med starkt utvecklad, tjock tuggknöl. Framfötterna äro påfallande klena i förhållande till den stora kroppen, 30—35 cm. långa. Fingrarna äro betäckta af en gemensam tjock hud, så att handen eller framfoten bildar ett slags roddorgan, en fena, men på öfre sidan utmärkes hvarje finger af en tjock, af huden kringvuxen nagel. Bakre extremiteter saknas alldeles, men små rudimentära bäckenben

finnas. Huden är tjock och fast, i rygglinien var den $2^1/_2$ cm. tjock, under buken tunnare, blott 1,3 cm. Af huden förfärdigas ridpiskor, seldon m. m. Köttet är särdeles läckert och ätes allmänt, dels färskt, dels rökt och soltorkadt. Till färgen är det mörkt rödt, hos unga djur ljusare; till smaken påminner det om fett svinkött.

Djuret är således mycket värdefullt, och jagten lönar sig väl. Troligen är derför också den tid ej långt aflägsen, då manatee'n är fullkomligt utrotad och blifver, liksom sin slägting Rhytinan, ett minne blott.

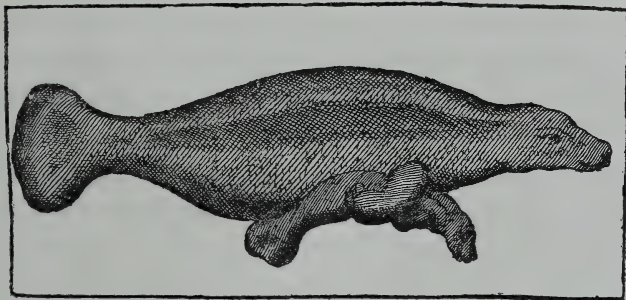


Fig. 80. Fascimile af Oexmelin's afbildning af Lamantin bärande sin unge.

Genom sin egendomliga form och sina utmärkta egenskaper som födoämne ådrog den sig tidigt uppmärksamhet bland europeerna i Vest-Indien och vid fastlandets kuster. Oexmelin, från hvilken jag lånat en rätt god figur af "Lamantinen" eller manatee'n (fig. 80), säger derom:

"Lamantinen är det bästa af alla djur såsom föda för menniskan; han har kroppen skapad som en hvalfisk ända till stjerten, som är platt och rund och olik den hos andra fiskar, ty de hafva alla stjerten i samma rigtning som refbenen, och Lamantinen har den helt och hållet i samma rigtning som ryggen och buken (= horisontal). Hufvudet har samma form som en mullvads;

mulen skiljer sig i intet från en kos, ögonen likna svinets; dess käkar likna en hästs. Han har inga tänder framtill, utan endast en knöl, hård som ben, med hvilken han krossar gräset. Han har 32 kindtänder på sidorna af de begge käkarna, alldeles som hästen. Detta djur kan ej se bra, till följd af sina små ögon .... Det har också alla för hörseln nödvändiga organ, och man kan säga, att det hör bäst af alla djur, ty man tror, att det hör till och med djupt ned i vattnet. Det fins folk med stor erfarenhet, som påstå, att då ett fartyg kommer in i en hamn eller vik, der det finnes Lamantiner, och affyrar några kanonskott, så fly alla djuren, och det dröjer länge, innan man åter träffar på dem.... Flibustiererna salta köttet af detta djur, röka det och tillvarataga äfven fettet, i hvilket de koka grönsaker .... Honorna hafva två spenar, hvilka hvarken i läge, storlek, tjocklek, utseende eller substans skilja sig från negerqvinnornas .... De hafva ej mer än en unge i sender; efter födseln bära de den alltid med sig, tills den sjelf kan beta, hvilket den kan efter ett års förlopp."

Dampier, en af sin tids bästa och mest intresserade iakttagare, lemnar en ypperlig skildring af djurets yttre och af dess lefnadsvanor och beskrifver, för 200 år sedan, sättet att fånga detsamma nästan i alla detaljer så, som det än i dag eger rum; tyvärr är hans framställning för lång att här kunna anföras, och jag öfversätter derför endast de första och de sista raderna af hans beskrifning:

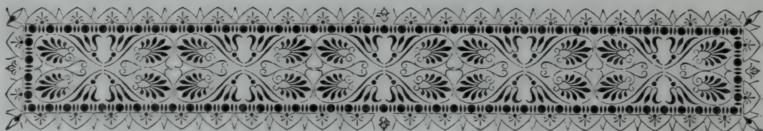
"Utom vid Blewfields-floden har jag sett manatees i Campeachy bay, vid kusterna af Boca del Drago och Boca del Toro, i Darien-floden och bland South Keys eller små-öarna söder om Cuba. Jag har hört sägas, att några få blifvit funna på norra kusten af Jamaica och en stor

mängd af dem i floderna i Surinam, hvilket är ett mycket lågt land. . . . . Manateen tycker om att lefva i bräckt vatten, och den uppehåller sig vanligen i bäckar och floder nära hafvet. Detta är troligen orsaken, hvarför de ej finnas i Stilla hafvet (för så vidt jag kunnat iakttaga), der kusterna äro mycket höga och vattnet djupt tätt intill land med hög sjö och svåra bränningar; med undantag af Panamá-viken, men äfven der saknas manatee. Deremot har Vest-Indien, som så att säga är en stor vik sammansatt af flera smärre, vanligen lågt land och grundt vatten och erbjuder lämplig betesmark (om jag så må uttrycka mig) åt manateen. Ibland funno vi dem i salt vatten, ibland i sött — dock aldrig långt ut i sjön.“

“Jag kände två Mosquito-män, som under en veckas tid hvarje dag på detta sätt förde ombord två manatees, af hvilka den minsta vägde minst 600 skålpund; och detta i en liten kanot, i hvilken knappast tre engelsmän skulle riskerat att färdas utan annan last än sina egna personer. Då de harpunera en hona, som har en unge, gå de sällan miste om denna senare, ty honan tar vanligen ungen under den ena fenan. Men om ungen är så stor, att hon ej kan bära den, eller om hon är så förskräckt, att hon ej tänker på annat än att rädda sig sjelf, så följer ungen dock med henne, till dess Mosquitomännen få tillfälle att harpunera äfven den.“

Under min vistelse i San Juan del Norte lyckades jag taga till vara sex fullständiga exemplar af Manatus, hvilka alla hemsändes, hudar och skelett inpackade i salt och de anatomiska preparaten i sprit.





NITTONDE KAPITLET.

Mosquito-kustens indianer.

Då jag under mera än tre månaders tid uppehöll mig i San Juan del Norte och trakten deromkring — halfva tiden före min färd till det inre Nicaragua och halfva tiden vid min återkomst derifrån —, kom jag i mycken beröring med de olika indianstammar, som bo uppåt kusten och vid stränderna af de närmaste floderna.

Mosquito-kusten eller konungariket Mosquitia, som dess officiella titel lyder, har en ganska märkvärdig historia. Oaktadt spaniorerna underkufvade de flesta stammar rundt der omkring, lyckades de aldrig fatta fast fot på kusten, der los Mosquitos bodde, hvilka ända till det spanska väldets slut förblefvo dess afsvurna fiender och aldrig försummade något tillfälle att förena sig med Spaniens fiender för att plundra och bränna dess kolonier. Redan från det första uppträdandet af flibustierer i de vest-indiska vattnen finna vi Mosquito-männen såsom deras trogna följeslagare; i synnerhet hyllade de sig till engelsmännen. Indianerna på Mosquito-kusten bestodo af flera olika stammar, men gingo under äldre tider under namnet "Mosquitos", och utmärkte sig alla för stor stridbarhet och personligt mod och framför allt

genom sin skicklighet som fiskare och jägare. En mängd förrymda negerslafvar togo sin tillflykt hit och blefvo uppblandade med en eller annan af stammarna, men ej med alla. Derför kan man än i dag skilja temligen noga mellan Mosquito-indianer och Sambo-mosquitos; de lefva skilda i olika byar och ingå ej gerna giften sinsemellan. Redan under början af sextonhundratalet begynte engelska flibustierer och handlande slå sig ned på kusten, och den förnämsta köpingen eller staden, Blewfields, har sitt namn efter en ryktbar engelsk flibustierkapten, som lefde der någon tid. Der och i flera af de kusten kantande lagunerna hade flibustiererna länge ostörda sina hem och stapelplatser för sina röfvade skatter. Ruiner efter deras skansar finnas ännu flerstädes. Under slutet af sextonhundratalet, år 1670, förklarades Mosquito-kusten stå under engelskt protektorat; då ansågs den innefatta hela kuststräckan mellan Cabo Gracias à Dios och Chiriquí-lagunen. I slutet af sjuttonhundratalet afstod England sina skyddsherreanspråk till Spanien, och de engelska nybyggarne förständigades att utflytta. Spaniorerna kunde dock ej heller nu taga landet i besittning, utan fingo draga sig tillbaka med blodiga hufvuden, och Mosquitia var fritt som förut. I början af vårt århundrade återstäldes det brittiska protektoratet, men varade ej längre än till 1860, då republiken Nicaragua högtidligt tillerkändes suveränitetsrätten öfver området. Under detta sista skede af dess historia innefattade landet kusten från Cabo Gracias à Dios till San Juan-flodens mynning.

Los Mosquitos hafva blifvit mycket olika bedömda af de författare och resande, som egnat dem någon uppmärksamhet; spanska författare finna ej nog starka uttryck för att skildra deras råhet och vildhet, beskylla

dem för kannibalism m. m.; nordamerikanska författare hysa ej heller höga tankar om dem, men erkänna dock en och annan god sida; engelska författare deremot berömma dem i allmänhet för tapperhet, ärlighet och företagsamhet. Den lilla erfarenhet om åtskilliga af deras stammar, i synnerhet om de verkliga los Mosquitos, jag kunnat förskaffa mig, gör mig mest böjd att instämma med de engelska författarna, desto mera ju närmare jag lärt känna andra indianstammar. Och hufvudskälet, hvarför jag ställer los Mosquitos ganska högt, är deras arbetslust och företagsamhet. Under en förståndig styrelse skulle deras land säkerligen blifva rikt producerande, ty det eger, hvad de flesta andra tropiska land sakna: arbetskrafter.

På hästryggen företog jag en ridt utefter playan till mynningen af Rio Indio. Några mil uppåt skulle finnas en liten by, bebodd af Simoos, den till antalet största af de stammar, som bebo Mosquito-området. Vägledd af en ulero, som hade sin provisoriska hydda vid flodens mynning, begaf jag mig på väg dit, men måste snart sitta af och till fots fortsätta på den allt besvärligare s. k. gångstigen. Efter tre timmars marsch alltjemt uppåt öfver allt brantare stalp kommo vi till en liten röjning med åtskilliga små planteringar och tre temligen stora hyddor. Vi möttes genast af ursinnigt skällande hundar och af en äldre indian med det nakna bröstet tätt bemåladt med svarta linier och bizarra figurer. Han jagade visserligen undan hundarna med några hugg af macheten, men syntes alldeles icke trakterad af vårt besök. Hans uppsyn blef väl något blidare, då Joe, uleron, ifrigt förklarade, att jag ej var spanior, utan en "inglés från Europa", dock intog han fortfarande en reserverad hållning. Allt flere indianer af

begge könen samlades emellertid omkring oss, till dess jag fann för godt att helt ogeneradt slå mig ned på en af stockbänkarna i det största huset, och vändande mig till en äldre qvinna, som såg ut att kunna vara husets herskarinna, förklarade jag med tecken, att jag var både hungrig och törstig. Genast blef det rörelse bland qvinnorna; en bragte mig mogna bananer, en tillrörde i en kalebass en starkt luktande, tjockflytande dryck, hvars hufvudbeståndsdel var cacao. Husmodern utkaflade en majstortilla och gräddade den på glöden.

Då den gamle mannen tog ned sin machete för att skära saccate — foder — åt min häst, såg jag, att vapnet var gammalt och dåligt; jag spände derför min egen från sidan och skänkte honom den. Hans buttra ansigte sken upp, och med synbar förtjusning grep han min hand och höll ett långt tal, som innehöll, enligt Joes tolkning, en förklaring, att jag var hans och hans stams vän, och att jag finge bo hos dem, så länge jag önskade, m. m.

Sedan sålunda det bästa förhållande inträdt mellan mig och mina värdar, kunde jag andraga mitt egentliga ärende, som var att förmå indianerna att samla djur åt mig. Af mina uleros hade jag nemligen hört, att exemplar af den svarta jaguaren *) skulle finnas i dessa trakter, och jag önskade ifrigt få registrera in den i min däggdjurs-samling. Indianerna voro villiga att stå mig till tjenst och lofvade uppmana sina längre in i landet boende stamförvandter att äfvenledes samla för min räkning. Resten af dagen tillbragte jag i den lilla byn, sysselsatt med att inhemta notiser om Simoos' seder och språk, och den ordsamling, som jag här an-

*) Endast en färgvarietet af den vanliga jaguaren — Felis onca —, men sällsynt och särdeles vacker.

lade, växte under min senare, rätt lifliga beröring med dem till nära trehundra ord.

Några spridda drag från deras lif och sedvänjor meddelar jag här *).

De lefva vanligen i små byar om 3—6 hus. Deras största by är Boluhn, som af dem beskrifves som mycket stor och anses som ett slags hufvudstad. Den är belägen en half dagsresa från Rio Russwass, en biflod till Blewfields-floden. Deras hus äro långsträckta och sakna vanligen väggar; taket, omsorgsfullt lagdt af palmblad, är starkt stigande, vanligen tillspetsadt mot gaflarna, så att det får formen af en bred upp- och nedvänd kanot. Marken utgör golfvet, på dess midt finnes härden, bestående af några stenar. Sofställningar, sådana de brukas hos de civiliserade indianerna och äfven hos los Talamancas, begagnas ej här, utan familjens gemensamma sofplats är ett slags vind, tre till fyra meter öfver golfvet; en palmstam med inhuggna hak tjenstgör som trappa dit upp, och den från härden uppstigande röken håller sängkammaren fri från mosqviter och andra insekter.

Husgerådet utgöres af starka och rätt smakfulla, ehuru enkla lerskålar af olika storlek och en mängd olika formade jicaras och huacaler. Bland redskapen anträffade jag äfven några stenmejslar (fig. 81 och 82), som ännu användas att klyfva palmspjel, och en särdeles väl arbetad pilspets (fig. 83) af flinta. Den var dock enligt egarens uppgift gammal, men sådana användas ofta äfven nu för tiden längre inåt landet.

Indianernas kroppsfärg är rödbrun; de äro temligen

*) För en del af dessa notiser har jag att tacka d:r WIEN, en tysk läkare, som någon tid uppehöll sig på Mosquito-kusten och som välvilligt låtit mig jemföra mina anteckningar med hans.

storvuxna, med fylliga former, ehuru ej särdeles muskelstarka. Ansigtsuttrycket är godt, ögonen små, näsan kraftig, kindkotorna temligen framstående och läpparna fylliga. Håret är långt, slätt, svart och hänger vanligen ned öfver pannan till ögonen. Händer och fötter äro små. Männens klädedrägt utgöres blott af "Tuno" eller "Tuni", förfärdigadt af kautschukträdets bark. Det är en lång binda — liknande Talamanca-indianernas "giparovå" — som flera hvarf lindas om lifvet. Qvinnorna bära

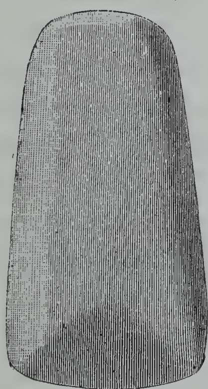


Fig. 81.

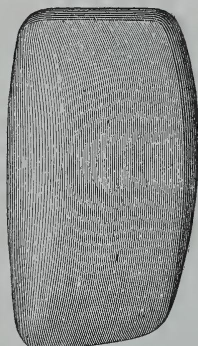


Fig. 82.

Moderna stenmejslar.

också ett stycke tuno, men i form af en kort kjortel, fästad med ett snöre af cocosbast öfver höfterna. Tuno beredes på följande sätt: så långa stycken som möjligt af kautschukträdets bark skäras hela loss från stammen, läggas derefter för några dagar i vatten, sedermera bultas styckena, utsträckta på en flat sten, med en träklubba, till dess blott bastfibrerna äro qvar, bildande en mjuk, smidig väfnad; flera sådana stycken sammansys vid kortändarna med pita-tråd *) och nål af en palmtagg, och drägten är färdig.

*) Af Bromelia pita.

Både män och qvinnor måla sig, qvinnorna vanligen blott i ansigtet, männen äfven på bröst, skuldror, armar och lår. Mycken tid nedlägges på denna målning, som förnyas till alla fester eller vid andra vigtiga händelser.

På fester äro Simoos mycket begifna, och vid dessa konsumeras ofantliga qvantiteter af "Muschla", en syrlig och spritstark dryck, åstadkommen genom den långsamma jäsningsprocessen af majskorn, som blifvit bragta till groning. Den tjockflytande vätskan är på en gång föda och rusdryck. En aldrig försummad anledning till "muschla"-fest är ett dödsfall, i synnerhet af en af familje-fäderna i byn. Begrafningsceremonierna äro rätt invecklade.



Fig. 83.
Modern pilspets af flinta.

Liket utsträckes på marken i huset med hufvudet mot söder och fötterna mot norr, derefter målas ansigte och bröst på det omsorgsfullaste, ett stycke tuno lägges sedan öfver den dödes ansigte och bröst. De manliga invånarna i de omkringliggande husen och byarna infinna sig väpnade med korta käppar — "duspanik" — af tungt rödt palmträd. Qvinnorna uppehålla sig utanför huset och uppstämma sorgetjut. Ett par af männen upplyfta liket, andra sträcka ut dess armar och ben, hvilka nu krossas med slag af de korta käpparna, äfven ryggraden krossas. Derefter placeras liket i sittande ställning på ett stort qvadratiskt stycke tuno. Den aflidnes hustru eller hustrur afskära sitt hår och lägga

det på hans bröst, de fyra snibbarna af tuno-stycket knytas tillsammans, en stång köres derigenom, och liket föres under ständig klagolåt ut i skogen ett stycke från byn. Här gräfves en $1^1/_2 - 2$ meter djup grop, och liket nedsänkes, hvarefter grafven igenfylles, men ingen jordkulle uppkastas deröfver.

Dagen derpå hålles graföl på begrafningsplatsen, hvarvid muschla drickes, så länge sådan finnes, ibland under flera dagar. Qvinnorna få ej närvara på sjelfva begrafningsplatsen, utan samlas för sig sjelfva ett stycke derifrån och dricka likaledes muschla. Omkring platserna, der grafölet hålles, sträckas mellan träden snören spunna af bomull för att utestänga de onda andarna. Derefter börjas dans, hvarvid männen dansa för sig, qvinnorna för sig, och ej samtidigt. Musikinstrumentet utgöres af “Tepal“, en stor kalebass, i hvilken en eller två stenar ligga; mynningen tillslutes af ett bastnät eller ormskinn. Således ett slags trumma.

Giftermålen försiggå med mindre ceremonier än begrafningarna, men ofta förekomma långa förlofningar, i det barn redan tidigt bestämmas för hvarandra; de ega då sjelfva förklara, när de, sedan de hunnit manbar ålder, önska sätta bo. De begge familjerna bygga dem då en hydda, och dermed är giftermålet gjordt. I annat fall måste flickan köpas af modern; den giftaslystne mannen har då att betala kläder eller husgeråd till ett värde af några dollars. Är modern död, mottager fadern köpeskillingen. Polygami är vanlig. Äktenskapsbrott straffas med prygel för begge de skyldiga, förförande af en ogift qvinna lika så; är den förförda en enka, kan den skyldiga få lösa sig från prygelstraffet med böter. Barnen få från tidiga år sköta sig sjelfva, och från 4—6 års ålder åligger det dem att förse fa-

miljen med fisk från floden och honung och frukt från skogen. De väcka också förvåning genom sin tidiga utveckling, sin intelligens och sin smidighet. Jagt, båtbyggeri och majsodlingar skötas af männen.

Genom Simoos fick jag visserligen ej något exemplar af den efterlängtade svarta jaguaren, men deremot många andra för samlingen värdefulla djur. Det vigtigaste var en mycket sällsynt art af sengångare*) (fig. 84), som tyckes visa ett exempel på "mimicry" eller skyddande förklädnad, i det att de sträfva håren antagit en gröngrå



Fig. 84. Bradypus castaneiceps.

färg, hvilken gör det svårt att urskilja djuret från det omgifvande löfverket; tyvärr var exemplaret illa medfaret. En annan art sengångare **), ej så sällsynt, förde de lefvande till mig, och jag behöll honom under ett par dagar i fångenskap. Under dagarne höll han sig fullkomligt orörlig, hängande i alla fyra benen under en fri takbjelke i mitt rum, långsamt vändande på hufvudet vid något häftigare buller. Om natten spatserade han fram utefter takbjelken, vid hvilken han var tjud-

*) Bradypus castaneiceps.

**) Cholopus Hoffmanni.

rad, och undersökte de löfruskor, jag hängt upp till föda åt honom, men de behagade honom icke. Slutligen tog jag lifvet af honom med chloroform i en oxblåsa, som träddes öfver hans hufvud och tillknöts om halsen.

De vid kusten boende verkliga Mosquito-indianerna öfverträffa i många hänseenden Simoos. Dels äro de smärtare, högvuxnare och utrustade med betydligt större kroppsstyrka; dels äro de intelligentare, mera arbetsamma och ej så begifna på att dricka, hvarför de visade sig vara vida mera pålitliga samlare än mina festande vänner uppe bland bergen.

De få notiser, jag här meddelar, gälla emellertid hufvudsakligen de något längre upp från flodmynningarna lefvande Mosquitos, och ej de i de större byarna eller köpingarna vid hafsstranden boende, hvilka genom sitt samlif med de europeiska nybyggarna och köpmännen blifvit, enligt hvad de sjelfva påstå, "true english".

Mosquitos bygga sina hus på en liten, af olika jordarter hoparbetad kulle, hvars yta blifver hård som cement och bildar ett utmärkt golf. Väggarna bestå af bamburör. Taket uppbygges likaledes af bambu; hvarje rör omlindas med palm-blad, och rören bindas sedan fast tillsammans öfver och bredvid hvarandra. Ett sådant tak beräknas hålla minst 10 år och är fullkomligt ogenomträngligt äfven för det starkaste regn. Huset har blott ett enda stort rum, med sofställningar — af samma form som hos los Talamancas — af bamburör på fyra stolpar placerade utefter väggarna; de äro oftast försedda med mosqvitnät, hvartill tyget köpes från handelsbodarna vid kusten. Från dessa bodar härstamma också vanligen kokkärlen och en större eller mindre del af husgerådet.

Klädedrägten är densamma som hos Simoos — tunos —, men männen bruka stundom anlägga en mera civiliserad drägt, bestående af skjorta och byxor af bomullstyg. Qvinnorna spinna på en enkel slända tråd af bomull, pita och palmbast, och förfärdiga deraf ett groft bomullstyg, hängmattor, väskor m. m.

De hafva planteringar af bananer, cassava *), sockerrör, cacao, papaya **), bomull ***) och sötpotäter. Dessa planteringar skötas hufvudsakligen af qvinnorna, men männen verkställa allt röjningsarbete, sköta hästar och nötboskap och sysselsätta sig dessutom med jagt och fiske. De äro, som förut är nämdt, ypperliga sjömän. Deras farkoster utgöras af "*pitpan*", en bred kanot utan köl, afsedd till fraktfärd på floderna och i lagunerna, och "*dory*" †), en smal, skarpstäfvad kanot, med hvilken de i den svåraste sjö och genom de häftigaste bränningar gå till hafs, för att fånga sköldpaddor eller frakta varor till de mera aflägsna platserna vid kusten. Dessutom begagna de flottar, vanligen gjorda af bambu, för att föra kautschuk och boskap utför floderna.

En död höfding begrafves i jorden, hans itusågade pitpan tjenstgör som likkista, all hans egendom, med undantag af penningar och boskap, medföljer i grafven; det säges ibland förekomma, att hans hustru eller, om han hade flera, alla hustrurna strypa sig och begrafvas med honom.

Giftermål sker på samma enkla sätt som hos Simoos. Vid äktenskapsbrott betalar den manlige brotts-

---

*) Iatropha manihot.

**) Carica papaya.

***) Gossypium.

†) På mosquito-språket: duerka tacra.

lingen en oxe i böter; gör han ej det, får den otrogna hustrun prygel.

Mosquitos förstå att bereda spritstarka drycker såväl af sockerrör som af cassava, papaya och bananer.

Hos Mosquitos lyckades jag göra en ganska betydlig ordsamling, omkring 1,200 ord, af hvilka i synnerhet namnen på djur och växter äro af intresse. Mosquitos hafva nemligen en ganska märklig förmåga att urskilja

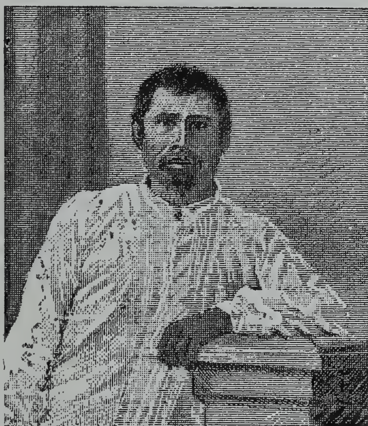


Fig. 86. Sambo-mosquito.

äfven mycket närstående arter och benämna dem hvar och en med sitt särskilda namn.

Sambo-mosquitos (fig. 86) bo längre mot norr, nära Cabo Gracias à Dios. De hafva uppkommit genom blandning af förrymda negerslafvar med Simoos och andra af de längre in i landet boende stammarna, möjligen ock, ehuru i ringa grad, genom blandning med de verkliga Mosquitos. De äro storvuxna och kraftigt byggda, af svartbrun färg, med grofva anletsdrag och stora händer och fötter. De äro dugtiga och härdiga

arbetare — när de arbeta, men lata och opålitliga i jemförelse med Mosquitos.

Den förr stora och mägtiga Rama-stammen representeras nu af några få familjer i en liten by vid Ramaflodens mynning. De lefva hufvudsakligen af fiske i mycket fattiga omständigheter. Till det yttre likna de Simoos, men hafva ett alldeles olika språk, af hvilket jag åstadkom en ordsamling af något mer än 300 ord. Hufvuddelen af stammen utvandrade för omkring femtio år sedan, redan då hopsmält till blott ett femtiotal familjer, under anförande af sin höfding Hannibal, till den lilla ön Rama-cay i Blewfields-lagunen. Der hafva de sedermera bildat ett rätt välmående samhälle och blifvit kristna genom de outtröttliga ansträngningarna af metodist-missionärer.

I det inre af landet bo åtskilliga stammar utefter stränderna af Blewfields-floden, Rio Grande och Rio Coco; om dem och deras seder och bruk känner man nästan intet.

Antalet invånare i Mosquitia är svårt att bestämma och är mycket beroende af den utsträckning inåt landet, man anser området hafva. Dock torde följande approximativa siffror vara temligen rigtiga, åtminstone hvad proportionen mellan de olika stammarna beträffar.

Simoos 10,000, Mosquitos 4,500, Sambo-mosquitos 3,000, Toacas, boende kring Rio Coco och dess bifloder, 1,500, Poyas, boende söder om Toacas ända ned mot Blewfields-floden, 1,500, Woolwas, Kookras, Ponamakas tillsammans 1,000, Caraiber 500 och Ramas 300.

Hela områdets befolkning skulle således väl kunna uppskattas till något mer än 20,000, om området tages i vidsträckt omfattning.

Oaktadt Mosquito-kusten är under en stor del af året hemsökt af ihärdiga regn, liksom hela den östra kusten af Central-Amerika, njuter den dock af ett jemförelsevis ganska helsosamt klimat; ett godt bevis derpå är det friska och kraftiga utseendet af såväl färgade som hvita bebyggare på kusten. Gula febern är här okänd, och ehuru febrar ofta förekomma, i synnerhet under regntiden, äro de mycket sällan af elakartad beskaffenhet. Den förnämsta anledningen till detta goda förhållande är utan allt tvifvel passadvinden.





TJUGONDE KAPITLET.

San Juan-flodens delta.

Regntiden herskade nu envåldigt i San Juan del Norte och gjorde det svårt att företaga exkursioner till lands; äfven till sjös kunde blott kortare färder göras, ty mer än tre eller fyra timmar kunde man ej uthärda genomvåt utan att riskera en feber. Dock hade jag full sysselsättning, ty dagligen kom en eller flera af de talrika uleros, som till följd af regntiden voro inspärrade i staden, till mig med däggdjur, foglar eller ormar. Och knappast en dag förgick, utan att någon af mina talrika indianvänner infunno sig med liknande saker.

Den fuktiga luften hade naturligtvis trängt in äfven i mitt arbetsrum och gjorde det omöjligt för mig att torka konserverade foglar och djurskinn. Jag måste derför inventera en torkugn och lyckades också göra en sådan, både billig och enkel. Den bestod af en s. k. "drap-box", en trälåda, inuti klädd med zink. Den ståldes på ett bord, hvars fötter stodo i små pytsar med carbolvatten, för att hindra de ytterst besvärliga myrorna att hemsöka mina skatter. Inuti lådan uppsattes tre hyllor af zinkplåt, och under den nedersta placerades en eller flera små fotogénlampor. En i ugnen upphängd termometer tillät mig kontrollera värmen, som dygnet om

hölls vid omkring 50° Celsius. På detta sätt åstadkoms en jemn och ej för häftig torkning, som lemnade särdeles vackra resultat. Utan en sådan apparat skulle det hafva varit omöjligt att konservera ett enda fogelskinn under den värsta regntiden.

Ofta upphörde regnet för en eller två timmar på middagen, men två gånger räckte det sju dygn i sträck och en gång nio dygn utan en minuts uppehåll; vattnet föll i verkliga strömmar och förvandlade torg och gator till sjöar och bäckar. Nero badade under ett par veckors tid dagligen på sjelfva hotellgården, och jag sköt från verandan änder, som makligt simmade på torget framför huset.

Ibland måste jag emellertid ut under flera timmar i regnet. Det var då jag efter en häftigare storm ville undersöka, hvad hafvet kastat upp på de yttre sandreflarna, eller när mina caraiber kommo med en ny manatee. Jag klädde mig då så tunt som möjligt och afundades caraiberna, som helt nakna höllo på med styckningen af sitt byte.

Under det långt framspringande taket, just utanför mitt fönster, hade en stor, grann spindel utspänt sitt 2 meter långa och mer än 1 meter höga nät, i godt skydd för regnet. Dagligen fastnade deri en mängd insekter, och dagligen vid middagstiden såg jag också ett par smaragdglänsande colibris under ett par timmars tid surrande utanför mitt fönster. Då jag ej kunde tro, att de voro der för att uppvakta mig, började jag närmare iakttaga dem och fann, att de voro på post för att, när någon dem behaglig insekt, vanligen små dipterer, fastnade i nätet, ljustra densamma med tunga och näbb, till stor förtviflan för spindeln, som af fruktan för snyltgästernas hvassa näbbar ej vågade sig fram ur sitt hörn. Denna egendomliga jagtmetod iakttog jag under en veckas

tid; derefter upphörde regnet, och de små jägarne försvunno, förmodligen för att begagna jagtmarker, som regnet stängt dem från.

Men slutligen började barometern stiga, solen visade sig längre på middagarna, och vi kunde nu vänta några vackra dagar. Dessa måste begagnas till exkursioner, och i caraibernas präktiga "dory" rodde och seglade vi härs och tvärs genom de krokiga och bugtiga kanaler och laguner, som bildade San Juan-flodens intrasslade delta. Vid Harbour Head, ett af flodens utlopp nordost om San Juan del Norte, utvidgar den sig till en bred lagun, prydd med många små holmar, somliga af dem endast gräsbevuxna bankar, andra betäckta med så rik trädvegetation, att det är nästan omöjligt att tränga upp på dem. De rikaste tillfällen till jagt på sjöfoglar och vadare erbjödo sig här, äfvensom på de vågiga, endast af sträft starrgräs och låga buskar sparsamt bevuxna sanddynerna vid sjelfva flodmynningen. Här lyckades jag skjuta ett par af en för det tropiska Amerika karakteristisk simfogel "Pato de aguja" *). Ytterst försigtig och skarpsynt flyttade den sig från udde till udde, allt efter som kanoten nalkades, långt innan vi kommo inom håll. Jag narrade honom genom att gömma mig på en liten holme och tåligt vänta ett par timmar, till dess caraiberna, skickligt manövrerande med båten, lyckades drifva honom nära mitt bakhåll. Han har en praktfull fjäderklädnad: hufvud, hals, rygg och buk äro djupt gröna med stark metallglans, vingarna svarta med gråblå band, stjerten är grönsvart, lång och rundad baktill, med fanet på de två mellersta stjertpennorna krusadt, som om det nyss varit utsatt för en perukmakares tång.

---

* Plotus anhinga.

En annan märkvärdig fogel blef också här mitt byte; det var den stora, svartryggiga, "saxnäbbade tärnan"*). Den har ett högst egendomligt utseende, derigenom att undernäbben är betydligt längre än öfvernäbben, hög och hoptryckt från sidorna, med spetsen tvärt afhuggen, liknande en mejsel. Säkerligen bildar den ett mycket kraftigt verktyg för att spränga sönder musslor och dylikt.

Vi begåfvo oss derefter söderut för att på en hacienda vid den arm af floden, som fått namnet Rio Toro, söka få reda på, om någon "Tilpa", mosquito-namnet för tapir, nyligen låtit se sig der. Caraiberna påstodo bestämdt, att der var godt om dessa djur. Jag var särdeles angelägen att förskaffa mig ett exemplar, dels derför att den var af högsta värde för våra museer hemma, der arten ej förut fans, dels derför att det var af intresse att taga reda på, hvilken af de båda för Central-Amerika egendomliga arterna **) här var representerad.

På vägen lade vi till vid eller rättare i en liten fattig rancho vid stranden; sjelfva huset var nemligen nu, då floden till följd af regnet stigit mer än 2 meter, till hälften kringflutet, och vattnet steg upp till golfvet. Vi lade derför till vid sjelfva tröskeln och stego direkt in i rummet, der vi blefvo undfägnade med "tiste", en dryck som beredes af kallt vatten, rostad, malen majs och cacao-pulver med något socker. Det är en både lätt tillagad och på samma gång uppfriskande och närande dryck. Invånarna i hyddan, som voro mestizer, och sjelfva uppgåfvo sig tillhöra Melchora-indianernas stam, lefde för tillfället i ganska bekymmersamma omständigheter, ty största delen af deras bananasfält stod under vatten, och

*) Rhyncops nigra.

**) Tapirus Bairdi och T. Dowi.

många af träden voro redan uppryckta af floden eller förstörda af drifvande trädstammar. Hvad som kunde bergas af frukterna, hade de skördat, stående i sin kanot.

Det fans ej många dyrbarheter i huset, men åtskilliga särdeles fint snidade jicaras väckte min uppmärksamhet, och jag köpte de vackraste; en af dem hade dessutom en ganska ovanlig form (fig. 86). Jag tillhandlade mig äfven några ridpiskor (fig. 87), förfärdigade af hopflätad hafstång; efter stark storm finnes denna



Fig. 86. Jicara.

tångart uppkastad på sandreflarna. Den flätas, under det den ännu är mjuk. Den tjockaste delen af stjelken böjes i hop och ombindes med en bastsnodd och hänges derefter upp för att torka. Efter några dagar är den färdig och är en ypperlig ridpiska, i hållbarhet och elasticitet täflande med dem, som göras af manatee-hud.

Efter intagandet af en middag af bananer och ägg lemnade vi åter ranchon och kommo efter några timmar

till målet för vår färd. Då vi der fingo höra, att en tapir dagen förut varit sedd ett litet stycke derifrån, der den antagligen hade sitt stånd, beslöt jag att dröja på haciendan öfver natten, för att tidigt på morgonen med hundar, som under tiden skulle anskaffas, försöka min lycka. På qvällen gick jag med en indianpojke som vägvisare till en liten vik af floden, der enligt utsago såväl hjortar som "warrees" — vildsvin — brukade komma för att dricka strax efter solnedgången. Jag stod der två timmar utan att få skjuta annat än en Congo eller vrål-apa och ett par tucaner*), men blef under tiden så sönderbiten af mosquiter, att hela ansigtet svullnade upp och jag knappt kunde öppna ögonen tillräckligt för att leta mig åter till haciendan.

Fig. 87. Ridspö af hafs-tång.

Nästa morgon voro vi långt före solens uppgång i skogen, följande en smal, slingrande gångstig, som nästan lika ofta förde genom vatten som öfver land. Allt landet här är naturligtvis ett verk af floden och är så luckert och löst, att den nyckfulla floden vid hvarje regnperiod skär sig nya banor, än här, än der, och genomtränger hela delta-landet, så att hvarje liten sänka i marken blifver en lagun eller ett träsk. Som vägvisare tjenstgjorde en bredskuldrad mulatt, hvilken helt anspråkslöst meddelade mig, att han var den skickligaste jägaren vid Rio San Juan, men att han föraktade jagten på tapir och vildsvin. Det vore lagom sysselsättning för de der svarta caraiberna. Sjelf offrade han sitt krut blott på puman, jaguaren och "manigordo" **). Mitt hopp hvilade dock mindre på Na-

*) Rhamphastos tocard.

**) Felis pardalis.

pier, så kallade sig mulatten, än på två små magra, schakal-liknande hundar, som kopplade i en bastlina helt lugnt följde efter oss. Då vi kommit till platsen, der tapiren blifvit sedd, släpptes hundarna och började ifrigt genomsöka det höga gräset mellan stammarna i en vidsträckt förvildad platanar, der vi nu befunno oss.

Redan var jag i begrepp att följa mulatten och hundarna nedåt floden — de hade redan ett godt försprång, och hundarnas gläfs hördes allt svagare —, då en af caraiberna sakta rörde vid min arm och hviskade: "Tilpa" — tapiren. Bakom mig på 200 meters afstånd såg jag ett svartaktigt, klumpigt djur makligt klifva upp på stranden af en liten lagun, som det nyss genomvadat. Ehuru hållet var långt, sände jag dock begge skotten efter detsamma. Det stannade ögonblickligt, satte häftigt ned det lyftade frambenet på marken, vände hufvudet åt oss och vädrade ett ögonblick med den korta, tjocka snabeln, derefter satte det i väg rätt in i täta skogen med en fart, som man visst ej skulle kunna trott dess klumpiga former i stånd att utveckla. En af männen sändes efter hundarna, och vi andra störtade oss i lagunen; det gick långsamt att komma igenom den, ty botten bestod af långt snärjande gräs, och vattnet steg oss på ett par ställen upp under armhålorna. Då vi kommo in i skogen, hade vi ej den ringaste svårighet att följa tapirens spår, ty hans väg betecknades af en, nära en meter bred, snörrät gata, och vi behöfde endast huka oss ned för att följa den röjda stigen; små palmer och buskar voro afbrutna eller nedtrampade, och starka lianer afslitna, som om de bestått af segelgarn. På tre ställen sågo vi blodspår, men de voro ej betydliga, och den snabbhet, hvarmed tapiren gifvit sig af, antydde också, att han ej var svårare träffad. Då vi följt denna

lilla skogstunnel ungefär 2 kilometer, befunno vi oss vid flodstranden och sågo på andra sidan af den temligen smala flodarmen märkena efter tapirens landstigningsplats. Vi hade ingen kanot på flera kilometer nära och kunde derför ej komma öfver. Och enligt hvad caraiberna försäkrade mig, lönade det sig ej heller att förfölja honom längre utan hundar och kanoter på flera ställen på samma gång, ty tapiren skulle gå öfver flodarm efter flodarm, till dess han inne i tjocka skogen träffade någon lagun eller dalsänka, der han i frid kunde hvila ut.

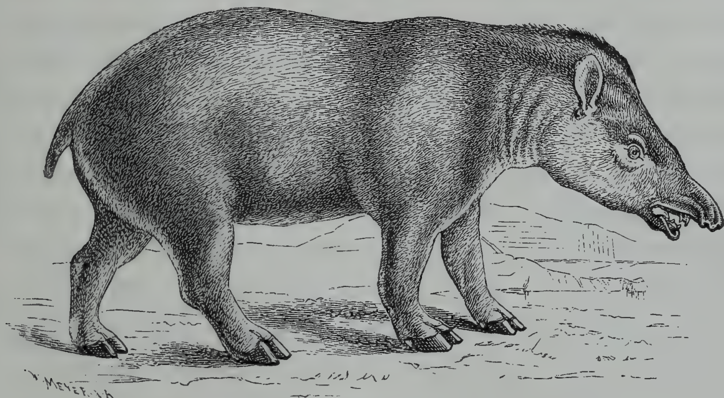


Fig. 88. Dow's Tapir.

Vi vände således hemåt utan tapir, men belöningen för våra ansträngningar kom några dagar derefter, ty en sådan, som blifvit skjuten något längre upp åt floden, sändes mig, och jag fick tillfälle öfvertyga mig om, att det var "Dow's tapir" *) (fig. 88) och kunde preparera huden och delar af skelettet.

En annan kanotfärd företog jag uppför Juanillo, förut en biflod till San Juan, nu dess nordligaste arm.

*) Tapirus Dowi.

Tätt invid Juanillo ligga flera laguner, somliga förenade med densamma genom smala utlopp, andra isolerade. Kring stränderna af dessa laguner råder det rikaste fogellif, och i desamma ej mindre rikedom på fisk — och krokodiler. I Laguna de Ibo lade vi ut nät strax innanför det lilla utloppet, i hopp att få några sköldpaddor*) af en art, som jag redan förut erhållit från denna lagun. Derefter sköt jag i småskogen kring stränderna åtskilliga småfoglar och bland dem flera exemplar af en Tanagrid**), "Cacique", som med fullt skäl kan kallas dessa trakters prydnad. Den är närmaste slägting till den förut af mig omtalade "Sangre del Toro", och det är svårt att afgöra, hvem af dem som är vackrast; denne är djupt sammetssvart öfver hela kroppen med undantag af nedre delen af ryggen, som är lifligt orange-röd med kraftigare glans än silke.

Då vi skulle taga upp nätet, funno vi det mycket tungt, och häftiga ryckningar läto förmoda, att det innehöll en eller flera mycket stora fiskar. Då vi fått nätet närmare land, blefvo vi ganska förvånade att deri finna en mer än tre meter lång krokodil; han hade helt och hållet rifvit sönder och snärjt in sig i detsamma. Sedan vi fått en lina med rännsnara om hans hals och en annan om det ena bakbenet, sträcktes linorna, och en af caraiberna dödade honom med stygn af macheten rätt genom hjertat.

Krokodilerna här — så vidt jag kunde finna, samma art som i Panamá-viken och Golfo de Nicoya***) — äro fega och jemförelsevis ofarliga för menniskor. Det enda fullt bevisade fall från San Juans delta, då krokodil anfallit menniska, egde rum i Shepherds lagun, tätt bakom staden San Juan del Norte, der en qvinna sysselsatt med tvätt

*) Emys sp.

**) Rhamphocoelus passerini.

***) Crocodilus acutus.

blef gripen i benet af en stor krokodil. På hennes klagoskrik rusade några pojkar till stranden, de kastade stenar och träbitar på odjuret, och en vadade ut och grep gumman i armen, då krokodilen var nog hygglig att släppa sitt tag — och gumman undslapp med förskräckelsen och ett illa sargadt ben.

Det andra fallet från Nicaragua inträffade i Managuasjön, der en 7-årig gosse under badning på playan utanför staden Managua greps af en krokodil; endast hans stympade lik kunde återfinnas. Men den resande får lätt höra en mängd fasansfulla berättelser om mordlystna krokodilers angrepp. En närmare efterforskning visar dock nästan alltid, att berättelserna äro fabler. Ett bevis för krokodilernas ofarlighet är ock den omständigheten, att rundt playorna af de båda stora Nicaragua- och Managua-sjöarna qvinnorna pläga stå ända till midjan i vattnet, när de tvätta kläder, hvilket visserligen ej skulle vara rådligt, om krokodilerna hade för vana att hålla sig till menniskokött för sin näring.

Min egen erfarenhet om saken — jag har skjutit mellan 20 och 30 stycken i Nicaragua och skadskjutit än flera — gifver mig också rätt att ej hysa några höga tankar om deras mod. Det har aldrig händt, att en sårad krokodil vändt sig mot mig eller ens försökt anfalla Nero, fastän han ofta förföljt dem långt ut i vattnet. Krokodiler och hajar voro de enda djur, mot hvilka jag använde exploderande kulor.

På hemvägen rodde vi fatt en med kautschuk tungt lastad kanot; den var bemannad med sex uleros, alla negrer. En liberal utdelning till dem af tobak, som de under mer än en månads tid varit i saknad af, gjorde dem villiga att meddela mig upplysningar om de trakter, der de under tre månaders tid vistats för att samla "ule".

Så fort vi landat, bjöd jag hela negersällskapet upp till mig, och under det de inmundigade rom och vatten och rökte San Juan-havannas, lockade jag ur dem en mängd nyttiga notiser om indianer och djurlif i Chontales' sydligaste bergstrakter, der de senast haft sin sysselsättning. De föra ett lif fullt af umbäranden och faror, dessa uleros, men så är vinsten också kolossal, om de lyckas föra sin "rubber-" eller ule-last välbehållen utför forsar och floder till någon af de talrika uppköparne.

Kautschuk är för närvarande en af de mest vinstgifvande exportartiklar såväl från Nicaragua som från dess syster-republiker, men tyvärr skall denna inkomstkälla för de små staterna snart vara uttömd, till följd af det okloka och barbariska sätt, hvarpå kautschukssamlandet bedrifves. De respektive regeringarna hafva ej heller gjort det ringaste för att reglera och bevara denna vigtiga näringsgren och skola troligen vidtaga skyddsåtgärder först då, när det är för sent och de rika kautschuks-skogarna äro ohjelpligt förstörda.

För närvarande bedrifves kautschuks-handteringen på följande sätt. En köpman eller en haciendoro utrustar en större eller mindre trupp af uleros med det nödvändigaste för några månaders vistelse i skogarna, såsom gevär, krut och bly, machetes, några kokkärl, filtar m. m. Detta allt lemnas på kredit till "ulero-pris", d. v. s. 70 till 100 procent dyrare än för vanliga köpare. Häremot förbinda sig uleros att sälja all den kautschuk, de kunna samla, till förlagsmannen för gångbart pris. Denna förbindelse är naturligen endast muntlig, ty nästan ingen ulero kan skrifva ens sitt namn.

Ofta bryta uleros sådana kontrakt och sälja sin ule på annan ort. Affären är derför ganska riskabel för förlagsmannen, men så lönande, att en enda lyckad spekulation

betäcker fem misslyckade. Köparen gör nemligen först och främst en betydlig vinst på de varor, han förskotterat, och dessutom betalar han en stor del af köpeskillingen för den återstående kautschuken i nya varor. En del af köpmännen lära heller ej göra sig samvete af att väga in kautschuken med lättare och väga ut sina varor med tyngre vigter än de normala. Dock finnes det ett stort antal uppköpare, som i denna senare punkt iakttaga ett fullt hederligt handlingssätt.

Samlaretruppen, sällan bestående af färre än tre, vanligen af fem till åtta man, begifver sig oftast i en kanot, mera sällan till fots, uppför någon flod eller liten bäck, till dess en trakt rik på kautschuks-träd anträffas. Der uppreses ett litet skjul, täckt af palmblad, jemnt så stort att det skyddar sällskapets sofplats; en härd anordnas på marken efter indianskt mönster: några flata stenar och tre käppar i kryss, som uppbära kitteln. Dermed är lägret färdigt.

I träden huggas nu rundt stammen V-formiga skåror, med spetsarna rigtade nedåt. Dessa skåror äro 3—4 centimeter breda, inhuggna på 1 meters afstånd den ena öfver den andra och gå djupt in i veden. För att kunna hugga in de öfre skårorna betjenar man sig af stegar, som trädet sjelft vanligen erbjuder i de långa nedhängande lianerna. I vinkeln af den nedersta skåran sättes ett tuviket löf af trädet såsom pip. Vid foten af trädet under pipen gräfves en rund, 15—20 centimeter djup grop med flat botten. Mjölksaften rinner ur trädet på ett par timmars tid; ett stort, friskt träd lemnar 30—40 liter saft eller omkring 50 engelska skålpund ule. När saften runnit ut, tillsättes dekokten af en i skogarna vanlig planta, *Apocynum* (?), hvilken åstadkommer mjölksaftens koagulering; eller ock tillsättes alun. Den runda kakan kallas nu “tortilla“.

Naturligtvis har jord och annat blandats in i densamma, och denna ofrivilliga blandning underhjelpes ofta af uleros för att derigenom öka tortillans vigt. I skårorna har en del af den sist utsipprade saften stannat i form af långa strängar eller tjocka droppar. Dessa hopbundtas och kallas "borruchas". De hafva mindre handelsvärde än tortillas, men äro segare och af mera elastisk konsistens.

Då alla träden i lägrets närhet blifvit skattade, uppsökes en ny plats, och så allt framgent, till dess sällskapet fått så stor qvantitet, som lämpligen kan fraktas i kanoten eller på en eller annan flotte. En sådan samlings-expedition kan räcka från en till tre månader. Hvar och en af deltagarne kan, oaktadt den dryga beskattningen vid försäljningen, i gynsamma fall förtjena 1,000 dollars och mera.

De tappade träden dö nästan alltid, och derför minskas år från år ule-tillgången. Om handteringen sköttes rationelt, skulle träden ej underkastas en så sträng beskattning, utan i stället kunna tappas årligen under flera års tid, och dessutom kunde med största lätthet nya träd planteras. De växa mycket fort, så att sådana planteringar äfven i liten skala skulle väl betala sig.

Under sin vistelse i skogarna förakta uleros visst icke små biförtjenster, såsom att vaska guld, stjäla och sälja indianer, i synnerhet barn, skjuta tillfälliga resande för att komma i besittning af ett godt gevär eller en späckad börs. Många hemska berättelser om deras dater cirkulera här och i Costa Rica, och om blott en tiondedel är sanning, hafva de ett svårt syndaregister. Detta gäller hufvudsakligen om neger-uleros i de östra delarna af Nicaragua och Costa Rica. Indianer och mestizer i vestra Nicaragua åtnjuta deremot ett vida bättre rykte.

Då uleros fått penningar för sin ule, börjas genast ett vildt lif, och de äro oinskränkta herrar i den lilla köping eller stad, der affären afslutats, — men herrar för en vecka blott, ty längre räcka ej penningarna, hur stor vinsten än varit. Baler och supgillen omvexla med vilda hasardspel; musikkåren, om sådan finnes, förhyres, och utstyrda med all upptänklig lyx, i cylinderhattar och handskar, ringar och guldkedjor, blankläderskor och sidenparaplyer, tåga de med musiken i spetsen genom gatorna och tillställa de galnaste upptåg. Men, som sagdt, penningarna taga snart slut. I bästa fall har en och annan sin fina drägt qvar, de flesta hafva intet, och måste börja på nytt med att på kredit få utrustning till en ny ule-expedition, vanligen af samma köpman, som nyss gjort en lysande vinst på att få sälja ut sitt gamla värdelösa kram.

En dag kom en indian, som bodde i utkanten af staden, till mig och omtalade, att en "tigre" — jaguar — de två sista nätterna varit framme vid hans hus och slagit och tagit en gris hvardera natten; han bad mig skjuta den fräcke röfvaren. Jag lofvade göra mitt bästa, och väpnad med min goda express-studsare och en grof revolver försökte jag under hvar och en af de fyra nästa nätterna förgäfves att få sigte på jaguaren; och dock infann han sig hvarje natt och grep en gris, men han undvek alltid den sida, der Nero och jag stodo på post. Först då han redan slagit sitt byte och var stadd på återtåg, fick Nero upp spåret, hvilket regelbundet ledde till sumptrakterna söder om staden. Ett försök att följa spåret genom dessa bottenlösa marker höll på att kosta mig lifvet, och i ett ömkligt tillstånd kom jag hem den natten, betäckt med gyttja upp till hakan. Nero hade likaledes hastigt nog blifvit svart i stället för gul.

Den femte natten fick jag ändtligen syn på min glupske motståndare. Han hade på sjelfva plazan slagit ett svin och hade nätt och jemt hunnit ut på den öppna marken utom staden med sitt byte i munnen, då Nero, som följde spåret, varseblef djuret och under högt skall i fullt språng satte efter det. Jag skyndade efter, och just som jaguaren var i begrepp att försvinna i den lagunen kantande småskogen, sköt jag — jaguaren svarade med ett argt rytande. Då jag kom fram till platsen, fann jag Nero i färd med att undersöka det redan döda svinet, som jaguaren i sin förskräckelse lemnat i sticket. Vi följde spåren ännu ett stycke, men de gingo som vanligt ned i träsket, och varnade af vårt förra missöde, afstodo vi från vidare förföljelse. Jag släpade emellertid det döda svinet till staden, der det uppvägdes till 92 eng. skålpund. Jaguaren hade således haft en ganska tung börda under mer än en kilometers språngmarsch. Min afsigt var att förgifta den döda kroppen för att begagna den som åtel, emedan det var högst sannolikt, att jaguaren skulle återvända för att afhemta sin feta stek. Så skedde, och följande morgon var den efterhängsne älskaren af svinkött ett objekt för min dissektionsknif.

Mina samlingar hade under min vistelse i San Juan del Norte antagit storartade dimensioner; jag var i tillfälle att från denna station hemskicka en rik samling såväl af däggdjur, foglar, reptilier och fiskar som af etnografiska föremål. Regntiden började nu blifva mig allt mera outhärdlig, och jag började längta efter sol och blå himmel, oaktadt det vänliga bemötande, jag rönte flerstädes i den lilla staden: hos Mr Scotts älskvärda familj, der jag var en nästan daglig gäst, hos Messrs Brown och May, hos D:r Ennis, hos Don Federigo

García, redaktören af El Comercio, m. fl. Då Mr Ridgway delade min längtan att få se San Juan-floden och besöka det vestra eller egentliga Nicaragua, beslöto vi oss för att i slutet af November medfölja flodångaren Irma uppför floden till den lilla köpingen San Carlos, belägen vid Nicaragua-sjöns utlopp i Rio San Juan. Derifrån skulle en annan ångare frakta oss öfver den stora sjön till Granada, Nicaraguas äldsta spanskbyggda stad.





TJUGONDEFÖRSTA KAPITLET.

Rio San Juan.

Vårt kotteri, bestående af Mr Ridgway, Mr May, Mr Salter, svåger till Mr Scott, och jag, inqvarterade sig på aftonen ombord på Irma i de s. k. första klassens hytter. På ingen svensk passagerare-ångbåt, det kan jag tryggt påstå, finnes det tarfligare inredda kojplatser för besättningen i skansen än dessa första klassens platser, som nu kostade oss 25 dollars stycket för en resa af 2½ till 3 dagars längd. Då emellertid våra anspråk ej voro stora, inrättade vi oss helt gemytligt och beslöto, att resan, hvad som än kunde möta, skulle betraktas som en lusttur. Tidigt på morgonen dagen derpå lemnade vi San Juan del Norte. Irma dref rundt med strömmen och stretade sakta, men med full maskin uppför "Caño de las animas", en af San Juans många armar. Från båtens höga däck fingo vi en vacker afskedsvy öfver den lilla staden, ty liksom för att visa oss hvad vi förlorade, sken solen just nu fram och lät de små, hvita, inbjudande husen klart afteckna sig mot den saftiga, djupt grönskande bakgrunden. Irma, den ålderstigna post-ångaren, som skulle blifva vårt hem för ett par dagar

var ett 25 meter långt, flatbottnadt jernskrof i pråmform, 7 meter bredt. Med last låg den nu nära 1½ meter djupt, med relingen knappt 2 decimeter öfver vattnet. Den framdrifves af ett stort akterhjul, s. k. stern-wheel, 6 meter bredt och 4 m. i diameter. Tre meter ofvan relingen ligger det öfre däcket, hvilande på grofva jernstöttor; mellan de begge däcken lastas det tyngre fraktgodset, och på det öfre hafva passagerarna sitt tillhåll, skyddade mot sol och regn af ett suntält. Midten af öfre däcket intages af en ladu-liknande hytta med trånga celler för första klassens passagerare, andra klassens få logera på däck så godt de kunna. Mellan suntältstöttorna sträckte vi tvärs öfver däck våra hängmattor, och vi kunde derifrån utan för stor ansträngning beundra det härliga panorama, som flodens stränder i vexlande vyer erbjödo oss.

Till följd af det ihärdiga regnet hade floden svält högt öfver sina bräddar; platanarer och "portreros" — ängsmarker — lågo på långa sträckor öfversvämmade, och den skimrande vattenytan sträckte sig så långt in, ögat kunde nå, mellan stammarna i de täta skogar, som nästan utan afbrott betäckte stränderna. Här och der syntes en enslig rancho, byggd på 2—3 meter höga pålar; dessa visade sig vara nödvändiga nu, ty floden steg i alla fall nästan upp till tröskeln. Kanoten var invånarnas enda möjliga kommunikationsmedel. En mängd större och mindre långsträckta holmar, eller rättare höga bankar, bevuxna med långt, sträft gräs, mötte ögat öfverallt och visade tydligt nog, huru flodens lopp tilltäppes, och hur den tvingas att ständigt söka nya banor. En af flodmynningarnas värsta fiender är säkerligen det långa gräs, som betäcker dessa bankar; det växer mycket fort och bildar inom kort tid en fördämning, som

delar upp floden i små strömmar, ofta så smala och grunda, att de äro tillgängliga endast för kanoter och småbåtar. Strömmen var hård emot oss; knappast med tre knops fart arbetade vår ångpråm sig fram.

Strandvegetaionen var öfverallt rik, men bestod blott af låga träd och storbladiga sumpväxter. Efter fem timmars färd passerade vi Colorado-utloppet, 30 kilometer från San Juan del Norte, och detta utlopp visade klart och tydligt, hvarför San Juan del Norte's hamn nu saknar vatten, ty mer än $^{25}/_{26}$ af flodens vattenmassa söker sig här väg till hafvet. *) För knappt 50 år sedan var detta utlopp helt obetydligt, och endast en ringa vattenmängd tog denna väg, men strändernas lösa beskaffenhet tillät floden att skära sig allt bredare bana, och menskligt oförstånd underhjelpte förstöringsarbetet. Ty, så berättades mig af en sedan länge här bosatt haciendoro, midt i den nu mer än 400 meter breda Colorado-armen låg förr en lång holme, rikt bevuxen med ståtliga cocos-palmer och andra stora träd. En nybyggare slog sig ned der, och för att bereda bete för sina kreatur och plats för bananas-odling, röjde han bort en stor del af skogen. Då marken ej längre sammanhölls af den bindande kraft, som trädens rötter erbjödo, blef holmen ett lätt byte för den kraftiga floden, som år efter år bortförde allt större delar af densamma, så att nu blott det vestligaste hörnet finnes qvar i form af en liten, knappt öfver vattenytan uppskjutande sandbank.

Ofvanför Colorado-utloppet är floden majestätisk i

*) Enligt uppmätning, gjord af den nord-amerikanska undersökningskommissionen 1873, var i Maj vattenmängden, som passerade vid början af Brazo de Colorado, 16,190 kubikfot i sekunden; vid en punkt af sjelfva San Juan, nedanför Brazo de Colorado, endast 607 kubikfot i sekunden.

sin bredd, och stränderna resa sig mer och mer, men äro dock skogsklädda ända till vattenbrynet. Gräsbankarna blifva allt sällsyntare, och sumpväxterna försvinna från stränderna och ersättas af smärta, sirliga palmer och massiva, kraftiga cedrelor.

På eftermiddagen ströko vi sakta förbi utloppet af ett af San Juan's mägtigaste tillflöden, Rio Sarapiquí, 51 km. från San Juan-floden. Vid dess förening med San Juan är den en bred, ståtlig flod, föga smalare än sjelfva hufvudfloden. Dess stränder äro starkt kuperade och klädda af en högstammig urskog. Sarapiquí, hvars hela längd belöper sig till omkring 80 kilometer, kommer från Costa Rica's högland; dess källfloder rinna upp på vulkanerna Poas och Barba. Ungefär 30 km. uppåt från mynningen är den segelbar för åtminstone 2 meter djupgående farkoster; derefter spärras den af vattenfall. Vegetationen på San Juan's stränder blef nu allt högrestare och palmerna allt talrikare. Den södra stranden var starkt kuperad, den norra fortfarande mera låg. Om än här och der skogiga bergskullar och höjder syntes, gingo de ej ned till strandbrädden, utan lemnade vanligen ett 1—2 km. bredt låglandsbälte mellan sig och vattnet. Der hade också floden begagnat sig af tillfället och skurit sig nya rännor, på sådant sätt bildande långsträckta, fruktbara öar.

Hvarken dessa öar eller stränderna af floden voro dock bebodda, och med all den rika fägring, som naturen här utvecklade, gjorde taflan ett underligt intryck genom frånvaron af alla spår af mensklig verksamhet. Vid Rio Francisco, en liten bäck kommande från norr, togo vi i land för att fylla vårt förråd af bränsle. Jag försökte bana mig väg ett stycke in i skogen, men måste snart afstå, ty den var nästan ogenomtränglig och dess-

utom så sumpig, att man hade svårt att få tillräckligt fotfäste, för att med någon kraft kunna svänga macheten mot de fiendtliga lianerna. Irma stannade öfver natten qvar vid denna landningsplats, ty nattetid ansågs det omöjligt att fortsätta resan, oaktadt vi njöto af det härligaste månsken.

Vid solens uppgång ångade vi åter uppför floden, och tröttnade ej att beundra det präktiga sceneriet omkring oss; hvitstammiga heliconier började nu uppträda talrikt och stucko bjert fram mellan det djupgröna, fuktiga löfverket. Ficus-arter med tjocka, glänsande blad, passifloror med stora, röda och hvita blommor, och andra rikblommiga lianer, höggula, saftiga bromeliaceer och orchideer med färger från sammetspurpur till den finaste vaxgula teint gåfvo en så glänsande och kraftig dekoration åt de gröna väggarna, att den trotsar all beskrifning.

Taflan lifvades också af ett skiftande fogellif. Der satt på den yttersta, kala, förtorkade grenen af en nästan kullfallen cedrela en "Pato de aguja" *), en bild af sjelfva vaksamheten, med långt utsträckt hals och hufvud och halft lyftade vingar, hvarje ögonblick färdig till flygt; den djupgröna fjäderdrägten glänste som emalj i solskenet. Talrika flockar af änder flögo upp, då vi nalkades, och slogo åter ned några hundra meter framför oss, för att åter lyfta, då vi hunnit fram till deras nya tillflyktsort. På detta sätt kunde en och samma flock under en timmes tid fortsätta att liksom visa oss vägen. Vråkar, hökar och fiskörnar sutto på sömnig vakt i de högsta trädtopparna, allt dåsigare och mindre skygga, ju högre solen steg. Af småfogel visade sig

*) Plotus anhinga.

endast en och annan liten smaragdgrön kungsfiskare *) och smärre flockar af glänsande, blåsvarta Sanates **). Vi passerade mynningen af den lilla floden Trinidad, på södra sidan; den är utloppet för Laguna de Manati, en liten insjö på det costarikanska området. Snart kommo vi till mynningen af San Juan's andra stora tillopp, Rio San Carlos, 88 km. från San Juan del Norte; liksom Sarapiquí kommer den från Costa Rica's högland. Dess totallängd är något större än Sarapiquí's, 90—100 kilometer. Ett af dess källflöden, Rio S:ta Clara, härstammar från vulkanen Poas, de öfriga från bergstrakterna mellan Poas och Cerros de los Guatusos.

På samma gång dessa båda stora floder tillföra San Juan en högst betydlig vattentillökning, vräka de också ut i densamma en så stor mängd sand, slam och andra residua, att man måste betrakta dem som de förnämsta orsakerna till förstörandet af flodens segelbarhet och tilltäppandet af dess gamla mynningar. Rio San Carlos är segelbar för smärre farkoster 30—40 km. uppåt till en plats benämnd "El Muelle", der en costarikansk tullstation är förlagd; till San José går derifrån en temligen god ridväg.

Vid Rio San Carlos' mynning ligger en rätt stor, 20—30 meter hög sandö, förut troligen ett hörn af landet på vestra sidan af mynningen, friskuret genom begge flodernas förenade inverkan. Vid denna ö stannade vi under en timmes tid för att intaga provisioner för köket; ön var nemligen bebyggd och odlad.

Här har San Juan en bredd af mer än 300 meter. Från Rio San Carlos upp till de första forsarna — "los

*) Ceryle superciliosa.

**) Quiscalus macrurus.

raudales“ — visar floden en annan karakter, i det de norra stränderna, som förut voro jemförelsevis låga, blifva allt mera kuperade och bergiga; den södra stranden är fortfarande, så långt ögat kan nå, fyld med mäktiga bergmassor. Vi nalkades nu passet, der San Juan-floden brutit sig igenom Cordilleran för att komma till hafvet. Strömmen var här betydligt svagare än nedanför Rio San Carlos' inlopp; denna del af floden har ock fått det betecknande namnet “Agua muerte“ — det döda vattnet. Vi hade ej hunnit många kilometer från vår proviantplats, då vi sågo skorstenen af en ångare sticka upp ur vattnet; den hade några dagar förut törnat på en klippa och sjunkit. Oaktadt ångbåtstrafiken på San Juan-floden ej har så synnerligt gamla anor, äro såväl floden som Nicaragua-sjön ovanligt rika på ångbåtsvrak. Knappt hade vi passerat olycksstället, förrän vi mötte en annan liten ångare, “Coburg“, en bogserbåt af minsta sorten, som under mer än ett års tid ensam uppehållit passageraretrafiken på Nicaragua-sjön, ofta fraktande mer än 100 passagerare, af hvilka knappt 30 kunde få sittplats under en resa af 20—30 timmars tid. Ombord der befann sig nu direktören för det bolag, som innehar monopol på trafiken mellan San Juan del Norte och Granada, den förnämsta staden vid Nicaragua-sjön. Af honom fingo vi den föga hugnesamma underrättelsen, att Irma ej skulle föra oss ända fram till Fort San Carlos, slutstationen vid flodens utlopp ur sjön, utan måste aflemna oss i Castillo, den nicaraguanska tullstationen, och återvända utför floden för att hemta ny last. Ett uppehåll af åtskilliga dagar förestod oss således, och utsigten att tillbringa dem i den lilla köpingen Castillo var just ej uppmuntrande.

Vi fortsatte emellertid vår väg uppför floden och kommo snart till foten af den första forsen, “los raudales de Machuca“. Namnet är gifvet till minne af den förste spanior, som farit utför hela San Juan-floden och således kan sägas hafva upptäckt densamma. Vid mynningen af den från norr kommande lilla floden af samma namn stannade vi några timmar, för att förnya vedförrådet och taga upp högsta möjliga ångtryck, för att kunna passera forsen.

Slutligen kastade vi loss, och Irma sträfvade frustande uppför forsen; hela besättningen, 10 man, var placerad för-ut, väpnad med långa “palancas“ — bärlingar. Så fort båten hotade att taga en gir, stöttades den med dessa bärlingar — djupet i rännan var ej fullt 2,5 meter — och hindrades således att kasta sig tvärs för strömmen. Midt i forsen ligger en liten klippa, “La Diamantina“, och på densamma står den rostiga pannan af en förolyckad ångare, ett “memento mori“ för flodtrafikanterna. Också upphäfde våra palanqueros jublande triumfrop, då vi efter en halftimmes arbete passerat forsen; skrytsamt förklarade de, att endast de yppersta sjömän kunde föra en ångare uppför “så svåra vattenfall“. Från Machuca hade vi temligen mild ström under 7 kilometers väg till nästa fors, “las Balas“. Ända hit har södra stranden af floden varit costarikanskt område, men här drager sig gränslinien några kilometer inåt land, så att återstoden af floden flyter helt och hållet genom nicaraguansk mark.

Las Balas passerades lyckligt, och äfvenså den tredje af Machuca-forsarna, “el Mico“. Floden flöt nu lugnt för en längd af 9 kilometer, med en medelbredd af 250 meter, mellan pittoreska, kuperade stränder. Derefter vidgade den sig hastigt vid Castillo till en liten, half-

cirkelformig lagun, som beherskas af ett gammalt, förfallet fäste, beläget på toppen af en 50—60 meter hög, jemnt afrundad kulle. Vid kullens fot, på den trånga strandremsa, som den lemnar mellan sig och vattnet, ligger i ett långt, smalt band den rad af palmhyddor och brädhus, som hedras med namnet "Villa de Castillo". Afståndet från San Juan del Norte till Castillo är 130 km.

Kl. 5 e. m. gjorde vi fast båten vid träkajen utanför den vigtigaste byggnaden eller tullmagasinet. Det bevakades af fem soldater, hvar och en bärande någon uniformspersedel; dock kunde alla dessa persedlar tillsammans ej bilda *en* komplett uniform.

Alla höjder rundt omkring Castillo voro röjda från skog och bevuxna med ett tätt, frodigt gräs. Här och der syntes en solstekt rancho, och i skuggan af någon enslig sten eller buske lågo magra, knotiga kor och kalfvar. I stadens närmaste grannskap funnos åtskilliga platanarer och majs-odlingar. Sjelfva staden bestod af två rader hus och emellan dem hufvudgatan, eller rättare sagdt den enda gatan. Midt på densamma löpte en skenväg, som är af stor vigt för flodtrafiken. Ty under slutet af den torra årstiden, då flodens vattenstånd är för lågt för att tillåta flod-ångarne passera de strax ofvanför staden belägna Castillo-fallen, måste på denna spårväg fraktgodset föras omkring fallen, för att derofvan tagas ombord på fartyg och ångare från sjön. De flesta af husen i staden äro större och mindre hyddor af palmspjel, täckta med palmblad; några få brädhus med tegeltak och luftiga verandor finnas dock.

Nästan i hvartannat hus, huru obetydliga de än äro, finnes en butik, och i hvarje butik utan undantag finnes rom och "aguardiente". Den förnämsta publiken

i dessa butiker och på de ej fåtaliga spelhusen är uleros. Castillo är nemligen en af de vigtigare orterna för ule-handteringen, alldenstund god tillgång på kautschuksträd ännu finnes qvar, såväl uppefter de små floder, som från costarikanska höglandet mynna ut i trakten af Castillo, som ock på norra sidan af San Juan i Chontales' bergstrakter.

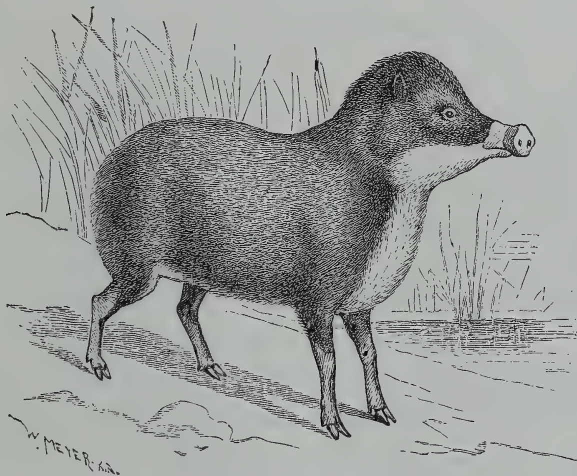


Fig. 89. Warree, Dicotyles labiatus ($^1/_{20}$ af nat. st.).

Då för tillfället ett rätt stort antal uleros uppehöll sig i staden, skyndade jag att knyta förbindelser med dem, för att under mitt nödtvungna uppehåll på platsen vinna förkofran för mina samlingar. Jag följde med ett parti af fem man, sex timmars väg uppåt bergen, till deras läger vid Rio Pocosol. Den färden inbringade mig, förutom åtskilliga ormar, ödlor, spindlar och insekter, skinnet af en några dagar förut skjuten ståtlig "Puma" — det amerikanska lejonet *) —

*) Felis concolor.

och ett vackert exemplar af "Warree" (fig. 89), den större af de två arter vildsvin*), som finnas i Central-Amerika. Den är som svin betraktad ett särdeles vackert djur, ja man skulle till och med vara frestad att kalla den graciös, en sådan smidighet utvecklar den i alla sina rörelser, oaktadt den trinda kroppen och det stora hufvudet. Den warree, som här blef mitt byte, försvarade sig länge mot tre utsvultna och viga hundar, till dess en ulero med ett spjutstygn sträckte honom till marken. Att skjuta var omöjligt, utan att riskera att träffa någon af hundarna, så snabba evolutioner gjorde djuret, ständigt bjudande fronten åt sina ifriga angripare.

Den andra arten, "Sajino", lefver ensam eller parvis, och är skyggare än warree'n, som vanligen uppträder i flockar om 30—80 stycken och är ett modigt och stridslystet djur. Flocken anfaller utan tvekan både puman och jaguaren. En ulero berättade mig, att han med knapp nöd räddat lifvet undan en hjord af warrees. Han hade en morgon, sysselsatt med kautschuks-tappning, märkt en hjord passera förbi, och han sköt en af dem, för att föra hem till lägret en läcker stek till supén; genast vände hela hjorden, liksom på kommando, mot honom. Han hade nätt och jemnt tid att medtagande bössan klättra upp i ett träd, förrän warrees omringade detsamma under ilskna fnysningar och grymtningar. Rasande söndertrampade de alla effekter, han måst lemna i sticket, filt, väska, kautschuk m. m. Oaktadt han sköt ut all sin ammunition och dödade ytterligare åtta af hjorden, stannade vildsvinen qvar och höllo ut belägringen hela den återstående delen af dagen. Först en god stund efter mörkningen begåfvo de sig i samlad trupp derifrån,

---

*) Dicotyles labiatus och D. tajacu.

och uttröttad och uthungrad hade vår man den föga afundsvärda lotten att utan ett skott i bössan under den mörka natten leta sig väg genom urskogen till det flera kilometer aflägsna lägret.

I Don Augustin González, inspektören för tullväsendet i Castillo, och hans närmaste man, Don Felipe Alfaro, funno vi snart välvilliga vänner, som gjorde allt hvad i deras förmåga stod för att göra vår vistelse på platsen så behaglig som möjligt, och från dem och



Fig. 90. Vatella från Castillo.



Fig. 91. Vatella från Zapatera.

deras älskvärda familjer hafva vi idel angenäma minnen. Hos garnisonens chef och kommendanten för den s. k. fästningen gjorde vi visit och erhöllo genast tillstånd att bese den senare. Beledsagade af en stafett, stretade vi uppför den solstekta kullen och passerade den gamla, nu af buskar och gräs nästan igenfylda vallgrafven, på en murken, nödtorftigt lappad vindbrygga, äfven den så rikt bevuxen med buskar och öfverhöljd af jord och grus, att säkerligen hela besättningen med förenade krafter ej skulle förmått att hissa upp densamma. Yttermurarna, uppförda af grofva stenblock, voro mycket förfallna och betäckta af en rik flora, prunkande med synnerligen vackra

ormbunkar. Det inre af kastellet befann sig i ett ännu mera ruinartadt skick. Tak fans qvar blott på ett af hörntornen, och entré-korridoren skyddades af ett provisoriskt tak af palmblad och gräs; der bodde hela besättningen, 15—20 man. En gammal sergeant förde oss omkring för att visa, hvad som var sevärdt, men der fans nästan intet att se, med undantag af utsigten från tornen; den var dock desto mera storartad öfver den starkt kuperade urskogen och den slingrande floden med det skummande Castillo-fallet, och gaf full ersättning för besväret att sträfva dit upp. Sergeanten upplyste mig vidare, att fästningen var bevärad med sex kanoner. Oaktadt den noggrannaste efterforskning, kunde jag ej upptäcka mer än tre, en på en murken lavett med blott ett hjul och detta trasigt, och två till mer än hälften begrafda i det grus, som betäckte vallgången; funnos de tre andra, så voro de väl dolda under grus eller växter.

Så föga fruktansvärd fästningen nu ser ut, har den dock vackra minnen. År 1769 kom en engelsk eskader uppför floden, belägrade fästningen och försökte flera stormningar. Kommendanten låg sårad eller sjuk, och besättningen, modlös, var i begrepp att kapitulera, då en ung qvinna, kommendantens dotter, Doña Rafaëla de Herrera, tog befälet och med sitt mod och sin entusiasm eldade det sjunkande modet hos soldaterna; sjelf rigtade hon kanonerna, sjelf mötte hon med svärdet i hand på vallarna, der fienden stormade upp. Två anfall tillbakaslogos på detta sätt; i det sista stupade engelsmännens chef, hans trupper retirerade, och fästningen var räddad.

Det andra, mera bekanta minnet, som är förknippadt med Castillo's historia, är dess eröfring genom Nelson

år 1780. Han var då löjtnant och förde befälet öfver en båt-flottilj. Då han ej kunde storma fästningen från flodsidan, ej heller med framgång derifrån beskjuta den, lät han sina matroser släpa några kanoner



Fig. 92. Jicara från Castillo.

insydda i segelduk, genom skogen rundt omkring fästningen och uppför en brant kulle söder om densamma. Här upprättade han sitt batteri, och då den höjd, han intagit, fullkomligt beherskade fästningen, tvang han den, efter ett par timmars beskjutning, att kapitulera. En-

gelsmännen höllo fästningen besatt under ett par års tid, men utrymde den slutligen, till följd af de febrar, som der hemsökte dem. Slutligen blef den 1848 intagen och till stor del raserad af den från Jamaica af Sir Charles Grey utsända engelska expeditionen, hvarom jag förut talat.

Den enda industri, som fans representerad i Castillo, förutom beredandet af åtskilliga enklare ule-persedlar, var tillverkningen af fat af cederträ — "vatellas" — och temligen groft snidade jicaras och huacaler. Jag förskaffade mig åtskilliga sådana jemte "conejos" *) —

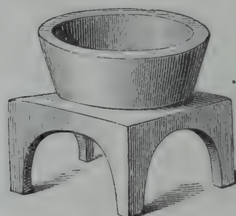


Fig. 93.
Conejo från Castillo.

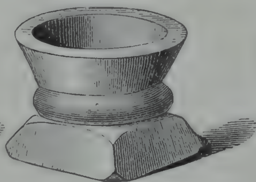


Fig. 94.
Conejo från Ometepec.

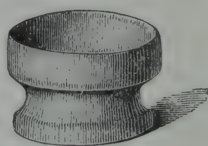


Fig. 95.
Conejo från Masaya.

fotställningar till de rundbottnade jicaras — och afbildar dem här ofvan jemte liknande från senare åtkomstorter (fig. 90—95). Jicaras förvaras vanligen stående i långa trall, eller hyllor med vida hål, eller ock upphängda på en s. k. "corazon de las jicaras", ett mer eller mindre hjertformigt bräde af ceder- eller mahognyträ med snedt stälda pinnar af palmträ (fig. 96). Instrumentet, som användes för snidandet, är blott en simpel knif, ofta en liten machete, och dock kunna indianerna, t. ex. i Masaya och Belen, dermed åstadkomma verkliga konstverk i snideri.

*) Conejo betyder hare.

Då Irma efter tre dagars lossningsarbete lofvade att blifva klar att återvända utför floden den fjerde dagen, funno vi alla för godt att följa med henne tillbaka, hellre än att ett obestämdt antal dagar i Castillo invänta nästa ångare. Sista qvällen i hamn beslöto vi använda för att gifva en liten afskedssupé för våra artiga och välvilliga vänner i Castillo. På akterdäck uppdukades en mycket originell sexa, bestående af de mest olikartade konserver, som vi lyckats uppleta i de många handelsbodarna: "danish butter" från San Francisco, franska sardiner från Boston, oliver, "corned beef", pickles, senap, rysk marmelad m. m.; men aftonens pièce de résistance var dock svensk punsch. Mr Ridgway hade under sina resor jorden rundt någonstädes hört talas om den svenska favoritdrycken, och som svensk student borde jag naturligtvis förstå mig på att brygga den. Jag hörsammade uppmaningen, och efter flera timmars arbete åstadkom jag en väldig bål med en vara, som jag tror skulle bestått profvet äfven inför punschveteraners smakorgan. Den var bryggd och arbetad efter alla konstens regler, med omsorgsfullt kokad och filtrerad sockerlag, gammal gul rom i stället för arrak och doftande, fullmogna limoner i stället för citroner. Aftonen blef glad, och

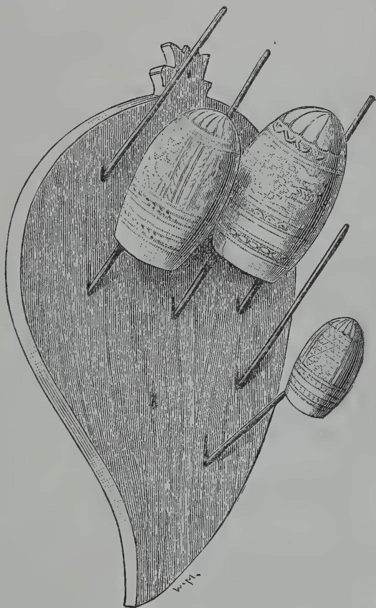


Fig. 96.
Corazon de las jicaras från Zapatera.

punschen väckte allmän förtjusning hos våra gäster. Ohörda förklingade mina varningar att endast i måttliga doser njuta af den guldglänsande, simmiga nektarn; "den kunde inte vara farlig, den var ju så len och söt och ej det ringaste stark". En mängd blixtrande tal höllos, på spanska, engelska och franska: för våra suveräner och för våra hemland; för Nicaragua, tropikernas paradis och verldssamfärdselns blifvande centrum, för dess handel och industri, skyddad och befordrad af "oegennyttiga och sjelfuppoffrande" utländingar, för Förenta Staterna, hemmet för frihet och storslagen industri, för England, hafvens herskarinna, för Sverige, Carl den tolftes och Linnés hemland, m. m. Punschen var slut, och i den mest animerade stämning upplöstes sällskapet.

Irma lemnade ej Castillo förr än middagstiden dagen derpå, men få af gårdagens gäster hade hunnit upp och kunde önska oss farväl; en af dem sade med ett matt försök till leende: "el ponche sueco es muy peligroso" — den svenska punschen är mycket farlig.





TJUGOANDRA KAPITLET.

El Desaguadero. Fort San Carlos.

Med god fart gledo vi nedför floden och mötte redan samma afton den uppgående ångaren "Managua" vid Rio San Carlos' mynning. Vi förflyttade oss ombord på densamma och voro nu för andra gången på väg upp mot Nicaragua-sjön. För natten togo vi fast i land vid foten af Machuca-fallen, och följande dagen vid middagstiden kunde vi åter förtöja på vår gamla landningsplats vid Castillo. Derefter lossade Managua hela sin last, hvilken på spårvägen fördes förbi fallet till en landningsplats ofvanför detsamma. Tom låg flodångaren föga mer än en meter djupt, och då rännan i "el raudal del Castillo" hade en och en half meter vatten, var det möjligt att komma genom densamma. Det gick också lyckligt för sig följande dag, sedan två linor blifvit förda i land ofvan fallet; de varpades hem på vindspel i land, och båten arbetade med full maskin. Nu skulle lasten ånyo tagas ombord; det tog två dagars tid, hvarunder jag gjorde åtskilliga exkursioner i trakten.

Nedanför fallet fans det godt om hajar af mellan två och tre meters längd. Oaktadt jag hade det läck-

raste bete på mina krokar, lyckades jag ej fånga någon af dem; det var en svår missräkning, ty det skulle hafva varit af stort intresse att undersöka, huruvida dessa hajar tillhörde någon af de arter, som äro vanliga utanför San Juan's mynningar, eller om de äro identiska med den haj-art, som förekommer i Nicaragua-sjön. Det senare är mycket sannolikt, men hittills ej bevisadt. På det smala strandbältet mellan det kuperade landet och floden fann jag flera arter sötvattenssköldpaddor. Så fort de märka, att de ej kunna hinna undan en angripare eller iakttagare, draga de, som bekant, in hufvud, svans och en del af benen i öppningarna fram och bak mellan ryggskölden och bukskölden; de breda, mer eller mindre fenlika fötterna betäcka då större delen af öppningarnas sidor såsom tätt slutande lock. Äfven för ett rofdjur, utrustadt med fina och skarpa tänder, är det mycket svårt, nästan omöjligt att komma åt ens de yttersta flikarna af fötterna.

Här anträffade jag emellertid en annan sköldpadda — *Cinosternon* —, som vetat att på ett ännu fullkomligare sätt skydda sig mot sina fiender. Cinosternon kan liksom de ofvannämnda *Emys*-arterna draga in hufvud, svans och extremiteter, men dessutom äro främre och bakre delarna af bukskölden, för att så säga, försedda med gångjern. När djuret dragit sig in under ryggskölden, tillslutas dessa rörliga delar med starka muskler, som locket på en snusdosa, så tätt intill undersidan af ryggskölden, att det är omöjligt att få in äfven ett tunt knifblad deremellan. Sålunda erbjuder djuret sin angripare en fullkomligt tillsluten, benhård kapsel och låter sig vändas och kastas hur våldsamt som helst, utan att öppna portarna till sig sjelf. Den kallas af kreolerna "el tabacero", tobaksdosan.

Tidigt på morgonen tredje dagen efter vår ankomst till Castillo voro vi ändtligen klara och kunde fortsätta färden. Efter några timmar passerade vi mynningen af den från söder kommande Rio Pocosol, näst Sarapiquí och Rio San Carlos det betydligaste af San Juan's tillflöden. Stränderna på denna sidan af Castillo aftogo hastigt i höjd, och vegetationen var ej så rik och omvexlande som förut. Höga träd, såsom cedrelor och mahognyträd, voro sällsynta; deremot voro coyolito-palmer *) talrika, och här och der reste "el Palmito", eller kålpalmen **), sin vackra, fjädrade krona öfver de lågvuxna löfträden. På många ställen invid sjelfva vattenkanten prålade Sapotes ***) med sina stora, nyss utslagna, vackra hvita och röda blommor. Äfven ståtliga ormbunkar uppträdde här och der, men i allmänhet var grönskan ej så djup och mångskiftande som längre ned vid floden.

Desto rikare var fogellifvet: kungsfiskare, hägrar, lommar, trastar, kråkfoglar, grant färgade väfvare †), snäppor och hökar aflöste hvarandra, och likt glänsande vimplar i de svenska färgerna hängde ståtliga Aras ††) i de vajande palmkronorna.

På flera ställen, der de allt lägre flodstränderna skickade ut små sand- och gräsbankar, togo talrika sällskap af krokodiler sin siesta och krälade motvilligt ned i vattnet, då vi nalkades, föga aktande på de salfvor af skarpa skott, hvarmed några unga nicaraguaner ombord trakterade dem ur nyköpta revolvrar och salongsgevär.

Vi nalkades nu "el raudal del Toro", det sista hindret för seglationen på floden, från Atlanten räknadt.

---

*) Oenocarpus batava.

**) Euterpe oleracea.

***) Achras sapota.

†) Icterus sp.

††) Ara macao.

Visserligen ser man här på båda sidor om floden några obetydliga kullar, men ingen egentlig bergformation; prof af de lösa stenblock, som åstadkomma forsen, visa, att de äro af vulkaniskt ursprung, hvarför man kan vara berättigad antaga, att de vid häftigare flöden blifvit förda hit från sjöns stränder, och att hindret här således skulle vara mera tillfälligt, under det fallen vid Castillo och Machuca tydligen bero på flodens genombrytande af den bergsträckning, som förbinder Costa Rica's högberg med Chontales-bergen.

Forsen var ej så särdeles stark och betydligt lättare att passera än de föregående. Den består på en och en half kilometers längd af tre afdelningar; den första, "el Ternero" — kalfven —, med låga stränder, är den svagaste, den mellersta, "el Toro" — tjuren —, är den starkaste, med kullar på begge sidor, och den sista, "la Vacca" — kon —, är temligen lång, men föga stark. Midt för denna sista del af forsen utmynnar på södra sidan Rio Zavalo del Sur, strax ofvanom fallet kommer från Chontales-bergen den rätt betydliga Rio Zavalo del Norte. På den östra stranden af dess mynning ligger en temligen stor hacienda, tillhörig en tysk, Hr Lange. Detta nybygge är märkligt derför, att det är ett af de få ställen inom republiken, der odling af kautschuks-träd förekommer. Senare under min resa, då jag i kanot färdades på San Juan, besökte jag haciendan och uppehöll mig der en dag; den lofvar att snart mångfaldigt återgälda det arbete, dess driftige egare nedlagt på densamma.

Midt emot på södra stranden låg vid tidpunkten för Nicaragua's eröfring en stor indiansk stad vid namn Voto. Hvarken af den eller af de talrika byarna och köpingarna utefter San Juan's stränder, som omtalas

från det spanska Nicaragua's första tider, stå nu några spår att finna.

För tillfället talade man mycket om Rio Zavalo del Norte, ty ett stycke uppför floden hade nyligen rika guldgrufvor blifvit upptäckta, och man diskuterade ifrigt möjligheten af deras bearbetande. Guldgrufvor finnas nemligen flerstädes i Chontales, men endast några få af dem bära sig till följd af bristen på kommunikationer och den stora svårigheten att till ort och ställe frakta behöfliga maskinerier.

Vi passerade ytterligare två flodmynningar på södra sidan, Rio Raudal och Rio Mosquito, och ej mindre än fem på den norra. Af dessa floder var den vestligaste, Melchora, den största, ehuru äfven den snarare en bäck än en flod. San Juan hade nu blifvit allt bredare, och dess stränder, allt lägre och enformigare, bredde ut sig åt båda sidor till vidsträckta, med högt gräs och låga träd och buskar bevuxna sumpmarker. Upprepade gånger under de sista timmarna af färden hade jag iakttagit den stora, hvita egretthägern*), men ej i flockar, såsom den vanligen brukade uppträda, utan i enstaka exemplar. Det egendomliga var dock, att den nästan alltid, i 14 af 17 annoterade fall, var beledsagad af en blå häger**), och detta antingen den hvita hägern, spatserande i det grunda vattnet, var sysselsatt med fiske eller hvilade sig på någon trädgren. Då ångaren kom så nära, att egretthägern ansåg sin säkerhet hotad, lyfte han och flög ett stycke fram, och samtidigt lyfte hans blå kamrat; på samma ställe slogo de också ned och fortsatte tillsammans sitt fiske. Att detta kompaniskap konstaterades för så många fall, visar, att dertill fans

*) Ardea alba eller Herodias egretta.

**) Florida coerulea.

någon annan orsak än blotta slumpen. Sedan vi kommit till San Carlos, smög jag mig utefter stranden i håll och sköt ett par af dessa oskiljaktiga fosterbröder och öfvertygade mig sålunda, att de tillhöra de två vidt skilda arter, jag ofvan uppgifvit. Någon förklaring af förhållandet är jag emellertid ur stånd att gifva.

Den lilla, hvita hägern *) svärmade i stora skaror kring sjöns utlopp och hade här lärt sig använda ett fiskesätt, som, enligt hvad jag vet, ej förut blifvit omnämdt i litteraturen. Under det eljest dessa prydliga foglar, liksom alla deras slägtingar, pläga på sina höga, smärta ben vandra omkring i grundt vatten vid flod- och sjöstränder eller i kärr och med den långa, starka, spetsiga näbben ljustra sitt byte på den mer eller mindre mjuka bottnen af vattensamlingen, togo deremot San Carlos-hägrarna flygande öfver djupt vatten sina offer i eller strax under sjelfva vattenytan. De erbjödo en kostlig syn, der de med hopkrökt kropp, nedböjdt hufvud och långa, dinglande ben, under korta, flaxande vingslag höllo sig tätt öfver vattenytan, då och då körande ned den långa näbben ända till ögonen i vattnet. När de lyckats harpunera en liten fisk, slängde de hufvudet rätt upp i vädret och manövrerade skickligt in sitt byte i svalget; de fortsatte derefter med stor uthållighet sitt fiske. Det såg ut alldeles, som om de hållit på att hoppa kråka på vattnet. Troligen hafva de lärt sig sättet af fiskmåsarna — sådana voro ock, såsom jag sedermera fann, representerade vid Nicaragua-sjöns stränder.

Vid San Carlos är floden, eller “Desaguadero“ **), som den allt sedan dess upptäckt kallats af spaniorerna,

*) Garzetta candidissima.

**) Desaguadero = vattenaflopp.

mera lik en från sjön inskjutande lång vik än en flod. Stränderna äro rundt omkring flacka och sumpiga, med undantag af det norra hörnet, som intages af den lilla staden, vegetationen är låg, gräsbankar skjuta ut i vattnet och bilda här och der små holmar, kantade af tät och hög vass.

På den 15—20 meter höga udde, som bildar gränsskilnaden mellan sjön och dess aflopp, ligger den anspråkslösa skans, som kallas "Presidio de San Carlos", öster om densamma och skild derifrån genom en vacker dalgång reser sig en mägtigare höjd, som sakta sänker sig i kulle efter kulle inemot landet. På dess topp trona de grönskande ruinerna af den fordom mycket starka fästning, som spaniorerna för tvåhundra år sedan här byggde för att hindra flibustiererna att från San Juan-floden tränga in i Nicaragua-sjön. I dalen mellan de begge fästningsruinerna — äfven den i bruk varande skansen är föga annat än en ruin — ligger den lilla staden, som väl en gång skall blifva stor och välmående. Den har nemligen ett läge, som, så snart Nicaragua på ett eller annat sätt kan blifva satt i stånd att utveckla sina oerhördt rika ressurser och träda i mera direkt förbindelse med den öfriga verlden, skall göra denna just vid början af landets stora pulsåder, el desaguadero, belägna stad till en af de vigtigaste i republiken. Under den långa väntan på denna sin framtid, ofta utlofvad af det ena kanalprojektet efter det andra, har den dock på egen hand gått framåt, om än med mycket små steg. För 30 år sedan hade den föga mer än 400 invånare; nu har den omkring 1,000, samt åtskilliga ganska välbyggda brädhus bland mängden af palmhyddor. Dess förnämsta inkomstkälla är ångbåtstrafiken och kautschuks-handteringen.

Till den enkla ångbåtsbryggan vid flodens strand leder en smal, af sten byggd väg öfver den vattensjuka, träskartade marken. Denna gångstig försvaras af en postering af 8 soldater, logerade i en tarflig rörhydda, och framför densamma en gammal kanon, som, för att ej för mycket fresta den murkna lavetten, står framstupa med mynningen djupt ned i jorden.

Vi mottogos på det mest förekommande sätt af Mr Augustin, f. d. kompanjon till Mr Scott i San Juan del Norte och sedan några år här etablerad som köpman. I hans sällskap beságo vi staden; den gjorde ett vida bättre intryck än Castillo och har äfven ett mycket sundare läge. Derefter aflade vi ett besök på skansen; den bestod af en stor, men temligen bristfällig barack och tjugo till trettio meter bitvis vall qvarstående, största delen hade för länge sedan rasat ned. Besättningen utgjordes af ett tjugotal soldater under befäl af en kapten; bestyckningen af ett par sönderrostade tjugofyrapundingar. Några metallkanoner lågo halft begrafda i marken.

Strax före solnedgången bestego vi höjden, på hvilken den gamla öfvergifna fästningen utbredde sina vidsträckta, massiva ruiner. Murarna stodo ännu qvar till 10 à 12 meters höjd, alldeles obrutna af den rika vegetation, som inrotat sig på och ibland dem. Genom de ett par meter tjocka qvaderstensmurarna ledde väl bibehållna porthvalf in i det inre; allt tydde på, att fästningen från början varit uppförd med största omsorg af en insigtsfull ingeniör. Der den låg, dominerade den fullkomligt floden och den närmaste delen af sjön.

Från murarna njöt man af ett storartadt panorama. Borta i fjerran reste dubbel-ön Ometepec sina mägtiga vulkaner, härifrån sedda sammansmältande till *en* symmetrisk kägla; i sydvest höjde de costarikanska bergen sina blåa,

dimmiga massor; framför oss utbredde den stora Nicaragua-sjön sin i norr mot horisonten förtonande spegel, ej djupblå och glänsande som hafvet, utan grådaskig och småvresig. En präktig dekoration på dess yta var den låga, långsträckta, skogklädda Solentiname-arkipelagen, de små, kulliga, grönskande öarna "Las Balsillas" och längre i norr Guarumo och el Boquete. Framför våra fötter mynnade den ansenliga, klarvattniga Rio Frio, som kommer från Costa Ricas minst kända bergstrakter, der de mycket omtalade, men föga kända Guatusos-indianerna hafva sina boningar. Åt öster kunde ögat för en lång sträcka följa San Juans breda, lugna fåra, som omarmade den ena lilla grönskande holmen efter den andra.

Vid ett senare uppehåll i San Carlos fick jag underrättelse om, att en stor jaguar, olik den vanliga, blifvit dödad vid en rancho i närheten. Jag skyndade dit, men kom för sent att rädda annat än skinnet och skallen. Det var en rätt sällsynt varietet; jag afbildar den derför här (fig. 97) *). Han hade under en veckas tid dödat två kor och fem svin och genom sin slughet gäckat alla försåt, till dess han på sistone ömkligen förlorade lifvet genom sin glupskhet att förtära förgiftad svinstek, alldeles som hans kamrat i San Juan del Norte, om hvilken jag ofvan talat.

San Carlos befästades första gången år 1602, då der anlades en skans med en liten garnison för att skydda inloppet till sjön mot de allt närgångnare flibustiererna. De hade vid den tiden fattat fast fot på flera ställen af Central-Amerikas östra kust, men försökte dock ej förrän år 1665 att uppför San Juan tränga in i Nica-

*) Till ställningen är figuren kopierad från A. G. Wolfs afbildning till originalbeskrifningen.

ragua. Nämnda år gick flibustier-chefen David uppför floden i spetsen för en föga talrik trupp — 150 man —, intog skansen vid San Carlos, seglade öfver sjön och stormade, plundrade och brände Granada, som då var en af Central-Amerikas rikaste städer. Ett yttrande af Da-



Fig. 97. Jaguar, Felis onca var. Hernandezi. 1/12 af nat. st.

vid, då han med sina farkoster fullastade af byte stod i begrepp att återvända samma väg, han kommit, förtjenar här anföras. “Ej till värdet af en butelj vin“, sade han, “skattar jag allt vårt byte mot upptäckten af denna lätta kommunikation med Stilla hafvet.“ Han ville — berättar sägnen vidare — söka förmå “Portugal’s konung och Jamaica’s guvernör“ att i förening er-

öfra landet och der åstadkomma en samfärdsväg mellan de båda verldshafven för att gifva dödsstöten åt Spaniens amerikanska välde.

Då flibustiererna lemnat floden, byggdes 1666 dels en skans vid Castillo, dels vid San Carlos den starka fästning, hvars ruiner ännu väcka beundran. Hur stark än fästningen var, kunde den dock ej hindra en annan flibustier-höfding, Gaillardillo, att år 1670 intränga i sjön, förstöra den nybildade staden San Carlos — fästningen kunde han ej intaga — och plundra åtskilliga platser på sjöns östra kust.

Sedermera eröfrades fästningen af engelsmännen under slutet af sjuttonhundratalet, men hölls besatt blott för kort tid. Slutligen intogs den år 1848 af den förut omnämnda engelska expeditionen från Jamaica under befäl af kapten Lock och förstördes till stor del. Den sista stöten erhöll den under det sorgliga inbördeskrig, som rasade 1854—1857, och hvars förnämsta orsak var den nordamerikanske äfventyraren Walker's inblandning i Nicaragua's politiska strider.

Från San Carlos måste vi fortsätta färden öfver sjön till Granada på ett segelfartyg, skonaren "Geraldine", emedan den nya och beqvämt inredda ångaren "Victoria", som nyss börjat uppehålla trafiken på sjön, redan för ett par dagar sedan lemnat hamnen. Flodens hela längd från San Carlos till San Juan del Norte är 186 kilometer, och afståndet öfver sjön raka vägen mellan San Carlos och Granada 150 km.

Vi embarkerade således på Geraldine, i hvars kapten, Signor Maineri, jag återfann en bekant från Panamáviken; han hade nemligen varit anstäld i kanalbolagets tjenst som föreståndare för den meteorologiska stationen på Naõs. Solen gassade så, att becket kokade i nåten

på däcket, vinden dog alldeles ut, och vi drefvo med en svag ström sakta tillbaka mot San Carlos; plötsligt kom ett häftigt slagregn öfver oss och jagade oss ned under däck, derefter sprang en frisk nordost upp, och vi passerade tätt förbi de fagra Solentiname-öarna, som sågo rigtigt inbjudande ut med sina talrika, lummiga holmar och krokiga sund. Ometepec reste sina imponerande vulkankäglor allt högre och högre ur vattnet, Maderas stympade topp var molnfri och aftecknade sig skarpt mot den djupblåa himlen, Ometepec deremot bar på sin spets en tjock, nästan klotformig, orörlig molntapp. Mot qvällen blef vinden mera nordlig, vi sträckte öfver mot Chontales-landet och vände först, när mörkret föll öfver oss. Ett par timmar före dagningen sågo vi ett svagt, ensligt ljus på vestra stranden, för öfrigt var allt ogenomträngligt mörker rundt omkring oss, och ingen stjerna lyste. “Det är nog ett ljus i Granada“, sade den sömnige rorsmannen och styrde förtroendefullt på detsamma. Lyckligtvis var det så, och i dagningen ankrade vi i Granada’s hamn öfver hvilken det breda skrofliga Mombacho reste sin, i soluppgången rödglänsande, nakna hjessa. Vi förtöjde framför det gamla kastellet, som förr skyddade hamnen, men nu tjenstgör som landfäste för ångbåtsbryggan. Men innan vi stiga i land på den nicaraguanska isthmens minnesrika jord, vill jag lemna en kortfattad redogörelse för frågan om anläggandet af en interoceanisk kanal genom Nicaragua, helst det är en fråga för dagen och för den närmaste framtiden.





TJUGOTREDJE KAPITLET.

Nicaragua-kanalen.

Äfven för den, som blott på kartan studerar Central-Amerikas konfiguration och ser den stora vattenvägen San Juan-floden, den väldiga inlands-reservoiren Nicaragua-sjön och den knappt 20 kilometer breda landremsa, som skiljer densamma från Stilla hafvet, måste det förefalla naturligt, att man just här sedan länge sökt lösa det stora problemet: en central vattenförbindelse mellan de båda verldshafven. Visserligen är vägen från haf till haf här längre än på åtskilliga andra ställen, som för en sådan kommunikation varit ifrågasatta, men på samma gång är den ju onekligen den, för hvilken naturen gjort mest, ja man skulle nästan vara frestad att påstå, att naturen sjelf utpekat densamma.

Redan vid Columbi fjerde resa, år 1502, väckte San Juan-floden hans uppmärksamhet, och till följd af dess bredd och lugna lopp trodde han sig här hafva funnit målet för sina käraste önskningar: sundet till hafvet framför Indien. Denna hans illusion stärktes än mer genom de här boende indianernas fantastiska berättelser om det mot nordvest belägna landet Ciguare's högt utvecklade civilisation och dess hopade skatter. Colum-

bus identifierade det naturligtvis med det för hans tankar ständigt hägrande Indien. Troligen syftade hans sagesmän på Mexico, Cortez' blifvande byte, eller möjligen på Quiché-riket i Guatemala, hvilket föga mer än två årtionden senare föll för Alvarado's eröfraresvärd.

Strax efter Nicaragua's eröfring af Gil González de Avila, 1521—22, och Francisco Hernandez de Córdova, 1523—24, väcktes frågan om en lättare förbindelse mellan de båda hafven öfver Nicaragua-sjön. Upptäckten af "el Desaguadero" genom Ruy Diaz, 1525, gaf ett vigtigt stöd åt dessa planer. Han seglade på det första af europeer byggda fartyg, som plöjt Nicaraguasjöns spegel, en "bergantin" byggd i Granada på Hernandez de Córdova's befallning. Hvarken Ruy Diaz eller Hernando Soto, Missisippis blifvande upptäckare, som utsändes 1526, eller Martin Estete, som utsändes 1529 för att undersöka utloppet, kom längre än till mynningen af Rio Zavalo del Sur; men år 1536 lyckades kapten Diego Machuca de Çuaço och Alonso Calero passera hela floden och i samma farkost, i hvilken de lemnat Granada, komma till Nombre de Dios, beläget på norra kusten af Panamá-Isthmen.

Dermed var den nya kommunikationsvägen öppnad, ehuru den ej kom till större användning förr än efter Francis Drake's berömda härtåg utefter södra och mellersta Amerikas vestkust, 1578—1580, hvilket åstadkom en sådan fruktan hos spaniorerna på Mexico's och Guatemala's vestra kuster, att de, i stället för att sända sina varor utefter kusten till Panamá, skickade dem öfver land till Granada för att derifrån fraktas utför San Juan till Nombre de Dios och Cartagena. Denna för Nicaragua särdeles inkomstbringande transitotrafik räckte till medlet af sextonhundratalet, då, såsom redan förut är nämdt,

flibustiererna funno på att gå uppför San Juan för att dela vinsten med Granadas köpmän.

Från den tiden daterar sig den fortgående uppgrundningen af forsarna och flodens mynning. Man är i tillfälle att temligen noggrant fixera denna tidpunkt med stöd af gamla handlingar och berättelser. Så uppgifves det, att forsarna vid Castillo och Machuca blifvit betydligt grundare efter de svåra jordbäfningar, som 1648 och 1651 hemsökte landet. Vidare berättas det, att ett stort fartyg af omkring 120 tons' drägtighet, som år 1662, lastadt med varor från Havanna, kommit uppför floden till Granada, ej kunde återvända till följd af forsarnas uppgrundning, utan blef instängdt i sjön för alltid.

Efter Davids förut omtalade plundring af Granada lät Nicaragua's dåvarande guvernör, Don Juan de Salinas y Cerda, ej nöjd med att uppföra skansar och fästen på flera ställen utefter floden, vräka stora stenblock i forsarna el Toro och Castillo för att på så sätt stänga vägen för flibustiererna — en åtgärd som var till vida större skada för Nicaragua och dess handel än för dess fiender. Nicaragua blef också allt mera afspärradt från beröring med sina grannar österut.

Vid slutet af det adertonde och begynnelsen af det nittonde seklet börjar dock frågan om tillgodogörandet af denna samfärdsväg åter få lif. Den första verkliga undersökning för att finna en lämplig kanal-linie gjordes år 1781. Spanska regeringen hade nemligen sent omsider bestämt sig för att göra något i denna rigtning och utsände detta år ingeniören Don Manuel Galisteo, hvilken verkstälde en noggrann undersökning af en del af isthmen mellan Nicaragua-sjön och Stilla hafvet och bestämde nivåskilnaden dem emellan. Under den följande tiden aflöste det ena kanalprojektet och bolaget det andra,

och äfven mycket äfventyrliga förslag sågo dagen, såsom att konstruera en skeppsjernväg förbi fallen och öfver Rivas-isthmen, liknande den jernväg, kapten Eads föreslagit för Tehuantepec, att frakta fartygen uppför floden på stora flottar eller grundgående flytande dockor, m. fl.

Af de många olika projekten vill jag här anföra några, dervid anmärkande, att alla öfverensstämma i att begagna San Juan-floden och Nicaragua-sjön; det är blott vägen från Nicaragua-sjön till Stilla hafvet, som gifvit anledning till mycket skilda meningar. Nicaragua-sjöns yta ligger ungefär 35 meter högre än Atlantens och Stilla hafvets medelvattenstånd.

Jag nämner då först Commodore E. Belcher's förslag, emedan det utlopp, han ville gifva kanalen, är det nordligaste. Oaktadt ingen detaljerad undersökning ligger till grund derför, är det tilltalande, emedan dess slutpunkt, Bahia de Fonseca, är den utan all jemförelse bästa hamn, som blifvit ifrågasatt; tyvärr blifver vägens längd här större än enligt något af de öfriga förslagen. Den skulle nemligen från Nicaragua-sjön genom en kanal med slussar stiga upp till Managua-sjön — nivåskilnaden emellan dessa båda sjöar är 7,5 meter —; från Managua-sjöns nordvestra hörn skulle derefter en omkring 60 kilometer lång kanal gräfvas och sprängas, till dess den träffade Estero Real, hvilken skulle uppmuddras till erforderligt djup och begagnas till sitt utlopp i Bahia de Fonseca.

En sådan genom Managua-sjön förlängd väg föreslogs år 1846 af kejsar Napoleon III, då fånge på Ham; den skulle genomskära Leon-slätten och mynna i Realejo's hamn. Äfven detta förslag har fördelen af en god hamn vid den vestliga ändpunkten, men vägen genom Leon-slätten är genom 1872—73 års nordamerikanska kommissions recognoscering bevisad vara omöjlig.

KARTA
öfver
CENTRAL AMERIKA
upptagande kanalprojekten

GUATEMALA
Amatique
Ruatan
SAN SALVADOR
HONDURAS
Golfo de Fonseca
Patuca
C. Gracias a dios
Realejo
Corinto
Leon
Lago de Managua
Managua
NICARAGUA
Masaya
Granada
Escalante
Brito
Zapatera
Rivas
S. Juan del Sur
Bahia de Salinas
Lago de Nicaragua
Ometepe
S. Carlos
MOSQUITO RESERVAT.
Blewfields
COSTA RICA
Rio S. Juan
San Juan del Norte
Rio Colorado
Punta Arenas
Esparzo
Golfo de Nicoya
Alajuela
S. José
Cartago
Puerto Limon
Puerto Viejo
Talamanca
Bahia de Chiriqui
Golfo Dulce
PANAMA
Colon
Puerto Bello
Panama
Naos
Taboga
Azuero
I. de las Perlas



Alla de återstående förslagen förorda en direkt väg från Nicaragua-sjön till Stilla hafvet. Nicaraguanska regeringens ingeniör, Maximilian von Sonnenstern, har tillstyrkt att från Zapatera-viken eller Charco Muerte i Nicaragua-sjön följa floden Ochomogo, från denna öfvergå till Escalante's floddal och följa denna till flodens mynning i Stilla hafvet; der skulle en hamn *konstrueras*. Den nordamerikanska kommissionen har emellertid funnit, att denna väg ej är förmånlig.

Den danske ingeniören A. Oersted ville, att man från sydvestra delen af Nicaragua-sjön skulle följa Rio Sapoa, öfverstiga betydliga bergshöjder och låta kanalen mynna i Bahia de Salinas, på costarikanskt område; senare undersökningar hafva emellertid visat den vägen vara alldeles omöjlig.

Nu återstå endast de förslag, som skulle kunna kallas de nordamerikanska. De hafva enats om samma vestliga ändpunkt, den lilla hamnen Brito, som skulle kunna utvidgas och genom vågbrytare göras fullt säker.

Commodore Orville Childs föreslog efter noggranna undersökningar att från sjön följa Rio Lajas och derifrån öfvergå till Rio Grande's floddal och följa den till Brito. Kommissionen af år 1872—73, under befäl af Commander E. P. Lull och ingeniör A. G. Menocal, fann det förmånligare att lemna Nicaragua-sjön vid Rio Medio, några kilometer norr om Rio Lajas, låta kanalen följa dess dalgång, genomskära höjdsträckningen och följa Rio Grande's floddal, der kanalen ungefärligen skulle sammanfalla med den för Lajas-linien föreslagna. Kanalens längd mellan Rio Medio's mynning och Brito skulle blifva 26,7 kilometer*), med 10 slussar. Hvad den öfriga delen

*) Alla mått äro tagna direkt från den nordamerikanska undersökningsexpeditionens publicerade kartor.

af linien beträffar, skulle uppmuddring och möjligen sprängning behöfva företagas endast i den del af sjön, som är närmast San Carlos. Afståndet mellan Rio Medio's mynning och San Carlos är omkring 100 km. Derefter skulle sjelfva floden, vederbörligen uppmuddrad och, der det behöfdes, försedd med strandskoningar, begagnas till Castillo-fallen; ofvanför dessa skulle en 310 meter lång och nära 7 m. hög dam placeras tvärs öfver floden. Derigenom skulle flodens vattenyta ända dit höjas i nivå med sjöns och följaktligen forsarna vid el Toro försvinna. Castillo-fallet skulle kringgås genom en 1,2 kilometer lång kanal med en sluss. En dam n:o 2, nära 400 m. lång, skulle uppföras tvärs öfver floden vid det mellersta af Machuca-fallen, Las Balas, höjande flodens yta mellan de båda dammarna tillräckligt för att komma Mico-fallen att försvinna. Förbi Balas-fallen skulle byggas en 2,5 kilometer lång kanal med en sluss. Nedanför sjelfva Machuca-fallen skulle en tredje dam byggas, 280 m. lång; rundt densamma en kanal af 1,9 km. längd, äfven den med blott en sluss. Slutligen skulle en fjerde och sista dam, 330 m. lång, afspärra floden ungefär 2 km. nedanför Rio San Carlos' mynning. För att afleda denna flods öfverflödiga vatten skulle på södra stranden ett nytt utlopp för densamma gräfvas förbi dammens fäste. Ungefär en half kilometer ofvanom dammen n:o 4 skulle kanalen lemna floden, men dock löpa i dess dal temligen nära densamma till den punkt, der San Juanillo-grenen lemnar San Juan, ungefär halfvägs emellan Sarapiquí's mynning och Colorado-afloppet. På denna del af kanalen skulle belöpa sig 4 slussar, hvardera af 3,4 meters lyfthöjd. Härifrån skulle kanalen gå i nästan rak linie till San Juan del Norte och mynna tätt invid östra hörnet af den lilla staden. Under vägen har den att passera Si-

lico- och Ibo-lagunerna, och är försedd med 3 slussar. Denna sista del, från dammen vid Rio San Carlos, har en längd af 67,7 km. Hela längden af denna samfärdsväg skulle således blifva 292 km., deraf byggd kanal 100 km.; 26,7 km. med 10 slussar skulle komma på vestra delen och 73,3 km. med likaledes 10 slussar på den östra; sjönavigation skulle blifva omkring 100 km.*), och flodväg 92 km. Kostnaderna beräknades för hela denna anläggning till något öfver 52 millioner dollars, och med 25 % tillägg för oförutsedda svårigheter till mellan 65 och 66 millioner.

Enligt detta projekt är det sålunda visadt, att det väldiga företaget är möjligt och kan verkställas för en jemförelsevis måttlig summa. En svaghet deri är dock det stora antalet slussar, som både vålla större dröjsmål för de trafikerande och äro dyrbara i underhåll.

Det sista förslaget, jag har att omtala, synes på ett lyckligt sätt hafva öfvervunnit denna brist. Det är framstäldt af ingeniören A. G. Menocal, densamme som var själen i undersökningskommissionen 1872—73, och är grundadt på förnyade vidlyftiga undersökningar, de sista företagna år 1885. Det är detta projekt, som ligger till grund för de nu i gång varande förarbetena till en kanal genom Nicaragua.

I åtskilliga vigtiga punkter skiljer det sig från 1872—73 års förslag. Hvad den vestra delen beträffar, låter Menocal kanalen från Brito på en vägsträcka af 15 kilometer stiga upp 36—37 meter eller till Nicaragua-sjöns nivå. Härtill skulle han använda blott 4 slussar, den första med en lyfthöjd af 11 meter, de tre öfriga med 9—10 meters. Derefter följer kanalen åter den redan af Childs

*) För längden öfver sjön kan ej säker uppgift erhållas, emedan kartorna äro opålitliga och skilja sig betydligt sins emellan.

föreslagna Lajas-routen till sjön. Hvad sjön vidkommer, äro inga förändringar ifrågasatta; men i stället för att gå utför San Juan-floden med tillhjelp af 4 dammar och tre kanalbitar till Rio San Carlos' mynning, vill han bygga en enda jättedam ungefär 6 kilometer nedanför sistnämnda flodmynning och medelst denna dam resa San Juan's yta så högt, att den vid dammens front blifver obetydligt lägre än sjöns nivå; derigenom blefve på en gång alla de nuvarande forsarna oskadliggjorda. Strax ofvanför dammen skulle kanalen lemna San Juan-floden och gå i nästan rak rigtning till San Juan del Norte, derunder för ungefär 13 eller 14 kilometer begagnande San Francisco-flodens lopp. Sträckan af byggd kanal på den östra sidan skulle derigenom ej blifva mer än 37 kilometer. Under omkring 8 kilometers väglängd skulle denna östra kanal sänka sig 34—35 meter till nivå med Atlanten. Detta skulle ske genom endast tre slussar, af hvilka den första skulle vara en jättesluss med 17—18 meters lyfthöjd, de andra två hafva en lyfthöjd af 8—9 meter hvardera. Kanalens djup skulle blifva 9—10 meter.

Denna linies totallängd skulle blifva 10—12 kilometer kortare än enligt det förra förslaget, således omkring 280 km.; sammanlagda längden af byggd kanal skulle blifva 66 km. i st. f. 100 km., således några kilometer kortare än Panamá-kanalen; flodvägen skulle ökas från 92 till 119 km.

Kostnaderna för hela kanal-liniens åstadkommande äro anslagna till 50 millioner dollars, men genom att beräkna 50 % af det nödiga kapitalet såsom reserv för oförutsedda arbeten har slutsumman stigit till 75 millioner. För arbetets fullbordande skulle en tid af 4 till 6 år behöfvas.

Man kan visserligen anmärka, att, förutsatt att begge kanalerna blifva fullbordade, Nicaragua-kanalen till följd af sin betydligare längd skall hafva svårt att konkurrera med Panamá-kanalen. Men åtminstone hvad segelfartyg beträffar, ställer sig saken ungefär lika för begge linierna; ty under det segelfartygen Nicaragua-vägen måste beräkna bogsering från kanalens ena ändpunkt till den andra, men vid de begge ändpunkterna vanligen skola finna vind, så kunna segelfartygen, gående Panamá-vägen, visserligen vanligen räkna på vind vid Colon, men på den andra sidan måste de, som ej gynnas af en särskild tur, vara beredda på bogsering från Panamá till Panamá-vikens mynning, och tvärtom. Detta är en väglängd, som fullt uppväger flod- och sjövägen af Nicaragua-linien.

Men det finnes en annan sak, som afgjordt talar för Nicaragua-kanalen, och det är dess inverkan på det närmast omgifvande landet. Om än Panamá-kanalen kan komma att blifva af stor betydelse för Central-Amerikas utveckling, genom att draga dit både kapital och företagsamt folk, så torde dock svårligen på sjelfva Panamá-isthmen någon verkligt industriidkande befolkning kunna hålla sig qvar; dertill är klimatet allt för osundt. Och dess förmåga att verka för höjandet af bildningen hos de central-amerikanska republikernas invånare skall väl blifva obetydlig till följd af det jemförelsevis stora afståndet och bristen på andra kommunikationsvägar än hafven.

Nicaragua-kanalen deremot löper genom ett jemförelsevis sundt land, der alla förutsättningar finnas för den snara uppkomsten af en blomstrande industri. På södra sidan af kanal-linien skola inom kort uppför Sarapiquí, Rio San Carlos, Pocosol och Rio Frio bildas lätta

kommunikationer med Costa Rica's högland, som njuter af ett klimat, sådant att det bör kunna tillfredsställa äfven den mest ömtåliga europé. Och på liniens norra sida finnas genom de stora sjöarna lätta vägar till Chontales' och Segovia's högland, och längre norrut till Honduras' berg och Guatemala's härliga platå, som erbjuda en mängd platser med lämpligt klimat för europeiska invandrare.

Men efter mitt förmenande är en sådan invandring, ehuru troligen välgörande för republikerna, ingen hufvudsak, ej ens behöflig, ty jag tror, att dessa länder i indianerna, i ättlingarna efter de folk, som fordom der bröto bygd, ega ypperliga krafter för sin framtida utveckling.

Den resande, som ej, intagen af den hvita rasens fördomar mot Amerikas röda barn, dömer Central-Amerikas indianer blott efter en flyktig bekantskap från däcket af en beqväm ångare eller genom fönsteröppningen på en jernvägswaggon, utan lefver med dem i deras trånga hyddor, delar deras enkla kost och följer dem i kanoten eller på igenvuxna skogsstigar, skall liksom jag villigt erkänna, att det finnes få af de ädlaste instinkter, man plägar berömma hos ett folk, som ej hos dem äro representerade. Gästfria, högsinta, oegennyttiga och intelligenta, behöfva de blott vakna till medvetande om att de äro frie, sjelfständige män, som ega ett härligt fädernesland att försvara och förkofra. Intet skulle, enligt min uppfattning, fortare kunna framkalla ett sådant uppvaknande än just landets öppnande för europeisk och nord-amerikansk civilisation genom en inter-oceanisk samfärdsväg.





TJUGOFJERDE KAPITLET.

Ometepec.

Muyogalpa. Laguna de S:ta Rosa.

Vi landstego på den långa trä-pir, som förmedlar Granada's förbindelse med ångarne, ty huru grundgående dessa än äro, måste de i den s. k. hamnen hålla sig på aktningsfullt afstånd från playan, mot hvars långgrunda sida en häftig bränning nästan alltid slår.

På ömse sidor om piren var playan garnerad med lätt klädda qvinnofigurer, tvättande och badande. Nero gaf sig in bland en flock af unga vattennymfer och uppväckte både förskräckelse och munterhet.

På en antik oxkärra placerades våra saker, och vi vadade genom den djupa sanden upp till den breda till staden ledande “calle de Gran Lago“.

I “Hotel de los Dos Leones“ fingo vi luftiga och stora rum, och sedan skyldiga besök blifvit gjorda, och vi under ett par dagar njutit af den gästfrihet stadens invånare på det mest förekommande sätt erbjödo oss, skyndade jag att begagna första tillfälle för att börja mina undersökningar af den stora sjöns öar, och afseglade en afton med Geraldine till Ometepec.

Vid femtiden på morgonen — det var Nyårsdagen 1883 — ankrade vi i Muyogalpa's hamn, belägen vid nordvestra hörnet af den stora ön. Framför oss reste sig en väldig molnstod, som tycktes göra mörkret ännu djupare omkring oss; det var den vidt berömda vulkanen. Åt norr och vester spredo måne och stjernor sitt sken, men framför och öfver oss var allt mörker, beherskadt af den molnklädde jätten. Plötsligt kom dagen, med ett oförlikneligt färgspel i de lätta dimmor, som höljde vattenspegeln, och i kanterna af de tjocka molnen, men Ometepec, ännu höljd i sin svarta moln-

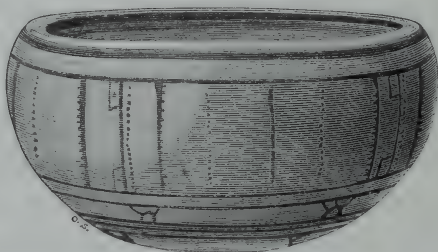


Fig. 98. Antik skål från Ometepec.

kappa, dolde obevekligt sjelfva soluppgången, och ännu kl. 7 f. m., då vi gingo i land, kunde vi endast urskilja bergets breda bas; topp och sidor tycktes utsvälda i en tung, violett massa, nästan orörlig, ehuru en frisk nordost blåste.

Från sjön såg den lilla staden treflig och inbjudande ut, med sina små, låga hus inbäddade i lummiga trädgårdar och en mängd kanoter uppdragna på den af uråldriga träd beskuggade playan. Der samlades snart en stor skara af nyfikna öbor, som vänligt välkomnade oss vid vår landstigning och under muntert glam med okonstlad hjertlighet togo hand om oss och vårt bagage och

i en stojande trupp följde oss uppför stadens förnämsta gata.

Det var ej lätt att finna husrum i den lilla staden, men slutligen lyckades jag, tack vare kapten Maineri's förord och mina rekommendationsbref, hos Sennora Canton få hyra en liten mörk skrubb, hushållets majsbod, der med knapp nöd ett litet arbetsbord, min hängmatta och Boströms fältsäng fingo rum. Genom en liten glugg, försedd med jerngaller, kom så mycket dagsljus in i cellen, att det midt på dagen var möjligt att skrifva der inne. Hur dyster och naken vår bostad än från bör-



Fig. 99. Statyett af bronz. Ometepec.

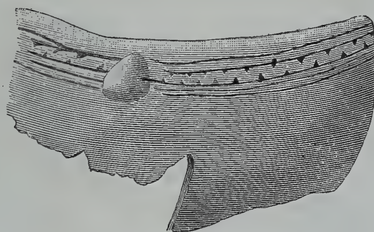


Fig. 100. Fragment af vas. Ometepec.



Fig. 101. Madonnabild af silfver. Ometepec.

jan såg ut, blef den snart både treflig och pittoresk, då hylla efter hylla med dyrbara konserverade foglar hängdes upp under takbjelkarna, väggarna draperades med däggdjursskinn och skelett, det ena sällsyntare än det andra, och på golfvet — marken — raden af burkar med ormar, ödlor, batrachier och fiskar började tillväxa.

Snart blef rummet så fullpackadt, att jag ej längre kunde mottaga de talrika sjukbesök, hvaraf jag hemsöktes, utan blef tvungen att under en lummig mango i den park, som omgaf byggnaden, etablera ett särskildt

mottagnings- eller expeditionsrum. Redan från första dagen, jag kom till ön, blef jag nemligen starkt anlitad som läkare af den till allra största delen af indianer bestående befolkningen. Ej blott febrar — min specialitet — och yttre kroppsskador förekommo i min praktik, utan äfven mångåriga krämpor och frånvarande slägtingars sjukdomar drogos under mitt visa råd. Inga protester hjelpte, ty hvar och en skulle anlita den underlige doktorn, som ej fordrade hårda pesos *), utan endast djur och sällsynta växter till ersättning för sina anvisningar och medikamenter.

Ej många dagar hade jag vistats på Ometepec, förrän jag till mina naturhistoriska undersökningar lade ett nytt forskningsområde, det arkeologiska. Jag befann mig nemligen här på en af hufvudpunkterna för den civilisation, som herskat i Nicaragua vid spaniorernas invasion, och som blifvit af dem så grundligt utrotad, att den nu bildar ett af de dunklaste kapitlen i Amerikas dunkla fornhistoria.

Bland de många indianer, hvilka såsom samlare eller patienter kommo i beröring med mig, funnos äfven några, som kunde gifva mig upplysning om ställen, der vid tillfällig gräfning fornsaker blifvit anträffade. Sådana upplysningar antecknades sorgfälligt och infördes på en karta öfver ön. Blott få af dessa lokaler hade jag tillfälle att besöka, och på ännu färre kunde jag verkställa systematiska gräfningar. Bytet blef visserligen ej så rikt, som jag väntat, men åtskilliga intressanta föremål lyckades jag dock införlifva med mina samlingar. Några af dessa föremål afbildas här, några andra längre

---

*) En peso duro, det gällande myntet, är till värdet något mindre än en dollar.

fram tillsammans med fornsaker från Zapatera för att visa öfverensstämmelsen dem emellan.

Fig. 98 är en lerskål af temligen tjockt gods, målad i en blekt crême-röd färg med lineära och punkterade ornament i mörkt brun färg; färgerna äro särdeles väl bibehållna. Fig. 100 visar ett fragment af en stor klotformig urna, målad i brunt med en ingraverad eller

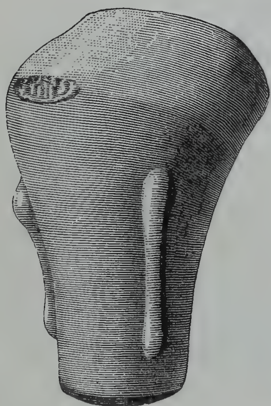


Fig. 102.
Fot till vas. Ometepec.

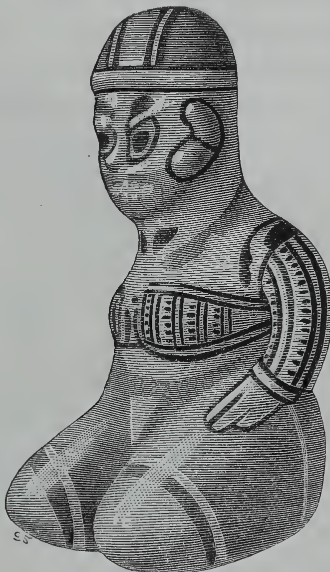


Fig. 103.
Mansfigur af lera. Ometepec.

inristad bård; fig. 102 en af fötterna till stora, rödmålade, trefotade, låga vaser eller skålar; fragment af sådana voro ej sällsynta. Fig. 103 är en sittande mansfigur, med händerna stödda mot höfterna. Den är af lera, målad i tre färger på gulaktig botten. Fig. 104 framställer ansigtet af en menniska eller af en apa, det utgör fragment af en vas. Fig. 105 är en väl bibehållen, nästan klotformig vas med lock, den är mörkt brun-

röd med framstående ornament målade i svart och hvitt. Vid två af de anstälda gräfningarna anträffades de små metallstatyetter, som afbildas fig. 99 och 101. De härstamma naturligtvis ej från samma kultur som lerkärlen, de gamle Niquiranernas, utan från en tidigare eller senare period af den spanska tiden. Dock är det ej omöjligt, synnerligen hvad beträffar amuletten, fig. 101, att den är förfärdigad af indianska arbetare i Nicaragua eller någon annan del af det spanska Amerika. Den påminner mycket om den madonnabild från nordöstra Costa Rica, jag förut omtalat.

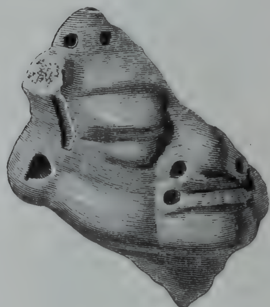


Fig. 104.
Hufvud af lera. Ometepec.

De flesta fyndorter, jag undersökte, tycktes hafva varit begrafningsplatser; ett par af dem hade möjligen hyst tempel eller offerplatser. I allmänhet vilja indianerna högst ogerna lemna några upplysningar om platser, der fornlemningar finnas, ja man har till och med exempel på, att de hafva gräft ned eller på annat sätt dolt gamla gudabilder m. m. Jag är alldeles öfvertygad om, att det endast var den vänliga stämning, de redan från vår första bekantskap hyste för mig, som gjorde, att jag kunde aflocka dem särdeles värdefulla notiser i detta hänseende.

Innan jag går vidare i skildringen af mitt lif på ön, torde det vara lämpligt att lemna några topografiska upplysningar om denna Nicaragua's ädelsten.

Den ligger i vestra delen af Nicaragua-sjön, midt emot Rivas-isthmen, den smalaste delen af den landhals, som förenar det vestra Nicaragua med Guanacaste. Den arm af sjön, som skiljer den från fastlandet, är 10—15

kilometer bred, smalast i norr. Ön kan med skäl kallas dubbel-ö, ty den består af två mägtiga vulkaner, omgifna af en smal strandremsa och förenade med hvarandra af en låg, kort landhals, ej mer än 1,6 km. bred. Hela öns längd — dess längdaxel går i NV och SO — är 31,8 km., dess största bredd 18 km. Vulkanen på den nordligare, större delen af ön kallas vanligen Ometepec liksom det hela, men erhöll af de spanska conquistadorerna namnet "Cerro de Consumcion". Den

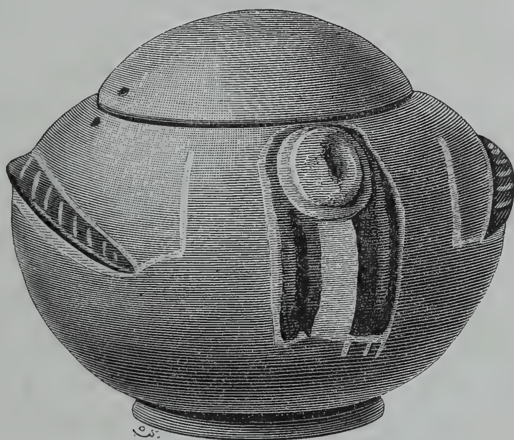


Fig. 105. Vas med lock. Ometepec.

nordliga delen af ön är nästan lika bred som lång, 18 km. mot 18,5 km. Ometepec-vulkanen utmärker sig för sin regelbundna, koniska, fullt symmetriska form, och är såsom sådan kanske den första i hela verlden. Den är nära 1,700 meter hög; på toppen i den ovanligt lilla kratern finnes eller, rättare sagdt, fans en liten sjö, ty knappt 3 månader sedan jag lemnat densamma, hade vulkanen, efter mer än 400-årig hvila, ett våldsamt utbrott, som förstörde en del af öns förnämsta stad, Alta Gracia, och kringliggande ranchos. Från foten upp till top-

pen är vulkankäglan täckt af en yppig skogs-vegetation, med undantag af en del af vestra sidan, som från 200 till 1,100 meters höjd är betäckt af en rik gräsmatta och genomdragen af flera raviner, genom hvilka vattnet vid slutet af regntiden, då den lilla sjön svämmar öfver sina bräddar, störtar ned för bergets branta sida, men vanligen suges det upp af den porösa marken, innan det hinner sjöns strand.

Det sakta sluttande strandbältet, som på öns norra och vestra sidor har flera kilometers utsträckning, är utomordentligt fruktbart och äfven jemförelsevis rikt odladt. På norra sidan är öns betydligaste stad belägen, den nyssnämnda Alta Gracia, en äkta indianstad, med två till tre tusen invånare. På nordvestra sidan om vulkanen ligger Muyogalpa, hvars befolkning, omkring 1,200, visar en större uppblandning med mestizer; på vestra strandremsan söder om Muyogalpa den tredje lilla köpingen, Los Angeles, som väl ej har mer än omkring tre till fyra hundra invånare. Mellan dessa tre hufvudorter på ön är landet uppdeladt i en mängd, vanligen omsorgsfullt inhägnade haciendor och smärre ranchos, här kallade "possessiones", der majs, ris, sockerrör, tobak och bananer odlas och gifva de rikaste skördar. Östra sidan af ön, der strandremsan är smalare, bildar till större delen en jungfrulig urskog.

Den sydliga delen af den långsträckta ön intages af vulkanen Madera, hvilken, ehuru ej fullt så regelbunden i sin form som Ometepec, dock är en af de skönaste vulkankäglor, man kan få se. Den är betäckt med urskog rundt om, från foten ända upp till toppen, talrika bäckar eller rännilar sila sig ned från dess topp, men de hafva ej förmått bryta det gröna hölje, som täcker dess sidor. Sjelfva toppen är mera stympad än

Ometepec's och visar en högre nordlig och en lägre sydlig spets; mellan dessa finnes en temligen betydlig kratersjö.

Stranden kring vulkanen är mera brant och svårtillgänglig än på norra delen af ön och till följd deraf glesare bebodd och odlad. Den sydliga delen af ön har ej heller att uppvisa någon större by eller köping; den mäter i längd 13,3 km. mot en bredd af 8 km.

Muyogalpa har en särdeles vacker belägenhet tätt invid stranden af den breda sjö-arm, som skiljer ön från Rivas-landet. Bakom den bildar den ståtliga vulkanen den yppersta fond man kan önska. Marken sluttar ganska hastigt mot sjön och gifver ett lätt aflopp för regntidens ihärdiga skurar.

Husen äro i allmänhet välbyggda, af cederplank eller adobe, några få under tegeltak, de flesta täckta med palmblad. Endast i utkanterna af staden finnas några rörhyddor. Hvarje hus är försedt med en stor trädgård, vanligen bakom detsamma, emedan husen, tvärt emot det indianska bruket, gerna äro byggda invid gatorna. Kyrkoherdens eller "Curan's" hus är det prydligaste af dem alla, men dock ganska anspråkslöst. Kyrkan ligger i nordvestra hörnet af staden, en gammal, men snygg liten byggnad af adobe. Gatorna äro naturliga d. v. s. intet försök till stenläggning eller annan omvårdnad kan spåras; och dock skulle det väl behöfvas här. Ty det största obehaget för stadens invånare är det fina, svarta, öfverallt inträngande sandstoft, som oupphörligt sättes i rörelse af de friska fläktarna från vulkanen eller från sjön.

Klimatet i Muyogalpa och på hela ön är utmärkt och vida helsosammare än på fastlandet midt emot; för öfrigt eger man ju på vulkanens sidor möjlighet till sanato-

rier, der man efter behag kan välja lämpliga temperaturförhållanden.

Ordningsmagten utgöres af en alkald, som till sitt förfogande har en garnison af sex soldater. Dessa taga dock sällan i sina gevär, utan arbeta som peoner inom eller utom staden mot dagspenning. Lefnadskostnaderna här äro billiga och lefnadssättet mycket enkelt, utan all rangskilnad mellan de olika färgade invånarna.

Sedan jag orienterat mig i de närmaste omgifningarna af Muyogalpa och der till häst och fot gjort längre och kortare exkursioner, förskaffade jag mig en kanot, för att göra utfärder längs öns stränder. Min besättning utgjordes af tvänne fullblods-indianer, af hvilka den ene, Lopez, visade en sådan duglighet som samlare och preparatör, att han fick anställning för hela den tid, jag vistades på ön. Några försök till draggning gåfvo mig skrapan full med en svart vulkanisk sand utan synbart djurlif; jag fortsatte derför utefter kusten söder ut för att på stranden finna ersättning för sjöbottens njugghet.

Vid Punta de San Roque, en af de märkvärdigaste uddar, jag någonsin sett, steg jag i land för att skjuta krokodiler. Denna udde bildar nemligen en 3—400 meter lång, två till tre meter bred landtunga af svart tuffsten och oupphörligt vexlande svart sand. Der bryter en ständig bränning, än starkare, än svagare, men alltid farlig för smärre kanoter. I stället för att passera rundt udden, föredrogo vi derför att hala vår båt tvärs öfver landtungan, hvilket lätt gick för sig, emedan den ej stiger mer än en meter upp öfver sjöns yta. En tre meter lång krokodil kröp upp på yttersta spetsen af udden, sköts, störtade genast i vattnet, men var nog välvillig att komma åter upp på udden för att dö. Det

ÖN OMETEPEC.

Skala 1: 265000

0 5 10 km.

85°30′

11°30′

Boca Grande
Laguna Sta Rosa
La Boquita
Alta Gracia
Muyogalpa
Pedregal
Esquipulas
Ometepec
Los Angeles
Punta San Roque
Cerro Cyclon
San José
Ciste
Punta Viva
Charco Verde
Punta Gorda
Madera
NICARAGUA SJÖN

85° 30′



Madera Ometepec

Förtoning af Ometepec sedd från San Ubaldo.

Skiss af C. Bovallius.

Gen. Stab. Lit. Anst.

blef mig derför möjligt att förskaffa mig åtskilliga preparater. Indianerna voro särdeles angelägna om att komma i besittning af fettet, i synnerhet de delar deraf, som funnos vid basen af stjerten; de påstodo, att det utgjorde den yppersta salva mot sår m. m. Utefter playan mellan San Roque och Muyogalpa såg man plantage efter plantage, inhägnad än af ogenomträngliga kaktus-häckar, än af stängsel af ceder och andra lika dyrbara trädslag.

Då solen brände hårdt och vi voro både hungriga och törstiga, köpte vi vid en af dessa plantager ett tjog gröna cocos-nötter för något mindre än 2 öre stycket. Mjölken och den gelé-artade mandeln af de omogna nötterna är också ett af de mest uppfriskande och närande njutningsmedel, tropikerna hafva att bjuda på.

Det var rätt öfverraskande att finna cocos-palmer, dessa hafvets trogna älskare, vid stranden af en insjö; men det förklaras deraf, att hafsbrisen ständigt blåser öfver det jemförelsevis låga och smala landet och för till dem helsningar från hafvet.

Dagen derpå företog jag tidigt på morgonen en vandring utefter den förnämsta vägen på ön, mellan Muyogalpa och Alta Gracia. Det var en behaglig tur, till följd af den friska, svala morgonbrisen och det leende, kuperade landskapet. Af vulkanen sågs blott ibland en skymt, när en kraftigare vindstöt slet upp en flik af molnslöjan. På hemvägen åter, några timmar senare, presenterade sig det grönskande berget i all sin prakt, blott på toppen bar det en glänsande, snöhvit molnmössa, graciöst smygande sig efter kraterns regelbundna form.

På begge sidor af vägen låg der i nästan oafbruten rad en mängd små "possessiones" med omsorgsfullt

inhägnade egor, än ängsmark, än majs- eller sockerrörsfält, än vidsträckta tobaksland. Här och der gick vägen öfver en djup och trång ravin, utan det ringaste vatten, fastän vi ännu befunno oss i slutet af regntiden. Jag aflade besök i flera af de små, luftiga husen; de flesta voro byggda på indianskt sätt, d. v. s. väggarna af rör eller palmspjel och taket af gräs eller palmblad. Öfverallt blef jag vänligt emottagen och bjöds på "tiste" eller en "cigarillo", Nero uppvaktades med söta bananer och majs-tortillas. Det inre af husen var nästan utan undantag snyggt och putsadt, äfven om familjens tillgångar voro mycket små. Husets yngre medlemmar gingo visserligen nakna, men voro rena och strålade af helsa och munterhet. De äldre indianerna hade deremot merendels ett inbundet utseende, och ehuru de voro både vänliga och tjenstaktiga, fans det i deras sätt något skyggt och tillbakadraget, som troligen beror på en under det hårda spanska förtryckets dagar förvärfvad och sedan nedärfd egenskap.

Detta drag tycktes mig mera utpregladt hos Ometepec's indianer än hos indianerna i Masaya, omkring Rivas, Subtiaba, Chinandega med flera ställen, der jag hade tillfälle att studera dem, boende i större samhällen. Äfven ansigtstypen är något olika, och det är derför ej oantagligt, att Ometepec's indianer äro de sista ättlingarna af de der och på isthmen midt emot vid spaniorernas ankomst bosatta Niquiranerna. Detta bestyrkes dessutom genom de få prof, man har qvar af den dialekt, som för omkring 100 år sedan temligen allmänt talades på Ometepec. Det är nemligen alldeles afgjordt en aztekisk dialekt. Öns namn är också aztekiskt. "Ome" betyder två, och "tepec" eller "tepetl"

spets, och kan således fritt öfversättas med “de begge vulkanernas ö“.

Hittills har man ej genom de på ön gjorda fornfynden kunnat bestämdt påvisa, att ön och trakterna der omkring varit härden för en aztekisk eller från aztekerna härstammande kulturform, men det beror hufvudsakligen derpå, att endast en ringa del af Ometepec ännu är undersökt, och att de större minnesmärkena, såsom statyer, hällristningar och målningar på bergväggarna, ännu ej blifvit afbildade och sålunda ej kunnat jemföras med förut kända aztekiska former.

Under det jag i en hydda sökte skydd mot den allt kraftigare solen, hördes från en närbelägen trädgård eller fruktpark ett starkt oväsen af gällt skrikande “Uraccas“, Nicaragua’s skator *), och skällande hundar; då jag kom dit, fann jag en trupp af apor i färd med att plundra ägg i de stackars uraccas’ bon. Det var en art af den s. k. spindel-apan **), troligen det vigaste och smidigaste af alla de däggdjur, som lefva i de amerikanska tropikernas skogar, och jag tröttnade ej att beundrande följa de eqvilibristiska öfningar, som företogos af truppen. Under ständigt pratande, grälande och skrikande sprungo de lika snabbt och lätt från gren till gren mellan de olika träden som en hare på marken. Än kastade de sig från toppen af ett träd till grenarna af ett annat, på mer än 10 meters afstånd, ofta blott gripande tag med den ena handen, än hängde de i bakfötterna och den långa gripsvansen under en gren och gjorde de mest komiska grimaser åt oss, som på marken följde deras muntra tåg. Deras gester gjorde ett ändå löjligare intryck, derför att det såg ut, som de varit iklädda svarta

*) Callicitta Bullocki.

**) Ateles Geoffroyi.

handskar. Händerna äro nemligen till några centimeter ofvan handlofven svarta, under det armarnas färg liksom kroppens är ljusare eller mörkare brun.

När Nero uppträdde och blandade sin djupa bas i de ilskna, utsvultna indianhundarnas hesa kör, koncen-



Fig. 106. Spindel-apa, Ateles Geoffroyi. $^1/_{12}$ af nat. st.

trerade aporna med ens sin uppmärksamhet på honom. De samlade sig i trädet ofvanför; en sapote *) kastade ned frukter och qvistar, så att det för några ögonblick formligen regnade projektiler rundt omkring honom. En gammal, hvitskäggig hane löpte ned

*) Achras sapota.

till en af de nedersta grenarna, och hängande fast vid densamma blott med en bugt af svansen, gungade han fram och tillbaka några få meter öfver Neros hufvud, just i den ställning, hvari han här är afbildad (fig. 106). Ursinnig tog hunden språng efter språng mot sin djerfva motståndare, till dess denne fann för godt att med en den vackraste volt, man gerna kunde se, slunga sig upp på en något högre belägen gren, der han under en lång stund med skrik och hotfulla gester uttömde sin vredes skålar öfver Nero och oss andra. Så fort jag tog bössan från axeln, ilade alla aporna, liksom rörda af en elektrisk stöt, högt upp i träden och dolde sig bakom stammar och grenar utan att gifva ett ljud ifrån sig. Så snart jag kastade geväret på ryggen, kommo de åter fram under larmande munterhet.

Flera af honorna buro ungar, dock blott en hvar; ungen hängde vanligen på modrens rygg med armarna slagna om hennes hals. Honan tycktes ej vara det ringaste besvärad af sin börda, utan löpte omkring och kastade sig från gren till gren med samma vighet och lätthet som någon af de öfriga. Jag hade tänkt skjuta en af flocken, men tyckte det vara oridderligt, då de visade så stort förtroende, och förargad på kräken, som ej ens hade vett nog att gifva mig ett något så när svårt håll, beslöt jag mig för att invänta ett annat tillfälle.

Plötsligen ramlade en liten unge ned i marken; vid någon af moderns evolutioner hade han väl förlorat sitt tag om hennes hals, och nu låg han der på rygg, jemmerligt skrikande. Hela hundskocken rusade dit med öppna gap, men Nero bibehöll befälet; stående öfver ungen visade han tänderna och morrade varnande, ödmjukt drogo de andra sig tillbaka med slokade svan-

sar. Nero tog den lille försigtigt i mun och bar honom till mig.

Ånyo samlade sig hela flocken af apor öfver våra hufvuden under hotfulla skrik och gester. Då jag räckte upp den qvidande ungen mot den närmaste apan, hvilken jag antog vara modern, ilade de alla skyndsamt derifrån, liksom om de fruktat något argt försåt, och försvunno i en närgränsande ravin. Ungen, som ej var mer än två månader gammal och något större än en vanlig ekorre, höll jag lefvande under ett par veckors tid; den blef mycket tam och åt mogna bananer och andra läckerheter ur min hand.

I nordvestra hörnet af ön finnes en liten insjö, Laguna de Santa Rosa, om hvilken indianerna talade såsom ett favorit-tillhåll för vadare och sjöfoglar. Första dag Nicaraguasjön visade en någorlunda lugn yta, gick jag derför i kanoten med mina två indianer, Lopez och Gregorio. Playan norrut var bredare och mera tillgänglig än söderut. Väldiga mimosa-liknande träd sträckte sina täta kronor långt ut öfver vattnet; under deras svala, skuggiga hvalf tillryggalade vi en god del af vägen. Vid La Bocita, den nordvestliga udden af Ometepec, mötte åter ett vackert sceneri: väldiga träd och mångstammiga buskar stodo långt ute i vattnet, så att vi paddlade fram liksom i en trädgård, med 1—3 meters djupt vatten. Hur mycket behagligare, vackrare och rikare på omvexling var ej detta sceneri än det, som erbjöds af de enformiga, ofta svårgenomträngliga mangrove-häckarna vid flodmynningarna och ö-stränderna i de begge hafven. Då vi dublerat La Bocita, hamnade vi i den breda, mot norr vettande bugt, som erhållit namnet Boca grande, ehuru der ej finnes något inlopp alls.

Vi släpade vår lilla kanot öfver den smala strand-

remsa, som här skiljer el Gran Lago de Nicaragua från den lilla Laguna de Santa Rosa. Denna en knapp kilometer långa och på det smalaste stället 50 meter, på det vidaste 250 m. breda vattensamling är en af de mest tjusande små sjöar jag sett. Högstammiga, urgamla träd resa sig ur vattnet tätt invid hvarandra och breda sina än täta än glesa kronor till ett tak öfver den ständigt lugna vattenytan. Blott här och der visar lagunen sin blanka spegel, ty på långa sträckor är den betäckt med en grön matta, bildad af en liten Hydrocharid med sammetslikt glänsande blad. På de grundaste ställena ersattes denna af en storbladig vattenväxt, som bildade en så tät väf, att den var i det närmaste ogenomtränglig för kanoten. Här svärmade orange-vingade Parras *) och i anspråkslöst grått klädda snäppor. De trippade omkring på det gungande bladgolfvet lika obekymradt, som om det varit fast mark.

Träd och buskar visade den största mångfald; cedrelor, Ficus-arter, lagerträd och Mangos tycktes trifvas godt som vattenväxter. Mimosor, Hibiscus-arter, "Speranza" och en högväxt rakstammig buske med gnistrande brandgula blommor aflöste hvarandra för att bilda ramen till den fridfulla taflan.

Och hvilket fogellif! Stora blåryggiga kungsfiskare**) flögo parvis omkring, gällt skrattande och jagande hvarandra; ibland satte de sig på en gren eller i en lian, ifrigt bockande — man tyckte, att de borde falla ned hufvudstupa, till följd af den stora, tunga näbben och det klumpiga hufvudet — allt under lifliga klatschningar med vingarna och viftningar med den lilla afstubbade stjerten. I den ena ändan af sjön voro träd och buskar garnerade

*) Parra gymnostoma.
**) Ceryle americana.

med midt emellan snö och silfver glänsande girlander och buketter af små hvita hägrar. Då vi nalkades, lyftede samtidigt och utbredde sig som ett hvitt skimrande strömoln högt öfver våra hufvuden. En och annan af de stora hvita hägrarna satt i förnäm enslighet på någon dominerande plats och lyfte ej förr än i sista stund, förlitande sig på sina breda vingar.

Ett sakta prassel hördes i det tätaste löfverket ofvanför oss, och med långa, försigtiga steg klef en hvitbröstad "Correo", natthäger *), utefter grenarna, misstänksamt spejande omkring sig och vid minsta buller döljande sig bakom stammen eller en tjockare gren. Endast i nödfall grep han till vingarna för att åter likt en nattfalk genast försvinna bland de yfvigaste trädkronorna, dervid ej försummande att gifva sina kamrater ett vresigt varningsskri. Vråkar, hökar och en och annan falk ströko med full fart mellan trädtopparna, tydligen missnöjda med vår inkräktning af deras rika jagtmarker.

En liten elegant rördrom flög ängsligt omkring, följande oss under gälla, nervösa skrik på vederbörligt afstånd inom sitt distrikt, för att, då vi passerat hans råmärken, aflösas af en lika outtröttlig kamrat. Här och der i de högsta trädtopparna syntes en stor kungshäger **), alltid med lugn, majestätisk flygt sättande sig i säkerhet, långt förr än vi kunde tänka på att göra en närmare bekantskap. Parvis kuttrade turturdufvor i de dunklaste löfsalarna, ej störda af de bullersamma uraccas, som, än pratande, än skrattande, än hvisslande med fylliga toner, koketterade med sina långa, blåglänsande stjertar och sina höga, blåhvita hjesskammar. Hackspettar,

*) Nyctiardea grisea.

**) Eurypyga major.

svalor, törnskator, piplärkor, flugsnappare, sparfvar, trogonider och sanates voro hemma här. Bland dem tycktes "tijeretan" *) vara besvärad af sin långa klufna stjert, som hängde efter henne lik ett långt släp. Smalvingade läderlappar flögo omkring och tycktes ej märka, att det



Fig. 107. Vrål-apa, Mycetes palliatus. 1/9 af nat. st.

ännu var dager, och att följaktligen deras uppträdande var helt omotiveradt.

Men den i mina ögon intressantaste invånaren i lagunen var dock "Coaca" **), en häger med bred, "båtformig" näbb och käkpåse; det var här första gången jag mötte denna egendomliga vadare. Med sin stora, breda,

*) Milvulus.

**) Cancroma cochlearia.

hvälfda, om jag så får uttrycka mig, "fint arbetade", näbb är den onekligen en af de bizarraste typer man kan få se, dock ingalunda klumpig eller oproportionerlig som t. ex. tucanerna.

På de grundaste ställena af lagunen vadade coacan ljudlöst omkring och öste upp fisk efter fisk med en förvånande snabbhet. Länge kunde vi dock ej iakttaga den, ty vid ett obetydligt plaskande af en canalete — paddelåra — försvann den med hastiga, smygande steg bland trädrötter och lianer, och lät derefter höra sitt ängsligt skällande läte. Vi lade till med kanoten vid stammen af en ärevördig ceder, jag klättrade upp bland de nedre grenarna och inrättade der en beqväm skjutkoja. Indianerna och Nero i kanoten dolde sig bland täta buskar i grannskapet, och från mitt bakhåll sköt jag nu på mindre tid än två timmar 18 större foglar i rask följd, nästan alla nya för min samling, bland dem en liten vacker svart fiskörn *) och sist i raden ett exemplar af coacan. Då jag nu hade fullt arbete både åt mig och Boström för nästa dag, sköt jag ej flera foglar, men tröttnade ej att ännu ett par timmar ro omkring i denna härliga vattenpark, der man hvarje ögonblick hade tillfälle till intressanta zoologiska iakttagelser.

I detta idylliska paradis skulle naturligen också de onda magterna finnas. De voro representerade af krokodiler och ormar. Jag sköt sex unga krokodiler — fullvuxna funnos ej, eller höllo sig dolda — af $^3/_4$ till $1^1/_2$ meters längd, och det var en högst komisk syn att se Nero långt ut i vattnet förfölja och apportera dem. Seglifvade som de äro, blefvo de nästan aldrig dödsskjutna, utan vredo sig förtvifladt i Neros gap, smällande med

---

*) Rosthramus hamatus.

sina långa, skarptandade käkar och piskande hunden med den kraftiga stjerten. Intet kunde dock förmå honom att släppa sitt tag; han förde dem till kanoten, der en rännsnara anbragtes rundt käkarna, och ett dolkstygn i nacken ändade deras lif.

Af "el Corallito", korall-ormen*), fick jag ett vackert, fullvuxet, nära 70 centimer långt exemplar. Den är prydligt tecknad med bjert röda och svarta band rundt kroppen. Då jag fick se honom bland buskarna på stranden, var han just i färd med att sluka en ung pungråtta; endast bakre delen af råttans kropp var ännu utanför ormens gap. Jag kunde derför helt beqvämt fastnagla hans hufvud vid marken med min "ormdolk", en smal, skarp stilettklinga, förut och sedan färgad af många ormars blod. Efter fem minuters vridningar och kastningar med kroppen var ormen död utan att hafva lyckats befria sig från sin obeqväma stek. Jag fann sedan anledningen dertill vara den, att äfven pungråttans hals blifvit genomborrad af dolken, och således var det alldeles omöjligt för ormen att gifva upp sitt byte. Derför var också detta ett af de ofarligaste af mina många ormexperiment under resan.

Då vi voro i begrepp att lemna lagunen, hördes från stranden vrål-apans**) rytande; jag skyndade i land och sköt ledaren för den lilla truppen, en gammal hane med kraftigt utvecklade former (fig. 107). Truppen visade föga rädsla, men desto mera ilska, och ehuru de skyndsamt flydde, hvarje gång jag lyfte bössan, kommo de åter närmare, när jag satte ned den, utstötande sina starka, sorgliga, vida omkring hörbara tjut. Det var samma art, jag redan förut skjutit i Costa Rica och vid

*) Elaps corallinus.

**) Mycetes palliatus.

San Juan-floden. En annan art finnes i Central-Amerika, men den är ännu ej funnen så långt sydligt som i Nicaragua.

På samma plats, der vrål-apan föll, fann jag en botanisk märkvärdighet, en Aristolochia *) med gigantiska blommor. Den växte som en lian, med rottrådarna fördjupade i de murkna delarna af en Ficus-stam; derifrån gingo två stammar, tre centimeter i diameter, korkskruflikt vridna om hvarandra upp till trädets grenar, der de skildes åt, följande hvar sin gren, ofta snoende rundt omkring den i flera bugter; smäckra sidogrenar buro bladen och de väldiga blommorna, som mätte något mer än 30 cm. i diameter. Inuti hade de en djupt gridelin sammetsfärg; samma färg uppträdde på yttre sidorna i form af runda eller aflånga fläckar på en blekt vaxgul botten; ståndarknapparna voro bjert citrongula. Detta exemplar bar 11 sådana jätteblommor och omkring 20 gröngula knoppar.

Med kanoten fullastad af byte lemnade vi Laguna de S:ta Rosa och styrde hemåt. Den vresiga nordostvinden hade vräkt upp en så svår sjö, att vi med knapp nöd kunde passera la Bocita och fingo kanoten fyld med vatten. Derefter kommo vi i smulare vatten och följde alla strandens bugter söderut. Oaktadt mitt rika jagtbyte kunde jag ej låta bli att skjuta några exemplar af den sällsynta blå hägern — "garza azul" **) —; de föllo långt ut i sjön, och Nero apporterade dem oklanderligt, men för hvarje gång han åter äntrade upp i kanoten, gaf han mig en kall öfversköljning.

Då jag kom upp till min bostad, stod der en liten indianpojke, som troget väntat på mig under ett par timmars tid; hans ärende var att lemna mig tre ägg

*) Aristolochia grandiflora.

**) Florida coerulea.

såsom honorar från en f. d. feberpatient. Dessutom skulle han framföra den klassiska helsningen, att mannen i fråga hade flera ägg att *sälja* åt mig för 5 centavos stycket; en centavo är ungefär 3 1/3 öre.

Några dagar senare, då jag stod i begrepp att för en vecka lemna staden, kom alkalden, en åldrig indian, åtföljd af fyra af de mest ansedda husfäderna, och föreslog mig på fullt allvar, att jag skulle slå mig ned der som läkare. De åtogo sig att bygga mig ett hus och odla hvad som behöfdes för mitt uppehälle. Fastän smickrad, var jag tvungen att afsäga mig denna ära.





TJUGOFEMTE KAPITLET.

Ometepec.

Vulkanen. Charco Verde.

Åtföljd af Lopez företog jag en morgon en utfärd till häst söderut. Af min värdinna hade jag fått låna en frodig sprakfåle med det lofvande namnet "El Vapor" — ångaren —; jag fann snart, att det innebar den djupaste ironi. Blott för några ögonblick kunde sporrar och piska förmå väcka honom ur hans vanliga flegma. Landet på vestra sidan om vulkanen bildade en vidsträckt savanna med talrika dungar af småskog. En stor del af marken är inhägnad till portreros — ängar —, en liten del till planteringar. På de förra funnos temligen talrika hjordar af småväxt, men välskött boskap. Här och der låg en nätt och putsad rancho invid vägen, omgifven af en blomsterrik trädgård. Vulkanen reste sig hög öfver oss, likt en mägtig herskare öfver det kringliggande landet, en snöhvit kåpa hängde öfver toppen halfvägs ned till foten. I första ögonblicket skulle man kunnat tro sig se ett snöfjell, om ej den tryckande hettan genast förjagat sådana fantasier.

Snart kommo vi fram till vår bestämmelseort, den lilla pueblon eller köpingen Los Angeles; den bestod

af mellan 20 och 30 ganska stora hyddor och midt bland dem en liten välbyggd kyrka af cederplank under tegeltak. Utanför kyrkan stodo två gamla statyer upp-resta, guda- eller hjeltebilder från den niquiranska tiden. De voro af något mindre än mensklig storlek, sittande, med ovanligt långa armar och händerna hvilande på knäna; benen voro oproportionerligt korta. På hufvudet hade den ena figuren en mössa eller hjelm, fö-



Fig. 108. Leoncito, Felis eyra. 1/8 af nat. st.

reställande ett jaguarhufvud, den andra en turbanlik hufvudbonad. De voro monolither, huggna ur en starkt vittrande svart basalt. Jag besökte de flesta af husen för att få upplysningar om fornsaker, men fick i allmänhet undvikande svar — mitt rykte hade påtagligen ännu ej hunnit till Los Angeles.

Strax utanför pueblon sköt jag från sadeln en "Mico", spindel-apa; det var för mycket äfven för El Vapor's lugn, och han satte af i fullt sken. Jag botade honom

genast genom att styra honom rätt in i en kaktushäck. Det visade sig vara ett utmärkt stillande medel. Från Los Angeles redo vi ned till playan, följde den ett stycke och togo sedan en kortare väg hem till Muyogalpa genom pueblon Esquípulas. Den är ungefär lika stor som Los Angeles, men gör ett behagligare intryck, derför att alla husen ligga formligen inbäddade i de rikaste trädgårdar. Invånarna sågo ut att vara förnöjsamma och välmående och tvungo mig att dröja der en stund för att gifva vård åt en af dem, som samma dag illa skadat sig vid trädfällning. Jag hade ingen anledning att beklaga uppehållet, ty jag erhöll många goda zoologiska och arkeologiska notiser, och blomsterprydd och begåfvad med gästskänker vände jag hemåt, beledsagad till vägs af en trupp af pueblons glädtiga ungdom. På hemvägen sammanträffade jag med två indianske söndagsjägare, som med glädje gingo in på mitt förslag, att mot kontant erkänsla till mig aflemna de märkvärdiga djur, de skulle skjuta. I sin belåtenhet ville de, att jag genast skulle följa dem till en ypperlig jagtplats. Jag afböjde emellertid på artigaste vis anbudet, derför att jag ansåg deras gevär farligare för skyttarne sjelfva och deras sällskap än för villebrådet.

Jag nämnde nyss, att mitt hushåll ökades med en liten apunge, men har glömt omtala, att Nero redan i Granada fick en kamrat, med hvilken han hade svårt att försona sig; det var en "Leoncito" — litet lejon*) — (fig. 108), hvilket jag köpte af några indianpojkar, som fångat detsamma i en för "guatusos" eller "agutis" **) afsedd snara, i närheten af indianstaden Diriamba. Jag gjorde en liten bur åt min fånge och födde honom

*) Felis eyra.

**) Dasyprocta isthmica.

med småfogel, apkött m. m. Han trifdes förträffligt och blef så tam, att han åt ur min hand, och jag kunde leda honom med mig i band. Det är ett af de vackraste och graciösaste af alla kattdjur och utvecklar en förvånande styrka, oaktadt sin ringa kroppsstorlek. Han är ej större än vår vanliga tama katt, men har mindre, finare hufvud och långsträcktare, smärtare kroppsformer. Färgen är rödbrun, något mörkare än pumans, utan



Fig. 109. Oso hormiguero, Tamandua tetradactyla. 1/8 af nat. st.

fläckar eller band. Dess egentliga hemland är det tropiska Syd-Amerika. Norr om Panamá är den ytterst sällsynt och, så vidt jag vet, ej förut funnen i Nicaragua. Jag förde honom med mig under en månad på alla mina ströftåg och hade stort nöje af honom, till dess han en dag — det var vid Charco Verde — begagnade sig af tillfället, då Lopez glömt att stänga burens dörr, och rymde midt för mina ögon. Jag sände Nero efter honom, men snabb som blixten äntrade han upp i ett träd, tog från detta ett djerft språng till ett annat, och var inom några ögonblick försvunnen i täta skogen.

Jag hade redan vistats tio dagar i Muyogalpa, men ännu ej aflagt besök hos församlingens "cura"; jag blef derför ganska generad, då herr padren, åtföljd af en uppvaktande naken korgosse, kom till mitt arbetsrum i trädgården för att göra visit. Sedan de mest ceremoniösa helsningar och försäkringar om ömsesidig aktning blifvit vexlade oss emellan, tog padren plats i min hängmatta och började samtalet med den vänliga tiraden, att fastän han visste, att jag var en "heretico" — kättare —, besökte han mig för att lemna mig upplysningar om Ometepec's historia och naturförhållanden. Hans teorier om vulkanens långa hvila, om öns ur-invånare, om dess fauna och flora voro mycket djerfva; min höflighet som värd förbjöd mig emellertid att göra annat än blida och svaga invändningar.

Nero presenterades; men då padren fick höra, att han härstammade från St. Bernhards-rasen, blef han mägta förgrymmad och förklarade det vara ett helgerån att benämna en hundras efter Santo Bernardo. Sedan jag hållit ett kanske något färglagdt föredrag om de fromma munkarna i hospitiet samt deras och deras hundars välgerningar mot nödstälda resande i Alpernas snöhöljda pass, blef han något lugnare och gjorde den reflexionen, att utan de heliga fädernas och de fromma hundarnas hjelp skulle all trafik mellan Europa och Italien vara omöjlig, och då skulle hans helighet påfven i Rom ej i rätt tid kunna erhålla sin tionde. För att förjaga den sista skymten af ovilja öfver den förmenta profanationen, förklarade jag, att Nero så mycket mindre kunde anses klandervärd för sina förfäders namn, som han sökt godtgöra det genom att taga namn efter en af *hedningarnas* grymmaste kejsare. Detta fann han särdeles lämpligt.

Efter ytterligare en stunds samtal och sedan jag anhållit att få till honom öfverlemna en dugtig masurpipa från Upsala och en butelj rom, skildes vi som de bästa vänner. På aftonen aflade jag kontravisit och inhemtade under en timmes tid än mera visdom från den spekulative padrens rika kunskapsförråd. Han var nästan fullblods-indian, ehuru han sjelf inbillade sig, att det flöt mycket "ladino"-blod *) i hans ådror. Den allra största delen af de curas, eller landtprester, jag sett i Nicaragua, har varit rena indianer eller af starkt indianblandad ras; men då det är en hederssak för den färgade befolkningen att kunna skryta af så mycket "hvitt blod" som möjligt, fordrar höfligheten, att man ej visar någon förvåning, då en och annan bronsfärgad kamrat, såsom min padre här, talar om "nosotros blancos" — vi hvita.

Dels för att studera djurlifvet högre upp på vulkanens sidor, dels för att der uppifrån kunna rätta en öfver Ometepec uppgjord kartskiss, beslöt jag att för några dagar slå mig ned på någon lämplig plats så högt upp som möjligt på vulkanen. Dertill fordrades emellertid en välrustad expedition med lastdjur för proviant, kokkärl m. m., och, hvad värre var, vatten måste dagligen hemtas dit upp från låglandet, emedan ravinerna på bergets sidor, huru djupa de än voro, saknade vatten. Då vi lemnade Muyogalpa, bestod expeditionen af fyra man, tre hästar och Nero. Boström och jag redo, så länge stigningen ej var för stark, den tredje hästen bar packningen, Lopez och Yldefonso gingo till fots. Den senare var förhyrd hufvudsakligen derför, att han kände en temligen god väg upp till vulkanens topp, der

*) **Ladino kallas i Nicaragua och de öfriga central-amerikanska republikerna barn af hvit och indian, äfvensom deras ättlingar.**

han uppgaf sig hafva varit två gånger. Han skulle för öfrigt tjenstgöra som föreningslänk med den bebodda delen af ön och hvarje afton rida ned för att förnya vårt vattenförråd.

Vår väg förde först söderut, derefter mot öster öfver ett sakta stigande slättland, närmast kusten temligen odladt, men snart öfvergående i ett glesbevuxet skogsland. Då vi kommo ut ur skogen till den nedersta delen af vulkanens gräsbevuxna sida, hade vi, nästan utan att märka det, redan stigit omkring 250 meter öfver hafvet och således 215 m. öfver sjöns nivå. Denna bergets fot ännu 100—150 m. högre upp intagande grässlätt benämnes "la mesa"; den är flerstädes genomskuren och sönderdelad af grunda raviner. Indianerna önskade, att vi redan nu skulle slå läger; men då här var olidligt hett, derför att träden i ravinerna voro nog höga att hindra sjöbrisen att spela in och för glesa att gifva skydd mot solen, så fortsatte vi uppåt, sedan en stor del af packhästens börda blifvit fördelad på de båda ridhästarna. Ledande hästarna eller rättare dragande dem efter oss vid betslen stretade vi i zigzag uppför bergets allt brantare sidor ännu några hundra meter och slogo läger i en djup, tätlummig ravin, nära 600 m. öfver hafvet.

I skuggan af några yfviga acacior fästades våra hängmattor; tält hade vi ej, men till skydd mot regn sträcktes öfver hvarje hängmatta en "capa de ule". Längre upp i ravinen hördes de kacklande rösterna af en flock "Pavos" — stora hönsfoglar *) —, föga mindre än en tjädertupp; efter en halftimmes försigtigt krypande bland de täta buskarna lyckades jag skjuta två af dem.

*) Penelope purpurascens.

De gåfvo oss en mycket välsmakande stek till middagen.

På aftonen sköt Boström ett för samlingen nytt och värdefullt djur, en myrbjörn — "oso hormiguero" eller "tejon" *) — (fig. 109). Den är ett egendomligt djur med långt utdraget hufvud och smal nos. Tungan är långt utsträckbar, rund, nästan trådformig. Fötterna äro beväpnade med stora och kraftiga klor. Han lefver dels på marken, dels i träd; hans förnämsta födoämne utgöres af myror. Jag har ej sjelf sett honom fånga sådana, men tillåter mig anföra Dampier's, af senare iakttagare bekräftade uppgifter **).

"Myrbjörnen är ett fyrfotadt djur, så stort som en temligen stor hund, med groft svartbrunt hår. Han har korta ben, lång nos och små ögon; en mycket liten mun och en smäcker tunga, liknande en metmask, omkring 5—6 tum lång. Detta djur lefver af myror, derför finner man det vanligen i närheten af myrstackar och myrvägar. Myrbjörnen tager sin föda sålunda: han lägger ned nosen platt på marken nära en väg, som myror gå på — sådana finnas i mängd i dessa trakter —, derefter sträcker han ut tungan tvärs öfver vägen. Myrorna gå oupphörligt fram och tillbaka på vägen; när de komma till tungan, stanna de, och på två eller tre minuter är den helt och hållet betäckt af myror. Då myrbjörnen märker det, drager han in tungan och sväljer myrorna; derefter sträcker han ånyo ut tungan för att fånga flera."

Dagen derpå var det omöjligt att göra något försök att bestiga vulkanens topp, emedan täta, vattensjuka

*) Tamandua tetradactyla.

**) De gälla egentligen den större arten, men den är både i utseende och lefnadssätt lik "tejon".

moln hela dagen envist höllo sig qvar omkring densamma ända till ett par hundra meter ofvanför oss; på middagen urladdade de sig i ett häftigt regn. I stället företogos jagt-exkursioner rundt omkring vårt läger. Då jag gått genom en ravin och var i begrepp att stiga upp på dess norra, af glesa buskar bevuxna rand, stannade Nero plötsligt och drog häftigt i vind. Försigtigt kröp jag upp bland buskarna och såg framför mig på den brant sluttande savannen, knappt 100 meter ifrån mig, en betande hjord af åtta de sirligaste hjortar *). De voro ej mycket större än rådjur, men af en smärtare och smidigare form. Hjorden bestod af en gammal tjur med vackert greniga horn, en annan med mindre horn, tre hindar och tre kid; de senare voro isabell-färgade, tätt hvitprickiga på sidorna. De äldre hade en rödgul färg, något mörkare hos den gamle tjuren.

Jag tog stöd för studsaren mot en gren, sigtade noga och sköt på tjuren. Han gjorde ett högt språng, kom ned på alla fyra, stod upprätt ett par sekunder, sjönk derefter ned på frambenen, och slog en häftig kullerbytta nedför sluttningen. Då jag kom fram till platsen, låg han der död. De andra flydde, snabba som vinden, och försvunno inom ett ögonblick bakom en annan ravin.

Oaktadt höjdskilnaden ej var särdeles betydlig, var temperaturen mycket lägre här uppe än på kustbältet, och i synnerhet voro de svala nätterna angenäma och uppfriskande. På faunan märktes ock en betydlig skilnad. Endast några få arter af de småfoglar, vi lärt känna der nere, förekommo här. Den pratsamma “uraccan“ deremot var väl hemmastadd i de talrika, tätt

*) Cervus rufinus.

bevuxna ravinerna, liksom ock de större roffoglarna. Hönsfoglarna voro vanligare här än längre ned, i synnerhet "pavo" och "hocco" *), hvilken senare är den störste representanten för hela gruppen i Central-Amerika.

Bland däggdjuren voro hjortar och harar **) ganska allmänna, och likaså den hvitnosiga apan — "mono

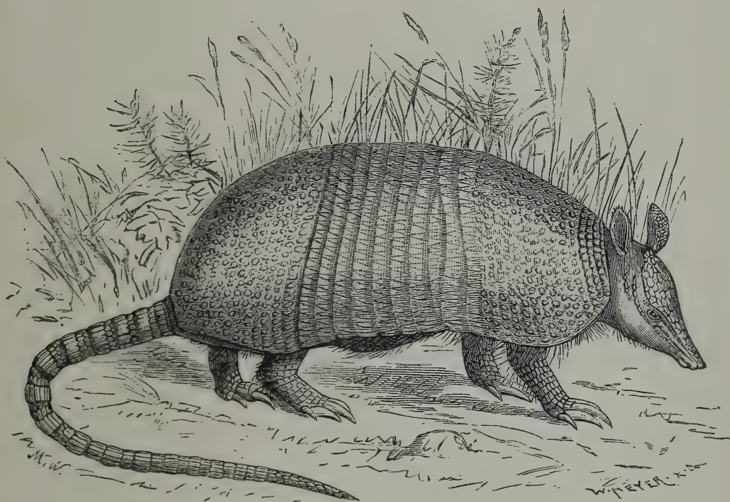


Fig. 110. Armadillo, Tatusia novemcincta. 1/5 af nat. st.

cara-blanca" ***); vrål-apan deremot tycktes hafva sin gräns redan 100 meter under oss, och spindel-apan gick ej ens så högt. Myrbjörnen trifdes godt här uppe, och "det klättrande piggsvinet" — "zorro espina" †) — var ej sällsynt, i synnerhet mellan de vilda, svarta stenblocken på den öfre delen af "la mesa", som fått nam-

*) Crax globicera.

**) Lepus brasiliensis.

***) Cebus hypoleucus.

†) Synetheres mexicana.

net "el pedregal". Vi sköto ett par af dessa långsvansade piggsvin och åto köttet, men funno det ej vara någon läckerhet. En sådan af hög rang deremot var köttet af "Armadillo" *) eller den niobandade bältan (fig. 110). Nero kom en morgon släpande med en sådan, som han lyckats gripa i dess långa svans, innan den hann gräfva sig ned i jorden, hvilket är dess vanliga sätt att söka slippa undan sina förföljare. Hufvud och ben hade den dragit in under det kullriga skalet, som betäcker rygg och sidor, och låg fullkomligt orörlig, ej olik en sköldpadda, der Nero lagt den framför mina fötter. Köttet hade samma smak som det af späd-gris.

Tidigt på morgonen började bestigningen af vulkanen, en dag, då molnslöjan på toppen var mindre tät än vanligt. Den första delen af vägen förde öfver den brant stupande öfre savannen genom ett tufvigt, högt, glatt gräs, här och der afbrutet af svarta, hvasskantiga stenar. Då vi hunnit upp till 1,100 meters höjd, började den täta skogen, som sedan utan afbrott betäcker berget upp till toppen.

Härifrån hade vi en ståtlig utsigt. Rivas-isthmen låg der klar och tydlig som en relief-karta, med den vidsträckta staden och en mängd af byar och köpingar. På andra sidan isthmen utbredde Stilla hafvet sin lugna, solbeglänsta yta, och mot norr sträckte sig Nicaragnasjön, omfamnande det trespetsade Zapatera och prydd af de, likt näckrosblad, i klunga liggande små öarna Las Isletas, och ofvanför dessa reste Mombacho-vulkanen sin breda rygg, slutande i en mångspetsad, oregelbunden kon. Längre mot norr sträckte Momotombo sin nakna, blåröda topp mot skyn, och nedanför den låg liksom ett skim-

*) Tatusia novemcincta.

rande silfvermoln Managua-sjöns spegel. Det var ett härligt panorama, väl värdt den möda, det kostade att bestiga Ometepec.

Tätt öfver våra hufvuden hängde en blåsvart molnmassa, som helt och hållet dolde bergets topp. Vår förare, Yldefonso, förklarade, att dagen var olämplig för försöket att genom skogen tränga upp till toppen, emedan det tunga molnet ej på hela dagen skulle lemna berget, och yrkade på, att vi skulle vända. Han hade rätt, men jag trodde honom ej då; vi fortsatte derför. För hvarje steg måste vi hugga oss väg med macheten, marken var våt och slipprig, rikt bevuxen med mossor och ormbunkar. Vi behöfde tre timmar för att arbeta oss upp ytterligare 350 meter.

Barometern utvisade nu en höjd af 1,450 meter; vi hade sålunda omkring 250 meter qvar, hvilka vi icke skulle hinna tillryggalägga före mörkrets inbrott. Då vi ej hade filtar eller andra skyddsmedel för att kunna tillbringa natten der uppe, måste vi tyvärr vända om utan att hafva nått toppen. Ända upp till den höjd, vi nådde, sågo vi spår af hjort och hörde pavos och hvitnosiga apor. Temperaturen var 19^0-20^0 Celsius; indianerna fröso, så att de darrade. Nedstigningen gick lätt och fort. Då vi hunnit savannen, fick Nero upp en hare, och snart var drefvet i full gång. Haren gick ned i en grund ravin eller "arroyo", der Nero snart skälde ståndskall, hvarpå jösse gräfdes ut.

Då väderleken började blifva allt mera regnig, beslöt jag att bryta lägret och återvända till Muyogalpa för att företaga en länge påtänkt sjöfärd till de sydligare delarna af ön. I Muyogalpa fans det emellertid blott större och mindre kanoter, men ingen större båt, lämplig för en långvarigare sjö-expedition. Jag beslöt

derför att göra en tur till Alta Gracia för att der söka skaffa mig en lämpligare farkost. Den lugne “El Vapor“ sadlades åter, och långsamt bar det af på “el gran camino“ till Alta Gracia. Närmast Muyogalpa var vägen temligen god, men den förvandlades så småningom till en obeqväm ridstig, så svår, att jag flera gånger måste sitta af för att leda hästen uppför branten af en eller annan ravin, som korsade vägen. Landet på norra och nordöstra sidan reser sig till en vall, som sluttar såväl mot vulkanen som mot sjön och bildar liksom en tröskel åt vulkanen.

Då jag kom ut ur skogen till början af den dalsänka, som nästan helt och hållet fylles af staden och kringliggande possessiones, mötte mig en leende anblick: öfverallt rikt blomstrande trädgårdar och odlade fält; platanarer och cocoslunder omvexlade med vajande sockerrörsfält och djupgröna “tabacaler“ — tobaksplanteringar.

Staden har en mycket större utsträckning än dess systerstad Muyogalpa. Husen äro alla låga envåningshus, palmtäckta, med väggar af caña blanca eller af palmspjel, eller också utan väggar. Endast omkring sjelfva plazan och i dess närmaste grannskap ser man hus byggda i den spansk-amerikanska stilen af plank eller af adobe. Kyrkan är liten, utan torn, plazan stor, täckt af en rik gräsväxt. Gatorna, eller snarare vägarna, äro breda, vanligen skärande hvarandra i räta vinklar.

Jag tog in i ett af de största husen vid plazan hos S:ra Mercedes Sandoval, till hvilken jag medförde rekommendationsbref från min värdinna i Muyogalpa. Der lemnade jag min häst och begaf mig ut på spaning efter stadens förnämste skeppsredare. Efter åtskilliga misslyckade försök fick jag veta, att general Don Chico

G. egde en stor amerikansk båt, som på beskrifning tycktes väl passa mig. Jag uppsökte generalen och fann honom i sin stora tabacal med hela sin familj, sysselsatt att sortera och bundta tobaksblad. Oaktadt här i Nicaragua, liksom mångenstädes i Central-Amerika och Mexico, tobaksbladen, galet nog, torkas i solen i stället för att torkas upphängda i luftiga skjul, var den cigarillo, en af husets döttrar genast med konstförfaren hand vecklade åt mig, af en mild och behaglig smak. Den nicaraguanska tobaken skulle säkerligen, om den sköttes på förståndigt sätt, få en mycket hög rang i verldsmarknaden. Nu är emellertid tobaks-tillverkningen och försäljningen statsmonopol, så att allt som odlas måste, vederbörligen torkadt och packadt, öfverlemnas till republikens tjenstemän mot ett bestämdt lågt pris per skålpund. Derefter få tobaksodlarna köpa af regeringen för ungefär 100 % högre pris. Det oaktadt lönar sig tobaksodlingen, men den drifves dock ej i någon större skala.

Båten besågs; det var en bred och rymlig nord-amerikansk flodbåt, med ett stort gaffelsegel; den vann mitt tycke, och Don Chico var ej svår att komma öfverens med. Jag förhyrde båten för en månad, men då den behöfde någon reparation, kunde jag ej få den genast, utan måste för min närmast förestående expedition nöja mig med hvad Muyogalpas flotta kunde bestå.

Liksom vid Muyogalpa är det ock här vid Alta Gracia vulkanen, som drager till sig främlingens hela uppmärksamhet och låter alla andra omgifningarnas detaljer försvinna. Men här gör den ett mildare intryck, ty den nakna, af raviner genomskurna bergsidan saknas, och i stället är vulkanen från foten till toppen betäckt af en oafbruten, fuktigt grönskande skog. På något afstånd

får det gröna täcket ett mjukt, sammetslikt utseende. Men i ett afseende står Alta Gracia efter sin rival: det är afstängdt från sjön genom landets vall-lika upphöjning. Man kan ej se en skymt af vattnet härifrån, om ej möjligen från sjelfva kyrktaket.

Vid min återkomst till Muyogalpa förhyrde jag den största kanot, som fans på stället; den tillhörde en gammal mestiz vid namn José, som anspråkslöst nog kallat båten "San José". Sedan proviant och bagage inlastats, seglade vi söderut, förbi Punta de San Roque, der vi som vanligt mötte en hård bränning; men som vår modige capitan ej vågade annat än hålla sig tätt under land, för att ej blåsa bort mot Rivas-landet, måste vi med årorna arbeta oss fram mot strömmen. Och hvilka åror! De liknade mycket små brödspadar med ofantligt långa skaft. Kanoten var stor och tung, 8 meter lång och en meter bred; det var derför ett tungt arbete att drifva den fram mot vresiga vågor och hård ström.

Längre mot sydost passerade vi Punta Viva och derefter ett bredt framskjutande knä af landet Tigerero, allt under en stark strandbränning, hvilken José's principer förbjödo oss att undvika; vi kommo derför endast långsamt framåt. Punta Gorda aftecknade sig nu hög och massiv framför oss; på dess andra sida utbreder sig den breda vik, som skär in mellan norra och södra delarna af Ometepec. Der låg vår destinationsort, den lilla ön Ciste. Mellan Punta Gorda och Ometepec-vulkanen reste sig en liten, vackert afrundad bergskulle, en sido-vulkan, ej mer än 200—250 meter hög. Dess namn är Cerro Cyclon. Efter ett svagt försök att passera Punta Gorda ankrade vi i en

vacker bugt på dess vestra sida, och tillbragte en rätt oangenäm natt i den trånga kanoten.

Morgonen derpå blåste det en hård nordost. Vi försökte att ro rundt udden, men drefvos tillbaka af den krabba, häftiga sjön, som alltjemt växte. Vid mitt förslag, att vi skulle kryssa förbi udden — kanoten var riggad med två master för gaffelsegel med gafflar och bommar af bamburör —, greps José af en så tydlig och oförstäld fasa, att jag gjorde en dygd af nödvändigheten och gick in i en vik, eller snarare en lagun, innanför Punta Gorda vid namn Charco Verde.

När vi väl kommit in i densamma — det var ej stort mer än en half meter djupt vatten i inloppet från sjön —, förbyttes min harm öfver det olycksöde, som hindrade dubleringen af Punta Gorda, till en djup tacksamhet för vår otur, ty något härligare motstycke till min älsklingssjö Laguna de S:ta Rosa skall jag väl aldrig få se.

Denna lagun, eller snarare detta lagun-par — ty den består af två genom en smal landtunga skilda vattenbassiner —, hade emellertid en helt annan karakter än Rosa-lagunen. Ty under det att denna senare bildade en för solens strålar ogenomtränglig löfsal med vatten till golf, der man rodde omkring i en af skönblommiga lianer sirad labyrint af de mest olikartade trädstammar, hade denna dubbelsjö fria och klara vattenspeglar, men omgifna af pittoreska strandformationer, klädda i den yppigaste och mest skiftande vegetation, man gerna kan tänka sig. Äfven i fogellifvets rikedom gaf den ej efter för sin vackra rival, och jag beslöt genast att här slå läger för några dagar.

Den yttre lagunen är något öfver 150 meter lång och 50 meter bred, skild från sjön genom en smal, låg

sandremsa, bevuxen med höga, ståtliga träd. Inloppet är ej mer än 4—5 meter bredt; på hvardera sidan om detsamma står en väldig ceiba på vakt, och under deras förenade kronor passerar man in genom en grönskande portal. Stränderna äro här så tätt bevuxna med träd och buskar, sammanväfda af lianer, att det vid första anblicken tyckes omöjligt att tränga upp i land; dessutom äro de skyddade af ett bredt bälte af 2—3 meter hög vass.

Sundet mellan de båda lagunerna är knappt 3 meter bredt. Den inre lagunen är betydligt större, öfver 400 meter lång och 100 m. bred på bredaste stället. Nordsidan domineras af det sakta sig höjande Cerro Cyclon, sydsidan af den nästan lodrätt från vattnet uppstigande sandkulle, som bildar Punta Gorda. Landet mellan dessa båda höjder sänker sig vid lagunens nordöstra hörn till en 60—80 meter bred hals. Denna landhals är så låg, att den vid sjöns högsta vattenstånd är öfverfluten, och Punta Gorda är då en ö.

Vi slogo läger vid stranden af den inre lagunen på den omtalta landhalsen, i en naturlig löfsal, bildad af en hundraårig mango, som utom skugga bjöd oss på de läckraste, fullmogna frukter. Resten af den vidsträckta löfsalens tak bildades af en bredkronig acacia och af en mägtig gammal ceder, hvars stam 3 meter från marken mätte 10 meter i omkrets. Löftaket var så tätt, att ej en solstråle släpptes ned till oss.

Kammen och sidorna af Punta Gorda kröntes af högresta, åldriga cedrelor; kärnan af låglandets luftiga löfverk bildades af acacior och Ficus-arter. Här och der sköt en smärt cocos-palm nästan onaturligt högt öfver det gröna löftaket och tycktes färdig att vid första starka

vindstöt brytas af under bördan af sina stora, talrika frukter.

Uppför Cerro Cyclon förföljde jag en flock hjortar, utan att lyckas komma i håll; men på återvägen blefvo i stället jag och Nero förföljda af en liten trupp "monos" eller hvitnosiga apor *) öfver isthmen ända till skogen på Punta Gorda. Hvar gång vi stannade, kastade och skakade de ned på oss ett regn af qvistar och små frukter. Huru närgångna de än voro, visade de dock, liksom spindel-apan, den största respekt för bössan, och jag behöfde blott lyfta den för att få dem att försvinna som dimfigurer bland löfverket. Deras läte var ett hest småskällande, närmast likt gläfset af en lungsigtig knähund. I sina rörelser äro de nästan lika viga som spindel-aporna, men hafva ett mindre äfventyrligt utseende, äro mera satta och af en proportionerligare kroppsform. Deras kött ätes allmänt, men är ej så godt som spindel-apans. Vrål-apan deremot anses ej ätbar och har ett till färgen mycket mörkare kött än de båda förstnämnda.

När jag återkom till lägret, berättade Boström, att han en stund förut hört ett häftigt prassel från buskarna på den lägsta delen af landhalsen. Han sprang dit, i tro att det möjligen kunde vara en hjort, men blef något häpen, då han fann det vara en jättestor krokodil, på väg från lagunen till sjön. Han gaf honom emellertid begge skotten i hufvudet; den ena pipan var laddad med kula, den andra med grofva hagel. Krokodilen vände genast och försvann med iltågsfart i lagunen; några blodfläckar på blad och gräs visade, att han fått en skarp lexa, och under den tid, vi hade lä-

---

*) Cebus hypoleucus.

ger på denna plats, stördes vi ej vidare af dessa älskliga reptiliers visiter.

En ypperligare plats för ett jägareläger än den, vi valt, kan man knappast tänka sig: på ena sidan lagunen, rik på vadare och simfoglar af alla slag, på den andra sjön med sin friska, svalkande bris, sina stora krokodiler och sina ståtliga, högt upp i luften kretsande tropikfoglar*), framför oss Punta Gorda's högstammiga cederskog, ett kärt tillhåll för prydliga hägrar, agutis och apor, och slutligen bakom oss "sierran" och den skogiga vulkanen med en outtömlig rikedom på hjortar, harar, pavos, hoccos och andra foglar af alla möjliga slag. Vårt byte blef också storartadt, och vi måste börja att tänka på afresa, ty snart hade vi full last för kanoten. Först ville jag dock besöka ön Ciste, som låg knappt 2 kilometer öster om vårt läger. För att emellertid icke än en gång fresta modet och uthålligheten hos José, släpade vi kanoten tvärs öfver den lägsta delen af isthmen, lastade den der, och hade således sluppit undan den fruktade Punta Gorda. Från krönet af denna udde har man en präktig vy af den stora dubbelön i dess helhet. I norr, tätt inpå åskådaren, reser sig det allt beherskande Ometepec med det mjukliniga Cerro Cyclon till en fotapall; i öster ser man bortom den låga isthmen, mot hvars yttre sida en ständig bränning bryter, det fjerran Chontales-landet, och innanför densamma den lugna, breda, halfcirkelformiga viken, som tyckes liksom sträfva att skilja öns begge halfvor från hvarandra; och i söder reser sig Madera-vulkanen, ej så hög och formfulländad som sin jättebroder, men kraftig och storslagen nog att väcka beundran äfven den.

*) Tachypetes aquila.

På Ciste dröjde vi blott en dag, ty den lilla ön var ej så rik på djurlif, som jag väntat. Visserligen mötte vi vid vår landstigning en stolt flock af tropikfoglar, som tycktes betrakta ön som sin okränkbara egendom; men utom dem hyste Ciste ej många fogelarter. Det såg ut, som om alla blifvit lockade bort till den tjusande lagunen, och derpå var ej heller att undra. Här fick emellertid Nero tillfälle visa, att han fullkomligt uppfattade sina pligter som en naturforskares följeslagare. Han kom till mig, der jag satt på en trädstam, sysselsatt med skrifning, och stannade midt framför mig med upplyftadt hufvud. Jag såg ett litet svart föremål i hans mun, tog det och fann, att det var en liten läderlapp *). Men hunden stod fortfarande stilla och öppnade munnen jemnt så mycket, att jag kunde få in fingrarna mellan hans tänder. Jag plockade nu ut ytterligare fem lefvande läderlappar; hvarpå Nero skällande och med muntra språng visade sin belåtenhet och tydligt uppmanade mig att följa med för att taga reda på fångst-lokalen. Jag gjorde så och följde honom till en brant stupande sandvägg. I ett hål derstädes nära marken körde Nero in hufvudet och hemtade ut ytterligare tre stycken.

Då vinden var gynsam för en färd öfver till San Jorge, Rivas' hamnstad, och jag ej på närmare håll kunde få köpa lådor för inpackande af mina samlingar, försökte jag öfvertala min capitan att segla dit. Han gjorde alla möjliga invändningar och påstod, att det var för stor risk under den storm, som rådde; det blåste som vanligt under årets första månader en frisk nordost. Slutligen lyckades jag med litet rom och två blanka

*) Nyctinomus sp.

silfver-dollars skrufva upp hans mod så högt, att han lofvade att morgonen derpå göra försöket. Vid solens nedgång lemnade vi Punta Gorda och gledo sakta framåt utefter land. Det var en den härligaste tropiska natt med en strålande fullmåne, så klar, att jag kunde skrifva min dagbok vid dess sken. Vi seglade allt längre och längre i den trollska belysningen och kommo slutligen till Punta Viva, der vi ankrade, för att vid solens uppgång, innan vinden hunnit blifva för frisk, länsa öfver det 12 kilometer breda sundet till San Jorge.





TJUGOSJETTE KAPITLET.

Rivas. Ceiba.

Redan kl. 4 på morgonen väcktes jag af bruset af vredgade vågor och purrade genast ut alle man, ehuru jag hyste föga hopp, att min raske capitan skulle våga rida de hvitmaniga fålar, som, ystert jagande hvarandra, löpte i kapp mot Rivas' hamnlösa strand. Men två dollars betydde mera, än jag trodde, och sedan han mot *lindriga* feberkänningar fått en god dosis rom — han vågade ej hafva *svårare* feberkänningar, ty han afskydde chinin lika mycket, som han älskade rom —, lättade vi ankare och länsade snart för endast focken mot fastlandet. Den höga, smala kanoten rullade dugtigt och tog in mera vatten, än nödigt var; men ingen fara var för handen. Efter 1½ timmes färd löpte vi, just som solen gick upp, med full fart genom strandbränningen. I samma ögonblick som stäfven törnade mot botten, sprungo indianerna i sjön, satte skuldrorna under bogen, och med nästa våg stod kanoten på det torra.

Vid playan, som bar tydliga spår af den våldsamma bränningens kraft, fans endast ett hus, ett magasin vid

landfästet af den långa brygga, som på 20—30 stenkistor var byggd ut i sjön till ångbåtarnas beqvämlighet. Den s. k. hamnstaden San Jorge låg något mera än en kilometer upp i land, och dit begaf jag mig nu för att erhålla en ridhäst till Rivas.

San Jorge är en liten, ganska ful stad, utbredd öfver en stor yta. Den har två kyrkor, af hvilka den ena, byggd af adobe, visar spår af några arkitektoniska

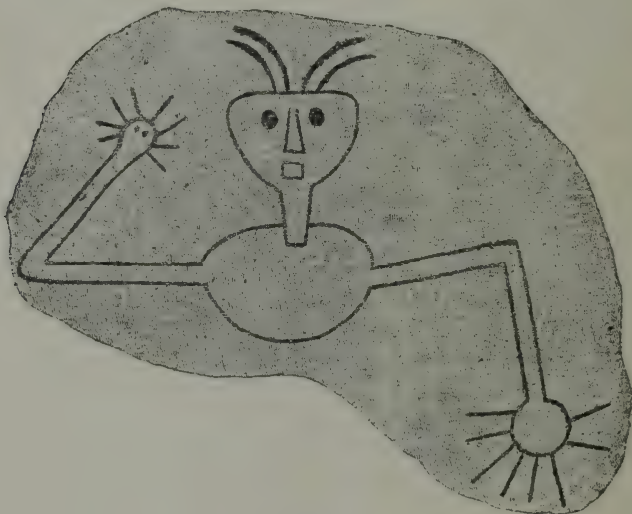


Fig. 111. Hällristning "a". Ceiba.

prydnader på främre gafveln; i gafvelns hörn reser sig ett massivt fyrkantigt klocktorn. En del af husen äro adobehus, men fula och förfallna. Jag sökte den person, till hvilken jag hade rekommendationsbref, och fick den upplysningen, att han stod att träffa hos stadens och ortens "gobernador", Sr Obregon. Jag fann honom der, blef förestäld för guvernören, som var en liten knubbig, skutskeppar-liknande figur, sysselsatt att i sin rymliga bod sälja småsupar åt stadens borgare. Efter en lång

politisk diskussion fick jag hyra guvernörens egen häst; sadel hyrdes hos en annan medborgare och betsel hos en tredje. Sålunda väl rustad med fortkomstmedel, lemnade jag utan saknad San Jorge, åtföljd af min lurfvige vän.

Vägen till Rivas går oafbrutet genom välodladt och, för att vara i Nicaragua, tätt befolkadt land. Då afståndet mellan de båda städerna ej är mer än 4,5 kilometer, fick jag snart sigte på Rivas' största kyrka



Fig. 112.

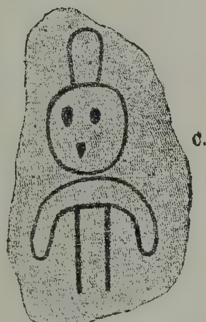


Fig. 113.

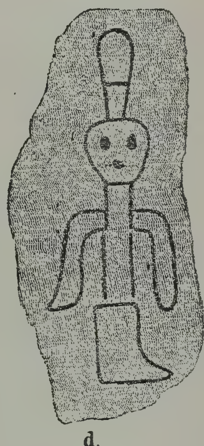


Fig. 114.

Hällristning "b" "c" "d". Ceiba.

eller katedral, med hviken jag redan från vulkanen gjort bekantskap. De yttre qvarteren af staden bestå, liksom i alla de andra städerna i republiken, af små, nätta indianhyddor, belägna midt i blomstrande trädgårdar — "huertas" —; de gjorde här som alltid ett mycket behagligt intryck. Längre in i staden finner man större hus, dels af adobe, dels af bräder. De ligga utmed gatorna och hafva ofta en stor utsträckning, så att ett enda hus upptager ett helt eller ett halft qvarter. De

allra flesta husen bestå blott af *en* våning, och det har sin goda grund deri, att Rivas är kändt som den för jordbäfningar mest utsatta delen af republiken. Staden har också lidit mycket af sådana, mest år 1844,

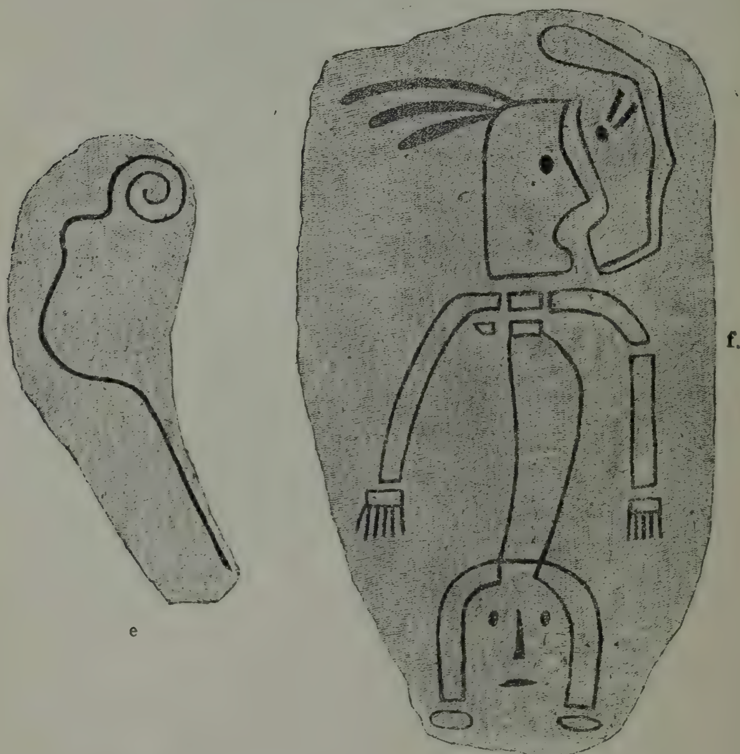


Fig. 115. Fig. 116.
Hällristning "e" och "f". Ceiba.

då den stora, ännu ej färdiga katedralen förstördes jemte en betydlig del af de förnämsta husen i stadens centrum.

Staden har förut kallats, och heter än på åtskilliga kartor, Nicaragua; men redan under slutet af den spanska tiden var dess officiella namn Rivas. Den var for-

dom en högt blomstrande indianstad och hufvudstad i Niquiranernas rike. Det var här, som konung Nicarao mottog Nicaragua's eröfrare, Gil González de Avila, år 1522, och jemte 9,000 af sina undersåtar öfvergick till kristendomen, eller rättare lät sig döpas. Omgifningarna omkring Rivas visa ock, att der var en gammal odalbygd, och med sin tillräckligt bevattnade, luckra jordmån är denna trakt säkerligen en af de fruktbaraste på jorden.





Fig. 117. Fig. 118.
Hällristning "g" och "h". Ceiba.

Men ej blott de ofta återkommande jordskalfven och jordbäfningarna hafva varit svåra fiender till Rivas' välmåga och utveckling; än mera har det lidit af de ständiga revolutionerna och inbördeskrigen, ty den rika och öppna Rivas-provinsen har varit ett af de mest eftersökta bytena för det revolutionära parti, som för en längre eller kortare tid fått magten i händerna. Här var det också, som de sista och afgörande striderna mot William Walker och hans trupp af nord-amerikanska äfventyrare utkämpades — år 1857 — af de förbundna nicaraguanska, costarikanska och hondurenska

arméerna. I många hus vid plazan ser man ännu märken efter gevärs- och kanonkulor.

De större husen i Rivas äro byggda i den spansk-amerikanska stilen: långa huslängor kring en eller vanligen två gårdar. Mottagningsrummen ligga på framsidan, ofta inom en lång veranda, som upptager hela fasaden. Från mottagnings- eller, om egaren är handelsman, butikrummen kommer man ut på den främre gården — "patio" —, som ofta är förvandlad till en vacker trädgård och lifvad af tama djur, såsom hjortar och apor, eller hägrar och andra praktfoglar. Kring denna

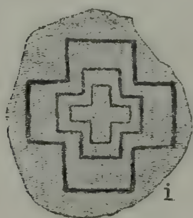


Fig. 119.

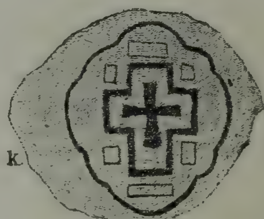


Fig. 120.

Hällristning "i" och "k". Ceiba.

trädgård ligga familjens hvardags- och sofrum. Den bakre gården och de densamma omgifvande rummen äro helt och hållet egnade åt ekonomien.

Jag tog in på ett af stadens hotell och rustade mig, efter ett uppfriskande bad, att uppsöka de personer, till hvilka jag hade rekommendationsbref, och framför allt Dr. Earl Flint, en äfven utom Nicaragua's gränser bekant arkeologisk forskare, som gifvit många samvetsgranna bidrag till kännedomen om sitt nya fäderneslands fornhistoria. Hos honom fann jag det vänligaste mottagande och många vigtiga upplysningar i de frågor, som mest intresserade mig med afseende på

de arkeologiska forskningar, jag möjligen kunde blifva i tillfälle att göra under mina framtida utflygter kring Nicaragua-sjöns stränder.

Efter två dagars vistelse i Rivas begaf jag mig derifrån till San Jorge, för att med full last af packlådor för mina Ometepec-samlingar segla åter till Muyogalpa.



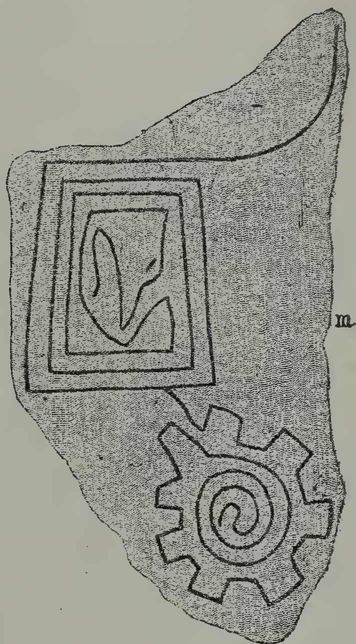


Fig. 121. Fig. 122.
Hällristning "l" och "m". Ceiba.

Min tappre capitan fann emellertid vädret vara för hårdt för att våga kryssa öfver till Ometepec. Under de två dagar, vi väntade på ljusare utsigter, företog jag en ridt till de små indianstäderna norr om Rivas, Buen Ayre, Belen, Obraje och Potosi. De voro alla vackra och tilltalande genom sina riklummiga trädgårdar och sin trefna, vänliga befolkning, nästan uteslutande bestående

af indianer. Buen Ayre och Belen äro beryktade för de konstfärdigt snidade jicaras och huacaler, som der förfärdigas, och hvilka betinga ett mycket högt pris. Det är egentligen qvinnorna, som sysselsätta sig med dessa sniderier. Dessutom tillverkas der utmärkta hängmattor, i pris varierande från 5 till 40 à 50 dollars, allt efter olika beskaffenhet.

Ändtligen kunde vi på morgonen den tredje dagen göra ett försök att med förstärkt besättning lemna San

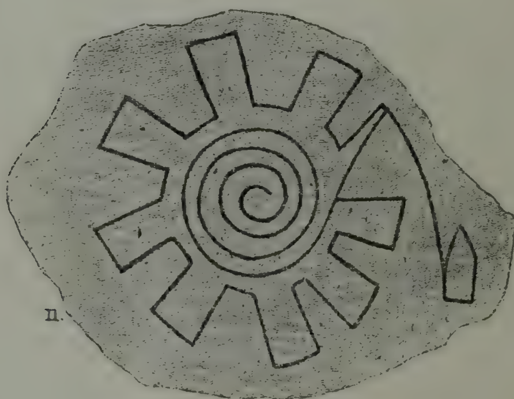


Fig. 123. Hällristning "n". Ceiba.

Jorge. Men sedan vi väl kommit ut genom bränningarna, befans sjön vara så svår, att det var omöjligt att med de usla åror, som funnos ombord, ro oss upp tillräckligt för att kunna sätta till segel. Det blef myteri ombord, somliga trätte med capitanen, andra svuro, och förtviflad och förskräckt föll José på knä på det lilla akterdäcket och började rabbla upp det ena "pater noster" och "ave maria" efter det andra. Jag grep då rodret och fick med Boströms och Lopez' hjelp båten rundt, hvarefter vi åter drefvo upp på playan vid San Jorge.

Med en så omöjlig skeppare hade jag ej lust att göra ännu en resa, utan betalade honom fullt det öfverenskomna priset och dessutom dagspenning för ytterligare två dagar och flyttade vårt bagage öfver i en stor fraktbåt med det stolta namnet "El Volador" — flygaren —, som på aftonen skulle segla öfver till Muyogalpa. Innan dess skulle jag dock komma i klammeri med ortens auktoriteter, ty José, sårad af det misstroende, jag visat till hans sjömanskap, och fruktande att



Fig. 124. Mansfigur af lera. Ceiba.



Fig. 125. Hufvud af lera. Ceiba.

blifva öfvergifven af sin besättning, skyndade att klaga hos guvernören i San Jorge, med yrkande att jag måtte åläggas följa med honom tillbaka till Ometepec.

Till följd häraf fingo vi vid middagstiden se ett imponerande skådespel. Den lille knubbige gobernadoren, med armen i sidan, ridande på en hvit åsna och eskorterad af 7 soldater i gåsmarsch, kom långsamt ned för strandsluttningen. Han steg af vid bron, der jag satt på en sten, och han såg helt fruktansvärd ut, i höga kragstöflar och med en jättelik revolver hängande vid sidan. De sju soldaterna ställdes upp i rad med påskrufvade bajonetter. Då han nalkades, bjöd jag honom sitta

ned på en sten och andraga sitt ärende. Efter ett långt samtal, hvarunder han omständligt redogjorde för ansvaret och vigten af sin höga ställning, och jag gaf honom en kort framställning af sakens sammanhang och orättfärdigheten af José's yrkande, blefvo vi goda vänner, och José fick åtskilliga kolfstötar och en störtskur af ovett, deri epitetet mulåsna ofta förekom. Öfverheten resolverade derefter, att José ytterligare två dagar skulle arbeta åt mig, antingen här eller på Ometepec. Sedan guvernören derefter tagit afsked af mig, under förklaring att han och hela hans hus ständigt skulle stå till min tjenst, lemnade ordningsmagten stranden med

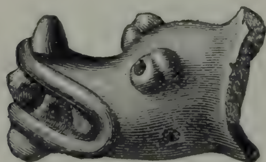


Fig. 126.
Krokodilhufvud. Ceiba.

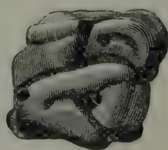


Fig. 127.
Djurhufvud. Ceiba.

något mindre grandezza, än den kommit. Vi afseglade strax före solnedgången, och El Volador behöfde 10 1/2 timmar för att kryssa 15 kilometer till Muyogalpa.

Der dröjde jag några dagar för att inpacka och afsända mina samlingar. Under tiden anlände min nya båt, "Isabella", med den besättning, egaren förbundit sig att lemna, en capitan, Ignacio Arguello, och en man, Luciano. Efter ett hjertligt afsked från våra många vänner i Muyogalpa lemnade vi Ometepec och styrde norrut.

På den lilla höga, men flata ön Tinacca gjorde vi ett kort uppehåll. Jag sköt der två stora leguaner *) af samma art, men visande en betydligt olika färgteckning. De mätte mellan 80 och 90 centimeter i längd

*) Iguana sp.

från nosspetsen till svansroten. De leguaner, jag skjutit under regntiden, hafva varit mycket mörkare än exemplar af samma art skjutna under den torra årstiden. Det är derför mycket sannolikt, att leguanen eger förmåga att förändra sin färg efter de olika omgifningar, hvari den lefver. Häri bör den ega ett utmärkt skyddsmedel mot sina fiender, ty det är ytterst svårt att skilja en ljusgulgrå leguan från den torra gren, utefter hvilken den klämt sig fast, eller en mörkgrön från det täta löfverket af en Ficus eller Acacia. Af dem, jag sköt på Tinacca,

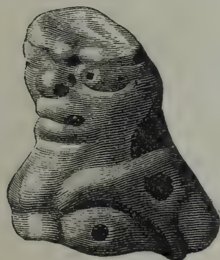


Fig. 128.
Mansfigur af lera. Ceiba.

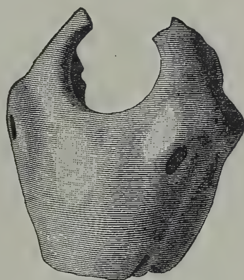


Fig. 129.
Djurhufvud. Ceiba.

lefde den ljusgula varieteten bland torra grenar och stammar på stranden, den andra, mörkbruna, deremot i träden på krönet af ön. Exemplar af denna senare hade jag förut skjutit vid San Juanfloden, dess färg var då djupt grön.

Från Tinacca seglade vi in i det smala sund, som skiljer Zapatera's sydvestliga udde, Rincon de los viejos, från fastlandet. Detta senare skjuter här ut i en lång, smal och låg landtunga, vid hvars bas en liten by med namnet Menco är belägen. Sjelfva spetsen af landtungan bildar en 25—30 meter hög kulle, El Boquete. Vi voro nu inne i Charco Muerte, den 6 kilometer långa och 3—4 km. breda vik af sjön, hvilken mellan

Zapatera och fastlandet bildar den enda egentliga hamn, som finnes vid Nicaragua-sjöns stränder. Denna hamn är också en af de bästa man kan önska, med god ankarbotten och tillräckligt djup för de största fartyg. Sydligaste delen af Charco Muerte upptages af vidsträckta gräsbankar och små holmar, bildande Rio Ochomogo's delta.

Vi gledo nu sakta förbi Zapatera's vestra kust; den är starkt kuperad, visande än kraftiga berguddar, än leende playor, men ingenstädes ett spår af odling, ty ön är



Fig. 130. Skål på fot. Ceiba.

obebodd med undantag af ett litet nybygge vid Chiquero-viken på nordsidan.

Vid Ceiba, en liten kullrig ö tätt invid nordvestra hörnet af Zapatera, lade vi i land för att der tillbringa natten. Vi möttes vid stranden af en ståtlig, gammal hvithårig sennora, som genast tog mig i anspråk såsom läkare. Hennes man låg nemligen sedan flera dagar i svår feber. De båda gamla lefde der ensamma. Då jag gifvit gubben nödig omvårdnad och gjort en tur rundt den lilla ön, beslöt jag att dröja här åtminstone en dag för att afteckna åtskilliga väl bibehållna, fastän mossbetäckta, hällristningar, hvilka jag anträffade på ett ovanligt formadt berg på ostsidan af ön. Det bildar en långsträckt, rundad, alldeles slät häll, påminnande om ryggen af en

hval. Endast några få af hällristningarna voro synliga, då jag först kom upp på berget, men i den mån jag bortskrapade jord och mossa, trädde allt flera i dagen. Andra anträffades vid södra stranden, dels på sjelfva klippan, dels på lösa block.

Den släta bergsryggen kallas Cerro de Pantheon, troligen med anledning af de der befintliga hällristningarna. Den är öns högsta punkt, omkring 60 meter öfver sjöns nivå; dess längd är 80—100 m., bredden af den nästan vågräta, svagt kullriga ytan vexlar mellan 10 och 15 m. Denna del af berget erbjuder en sällsynt lämplig plats för hällristningar. Också hafva öns forna



Fig. 131.
Djurhufvud. Ceiba.

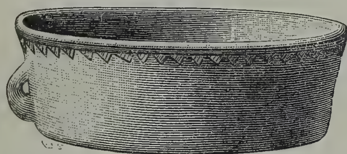


Fig. 132.
Flat skål. Ceiba.



Fig. 133.
Djurhufvud. Ceiba.

invånare så ifrigt begagnat sig häraf, att nästan hela sträckningen är fyld med figurer eller sirater.

Hällristningarna äro i allmänhet jemnt och kraftigt huggna, slingorna 2—4 centimeter breda och 2 cm. djupa. En del af ristningarna vid södra kusten befunno sig en till en och half meter under vattenytan, hvilket tyckes antyda, att ön sjunkit temligen betydligt sedan den tid, då dessa minnesmärken tillkommo. De mest karakteristiska hällristningarna afbildas här.

Fig. 111, “a“, låg blottad och var känd af de Ometepec-indianer, som ofta plägade besöka ön på väg till Granada, under namnet “la reyna“ — drottningen; “b“, “c“ och “d“, fig. 112—114, äro framställningar af men-

niskofigurer; "e", fig. 115, är en temligen enkel slinga; "f", fig. 116, afbildar en höfding eller öfversteprest — "obispo", enligt mina indianska auktoriteter. Fig. 117, "g", och fig. 118, "h", skola föreställa apor. Fig. 119, "i", och fig. 120, "k", äro kors, hvilka, enligt den toltekiska symboliken, gällande äfven för Azteker och Mayas, skola beteckna Tlaloc, regnets och fruktbarhetens gud. Fig. 121 och



Fig. 134.
Lerkruka. Ceiba.

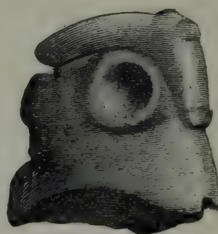


Fig. 135.
Ara-hufvud af qvartz.
Ceiba.

fig. 122, "l" och "m", äro labyrintslingor, och fig. 123, "n", en ganskå regelbunden spiralslinga.

Traditionen berättar, att på Ceiba förr funnits talrika statyer, föreställande gudar och krigare, men att dessa blifvit förda till några haciendor på fastlandet för att tjenstgöra som prydnader. De sägas hafva varit jemförelsevis små, ej öfver en meter höga, huggna ur en svart, hård stenart.

Under detta mitt första uppehåll och senare, då jag slagit upp mina bopålar i nybygget vid Bahia de Chique-

ro, midt emot Ceiba, verkstälde jag gräfningar på flera ställen på ön, dels på måfå, dels efter de anvisningar, jag erhöll af öns gamle herre, min patient, Don Chico Mora.

Bland de föremål, som erhöllos, vill jag nämna en liten sittande menniskofigur af lera (fig. 124), påminnande om en annan, hvilken jag förut omnämnt, från Ometepec; vidare fragment af och handtag till vaser och skålar (fig. 125—129). Fig. 130 visar en skål på fot af ovanligt tjockt lergods; den är brunmålad. Fig. 132 en flat skål med en ingraverad bård af uddar. Fig. 131 och 133 föreställa djurhufvuden, och fig. 134 botten af en vas eller kruka af ett egendomligt tillverkningssätt, om hvilket jag skall tala längre fram vid beskrifvandet af fynden på Zapatera. Det värdefullaste föremålet här var dock en liten figur, föreställande hufvudet af en ara, omsorgsfullt hugget ur en hård stenart, nemligen qvartz och hvit fältspat.





TJUGOSJUNDE KAPITLET.

Zapatera.

Bahia de Chiquero. Punta del Sapote.

Genom E. G. Squier's berömda arbete öfver Nicaragua *) var det kändt, att talrika bildstoder funnos på norra kusten af Zapatera midt emot Ceiba. Af Don Chico fick jag nu den underrättelsen, att på den nordostliga delen af ön skulle finnas ruinerna af en gammal stad med många "idolos" — gudabilder —; sjelf hade han ej sett dem, men hans sagesman, en gammal, längesedan död indian, hade berättat, att såväl tempelmurar som gudabilder ännu stodo upprätta, och att understundom indianer från fastlandet plägade vallfärda dit för att offra. Denna underrättelse gjorde, att jag efter ett kort besök i Granada, för att skaffa ammunition och andra förråder, slog mig ned på Zapatera i det lilla nybygget vid Bahia de Chiquero.

Den mest betydande mannen i den lilla pueblon, Don José Lobo, var gift med dottern till det gamla paret på Ceiba, Doña Julia; jag blef derför mottagen med

*) Nicaragua: Its people, scenery, monuments and the proposed interoceanic Canal. In two volumes. London 1852.



Fig. 136.
Staty "A". Punta del Sapote.

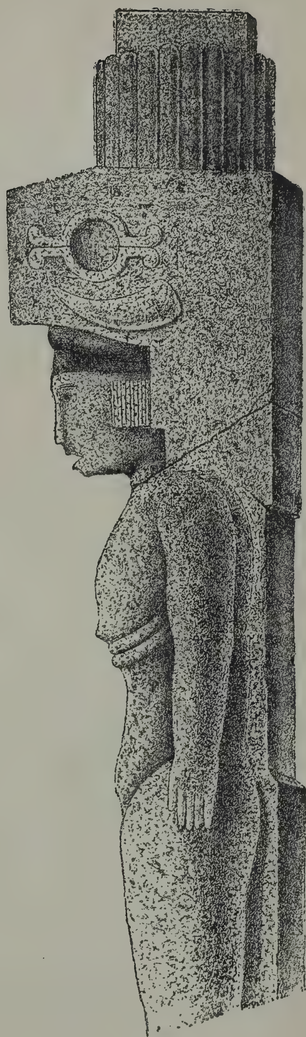


Fig. 137.
Staty "B". Punta del Sapote.

den största välvilja och erhöll den kraftigaste hjelp vid såväl mitt zoologiska som arkeologiska arbete af alla invånarna i byn; den bestod af sju hushåll i lika många hyd-

dor. Då emellertid utrymmet inom hus var mycket begränsadt, fästade vi våra hängmattor under en yfvig acacia, sedan packlådorna blifvit uppstaplade till skydd mot nordanvinden. Vi voro nu ett godt stycke inne i den torra årstiden, hvarför vi hade föga att frukta af regn, och hvad blåsten beträffar, tjenade den endast till att göra värmen under nätterna drägligare. Doña Julia åtog sig vår mathållning — vi hade derför, alla tre, rigtiga goddagar under vår långa vistelse på ön —, och hennes lilla vackra dotter, Virginia, var en förtjusande Hebe.

Bahia de Chiquero bildar en nästan regelbunden halfcirkel, omgifven af en 20—30 meter hög, smal bergskam, som följer vikens rundning och lemnar mellan sig och vattnet blott en smal strandremsa, på hvilken husen äro belägna. Ceiba ligger midt framför viken på mindre än en kilometers afstånd, och att döma efter utseendet af den smala bergskammen och formen af ön Ceiba, synes det mycket sannolikt, att Bahia de Chiquero fordom varit kratern till en stor, numera sjunken vulkan, och att den nämnda bergskammen och ön Ceiba bildat kraterns väggar. På den östra sluttningen af bergvallen ligger en liten insjö, Laguna de Apoyo, af en regelbundet oval form. Dess brant uppstigande stränder visa otvifvelaktigt, att den är en krater-sjö. Den skulle derför kunna betraktas som en sidokrater till den stora vulkanen, hvars mynning en gång utgjordes af Bahia de Chiquero. Dess längsta diameter är 500 meter, den kortaste 300. Sjelfva kraterranden är jemförelsevis smal, resande sig från 40—70 meter öfver sjöns spegel, hvilken ligger knappt 10 m. högre än Nicaragua-sjöns nivå. Vattnet är sött, utan bismak af något salt. Der finnas åtskilliga arter fisk och talrika krokodiler; dock såg jag



Fig. 138.
Staty "D". Punta del Sapote.

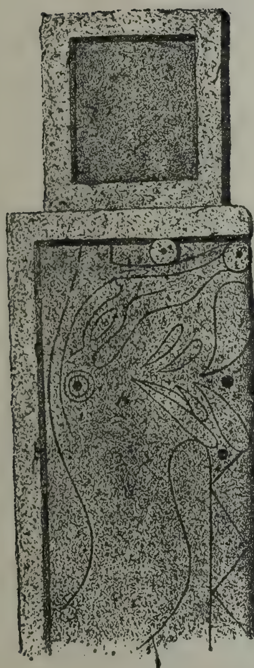


Fig. 139.
Staty "E". Punta del Sapote.

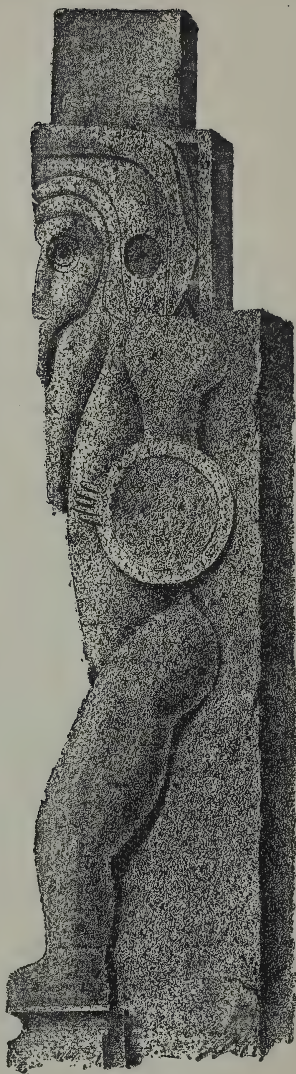


Fig. 140.
Staty "F". Punta del Sapote.

ingen öfver två och en half meters längd. Då det är mer än en kilometers väglängd öfver starkt kuperad mark till den stora sjön, och Laguna de Apoyo ej har

något aflopp, är det möjligt, att den har sin egen stam af krokodiler, som lefva och dö der, ty det är knappast troligt, att Nicaragua-sjöns krokodiler skulle företaga så långa och besvärliga vandringar.



Fig. 141.
Staty "G". Punta del Sapote.

Efter några dagars vistelse i den lilla byn och utflykter i dess grannskap, beslöt jag att undersöka den arkeologiska fyndort, som skulle finnas på nordöstra sidan af ön. Jag hade nu gjort närmare bekantskap med öns fåtaliga invånare, hvilka jag allt mera lärde att värdera. Och snart måste jag erkänna, att Zapatera, hvad dess invånare beträffar, var den yppersta af de platser, jag besökt i Nicaragua. En sådan aldrig tröttnande vänlighet och hjelpsamhet visades mig af alla utan undantag.

Det var lifligt i byn på morgonen, då min lilla skattgräfvaretrupp samlades vid stranden, väpnad med "macanas" — spadar —, "barras" — spett —, machetes och naturligtvis ett gevär hvar. Truppen bestod af José Lobo, hans broder Jacinto, två unga indianer vid namn Raimundo och Leon och ett gammalt, tandlöst och pratsjukt original vid namn Estévan. Denne sistnämnde var en gammal lustigkurre, som gjorde mig mycken nytta

som preparatör och jägare och snart blef vår ständige följeslagare till lands och vatten. Han drogs nemligen till oss af åtskilliga omständigheter: dels hyste han kärlek till rom och cigarrer, dels hade han ett oemotståndligt begär att prata, och slutligen var han gift, och hans hustru hade ett lynne, som gjorde, att hon ofta var

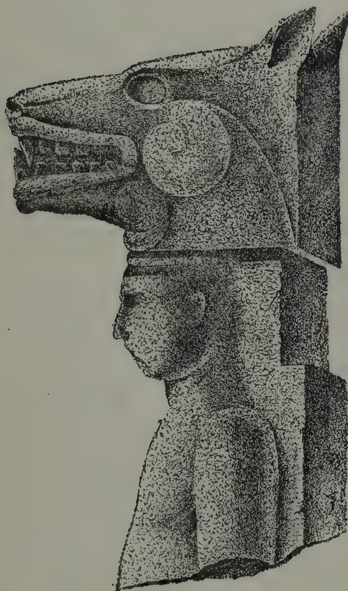


Fig. 142. Staty "H". Punta del Sapote.

"como el diavolo" — liksom dj—n sjelf —, som Estévan uttryckte sig. I vårt sällskap var han skyddad, och det var kanske förnämsta orsaken till hans tillgifvenhet.

Det var en frisk bris, nästan för hård för Isabellas gamla, dåliga segel. Vi passerade sundet mellan Ceiba och Punta de las Figuras, den plats, der Squier funnit och afbildat sina berömda statyer, vidare

mellan de små öarna Jesus och Jesusita, förbi Punta Cansal. Mellan den höga, kullriga ön Armado och Zapatera mötte oss den ena hårda byn efter den andra, och ehuru Isabella var en styf båt, var det godt att snart få löpa in i hamn, ty hennes ålder och skröplighet gjorde, att man hvarje ögonblick kunde frukta, att hon skulle springa läck under den starka frestning, för hvilken hon nu var utsatt.

En präktig hamn funno vi i Bahia del Sapote, en liten, nästan cirkelformig vik, skyddad mot nordosten af en hög, utskjutande halfö, Punta del Sapote.

Tätt invid stranden, just der vi togo i land, reste sig en 30—40 meter hög, konisk stenbyggnad. Den bestod af väldiga, ohuggna stenblock, lagda på hvarandra i temligen regelbundna hvarf. Diametern vid basen var ungefär 40 m. Toppen var afstympad och tycktes bilda ett plan af 6—8 m. diameter. De brant stupande sidorna voro till den grad bevuxna med taggiga buskar och sega lianer, att jag snart måste afstå från försöket att tränga upp till toppen. Den liknar ett vårdtorn och har möjligen varit en offerplats med ett altare på sjelfva toppen, eller ock kan der möjligen hafva stått ett litet tempel, liknande dem, som äro kända från Tikal och Uxmal*).

Liksom öfverallt på Zapatera, var äfven här allting uttorkadt och vegetationen förbränd; det gjorde visserligen, att vi hade lättare att komma fram genom skogen, men också att solen hade lättare att tränga fram till oss; vi fingo derför en varm och ansträngande dag.

---

*) T. ex. "Dvergens tempel" vid Uxmal, se Desiré Charnay, Les anciennes villes du Nouveau Monde. Paris 1885, p. 343.

Punta del Sapote bildar en bred, nästan cirkelrund halfö, sträckande sig i nordost och sydvest. Dess midtelparti är en vidsträckt platå, ungefär 150 meter öfver



Fig. 143. Staty "I". Punta del Sapote.

sjöns nivå. Den sluttar hastigt såväl mot sjön som mot landhalsen, och bildar således en isolerad höjd af omkring en kilometers längd och något mindre bredd. Midten af denna plats är alldeles jemn. Då vi efter en be-

svärlig marsch uppför höjden, huggande oss väg med macheten, kommo dit upp, funno vi i den jemförelsevis glesa, högstammiga skogen åtskilliga stensamlingar, liggande tätt tillsammans, och, till min stora glädje, kring en af dem några statyer, som ännu stodo mer eller mindre upprätta.

Den största af dessa stensamlingar, hvilka man väl kan hafva skäl att betrakta som resterna efter gamla byggnader eller tempel, mätte ungefär 50 meter i längd och 30 m. i bredd; den hade en regelbunden oval form.

Af de statyer, som varit placerade i dess periferi, stodo ännu sex qvar på sina ursprungliga platser. De förestälde, med ett undantag, menniskofigurer och voro vända med framsidan utåt, de bakre partierna voro endast släthuggna; denna omständighet gifver stöd åt det antagandet, att mellan statyerna gått en vägg af sten eller trä, och att det hela bildat ett tempel eller någon annan offentlig byggnad. Att döma efter afstånden mellan de qvarstående statyerna synes byggnaden hafva varit omgifven af tolf stycken.

Dessa tyckas dessutom hafva tjenstgjort som uppbärare af taklaget, ty de hafva hvar och en, med undantag af två, ofvantill ett mer eller mindre långt och bredt tappformigt öfverstycke utan alla prydnader. Taken hafva troligen varit täckta med palmblad; detta bestyrkes af berättelser hos Oviedo och Cerezeda.

Statyerna äro alla monolither, huggna ur block af en svartaktig basalt af rätt betydlig hårdhet. Hvad det konstnärliga utförandet beträffar, äro de hvarandra mycket olika, och under det flera visa rigtiga proportioner mellan kroppens olika delar och göra det sannolikt, att modeller varit använda, förete åter andra bizarra och fantastiska former.



Fig. 144.

Staty “K“ från Punta del Sapote.



Fig. 145.

Staty "L" från Punta del Sapote.

Jag företog mig genast att dels fotografera, dels uppmäta och afrita statyerna, började med dem, som lågo på markens yta något så när tillgängliga. De flesta, såväl de stående som de liggande, voro till stor del dolda af

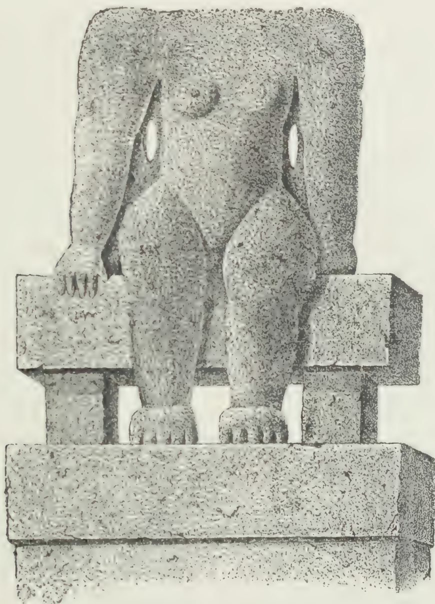


Fig. 146. Staty "M". Punta del Sapote.

jord och växter; mina följeslagare fingo derför ett hårdt arbete att gräfva ut dem.

Af de statyer, som omgåfvo den nämnda stensamlingen, hvilken jag här kallar n:o 1, äro "A" (fig. 136) och "B" (fig. 137) de bäst utförda, och i synnerhet A vittnar om en talangfull konstnär.

Dessa båda stodo ännu upprätta med piedestalerna och nedre delen af kropparna ända till midjan begrafda i jorden. Då de stodo djupare ned än de öfriga och hade betydligt högre understycken, kan man vara frestad antaga, att mellan dem ingången till templet var belägen, helst de stodo vid midten af byggnadens södra kortsida. Närmast åt höger följde en hufvudlös, stående figur i samma ställning som A och B, näst efter denna fragment af statyn "D", hvars hufvud (fig. 138) visar en ansigtstyp helt olika de föregående. Närmast i ordningen följde en på, eller rättare i jorden liggande, i många bitar sönderslagen staty, egendomlig derför, att den på sin hjessa bar ett kolossalt djurhufvud, hvilket visade en slående likhet med det *afrikanska* lejonets. På norra kortsidan stod den enda monolith i kretsen, som ej förestälde en menniskofigur, "E", den var en fyrkantig pelare med rektangulära, af breda bårder inramade, fält på sidorna; det utåt vända fältet visade åtskilliga figurer i kraftigt ingraverade slingor (fig. 139). På den vestra sidan af n:o 1 funnos blott fragment af piedestaler och en hel, upprättstående, ganska väl bibehållen staty, "F" (fig. 140), antagligen föreställande en krigare, med sköld på armen, mask för ansigtet och ett långt skägg.

Vid de öfriga fem stensamlingarna — n:ris 2 till 6 — funnos inga i sitt ursprungliga läge qvarstående bilder, ehuru visserligen i och invid dem liggande, mer eller mindre sönderslagna statyer kunna hafva varit placerade omkring dem. På den öppna platsen mellan n:o 1 och 2 låg en "dubbelstaty", "G" (fig. 141), som bar på rygg och hufvud en långsvansad apa med kraftiga, skarpspetsade tänder i det öppna gapet. Det märkligaste slaget af minnesmärken, som här funnos, voro dock de statyer, jag nu går att omnämna. De



Fig. 147.

Staty "N" från
Punta del Sapote.

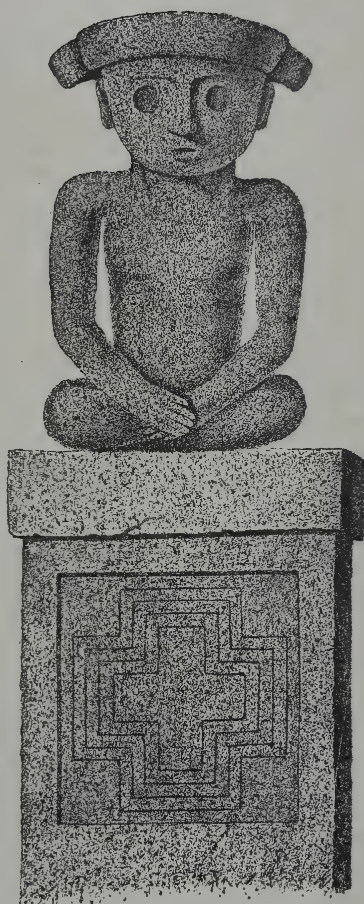


Fig. 148.

Staty "P" från
Punta del Sapote.

voro stående, sittande eller knäböjande menniskofigurer, på sin hjessa bärande hufvudet af något djur i kolossal



Fig. 149.
Staty "Q". Punta del Sapote.



Fig. 150.
Staty "R". Punta del Sapote.

storlek. En sådan med ett lejonhufvud har jag redan nämnt från kretsen n:o 1. Statyn "H" (fig. 142) föreställer en manlig, stående figur, som bär det synnerligen väl skulpterade hufvudet af en jaguar; endast öfre

delen af kroppen finnes qvar. “I“ (fig. 143), en knäböjande manlig figur, bärande ett vackert hufvud af “el rey de zopilotes“ — kungsgamen —; “K“ (fig. 144), en qvinlig, sittande figur, särdeles väl arbetad, bärande hufvudet af en sköldpadda eller en orm. Statyn “L“ (fig. 145) visar en manlig figur, sittande på ett sten-



Fig. 151. Vas. Punta del Sapote.

block, med raka, nedåt sträckta armar och händerna hvilande på blocket, i en kraftig stödställning; på skuldror och nacke bär den hufvudet af en krokodil. “M“ (fig. 146) är en qvinlig figur i liknande ställning; hufvudet kunde ej återfinnas.

“N“ (fig. 147) är en märkvärdig staty af ett helt annat slag; den föreställer en halfsittande qvinlig figur med oformligt stort hufvud, ett halsband omkring den

tjocka halsen, och ett likaledes storhufvadt barn i sitt sköte. Estévan kallade den en Jungfru Maria, och tyckte att den var den värdefullaste af alla gudabilderna. Bredvid denna låg öfre delen af en likaledes qvinlig staty af väldiga dimensioner, bärande ett rundadt, turbanlikt stenblock på hufvudet. Ögonen voro, i olikhet med de öfriga figurerna, starkt snedstälda.



Fig. 152. Fragment af vas. Punta del Sapote.

"P" (fig. 148) är den enda, som visar någon likhet med förut i Mexico och Central-Amerika funna statyer. Den påminner nemligen om två liggande menniskofigurer, omtalade och afbildade af Desiré Charnay*); de anses af honom föreställa regnets gud, Tlaloc. "P" är en liten manlig figur, sittande på marken, med benen i kors under sig. Hufvudet är oproportionerligt stort, med stora cir-

*) Charnay, Les anciennes villes du Nouveau Monde etc. p. 312.

kelrunda ögon. På hufvudet bär den en låg turban eller mössa, alldeles lik de hufvudbonader, som afbildas på de nyss anförda statyerna. Äfven det symboliska korset



Fig. 154.



Fig. 155.



Fig. 153.

Fragment af vaser. Punta del Sapote.

finnes; det är fyrdubbelt, ingraveradt i ett qvadratiskt fält på framsidan af den breda piedestalen.

"Q" (fig. 149) framställer troligen bilden af en krigare eller höfding. På hufvudet bär den en hög konisk

hatt eller hjelm. De utstående öronen äro genomborrade, och likaså den till axeln upplyftade högra handen, hvarför det är troligt, att figuren burit en spira eller ett spjut. "R" (fig. 150) är en haut-relief, den enda som här anträffades. Den är mycket skadad och föreställer en qvinlig figur med stort hufvud och utstående, stora öron.

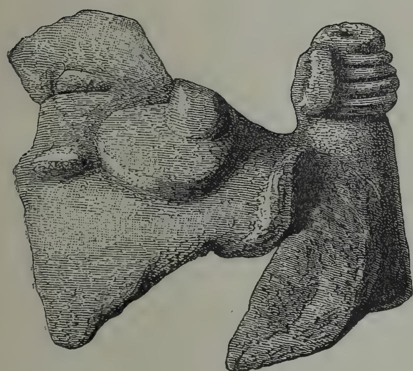


Fig. 156.
Handtag till lerkruka. Punta del Sapote.

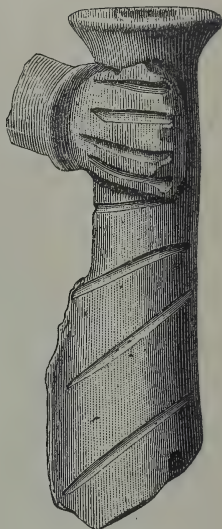


Fig. 157.
Handtag till lerkruka.
Punta del Sapote.

Under det jag var sysselsatt med afbildandet af statyerna, verkstälde mina följeslagare gräfningar i och bredvid flera af stensamlingarna. Der anträffades, en half till en meter under jordytan, stora, nästan klotrunda lerkärl, nära en meter i diameter. De voro så sköra, att de föllo sönder vid den lindrigaste beröring. Det är möjligt, att de voro ett slags graf-urnor, emedan i desamma funnos åtskilliga småsaker af lera och sten af samma slag, som finnas omnämnda från graffynden på

Ometepec *). Att i dessa urnor ej kunde finnas ben- eller ask-rester, är lätt förklarligt, derför att det dem betäckande jordlagret var så tunt och luckert, att vattnet vid hvarje regnperiod trängde igenom och utförde sitt förstöringsarbete. Till formen voro emellertid dessa ler-urnor snarare klotrunda än ägg-formiga, som de på Ometepec funna. De påminte i form och storlek om de ännu i dag brukliga "tinaccas", stora klotrunda lerkärl, hvilka allmänt begagnas såsom reservoirer för dricksvatten i såväl kreolska som indianska hushåll.

I midten af stensamlingen n:o 1 fans en stor, nära

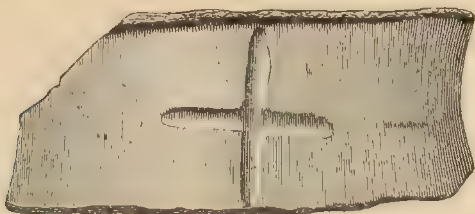


Fig. 158. Fragment af lerkruka. Punta del Sapote.

en half meter hög vas af tjockt lergods (fig. 151), dekorerad på ett sätt, som, så vidt jag kunnat finna, ej hittills blifvit anmärkt från mexikanska eller central-amerikanska fyndorter. På ytan hafva nemligen, under det leran ännu var fuktig, blifvit pålagda smalare och bredare band af lera, med intryckningar på regelbundna afstånd, gjorda med spetsen af krukmakarens finger eller med modeller-pinnen. I fälten mellan de sålunda åstadkomna rätliniga- och rätvinkliga, ibland bågformiga, ornamenten ser man mer eller mindre symmetriska grupper af på samma sätt anbringade

*) J. F. Bransford, Archæological researches in Nicaragua. I Smithsonian Contributions to knowledge (383), vol. 25. Washington 1885 (1881).

små lerkulor. Det hela gör, i synnerhet som vasens form är både enkel och graciös, ett intryck af artistisk smak. Fragment af liknande vaser, alla tillverkade efter samma metod, funnos i stensamlingarna n:ris 3, 5 och 6 (fig. 152 – 155). Den förut från Ceiba afbildade vasen (fig.



Fig. 159.
Lerkanna. Punta del Sapote.

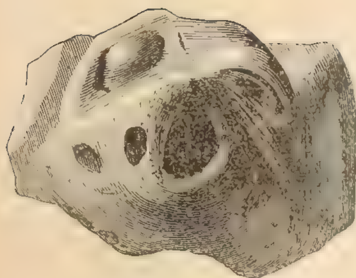


Fig. 160.
Fragment af en urna.
Punta del Sapote.

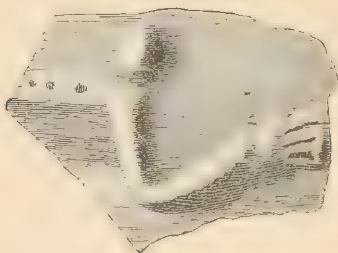


Fig. 161.
Apa i bas-relief. Punta del Sapote.

134) hör till samma slag af lerkärl. Fig. 156 – 158 visa handtag och fragment af lerkrukor af en klumpigare form; de voro mycket allmänna på alla de ställen, der gräfningar företogos. Finare såväl till godsets beskaffenhet som i behandlingen äro de i fig. 159 – 174 afbildade föremålen. De äro alla målade i färger, som ännu,

efter flera hundra års inverkan af fukt, bibehållit sin klarhet och efter rengöring visa samma glans, som om de nyss vore utgångna från målarens verkstad. Af dessa vill jag särskildt framhålla fig. 162, ett ormhufvud, som i modellering och målning visar prof på både smak och konstfärdighet. Fig. 175 och 176 afbilda två små skålar utan alla prydnader; den senare är klumpig och osymmetrisk. Fig. 177 och 178, två lock, det ena till en rund, det andra till en oval vas. Fig. 179 visar en mansfigur af lera, mycket lik den från Ometepec (fig. 103)



Fig. 162.
Ormhufvud.



Fig. 163.
Djurhufvud.

Punta del Sapote.

afbildade. Fig. 180 och 181 slutligen äro två simpla, flata skålar, med en mängd små, tättstående, skarpkantade fördjupningar på botten af insidan; deras bestämmelse har antagligen varit att tjenstgöra vid söndergnuggandet eller krossandet af peppar och dylikt.

För hvar och en af statyerna, och för hvarje småsak af lera eller sten, som anträffades, hade Estévan genast en förklaring och ett namn till hands, och hade dessa förklaringar varit rigtiga, skulle en stor del af det mörker, som höljer Nicaragua's för-spanska historia, nu varit skingradt. De fulaste och mest fantastiska statyerna framstälde munken den och den eller helgonet det och det. De vackra

och nobla guda- och hjelte-bilderna voro porträtt-statyer af Estévan's förfäder; han sade sig nemligen härstamma från Nicaragua's gamla konungar, med en lätt uppblandning af ädelt conqvistador-blod.

På aftonen fingo vi en munter hjortjagt i gång på den gamla niquiranska stadens grund och sköto bland

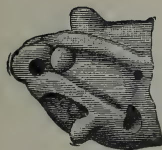


Fig. 164.

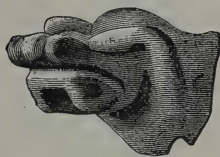


Fig. 165.

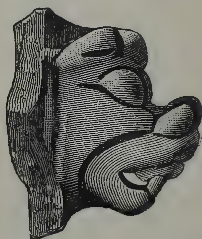


Fig. 166.



Fig. 167.

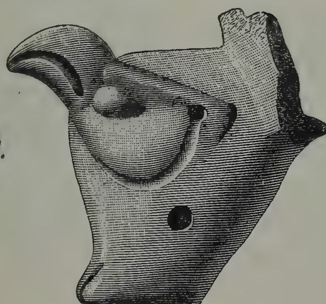


Fig. 168.

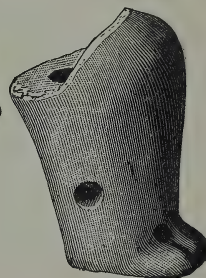


Fig. 169.

Punta del Sapote.

statyerna och ruinerna tre ståtliga hjortar, som lågo der likt offer åt den heliga platsens så länge bortglömda och försummade gudar.

Ännu tre dagar fortsatte vi med röjning och afbildning af de gamla minnesmärkena och verkstälde gräfningar bland ruinerna, eller snarare stenhögarna. En stor del af de stenar, som der funnos, visade minst en, somliga flera släthuggna sidor, hvilket gifver något stöd åt mitt an-

tagande, att somliga af dessa byggnader haft väggar af sten. Djupt beklagade jag, att mina begränsade medel förbjödo mig att medtaga någon af dessa statyer hem; der de nu stå, gå de en snar undergång till mötes, dels genom klimatets och vegetationens förstörande inverkan, dels genom åverkan af menniskohand. Det är nemligen



Fig. 170.
Ometepec.

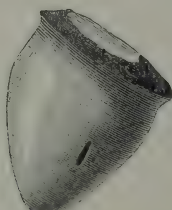


Fig. 171.
Ometepec.

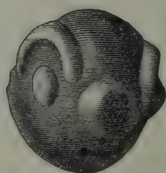


Fig. 172.
Punta del Sapote.



Fig. 173.

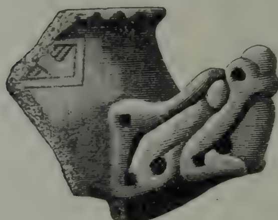


Fig. 174.

Punta del Sapote.

mycket vanligt, berättade mig José Lobo, att statyerna sönderslås och bortföras för att begagnas till spiselhällar eller trappsteg i någon rancho.

Då allt, som kunde aftecknas eller fotograferas, blifvit afbildadt, och hjortarna, utpinade af hetsjagt och knallarna från de talrika gevären, fallit eller helt och hållet öfvergifvit det vackra näset, Punta del Sapote, bröto vi vårt läger och seglade åter till vårt vänliga

hem på stranden af Bahia de Chiquero. Vid vår ankomst dit möttes vi af glädjerop och viftningar och hyllades så, som om vi varit borta flera månader i stället för några dagar. Till och med Petrona, Estévan's maka, var idel solsken, till dess hon fick höra, att redan samma dag eller dagen derpå en ny expedition skulle företagas, denna gång uppför floden Manáres. Estévan hade nemligen under hemfärden, genom sina vältaliga skildringar af naturen och djurlifvet der, förmått mig att besluta



Fig. 175. Skål.

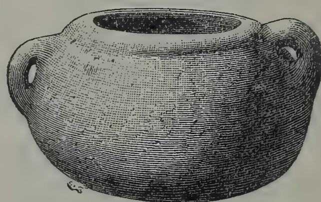


Fig. 176. Skål.

Punta del Sapote.

en färd dit. Petrona yrkade, att vi skulle begagna deras kanot, då hon naturligtvis ville medfölja. Men Estévan fann den alldeles för tung och obeqväm och sade, att blott för den lilla kanot, jag disponerade, vore flodens alla vikar och små-laguner tillgängliga. Det blef en häftig träta mellan de båda makarna, till allas vår uppbyggelse, och då argumenten mot Estévan blefvo handgripliga, anmärkte Boström helt filosofiskt, att äktenskapet kan hafva sina faror. Jag slet tvisten genom att biträda Estévan's mening, och på en gång blidkade hustrun och friköpte mannen från vidare straff genom en af mina bästa ylleskjortor; den utgjorde sedermera Petrona's högtidsdrägt.

I den lilla kanoten paddlade vi sakta öfver Charco Muerte mot fastlandet för att tillbringa en dag på den



Fig. 177. Lock.

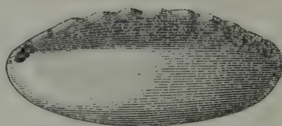


Fig. 178. Lock.

Punta del Sapote.



Fig. 179. Mansfigur af lera.
Punta del Sapote.



Fig. 180. Fat.
Ceiba.

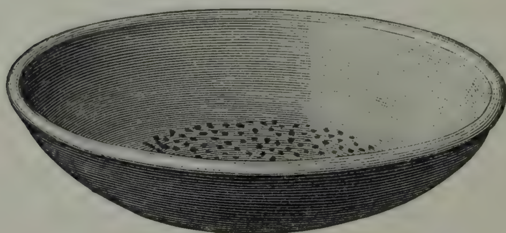


Fig. 181. Fat.
Punta del Sapote.

omtalade floden och der tillfredsställa vår jagtlust. Alla zapateranerna voro nemligen ifriga jägare, och José Lobo var den ypperste skytt och den intelligentaste skogsman, jag

träffat i Nicaragua. Detta kom mig och mina samlingar väl till pass; också fingo de på denna min sista hufvudstation en högst betydande tillväxt.

Vid den lilla ön Guanacaste, belägen ungefär midt i Charco Muerte, lade vi i land, lockade af de gyllene frukterna på frodiga apelsinträd. Ön var väl odlad af sina bebyggare, ett åldrigt par. Blott husmodern var hemma; hon mottog oss vänligt, och för några realer köpte jag en half kanotlast apelsiner åt barnskaran vid Chiquero; der funnos nemligen inga sådana frukter. Hon bjöd oss på en välsmakande dryck "caldo de caña", den färska saften af sockerrör. Tillredningen var den möjligast enkla. Rören huggas af i meterlånga bitar och föras ett och ett in mellan två valsar af råbarkade stammar, hvilka med spakar vridas omkring i motsatt rigtning. Öfver den nedre valsen rinner vätskan ned i en på marken ställd huacal; om man är mycket noga, silas den derefter genom ett stycke cocos-bast, innan den drickes. Denna primitiva qvarn kallas "trapiche".

Mynningen af Rio Manáres är utvidgad till en vinklig lagun med vidsträckta gräsbankar och en yppig buskvegetation. Här mötte oss svärmar af änder, snäppor och hägrar, och enstaka exemplar af vråkar och fisk-örnar. Sedan tribut blifvit tagen från lagunens fjädrade invånare, fortsatte vi uppför den sakta flytande floden. Vi passerade några ranchos och haciendor. Vid en af dem måste vi på Estévan's enträgna begäran lägga i land. Tystnaden, som var ålagd alla ombord för att ej skrämma vårt villebråd, blef honom outhärdlig; han måste derför i land för att gymnasticera tunga och lungor. Vi fingo lofvande underrättelser der om hjortar och jaguarer, som skulle anträffas längre uppför floden. Så ädelt villebråd fingo vi dock ej se, men togo hvad jag

behöfde ur en flock apor och lyckades dessutom skjuta en vacker myrbjörn *). Längre uppför floden spärrades vår väg af ett väldigt ceiba-träd, som fallit tvärs öfver floden och bildade en brygga från strand till strand. Mer än en timmes tid kostade det oss att hugga en väg för kanoten genom trädets yfviga krona. Efter att hafva forcerat ytterligare två sådana hinder och utan nämnvärdt resultat hafva gjort en tur inåt skogen på fast mark, vände vi och gledo åter utför floden. På en af bankarna eller holmarna i dess mynning rastade vi en stund och letade efter sköldpadds-ägg; vi funno också 8—10 meter från stranden 27 stycken nylagda, mjukskaliga ägg, några centimeter under markens yta. De voro något mindre än duf-ägg och gåfvo oss en mycket välsmakande omelett.

Längre ut på den solstekta sandplayan påträffade Estévan ej mindre än 50 krokodil-ägg, tillsammans nedgräfda ungefär 15 centimeter under ytan. De voro af samma storlek som gås-ägg, glänsande hvita likt porslin, hårda och tjockskaliga. Äfven dessa voro värdefulla som födoämne. Vid vår återkomst till Chiquero öfverlemnades apelsinerna till Virginia, som med mycken värdighet verkstälde fördelningen bland byns yngsta medlemmar.

*) Tamandua tetradactyla, se fig. 109.





TJUGOÅTTONDE KAPITLET.

Zapatera.

Menco. Punta de las Figuras.

Bland andra husdjur egde Don José äfven några hästar. Under den nu herskande torra årstiden var det möjligt att färdas genom en del af öns inre på hästrygg. Vi redo derför en dag, följande gångstigen på den smala kraterkammen, som likt en mur omgifver Bahia de Chiquero. Öfver en smal dalsänka redo vi upp på Laguna Apoyo's södra kraterrand och derifrån åt sydost in i skogen. Öfver allt var marken förbränd, och de fåtaliga träd och buskar, som ännu buro gröna blad, sågo törstiga och tvinande ut; de flesta träden voro torra och bladlösa eller buro vissnade gulgråa löf. Endast de taggiga mimosorna och de brännande och stickande "Chichicastes", växtverldens mosqviter, frodades med gröna, glänsande blad och täflade med "garapatas" *), "niguas" **) och mosqviter att förbittra lifvet för oss. Genom de bladlösa träden brände solen obarmhertigt, och de bäckar och raviner, vi passerade, voro längesedan uttorkade.

*) Ixodes sp.

**) Pulex penetrans?

Öfver höjder och dalar, bjudande rika odlingstillfällen, men dock öde och tomma, kommo vi till Rio de las Piedras, der vi hoppades finna vatten åt våra flämtande hästar; förgäfves — solen och den porösa vulkaniska marken hade enats att tömma denna under regntiden rätt betydliga flod. På en kulle nära floden träffade vi några af våra vänner från Chiquero, som under Jacinto's ledning höllo på att tillyxa en kanot af en väldig "pochote"-stam. När den väl var färdig, hade de oförskräckta båtbyggarna att släpa den mer än 3 kilometer genom skogen för att få den ned på playan vid Chiquero. Vi sköto några pavos, och funno längre nedför floden vatten i en djup håla. Der stannade jag med Nero och hästarna, under det José fortsatte uppför en ravin, för att söka efter en sengångare, som han ett par veckor förut sett der. Plötsligt lyfte Nero hufvudet, vädrade och störtade in i skogen; ögonblicket derefter var en vild hetsjagt i gång, och på ett afstånd från mig af mindre än 50 meter stälde Nero en ståtlig hjort, som jag kunde skjuta helt beqvämt sittande på en sten vid flodstranden. Till belöning för sitt välförhållande fick hunden genast den honom lagligen tillkommande delen af innanmätet. En stund derefter kom José tillbaka med sengångaren *), som påträffats i ett träd knappt femtio meter från det ställe, der han blifvit sedd fulla fjorton dagar förut.

Den nästa färd, som företogs, fordrade större tillrustningar, ty vi beräknade att vara borta från Chiquero omkring en vecka. Vårt mål var nemligen Menco och det fogelrika delta-landet der utanför, i sydliga delen af Charco Muerte. Sedan såväl Isabella som José's stora kanot blifvit lastade med förråd och utensilier för vår

*) Cholopus Hoffmanni.

jagtfärd, lemnade vi hamnen under välönskningar och viftningar från byns qvinliga invånare, hvilka samtliga garnerade stranden; största delen af de manliga voro deltagare i expeditionen.



Fig. 182.
Staty "α" från Punta de las Figuras, Zapatera.

Med en lätt bris ströko vi förbi Zapatera's många pittoreska uddar och vikar och lade strax före solens nedgång i land vid en lång sandö, som skjuter ut vinkelrätt från Menco's landtunga. Blott några få steg kunde vi tränga upp i land, ty ön var tätt bevuxen med taggiga buskar och låga träd. Sedan vi anrättat och ätit vår middag, rodde vi längre ut i viken och kastade ankare på aktningsfullt afstånd från land, för att undvika för nära bekantskap med sandflugor och mosqviter, som i täta, moln-lika svärmar surrade öfver buskarna vid stranden. På morgonen stakade vi oss fram genom de smala kanalerna mellan de låga sand- och gräs-bankarna i deltat, Estero de la Cruz, till stranden af halfön Menco, der vi togo fast vid foten af den symmetriskt afrundade kullen El Boquete, som intager landtungans nordligaste spets. Här slogo vi läger, och genomströfvade derefter den ståtliga skogen på kullen.

Två hjortar, två apor och ett tiotal af foglar blefvo här vårt första byte. Nedanför kullen bestod landet af sumpiga ängar, kantade med en rik, lågvuxen vegetation. De visade sig vara ypperliga andmarker och bjödo oss på en präktig jagt. Änderna, af sex olika arter*), voro så talrika och flögo i så täta flockar, att nästan hvarje skott tog ned mer än en and. Boström blef jagtkung med sex änder i ett skott.

I det nätverk af trånga kanaler och små laguner, som bildar Estero de la Cruz, rodde vi omkring under ett par dagars tid och lemnade platsen först, då den ej hade några nya fogelarter att bjuda oss. Derifrån begåfvo vi oss till sydöstra hörnet af Charco Muerte, till Rio Ochomogo's utlopp. Stranden var der friare från gräsbankar och holmar, men visade vackra små laguner och grunda, djupt inskärande vikar.

De låga stränderna voro ett kärt tillhåll för större vadare; i vattnet utanför sjelfva strandbrädden stodo lunder och alléer af kraftiga "Chirimoya"-träd**), stadigt rotade i botten. Vi rodde nu således åter omkring i en vattenpark, påminnande om den vackra Laguna de S:ta Rosa. Två väldiga vadare blefvo här mitt byte: en stork***) och en "Tantalus" †); de voro begge nya för samlingen.

Uppför en af de många flodarmar, som här kallas Rio Menco, färdades vi något mer än en kilometer mellan låga, bördiga stränder, der en och annan rancho tittade fram ur en tät ram af frukt- och blomsterträd.

---

*) Anas boschas, Spatula clypeata, Dafila acuta, Querquedula discors och Q. cyanoptera samt Mareca americana.

**) Anona Humboldti.

***) Mycteria americana.

†) Tantalus loculator.

Efter ytterligare två dagars irrfärder bland holmar och bankar i södra delen af Charco Muerte vände vi åter

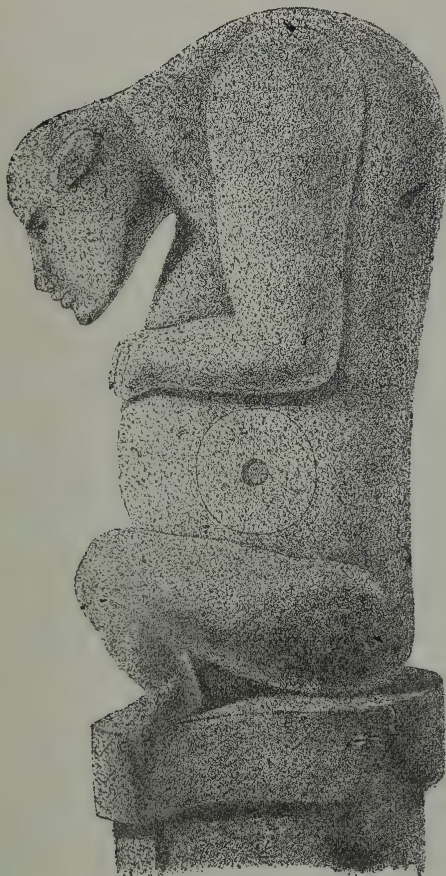


Fig. 183.
Staty "β" från Punta de las Figuras, Zapatera.

mot norr med lastade båtar, följande tätt intill Zapatera's vestra kust.

Vid foten af Rincon de los viejos låg en liten hydda, det var Estévan's och Petrona's rancho. Jag erbjöd ho-

nom att få gå i land der för att bereda sin hustru en glad öfverraskning, men han vägrade energiskt. Vi togo derför i land vid den lilla holmen Isla de Piedra, som ligger midt i den granna, halfcirkelformiga viken Bahia Grande. Vi fortsatte derefter förbi kustens många uddar och vikar till den stora Bahia de Molenillo, med holmen Molenillo i midten, knappt en kilometer från land. Här lade vi åter i land för att skatta några bon, tillhörande den grant färgade "Auropendulan" *). Dessa bon, som bilda en meter långa, nedtill vidare påsar, med mynningen vid den öfre, trängre ändan, äro starkt hopväfda af bastfibrer och gräs. Indianerna begagna dem ofta för att deri lägga frukt och annat, som lämpligen bör hafva luftiga förvaringsrum.

I norra hörnet af Bahia de Molenillo ligger den lilla, säkra båthamn, der pueblons kanoter vanligen hafva sin plats. Der debarkerade vi och mottogos med jubel af våra hemmavarande vänner. Doña Julia bullade upp hvad huset förmådde till fest, och visade genom sina anordningar, att hon ansåg oss hardt när utsvultna.

Under vår frånvaro hade min lilla nitiska amanuens Virginia gått ur hus i hus, hopsamlande med lock och pock allt som fans af "antiquidades" och "curiosidades", och mottog mig helt stolt med en verklig exposition af småsaker, af hvilka många egde ett högt arkeologiskt värde; deribland voro också flera af hennes egna för detta leksaker, och det var ingen liten uppoffring. Hon blef glad öfver min belåtenhet med hennes tjensteifver och åtog sig välvilligt att med de få föremål, som funnos

*) Cassicus bifasciatus.

qvar i mitt lager af bytesvaror, gifva lämplig ersättning åt de förra egarna af de seqvestrerade artiklarna.





Fig. 184. Fig. 185.

Statyer "γ" och "ξ". Punta de las Figuras, Zapatera.

Några dagar derefter, sedan vårt zoologiska byte från Menco blifvit vederbörligen prepareradt och packadt, samlade jag åter min forskaretrupp, för att på Punta de

las Figuras företaga gräfningar. Förut ej kända statyer och större minnesmärken kunde jag ej hoppas finna der, alldenstund Squier uppehållit sig der några dagar och genomsökt och röjt skogen. Gräfningar deremot borde kunna blifva vinstgifvande, ty sådana hafva der tillförene gjorts i mycket liten skala.

Liksom vid Punta del Sapote är det äfven här en platå, som varit upptagen af den gamla staden. Mot vester sänker den sig temligen hastigt ned mot Bahia de Chiquero; mot norr sluttar den långsamt mot den låga udden, som fått namn efter fyndorten, Punta de las Figuras. Mot öster, mot Nicaragua-sjön, är sluttningen starkare, och mot söder begränsas den af Laguna de Apoyo's tvärbranta kraterrand. Den är tätt bevuxen med väldiga träd och mellan dessa ett virrvarr af busksnår och lianer.

Här anträffades fem större stensamlingar, som möjligen kunde vara rester af byggnader. De voro till formen ej så regelbundna som stensamlingarna på Punta del Sapote, och mycket fattigare på stenar, i synnerhet släthuggna sådana. Inga af de statyer, som anträffades, kunde med någon grad af säkerhet anses befinna sig på sin ursprungliga plats; ej heller var det möjligt att afgöra, om några af dem varit placerade i periferien af en eller annan af dessa stensamlingar. I detta fall var den förra fyndorten af ett vida större intresse. Statyerna sjelfva voro också mindre väl bibehållna och hade tydligen varit utsatta för svårare åverkan och troligen äfven försök att flytta dem derifrån. Vi veta för öfrigt genom Squier, att så varit förhållandet; några hade redan före hans besök på ön, år 1849, blifvit transporterade till Granada, och han sjelf sände några andra till Washington. En af statyerna fann jag senare på sjelfva



Fig. 186.

Staty "ξ" från Punta de las Figuras.

playan af Bahia de Chiquero, till hälften i vattnet, med hufvudet afslaget.

Då jag, som sagdt, ej väntade att finna något nytt bland de större föremålen på platsen, blef jag lika glad som förvånad att anträffa tre af Squier ej omnämnda eller afbildade statyer i det omedelbara grannskapet af två af dem, jag kände genom hans beskrifning. Uppmuntrad af denna framgång, genomsökte jag ifrigt de kringliggande snåren och lyckades uppdaga i allt sex förut okända statyer eller relief-statyer.

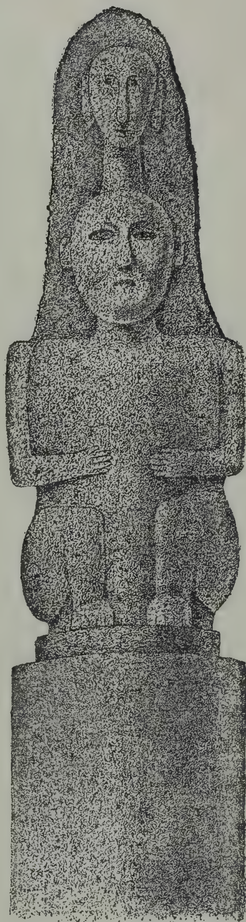


Fig. 187.
Staty "η". Punta de las Figuras, Zapatera.

Då jag dessutom efter fotografering och uppmätning fann, att proportionerna voro origtiga hos de afbildningar, Squier lemnat, aftecknade jag dem ånyo, och nämner dem här i den ordning, de förekomma i min skissbok.

Fig. 182, "α" *), föreställer en manlig figur, sittande på marken, med knäna uppdragna under hakan; på

*) Squier, l. c., II, p. 54.

hufvudet bär den en pyramidalisk hufvudbonad. Piedestalen är fyrkantig, afsmalnande nedåt.

Fig. 183, "β" *), påstods af Estévan vara en "tigre" — jaguar —, och troligen var han ej så långt från sanningen, ty de korta, kraftiga extremiteterna och formen på händer och fötter, eller tassar, påminna mera om ett kattdjur än om en menniska. Ansigtet tycktes emellertid ämnadt att vara menskligt. Piedestalen var ovanligt nog af en halfrund form, öfre delen prydd med ett vinkligt band-ornament.

Den tredje i ordningen var den, som stannat vid sjöstranden, troligen på väg till något museum, "γ" (fig. 184). Piedestalen är den bäst bibehållna delen af denna staty och visar i rektangulära fält på sidorna vackra, symmetriska ornament af ingraverade slingor.

Fig. 185 och 186 återgifva en staty, ensam i sitt slag, "ξ". Ena kanten af ett bredt, tunt block har blifvit utmejslad till en menniskofigur, med händerna på magen och en fantastisk, hög hufvudbonad med starkt utstående ornament. Blockets bredsidor äro upptill prydda med reliefslingor, men för öfrigt släthuggna. Möjligen har detta konstverk bildat ena väggen af en cella i något tempel, eller ock bildat del af en utvändig nisch.

I närheten af denna staty låg en väldig, rund piedestal, jemnt afsmalnande nedåt; den kallades af Estévan och de andra "kanonen", och var i formen onekligen mycket lik en sådan. Squier omtalar och afbildar den **). Då han aftecknade densamma, fans der ofvanpå en liten, knäböjande figur med bredt hufvud; numera är bilden helt och hållet bortslagen, och blott några skrof-

*) Squier, l. c., II, p. 64.

**) Squier, l. c., II, p. 52.

liga, utstående stenbitar antyda dess plats. Bredvid "kanonen" anträffades en likaledes af Squier *) anmärkt staty, en halfsittande, fet mansfigur, ovanligt



Fig. 188.
Staty "ϑ". Punta de las Figuras, Zapatera.

rått och klumpigt utförd; tvärs igenom det fyrkantiga understycket gick ett cirkelrundt hål, en tredjedels me-

*) Squier, l. c., II, p. 58.

ter i diameter. Af denna anledning ansågs statyn vara "kanonens" lavett.

Inne i skogen, temligen långt från någon af stensamlingarna, upptäckte jag en bild, som är ett mellanting mellan frihuggen staty och haut-relief, "η" (fig. 187). På en alldeles rund pelare sitter en liten, jemntjock mansfigur med ovanligt korta ben. Armarna äro smala och, liksom kroppen, huggna utan det ringaste försök till framställning af muskulatur. Ofvanför axlarna fortsätter stenblocket alldeles obearbetadt baktill och på sidorna. Framtill deremot är bildens ansigte uthugget i haut-relief; det är trindt, nästan klotrundt. Ofvanpå hjessan synes ett ansigte af apa eller menniska, likaledes i haut-relief, försedt med en lång hals. Denna staty var en af de bäst bibehållna.

De återstående voro alla huggna i haut-relief, men då de samtliga voro försedda med piedestaler, hafva de väl ursprungligen varit stående; man skulle kunna kalla dem relief-statyer. Squier nämner uttryckligen, att han här funnit blott *en* relief-bild, och antager, att den är den enda sådana, som är känd från Central-Amerika, "ι" (fig. 189). Den första i ordningen, jag har att omtala, "ϑ" (fig. 188), är en kolossal-figur, med fint huggna menniskoarmar och ett underligt djurhufvud i profil; det är den enda profil-relief från dessa trakter, jag sett. Den andra, "ι" (fig. 189), är den redan af Squier afbildade *), en manlig figur, med stora, hängande öron och långt skägg. Den tredje, "χ" (fig. 190), är sönderslagen i flera bitar, endast ansigtet är något så när oskadadt; det är väl arbetadt, med ett nästan jovialiskt uttryck. På hufvudet synes en smal turban eller mössa. Den

*) Squier, l. c., II, p. 61.



Fig. 189.

Staty "ι" från Punta de las Figuras.

fjerde och sista, "λ" (fig. 191), är en menniskofigur, med ett hufvud, som möjligen skall föreställa en dödskalle.

Alla statyerna och relieferna här voro, liksom de från Punta del Sapote omtalade, huggna ur en svart-

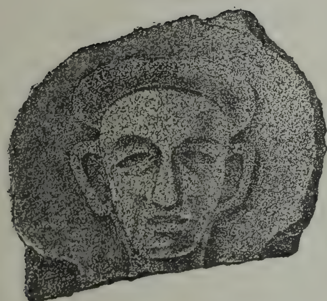


Fig. 190.



Fig. 191.

Statyer "κ" och "λ". Punta de las Figuras, Zapatera.

grå, hård basalt; menniskofigurerna voro vanligen af något mindre än naturlig storlek.

De gräfningar, som anstäldes bland stensamlingarna, inbringade åtskilliga keramiska föremål och några få af sten; metallföremål lyckades vi deremot ej upptäcka.

Fig. 192—197 äro alla handtag till vaser och fat; fig. 192 föreställer ett menniskohufvud, de öfriga djur-

hufvuden. Alla äro väl målade i brunt, rödt eller gult. Fig. 198 visar en liten miniatyr-flaska; fig. 199—201 fötter till fat af samma beskaffenhet som de fig. 180, 181 afbildade.

Fig. 202—207 slutligen visa åtskilliga stenföremål. Fig. 202 och 203 äro djurhufvuden, delar af vaser; de äro fint skulpterade af en hård, grå dolerit. Fig. 204 visar en rasp eller fil, och fig. 205 en stöt eller annat söndermalnings-instrument, begge af andesit. Fig. 206 och 207 afbilda mejslar af diabas, den ena väl bibehållen, med skarp egg. I nästa kapitel skall jag gifva några korta notiser om de folk, hvilka voro upphofsmän till de konstalster, som nyss blifvit beskrifna.

Efter ännu någon tids vistelse i det gästfria nybygget bjöd den långt framskridna tiden oss slutligen att afresa. Vi gjorde det med den största saknad, ty här hade vi rönt så många bevis på vänskap och välvilja, att vistelsen i hemmen vid den lilla Chiquero-viken alltid skall stå som ett af de allra bästa och dyrbaraste minnena från min långa och skiftande färd i Central-Amerika.





TJUGONIONDE KAPITLET.

Nicaragua's forna invånare.

De skriftliga källorna till vår kunskap om Nicaragua's äldsta invånare och deras kultur äro de gamla spanska krönikeskrifvarne, förnämligast Oviedo, Herrera och Juarros, Las Casas, och spridda notiser i Gomara's, Ixtlilxochitl's m. fl:s arbeten.

Vid tiden för den Spanska invasionen, som anfördes af Don Gil González de Avila, år 1522, beboddes det område, som nu utgöres af republiken Nicaragua och nordöstra delen af republiken Costa Rica, af indianfolk af fyra särskilda stammar, hvilka man med temligen stor sannolikhet kan antaga hafva varit af olika ursprung och hafva invandrat i landet på vidt skilda tider.

Den rikt bevuxna, men fuktiga Atlantiska kusten och det närmast derintill liggande bergiga höglandet med sina väldiga urskogar voro då, liksom nu, hemmet för mer eller mindre nomadiska stammar på ett lågt stadium af civilisation, ehuru de visserligen, att döma efter uppgifter i berättelsen om Columbi fjerde resa och efter de knapphändiga notiser, vi ega från åtskilliga af flibustiererna, stodo högre och lefde bättre än de nutida folk, hvilka

man kan antaga vara deras ättlingar: Los Mosquitos, Los Ramas, Los Simoos o. a.

Mellan östra kustlandet och de båda stora sjöarna Xolotlan — Managua — och Cocibolca — Nicaraguasjön — beboddes det mot dessa sjöar sakta sluttande höglandet af Los Chontales, som Oviedo kallar dem. Namnet finnes ännu qvar i "Departemento de Chontales". De lefde i stora byar och städer och idkade åkerbruk. Möjligen voro de af samma stam som, eller närbeslägtade med, den stora Maya-familjen, som utbredde sig öfver



Fig. 192.
Manshufvud af lera.

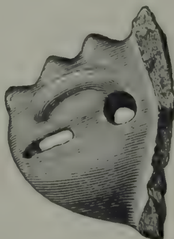


Fig. 193.

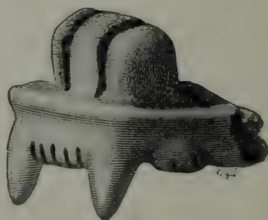


Fig. 194.
Djurhufvuden.

Punta de las Figuras, Zapatera.

östra delarna af Honduras och Guatemala och befolkade Yucatan. Denna gissning understödes af likheten mellan åtskilliga ord i deras språk och motsvarande i några af Maya-dialekterna. Los Poas, Toacas, Lacandones, Woolwas m. fl. äro möjligen deras afkomlingar. Äfven dessa lefva nu afgjordt på ett lägre steg af civilisation än deras supponerade förfäder.

Är den östra delen af Nicaragua genom sina svårgenomträngliga skogar och sitt fuktiga klimat mindre lämpad till bostad för högt utvecklade kulturfolk, så är den vestra delen deremot desto lyckligare lottad i detta afseende och synes af naturen sjelf ämnad till ett af

verldskulturens centra. Genom sina leende dalar, sina bördiga slätter, sina glesare, men skuggiga skogar, sina härliga sjöar, sina mildt flytande floder och sina grönskande berg tyckes landet kunna fresta äfven det mest fordrande folk till bosättning. Också var det vid Spaniorernas ankomst mycket tätt bebodt och deladt mellan ett större antal småstater, hvilka dock kunde hänföras till tvänne till språk och lynne olika stammar. Den ena af dessa, den tredje i ordningen af Nicaragua's folkstammar, var Los Choroteganos. De innehade landet mellan de båda stora sjöarna och hela det frukt-



Fig. 195.

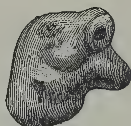


Fig. 196.

Djurhufvuden.
Punta de las Figuras, Zapatera.

bara slättlandet vester och norr om Managua-sjön till Stilla hafvet och Bahia de Fonseca. De sägas af Oviedo vara landets ur-invånare och gamla herrar, men några bevis för denna sin åsigt är han ej i stånd att anföra. Af Choroteganerna brukar man urskilja fyra grupper: 1:o Los Cholutecas, på stränderna af Bahia de Fonseca, hvilkas förnämsta stad var Choluteca; 2:o Los Nagrandanos, mellan Managua-sjön och Stilla hafvet, hvilkas hufvudstad hette Subtiaba, invid det nuvarande Leon; 3:o Los Dirianos, mellan Managua- och Nicaragua-sjöarna och ut till Stilla hafvets kust, hvilkas största stad var Salteba, bredvid det nuvarande Granada; och slutligen 4:o Los Orotinas, långt skilda från sina

stamfränder, ty de bebodde halfön Nicoya och Guanacaste, ett område, som motsvarar nordöstra delen af republiken Costa Rica. Om den första af dessa grupper eller Los Cholutecas råda dock olika åsigter, enär somliga författare äro benägna att anse dem vara en lösryckt del af Los Pipiles i El Salvador; enligt denna åsigt skulle de vara af aztekiskt ursprung. En mängd ortsnamn från deras område jäfva visserligen ej denna uppfattning. De finnas äfven, som äro böjda för att tillskrifva Los Orotinas mexikansk härkomst.

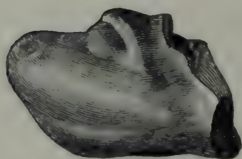


Fig. 197.
Djurhufvud.



Fig. 198.
Lerflaska.

Punta de las Figuras, Zapatera.

Den sista eller fjerde af de stammar, som bebodde Nicaragua, var Los Niquiranos. De innehade visserligen det minsta området, nemligen den smala isthmen mellan Nicaragua-sjön och Stilla hafvet samt de stora öarna Ometepec och Zapatera i Nicaragua-sjön; men detta område var till gengäld kanske det rikast välsignade af hela detta naturens älsklingsland. Enligt samstämmande vittnesbörd af de gamla krönikeskrifvarne voro Niquiranerna ett jemförelsevis sent i landet inkommet mexikanskt folk; om tolteker eller azteker, derom är man ej på det klara, och det torde väl

ej kunna afgöras, förr än de säkerligen ganska talrika fornlemningar, som finnas qvar efter dem, blifvit noggrannt studerade och jemförda med de bättre kända mexikanska. Jag för min del är böjd för att antaga dem hafva varit azteker och temligen sent inkomna i landet, kanske föga mer än 100 år före Spanska invasionen. De lefde

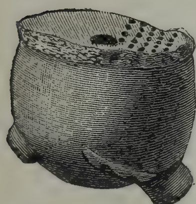


Fig. 199.
Fot till skål.
Zapatera.



Fig. 200.
Fot till skål.
Ometepec.

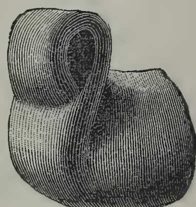


Fig. 201.
Handtag till skål.
Zapatera.

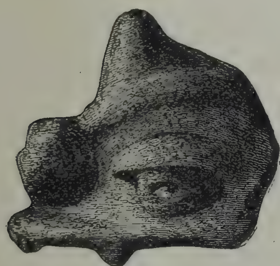


Fig. 202.
Ap-hufvud af sten.

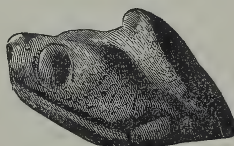


Fig. 203.
Orm-hufvud af sten.

Punta del Sapote.

i ständiga strider med Choroteganerna och hade troligen vid sitt inträngande i landet undanjagat Los Orotinas, som sålunda blifvit afskurna från hufvudstocken af Choroteganerna.

Enligt Oviedo, Torquemada och Cerezeda, hvilken senare åtföljde Gil González de Avila på hans eröfringståg år 1522, och således liksom Oviedo berättar, hvad

han sjelf sett, stodo Niquiranerna på ett högre steg af bildning än deras grannar.

Såväl Choroteganer som Niquiraner hade emellertid en högt uppdrifven kultur; ja, då man läser de knapphändiga skildringarna från dessa folks sista dagar, kän-



Fig. 204.
Rasp. Punta del Sapote.



Fig. 205.
Stöt. Ometepec.

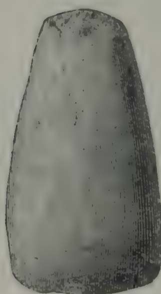


Fig. 206.
Mejsel. Punta del Sapote.

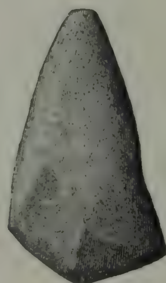


Fig. 207.
Mejsel. Ceiba.

ner man sig frestad till det påståendet, att de i harmonisk bildning voro fullt jemngoda med den nation, som genom sina rof- och blodlystna äfventyrareskaror, i historien hedrade med namnet "los conquistadores", ådragit sig det tunga ansvaret för denna civilisations tillintetgörande. Och så hastigt och grundligt utplånades denna kultur genom "kristna" presters fanatiska vandalism och rofgi-

riga knektars blodsdåd, att historien ej dertill kan uppvisa något motstycke. Forskaren på detta område har derföre en mödosammare och vanskligare väg att vandra än den, som studerar Egypters och Indiers flera tusen år bakom oss liggande forntid.

Hvad som om dem kommit till efterverlden, visar emellertid, att dessa folk hade hunnit mycket långt ej blott i politisk och social, utan äfven i vetenskaplig och konstnärlig utveckling. Så egde de stora astronomiska kunskaper och ett väl utbildadt calendarium, hieroglyfskrift, förstodo att bereda ett papper, och hvad deras konstnärliga begåfning beträffar, bära såväl de få här afbildade statyerna som ock krönikeskrifvarnes berättelser derom vittnesbörd. Det enda sätt, hvarpå man kan hoppas att vinna djupare insigt i denna deras kultur, är ett ihärdigt genomsökande af landet, för att så småningom lägga i dagen de minnesmärken, som äro dolda i jorden eller afundsjukt gömda af den urskogslika vegetation, hvilken nu är ensam herskare på många af de platser, som förr kunde uppvisa blomstrande, folkrika städer och konstnärligt smyckade tempel och palats.

Jemförelsen med den i vissa delar något bättre kända mexikanska kulturens minnesmärken skall då möjligen gifva lösningen af ett eller annat af de svåra problem, som röra Central-Amerikas forna folk och deras historia.





TRETTIONDE KAPITLET.

Granada. Leon.

Från Chiquero följde oss Don José, Doña Julia och Virginia till Granada, der de skulle tillbringa någon tid. Sedan jag tagit afsked af dem i deras lilla, nätta hus nära plazan, seglade jag med Isabella till Las Isletas eller "Corrales", en liten förtjusande arkipelag, belägen tätt söder om Granada's hamn. Vid en af de större holmarna, Isla de Vela, funno vi en liten vacker miniatyr-hamn, och slogo läger på stranden; ståtliga mangoträd gåfvo tak åt våra hängmattor. Under flera dagar färdades jag nu i en liten kanot omkring bland dessa fagra holmar, genomströfvade en stor del af dem, skjutande blott hvad som nödvändigt behöfdes för kompletteringen af samlingarna. På flera af holmarna funnos gamla gudabilder, alla svårt skadade af tidens tand och menniskohand. Jag afbildade så många som möjligt, men skall ej här vidare omnämna dem, då jag ej fann andra än sådana, som redan af Squier blifvit på ett lyckligt sätt beskrifna. Flera af de af honom anmärkta statyerna voro emellertid nu försvunna, flyttade till Washington, Granada eller någon hacienda.

Ofvanför ögruppen, helt och hållet beherskande densamma, reser sig alla holmarnas fader, den imponerande vulkanen Mombacho. Jag kallar Mombacho fader till Las Isletas, ty det finnes ej det ringaste tvifvel om, att arkipelagen har en eller flera af vulkanens eruptioner att tacka för sin tillvaro. De flesta af holmarna äro visserligen så rikt bevuxna och grönskande, ända från vattenbrynet, att man har svårt att se, hvaraf deras grund består; men de yttersta, för nordoststormarnas vreda vågor utsatta skären visa ett virrvarr af kantiga eller rundslipade svarta stenar af vulkaniskt ursprung. Innanför arkipelagen finnes en liten, god hamn, Charco de Asese, tillgänglig för temligen stora farkoster och fullkomligt skyddad mot nordosten.

Vid min återkomst till Granada slog jag mig ned i staden för några dagar, för att ordna och afsända mina samlingar, som nu vuxit så, att deras transport vållade mig allvarsamma bekymmer.

Granada var förr en mycket betydande stad, ej blott den största och förnämsta i Nicaragua, utan till och med en af de rikaste och vigtigaste i det Spanska Amerika. Staden grundlades år 1524 af Nicaragua's andre eröfrare och kolonisatör, Francisco Hernández de Córdova, hvilken, som förut är nämndt, utsändes af Panamá's guvernör Pedrarias Davila för att för hans räkning eröfra landet. Den byggdes i och omkring Dirianernas gamla stad Salteba, hvilket namn ock en del af det nuvarande Granada bibehållit; det uttalas nu Jalteba. Thomas Gage *), en irländsk munk, som för omkring 250 år sedan genomreste landet och vistades någon tid i Granada, yttrar om detsamma:

*) A new Survey of the West-Indies. 2:d ed. London 1655.

"Husen äro der mycket vackrare än i Leon, och der finnes ett mycket större antal invånare, bland dem åtskilliga köpmän, af hvilka somliga äro mycket rika; dessa handla med Carthagena, Guatemala, San Salvador och Comayagua, och öfver Sydhafvet med Panamá och Peru. Man kan säga, att vid tiden för gallioternas afresa denna stad är en af de rikaste, som finnas i hela denna norra delen af (det spanska) Amerika. Ty Guatemala's köpmän frukta att sända sina varor öfver Honduras-golfen, der de ofta bortsnappas af Holländarne *), som hålla sig emellan Honduras och Havanna, och de anse det derför säkrare att skicka dem med gallioterna (från Granada) till Carthagena, emedan Holländarne ej visa sig så ofta på denna senare led. Likaledes sändes ofta, då man har anledning tro, att (flibustier-)fartyg finnas i (Syd-)hafvet eller omkring Cap San Antonio, den kungliga skatten denna väg öfver Lago de Granada till Carthagena."

Dessa Granada's lysande tider äro längesedan förbi, och många hårda öden har den gamla staden sedan dess undergått dels genom anfall af de intet fruktande flibustiererna, dels genom de ständiga, olycksbringande striderna med den rivaliserande staden Leon. För trettio år sedan blef en stor del af Granada ödelagd af William Walker, och från denna sista olycka har det ännu ej kunnat fullt återhemta sig; derom vittna flera kyrkor i ruiner och hela qvarter med nakna stenväggar eller provisoriska skjul.

Staden är belägen på en mot sjön starkt sluttande grund, plazan ligger omkring 20 meter öfver sjöns nivå. Hela staden är derför byggd på låga terrasser, och de mot sjön löpande gatorna sänka sig från terrass till terrass medelst små stenlagda backar. Sjelfva gatorna

*) = Flibustiererna.

äro deremot icke stenlagda, och från dem uppstiga derför under den torra årstiden allt förqväfvande moln af dam. Husen i den del af staden, som bebos af kreoler och ladinos, äro vanligen af adobe, med få undantag bestående af blott en våning. De hafva samma utseende som husen i Rivas och äro på framsidan ofta försedda med veranda eller täckt gång; de stora fönsteröppningarna stängas af stora grön-, blå- eller rödmålade träluckor eller snarare dörrar. Utvändigt skyddas de för det mesta af starka jern- eller trägaller. Rummen göra ett otrefligt intryck, derför att väggarna vanligen äro hvitrappade, utan tapeter och något som helst försök till prydnader; golfven äro ej sällan belagda med tegel. Flerstädes finnas moderna europeiska möbler, som bjert sticka af mot de nakna väggarna. Hängmattan är dock fortfarande den förnämsta möbeln i mottagningsrummet.

I stadens utkanter möta oss åter de vänliga indianhyddorna, inbäddade i små trädgårdstäppor. Hyddorna hafva så små dimensioner, att man har svårt att förstå, huru de stora skarorna af nakna, muntert omkringtumlande barn der skola få nödtorftig plats.

De flesta af stadens kyrkor äro i mer eller mindre ruinartadt skick, tack vare Walker, som under belägringen 1856, ej nöjd med att sätta eld på staden, lät sina "ingeniörer" med hacka och spett nedbryta och med krut spränga i luften många af de gamla massiva byggnader, som motstodo eldens inverkan. Ingen af kyrkorna visar för öfrigt spår af någon arkitektonisk smak.

Hvad som mest här väcker förvåning hos en främling, är det stora antalet butiker af alla slag. De flesta af dem, som tillhöra den högre och förmögnare klassen af medborgarne, äro handlande, och man frågar sig, hvarifrån kunder skola komma till alla dessa bodar, helst medel-

klassen och de jordbrukande indianerna öfver allt klaga öfver ekonomiskt betryck och dåliga tider. Varorna äro också i allmänhet af mycket underhaltig beskaffenhet och tyckas hufvudsakligen härstamma från tyska "vrak-auktioner"; prisen äro deremot oerhördt höga.

Af alla de stadens invånare, med hvilka vi kommo i beröring, mottogos vi med den största artighet och hade allt skäl att instämma i det tacksamma beröm, man är van att gifva den kreolska gästfriheten. Hade tiden ej varit så knappt tillmätt, skulle vi hafva kunnat tillbringa angenäma dagar på mer än en hacienda i stadens närhet; svårigheten skulle endast hafva varit den att välja mellan de många vänliga anbuden.

Granada, som under förgångna tider skall hafva haft en befolkning af betydligt mera än 20,000, har nu ungefär lika stor folkmängd som Rivas, eller 12—14,000. Dess närmaste omgifningar kunna ej göra anspråk på att kallas vackra, om man undantager de skogklädda sidorna af den imponerande, 15 till 1600 meter höga, vulkanen Mombacho.

Omkring Granada ligga på den starkt kuperade Diriomo-platån många pittoreska små indianstäder och byar; från dessa har Granada en ständig tillförsel af lifsförnödenheter och den indianska hemslöjdens alster. "Departemento de Granada" är jemte de två andra utefter Stilla hafvets kust belägna departementen, "departemento de Rivas" i söder och "departemento de Leon" i norr, den fruktbaraste och bäst odlade delen af republiken. Der odlas cacao af så utmärkt beskaffenhet, att den med Soconusco's produkt täflar om första rummet på verldsmarknaden; vidare tobak, indigo, sockerrör, kaffe, majs m. m. och något litet bomull, för hvilken senare produktion landet är utomordentligt lämpligt.

I sällskap med Mr Ridgway och Mr Salter lemnade jag Granada för att efter ett kort uppehåll i den urgamla indianstaden Masaya besöka Managua och genomströfva Leon-slätten. Vi lemnade staden i en vagn, dragen af tre mulåsnor, men fingo snart ångra, att vi ej i dess ställe valt att färdas på hästrygg; ty vägen var så gropig och ojemn, att det var en verklig tortyr att sitta i vagnen, hvilken dessutom gång på gång hotade att stjelpa och störta ned i de 2—3 meter djupa hålor, som funnos på och bredvid "el camino real". Vi föredrogo också att göra sista tredjedelen af vägen till fots. Afståndet mellan de båda städerna är ungefär 13 kilometer, med en stigning af omkring 300 meter. Då vi kommit upp på höjden, der Masaya tronar, beherskad af den breda, mägtiga vulkanen af samma namn, fingo vi till belöning för vårt lidande den präktigaste vy öfver landet. De båda stora sjöarna utbredde sig nu på en gång för våra blickar; Nicaragua-sjön med sina oroliga, hvitkammiga böljor och sina i öster försvinnande strandkonturer, skild från Managua-sjöns lugna spegel af ett smalt grönskande landbälte, Tipitapa-isthmen. Mot sjöarna sluttar landet sakta och jemnt, täckt af en gles småskog, här och der afbruten af små odlade fläckar. Inpå oss reste sig vulkanen, massiv och trubbig, 7—800 meter högt öfver staden, och på sidorna om densamma stucko miniatyrvulkaner upp, små gula, fullkomligt symmetriska käglor af 20—40 meters höjd.

Nu har vulkanen länge varit i hvila, men vid spaniorernas ankomst till landet var den i full verksamhet, och nästan hvarje resande, som kommer till Masaya, får höra berättelsen om Fray Blas del Castillo, en spansk munk, som, troende den glödande massan i botten af kratern vara smält guld, lät förfärdiga en stor hink af

jern och med en lång ketting fira ned densamma i den röda massan. Sjelf klättrade han ett stycke ned i kratern för att, girig som han var, på nära håll bevaka upphemtandet af skatten. Hinken och en del af kettingen smälte bort, och halfqväfd af de uppstigande svafvelångorna drogs padren upp; kratern kallas ock af Oviedo "el inferno de Masaya".

Staden Masaya har en betydlig utsträckning, och redan en och en half kilometer, innan man kommer till plazan, har vägen öfvergått till en bred gata, kantad med en rad af hyddor, hvilka äro omgifna af små trädgårdar eller ligga gyttrade flera tillsammans. Endast qvarteren närmast omkring plazan äro bebyggda med adobe-hus och till och med ett eller annat hus af brändt tegel, en stor märkvärdighet i dessa trakter. Plazan är stor och rymlig, planterad med trädrader. Den förnämsta kyrkan, belägen der invid, är både större och vackrare än någon i Granada. Befolkningen i Masaya uppgår till några och tjugo tusen, till allra största delen rena indianer. Staden är känd för sina flitiga och händiga invånare, hvilka förse en stor del af landet med nödvändighetsartiklar, såsom hattar af palmbast och pita, hängmattor, skor, jicaras, trä- och lerkärl, "petates" — mattor af pita — m. m. Plazan visade också en ytterst liflig anblick, då vi morgonen derpå besökte densamma. Ej blott alla dessa indianernas industrialster voro exponerade till försäljning under skuggan af de breda verandorna framför husen eller buros omkring på stora träfat eller i korgar, utan äfven frukter, grönsaker och andra lifsförnödenheter och läckerheter af alla slag voro lastade på stora, klumpiga oxkärror eller i korgar på ryggen af en mulåsna eller en liten, men alltid välfödd häst.

Masaya's största märkvärdighet är dock dess vida beryktade sjö, Laguna de Masaya, en ofantlig kratersjö af aflång form, 9 kilometer lång och 3 km. bred; den ligger mellan brant stupande bergväggar, med sin yta 115 meter lägre än stadens grund. Allt ifrån urminnes tider hafva stadens qvinnor flera gånger dagligen från sjön uppför den branta stigen burit sina tinaccas med vatten för hushållets behof, och fastän sedan 1872 en ångpump nu fyller en reservoar med vatten från sjön, äro ännu i dag en mängd qvinnor sysselsatta med att på det gamla sättet bära upp vatten.

I Masaya qvarlemnades Boström för att med tillhjelp af åtskillig indiansk ungdom, som lätt vans för ändamålet, insamla foglar under min frånvaro. När jag återkom, hade han ock på ett utmärkt sätt fullgjort sitt åliggande och kunde visa mig en vacker samling från denna i många afseenden intressanta trakt.

Varnade af den "uppskakande" resan i vagn till Masaya, valde vi för fortsättningen af färden ridhästar, och hade allt skäl att vara nöjda med bytet. I Nicaragua äro nästan alla hästar inöfvade till passgång, och ehuru den, som älskar ett friskt traf, i början finner passgången vara en klen ersättning, gör den tryckande värmen, att man snart erkänner fördelen af den senare metoden.

Från Masaya redo vi på en bred och jemn väg, kantad med den ena lilla välskötta ranchon efter den andra, till det 6 kilometer derifrån belägna Nindiri, den mest förtjusande lilla indianstad, jag någonsin sett. Den har en liten, men gammal och ärevördig kyrka och gator och torg öfverskuggade af präktiga gamla träd, så att vi redo genom den ena löfsalen vackrare än den andra. De nätta och putsade hyddorna framtittade ur stora trädgårdar, fylda med en sådan mängd af doftande och i

alla färger prålande blommor och af ett sådant öfverflöd på de mest olikartade frukter, att vi tyckte oss aldrig förr hafva sett den tropiska naturen i en så på en gång öfverdådigt rik och harmonisk skrud. Oaktadt vi hade beslutat att skynda på vår färd, kunde vi ej annat än dröja några timmar i denna idylliska vrå af verlden. Jag besökte flera af husen och fann öfverallt en trefven och vänlig befolkning och ett ovanligt stort antal vackra ansigten, i synnerhet bland qvinnorna.

Liksom för att håna naturens skönhet och alstringskraft, utbreder sig blott några kilometer från Nindiri ett dystert, tröstlöst landskap; det är "malpais" — det dåliga landet —, en mot Managua-sjön sluttande yta, täckt öfverallt af en svart skorpa af lava utan växtlighet. Dock, länge räcker ej den sorgliga synen, snart äro vi åter inne i en lummig skog och taga vår middagsrast vid Valle Gottel, en temligen betydlig pueblo och tillämnad stad, 15 km. från Masaya och 12 km. från Managua. Återstoden af vägen gick öfver lätt kuperadt land, som visade täta spår af odling och många välbyggda haciendor och ranchos. Solen plågade oss mycket under sista delen af vår färd, och med glädje helsade vi åsynen af sjön och det tätt invid dess strand belägna Managua. Sedan vi fått rum i ett hyggligt hotell och tagit ett uppfriskande bad, begåfvo vi oss ut för att bese Nicaragua's hufvudstad. Våra förväntningar voro ej stora, men blefvo dock ej uppfylda, ty, oaktadt det präktiga läget vid stranden af den vackra sjön, är staden ful, der den ligger flat och lång på den jemna stranden. Managua har blifvit landets hufvudstad utan någon sin egen förtjenst, endast för att göra ett slut på afundsjukan och striderna mellan de begge rivalerna

Granada och Leon. Den har mellan 8 och 10,000 invånare, och inga byggnader som äro värda att omnämnas.

I dess omgifningar finnes deremot åtskilligt, som kan fresta forskaren, och framför allt de märkliga krater-sjöarna Tiscapa, Nejapa och Asososca; dessutom förekomma på klippväggarna kring dessa sjöar och på andra ställen i närheten af Managua målningar i röd färg, hvilkas motiv påminna om vissa af de hällristningar, jag förut afbildat från Ceiba. Till häst begaf jag mig ned till Laguna de Tiscapa; genom en pittoresk slingrande ravin finnes nemligen en väg, som är möjlig att passera äfven för ryttare. Sjön är nästan cirkelrund, med starkt stigande, grönklädda klippväggar och en särdeles riklummig strandvegetation, hängande ut öfver det alltid lugna vattnet. Dess diameter är ej fullt två kilometer. Dess yta ligger 20—30 meter under Managua-sjöns nivå.

Från Managua färdades vi med en liten ångare, som underhöll regelbunden förbindelse mellan hufvudstaden och Moabita, ändpunkten för jernvägslinien till Leon. Ehuru liten mot Nicaragua-sjön, är dock de gamle Choroteganernas Xolotlan en vacker och storartad sjö. Dess största längd är 66 kilometer, dess största bredd 36 km., under det Nicaragua-sjön har en längd af 168 km. och en maximibredd af 69 km. Managua-sjön är hopsnörd på midten af två breda näs, som skjuta ut mot hvarandra, lemnande mellan sig ett 11 km. bredt sund. Det från vestra stranden utspringande näset bär den formsköna lilla vulkanen Chiltepec, det från öster bildar en låg landtunga, hvars yttersta spets kallas Punta Panamá. Så snart vi passerat detta sund, reste sig det kala Momotombo framför oss; från dess starkt solbelysta spets höjde sig flera smala, men kompakta hvita rökpelare, hvilka stego allt högre upp och i det klara

solljuset dansade likt glänsande silfverkulor öfver vulkanen. Längre ned på bergets sidor visade sig flerstädes samma fenomen. Det är starkt svafvelhaltiga ångor, som på detta sätt uppstiga och hindra vegetationen att trifvas. Vid bergets fot finnas talrika svafvelhaltiga källor, många af dessa med en mycket hög temperatur. Momotombo växte allt mer, ju närmare vi nalkades, och till sist tycktes den beherska sjöns hela bredd. Dess höjd är ungefär 2,000 meter öfver hafvets nivå.

Ej fullt två kilometer från stranden och foten af den stora vulkanen ligger ön Momotombito med sin lilla grönskande vulkankägla. Der har Squier funnit åtskilliga skulpturverk*); de äro dock alla i konstnärligt hänseende betydligt underlägsna Zapatera-fynden.

Vid landstigningen i Moabita's hamn funno vi de s. k. diligenserna der väntande oss; jernvägslinien var nemligen ännu ej färdig på denna sida om Leon. Vi måste derför bereda oss att taga plats i de trä-lårar utan fjedrar, som här utgjorde enda fortskaffningsmedlet; rid-djur voro omöjliga att erhålla i den lilla, blott af några få hus bestående, pueblon.

Några kilometer norr om Moabita nära foten af vulkanen Asososca är den plats, der den stora staden Leon viejo hade sitt läge. Den anlades, liksom Granada, år 1524 af Francisco Hernández de Córdova; år 1610 förstördes största delen af densamma genom ett utbrott af Momotombo, och på uppmaning af biskop Pedro de Villareal flyttade invånarne öfver till den stora indianstaden Subtiaba, der det nuvarande Leon grundlades och inom få år blef den största och vackrast bebyggda staden i provinsen Nicaragua.

---

*) Squier, l. c., I, p. 310.

År 1636 beskref Thomas Gage, nästan den ende som meddelat oss något om Nicaragua under den spanska tiden, Leon och det omkring liggande landet på följande sätt:

"Derifrån och ända till Granada är vägen jemn och landet så vackert och utrustadt med ett sådant öfverflöd af frukter och alla möjliga slag af lifsförnödenheter, att man med skäl kan säga, att provinsen Nicaragua är Amerikas jordiska paradis."

"Staden Leon är mycket väl byggd, ty dess invånare finna större nöje i att hafva vackra hus och njuta af det behagliga lifvet på sina landtgårdar, der de hafva i öfverflöd allt hvad de behöfva för att lefva, än i att samla stora rikedomar. Också träffar man ej der rikt folk som i många andra trakter af Amerika. De nöja sig med att hålla vackra trädgårdar, att uppföda papegojor och sångfoglar, att hafva riklig tillgång på kött och fisk för godt pris, att bo i trefliga hus och föra ett lugnt och sysslolöst lif utan att bekymra sig om handel och vandel. Dock hafva de (Nicaragua-)sjön helt nära sig, och derifrån afgå årligen fartyg till Havanna öfver Nordhafvet. Från Realejo kunde de också med den största lätthet öfver Syd-hafvet drifva handel med Peru och Mexico, om de hade lust dertill och vågade begifva sig så långt bort. De förnäma i denna stad äro nästan lika fåfänga och dåraktiga som i Chiapas."

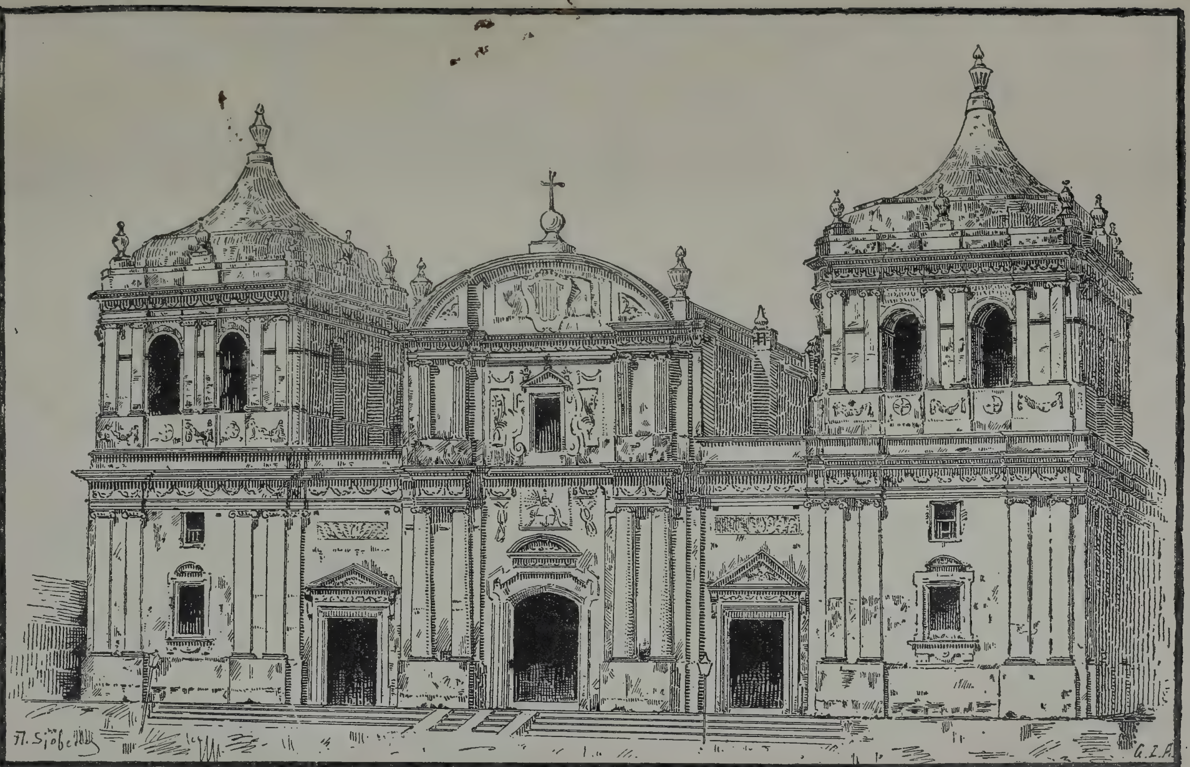
"Det är också särskildt med anledning af de härliga saker, hvaraf man der njuter, som spaniorerna kalla hela provinsen Nicaragua Mahomed's paradis."

Vägen till Leon var värre än vi hade förestält oss, och sönderbråkade anlände vi dit strax före solens nedgång, efter några timmars rast i Pueblo Nuevo, en

temligen stor köping eller stad, belägen vid "el camino real" mellan Leon och Managua.

Leon's omgifningar äro både leende och storartade och stämma äfven den mest uttröttade resande till vänliga känslor. När han sedan, efter att hafva passerat förbi de som vanligt i grönska inbäddade indianhyddorna, kommer in i den visserligen mycket förfallna, men ålderdomligt vördiga staden och från krönet af den gamla, vackra katedralen låter sina blickar sväfva ut öfver den stora, kuperade Leon-slätten, gripes han af beundran, blandad med häpnad, ty en sådan vy skall han svårligen få se på något annat ställe, äfven inom tropikerna. På den vågiga slätten vexla skogsdungar och silfverstrimmiga bäckar och floder med planteringar af alla slag, än vajande sockerrör och ljusgröna majsfält, än svartgröna cacao-lunder och storbladiga platanarer, än saftiga tobaksfält och mångskiftande fruktgårdar, och öfver allt omkring de talrika landthusen och indianhyddorna "huertas", rigtiga blomsterkorgar, prunkande i eldiga färger. Men taflans förnämsta och för densamma egendomliga skönhet ligger dock i den stolta raden af ståtliga vulkaner, som, fritt uppstigande från slättens plan, resa sina symmetriska käglor mot den klara, strålande himlen, alla nästan ända upp mot topparna klädda med saftiga gräsmattor eller skog, skiftande i alla grönskans nyanser. Somliga af dem sända lätta rökpelare mot skyn, liksom för att varnande påminna om, att de ej stå der blott för att pryda landskapet.

Utom Momotombo, som tyckes hafva dragit sig tillbaka ur ledet och i fjerran visar sin hotande, blåröda hjessa, äro de, i ordning från söder: Asososca, Las Pilas, Orota, Telica, S:ta Clara, El Viejo och Chonco. Bakom dem höja Marribios-bergen sin kno-



Katedralen i Leon.

tiga kedja, liksom för att genom sina ruggiga och vilda massor låta vulkan-käglornas symmetriska former desto tydligare framträda.

Leon-slätten är tätt odlad och befolkad och hyser mer än en fjerdedel af hela republikens invånare-antal, hvilket i sin helhet nu torde kunna uppskattas till omkring 280,000.

Sjelfva staden har, om man medräknar det omedelbart der invid liggande Subtiaba, en stor utsträckning, med en befolkning af mer än 25,000. Husen äro ofta tvåvåningshus, flera rätt vackra, och bland dem är biskopspalatset kanske det mest framstående.

Af kyrkorna är katedralen (fig. 208) den förnämsta, enkel och värdig, men låg, troligen byggd så af fruktan för de ej ovanliga jordbäfningarna. Äfven "la iglesia de Calvario" och "la iglesia de la Merced" äro vackra och solida. Bland andra byggnadsarbeten förtjenar nämnas en gammal solid, af qvadersten byggd, bro, som för öfver Guadelupe-ravinen.

Stadens förnämsta gator äro visserligen stenlagda, men på ett sätt, som gör dem föga beqvämare än de vanliga vägarna. Den indianska delen, Subtiaba, bjuder samma vänliga och fridfulla anblick som de flesta af indianstäderna i republiken; dock tyckas dess invånare mindre än Masaya-indianerna hängifva sig åt industriella sysselsättningar.

Från Leon begåfvo vi oss med jernväg till Corinto. Färden var en af de angenämare, man kan göra, till följd af det härliga panorama, som oupphörligt upprullar sig för den resandes blickar.

Banan löper nästan parallelt med vulkan-raden; först till Telica, vid foten af vulkanen med samma namn, derefter förbi Chichigalpa och Posoltega, två nätta och

välmående, hufvudsakligen af indianer bebodda städer, till Chinandega, den vackra och inbjudande hufvudstaden i "Departemento de Chinandega". Den har förr egt stor betydelse såsom centrum för indigo-handeln, men under de ständiga revolutionerna har denna näringsgren lidit betydligt afbräck. Från Chinandega går banan söderut, passerar på en solid, lång jernbro, uppburen af stenpelare, den breda Estero de Limon och följer den långa smala ön Isla de los Asserradores till dess södra spets, der den har sin ändpunkt i den lilla hamnstaden Corinto. Här återsåg jag nu för femte gången under min resa Stilla hafvet och dess lugna, majestätiska vågor.

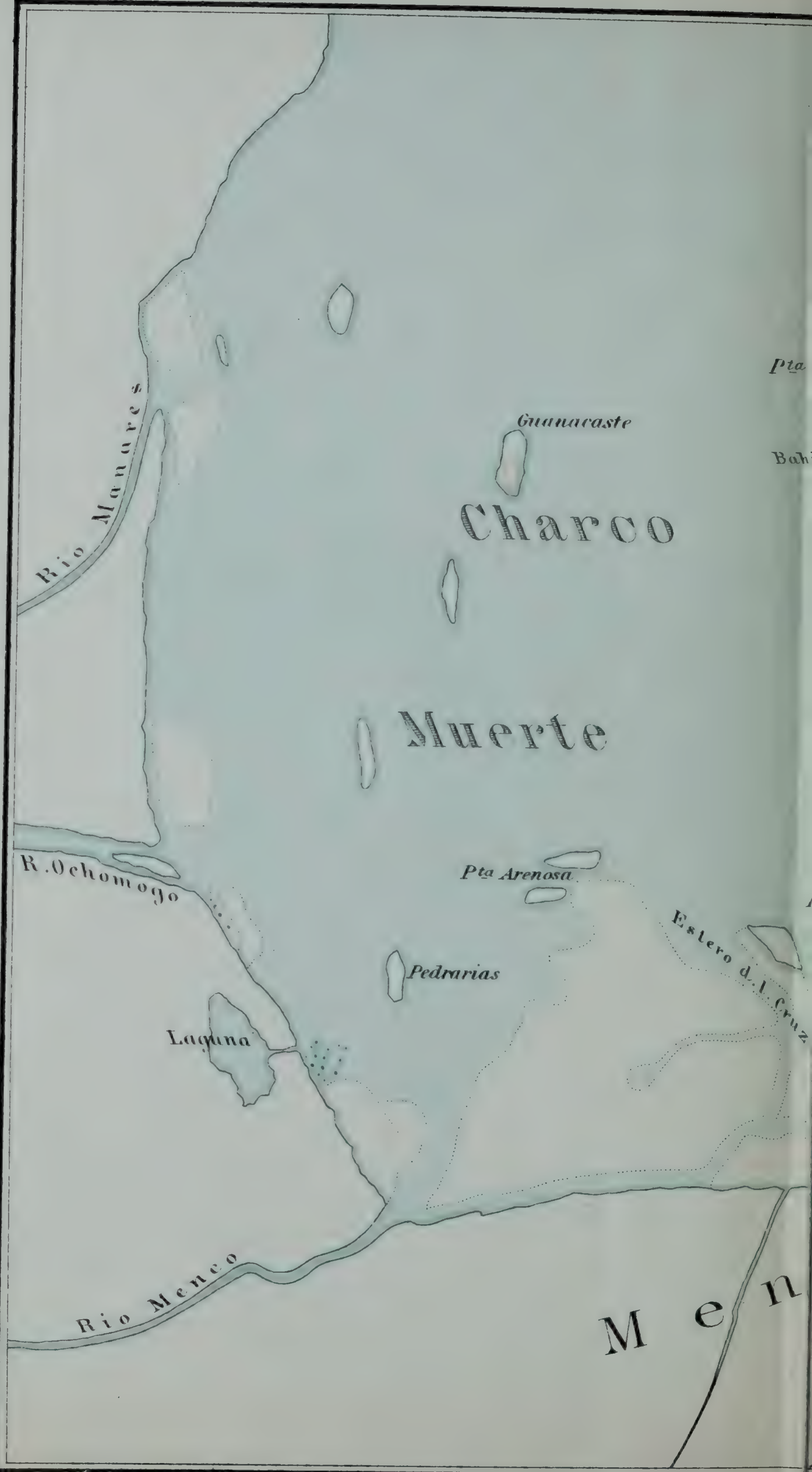
Hamnen vid Corinto är ypperlig och fullkomligt skyddad för alla vindar. Corinto, Bahia de Fonseca och Golfo de Nicoya äro också de enda verkliga hamnar, som finnas på Central-Amerikas vestkust. Man måste beklaga, att ej Corinto's hamn är belägen vid Brito, då skulle Nicaragua-kanalen fått en afundsvärd slutpunkt vid Stilla hafvet. Förr var Realejo Nicaragua's vestkusthamn och vida beryktadt för den säkerhet, det erbjöd fartygen, och på samma gång för den rikedom på timmer för skeppsbyggeri, der fans; det var der Alvarado byggde en flotta för att med Pizarro täfla om Peru's skatter.

Om hamnen vid Realejo, sådan den var i slutet af sextonhundratalet, finna vi noggranna uppgifter hos Dampier, ty han var deltagare i den expedition, som under befäl af de i flibustierernas annaler berömda cheferna Townley, David, Swan och Harris företogs från Realejo mot Leon år 1687. Leon eröfrades, plundrades och brändes. Realejo, som då var en betydande handelsstad med tre kyrkor, ett stort hospital och en förmögen befolkning, delade samma öde.

Hamnen har sedermera grundats upp, så att den nu är tillgänglig endast för flatbottnade båtar och kanoter. Dess invånare hafva till största delen flyttat öfver till Corinto.

Från Corinto vände jag tillbaka samma väg, jag kommit, till Granada, efter exkursioner åt flera håll, på Leonslätten och omkring Managua och Masaya. I Granada steg jag åter ombord på min gamla farkost Isabella; efter fjorton dagars kryssningar på Nicaragua-sjön och talrika strandhugg på öarna och på Chontales-kusten, landade jag i San Carlos, entledigade Ignacio och hyrde en stor kanot, i hvilken vi långsamt färdades utför Rio San Juan till staden San Juan del Norte. Efter en längre vistelse der och utflygter längs kusten, lemnade vi i April 1883 den lilla vänliga staden, och dermed det tjusande Nicaragua, för att öfver England återvända hem.




Pta
Guanacaste
Bah
Charco
Muerte
Rio Manares
R. Ochomogo
Pta Arenosa
Estero d. l. Cruz
Pedrarias
Laguna
Rio Menco
Men



Kartskiss
öfver
ÖN ZAPATERA
af
CARL BOVALLIUS.

KARTA

öfver

NICARAGUA

och

COSTA RICA

till

CARL BOVALLII RESA

1882 – 1883.

Skala $\frac{1}{1030000}$

0 10 20 30 40 50 60 70 80 90 100 150 200 kilometer

HONDURAS

San Salvador

NICARAGUA

COSTA RICA

Dep. de Segovia

Dep. de Chinandega

Dep. de Leon

Dep de Matagalpa

Dep de Chontales

Cord. de Dipilto

C° Totecaciente

C° de Yeluca

M de Yeluca

Mesa de los Toakas

S de Datanl

S de Guaguai

Matagalpa

M de Colon

Juticalpa

Mts Lepaterique

Mts Sulaca

Mts de Pija

Mts d Chile

S de S Marcos

S de Matuelino

S del Ayote

Choluteca

Amapala

V Conchagua

V Coseguina

V Chonco

V Viejo

V Sta Clara

V Orota

V Las Pilas

V Asososca

V Momotombo

Momotombito

Managua

Granada

Mombacho V

Ometepe V

Madera V

C° Cuisa tepe

C° Platotepe

C Pan de Azucar

C° la Palma

C° Cacalotepe

M de Huapi

C° Belmont

M Cookra

Cord de Yolaina

La Picara

Las Ventanillas

Oros V

Rincon de la Vieja V

La Hedionda V

Miravalles V

Tenorio V

Cerros de S Carlos

S Tilaran

Cerros de S Blas

Cerro de Colorado

C d l Lomas

V Poas

V Barba

Cerro de Zurqui

La Palma

V. Turrialba

V Irazu

C Puriscal

M Dota

C Chirripo

M Lyon

U jum

Pico Blanco

Pico Rovalo

Cord de Chiriqui

M Negros

Puerto Limon

Golfo Dulce

San Domingo

P Burica

Gen. Stab. lit. Anst.

